

BISERICA ORTODOXĂ

REVISTA SFINTEI EPISCOPII A ALEXANDRIEI ȘI TELEORMANULUI

ANUL X, NR. 2 IULIE - DECEMBRIE 2008

BISERICA ORTODOXĂ

Revista Sfintei Episcopii
a Alexandriei și Teleormanului

ANUL X, NR. 2
iulie - decembrie 2008
Editura Cartea Ortodoxă
Alexandria 2008

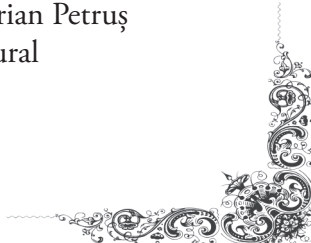

COMITETUL DE REDACȚIE

Președinte
Prea Sfințitul Părinte Episcop
† Galaction

Vicepreședinte
P.C. Pr. Dr. Ciulei D. Marian

Redactor responsabil
P.C. Pr. Drăghici Adrian Petruș
consilier cultural

Tehnoredactare - Sorin Constantin
Copyright 2008 © Editura Cartea Ortodoxă
– Toate drepturile rezervate –
ISSN 1582-1544

Cuprins

PASTORALĂ LA NAȘTEREA DOMNULUI 2008

† Galaction, Episcopul Alexandriei și Teleormanului5

ARTICOLE ȘI STUDII

Preoția în ortodoxie

Drd. **Stoian Mihai Sebastian**12

Chipul Înaintemergătorului Ioan în Tradiția Liturgică Ortodoxă

Ierom. **Nectarie Petre**32

Theologia mistica. Taina Bisericii ca taină a lui Hristos și viața spirituală a omului
Fundamente teologico-dogmatice ale vieții mistice a omului

Diac. Drd. Arhid. **V. Neacșu**42

Exegeza pericopei Evangheliei după Ioan 6,60-71

Magister: **Maraloiu Ana-Maria**66

CUVÂNTUL CARE ZIDEȘTE

Biserica prelungire a lui Hristos, prin Sfintele Taine și lucrarea Duhului Sfânt*

Drd. **Bugiulescu I. Marin**99

Cercetând și înțelegând Sfintele Scripturi

Prof. Drd. **Spătaru Gina Doina Justina**126

PAGINI DE SPIRITUALITATE ORTODOXĂ

Mitropolitul Varlaam al Moldovei

Alin Stângă133

Meditație despre boală

Preot **Pop Silviu**176

Despre dimensiunile spirituale ale eshatologiei, soteriologiei și eticii

Drd. **Stelian Gomboș**180

VIAȚA BISERICESCĂ

Din agenda de lucru a Prea Sfințitului Părinte Episcop Galaction Secretar eparhial, Arhid. Vasile Neacșu	206
--	-----

BISERICA ȘI SOCIETATEA

Biserica și societatea politică Drd. Pr. Nicolae Coșofreț	217
---	-----

Cartea, un călător milenar Geanina Ciuntuc	234
--	-----

RECENZII

Scythia Minor (Dobrogea) și biserica ei apostolică. Scaunul arhiepiscopal și mitropolitan al Tomisului (sec. IV-XIV) (autor Prof. Univ. Dr. Nicolae V. Dură) Recenzie de Pr. Drd. Alexandru Mortici	236
--	-----

Canonul ortodoxiei – Canonul apostolic al primelor secole (autor Diacon Ioan Ică Jr) Recenzie de Preot Păunescu Eugen-Cătălin	241
---	-----

DIN VIAȚA EPARHIEI

Un an de la istoricul moment al întonizării Preafericitului Părinte Daniel în scaunul patriarhal Prea Sfințitul Părinte Episcop Galaction	244
--	-----

Piatra din capul unghiului Maica Mitrodora Gligor	245
---	-----

Lansare de carte (Biblioteca Județeană Marin Preda) Preot Adrian Drăghici	247
---	-----

Prăznuirea sfinților, timp al sărbătorii permanente Preot Adrian Drăghici	249
---	-----

Concert de colinde Stângă Alin	253
--	-----

PASTORALĂ

NAȘTEREA DOMNULUI – ÎNOMENIREA IUBIRII DUMNEZEIEȘTI

† GALACTION

DIN MILA LUI DUMNEZEU
EPISCOP AL SFINTEI EPISCOPII
A ALEXANDRIEI ȘI TELEORMANULUI

*TUTUROR DREPTCREDINCIOȘILOR CREȘTINI,
CINULUI MONAHAL, PREACUCERNICILOR
ȘI PREACUVIOȘILOR PĂRINȚI
DIN ACEASTĂ SFÂNTĂ ȘI DE DUMNEZEU PĂZITĂ EPISCOPIE,
HAR, PACE, SĂNĂTATE ȘI ALESE BUCURII DUHOVNICEȘTI
DE LA DUMNEZEU, IAR DE LA NOI PĂRINTEASCĂ ÎMBRĂȚIȘARE
ȘI ARHIEREASCĂ BINECUVÂNTARE.*

*„Acesta este Dumnezeuul nostru...
Care a aflat toată calea științei...
pe pământ S-a arătat și cu
oamenii împreună a locuit” (Baruh, III, 36-38)*

Iubiții Noștri fii duhovnicești

Prin post și rugăciune, în mireasma slujbelor noastre de veacuri și a minunatelor noastre colinde, iată că am ajuns din nou să prăznuim Nașterea după trup a Domnului nostru Iisus Hristos. Împlinirea „singurului lucru nou sub soare” face ca umanitatea noastră să devină umanitatea Fiului lui Dumnezeu.

De aceea, Sfântul Ioan Gură de Aur (†407) considera Nașterea lui Hristos ca „Maică a tuturor sărbătorilor” (Omilii la Matei IV, III, P.G. 57,43).

Aceasta pentru că, prin „venirea întru ale Sale” (Ioan I, 12), Hristos a luat asupra-Și slăbiciunea trupului omenesc și a rușinat semeția potrivnicului prin nevoința smeririi celei cu dumnezeiască cuviință. Prin negrăita „deșertare” de Sine, Hristos îl îndreptățește pe Dumnezeu în fața omului, iar prin desăvârșita smerenie îl îndreptățește pe om înaintea lui Dumnezeu dezvăluindu-i, astfel, noblețea primită prin creație (Facerea, I, 26-27).

Îndreptățirea lui Dumnezeu în fața omului se descoperă din aceea că, în Persoana lui Hristos îi este dăruită omului iubirea lui Dumnezeu „cea până la sfârșit” (Ioan – XIII,1), adică veșnică. Teologhisind despre iubirea prin care Dumnezeu a iubit lumea (Ioan III,16), Sfântul Maxim Mărturisitorul vorbește de o Întrupare progresivă, în trei trepte, a acestei iubiri. După o formă de Întrupare a Cuvântului în „rațiunile” lucrurilor create – Întrupare începută la crearea lumii (Ioan I, 3), urmează Întruparea Lui în „rațiunile” Vechiului Testament, înainte de a-Și asuma trupul nostru în Noul Testament, după care noi trăim astăzi. Astfel, istoria umanității se descoperă ca o revelație progresivă a lui Dumnezeu către oameni, ce are loc printr-o pătrundere graduală a Luminii Divine („lumina cunoștinței”) în lume. Lumina „care luminează în întuneric și pe care întunericul nu a cuprins-o” (Ioan I, 5) strălucește veșnic, mântuitor și frumos, „în praznic luminos” – la Betleem, casă a pâinii care s-a pogorât din cer, Hristos fiind „pâinea vieții celei veșnice” (Ioan VI-58).

Fiecare Crăciun se dorește a fi, așadar, ecoul chemării iubitoare a lui Dumnezeu către fiecare generație de oameni, în fiecare an, la comuniunea cu El (Apocalipsa III, 20). Chemarea lui Dumnezeu din zorii umanității: „Adame unde ești” (Facere III, 8) răsună de-a lungul timpului până în zilele noastre și în veșnicie. Fiecare praznic al Nașterii Domnului este evenimentul providențial în care, și prin care, putem trăi „ziurelul de ziuă” al nașterii noastre duhovnicești, dacă deschidem porțile inimii spre a primi „Soarele dreptății” și cele ale minții spre a „ne răsări lumina cunoștinței” de Dumnezeu, de sine și a lumii în care trăim.

Sfântul Ioan Damaschin binevestește și el bucuria minunată a Sărbătorii astfel: „născându-Se Domnul Dumnezeu nostru, ne-a izbăvit din iarna înșelăciunii și din frigul rătăcirii și ne-a întors către primăvara bucuriei; după ce a luat asupra-I chipul nostru și l-a înnoit pe dânsul prin luarea trupului Său. Căci îmbrăcându-Se întru toată firea noastră – afară de păcat – ne-a făcut fii ai Tatălui Său, prin înfiere și după har, și moștenitori ai Împărăției Sale” („Nașterea

și Întruparea Cuvântului”, Ed. Sofia, Buc., f.a., p. 108).

Bucuria sărbătorii, pentru omul credincios, constă în aceea că – așa cum spune Sfântul Ambrozie al Mediolanului: „Hristos e totul pentru noi. De vrei să scapi de vreo neputință trupească – El e doctorul. Ești apăsător de povara păcatului? – El este iertarea. De vrei ajutor în vreun necaz, Hristos e puterea. Te temi de moarte? – El este viața. Vrei să ajungi în cer? – El este calea. De aceea gustați și vedeți cât de milostiv este Domnul”. Prin urmare, iubirea lui Dumnezeu care a coborât la Betleem este dăruită fiecărui om „și ieri și azi și în veci” (Evrei XIII,8). Acest dumnezeiesc adevăr îl exprima, inspirat, și poetul creștin, spunând că:

„El stă în ieslea Lui și azi
Iertare dând și viață
Încearcă în genunchi să-I cazi
Cu inima-ți de gheață
Căci lacrima din ochi nu poate
Să micșoreze bucuria
Aceleia nopți, cum nu sunt toate
Aceleia nopți înmiresmate
În care s-a născut Mesia”
(Sergiu Grossu – „Pietre de aducere aminte”)

Iubiți credincioși

Înțelegând universalitatea mesajului Crăciunului, în acest an ne vom îndulci din învățăturile mântuitoare a doi mari dascăli ai Bisericii: unul din Apus și celălalt din Răsărit, cu referire la taina coborârii lui Dumnezeu la noi și a înălțării noastre sufletești la El.

Mai întâi vom pleca urechea inimii la cuvântul Sfântului Petru Hrisologul (†450), Mitropolitul Ravennei, supranumit „Hrisostomul Bisericii Apusene” care ne invită să observăm că: „înainte de aceste zile (ale Nașterii Domnului n.n), adică înainte de ziua a opta a Calendrelor acestei luni, ziua începe să crească, fiindcă a strălucit Ziua cea adevărată – Domnul nostru Iisus Hristos, născut în trup, despre care stă scris în Evanghelie (Luca II, 6) și pe care ușor și-o amintesc cei ce au citit sau cei ce și-au îndreptat urechea la cei ce citesc. Astăzi L-au cunoscut Îngerii, vestindu-le păstorilor israeliți care vegheau asupra turmelor lor și în același timp arătat L-au aflat. Astăzi păgânii magi, care doreau să-L

cunoască, L-au descoperit după arătarea semnelor cerești. Acelora (păstorilor) le-a vorbit glasul slujitorilor cerești anunțându-le originea Nașterii Domnului, iar acestora (magilor) le-a vorbit steaua, ca și cum ar fi fost o limbă grăitoare a cerurilor. Cei la care adesea fuseseră trimiși proorocii zic: „să mergem până la Betleem și să vedem acest cuvânt care s-a făcut nouă”, iar cei cărora nu le vorbise nici un prooroc vreodată, cercetând cu de-amănuntul, întrebau: „unde este Regele Iudeilor Cel ce S-a născut. Căci am văzut la Răsărit steaua Lui și am venit să ne închinăm Lui” (Matei II, 2). Așadar se apropiară aceia (păstorii) dintr-un loc neîndepărtat, pe când aceștia (magii) vin de foarte departe; totuși, și unii și alții se întâlnesc în același loc, într-o pioasă adorare. Acolo ei privesc în față, admiră și cunosc pe Regele Hristos așezat înaintea celor două vite simbolice, înfățișând felul și chipul celor două popoare. „Căci a cunoscut boul pe stăpânul său și asinul locuința domnului său” (Isaia I,3). L-a cunoscut „boul iudeu” după ce a scuturat jugul Legii și „asinul păgân” după ce a aruncat la pământ cruzimea nebuniei, acela dezlegându-se de zadarnica osteneală a păzirii Legii, iar acesta părăsind deșarta rătăcire a superstiției (închinarea la idoli n.n.). L-au cunoscut și unul și altul, fiindcă și unul și altul s-au apropiat spre a se ospăta la unica masă a Domnului și spre a mânca nu „fânul morții”, ci hrana mântuirii ... căci „Cuvântul trup S-a făcut și S-a sălășluit între noi” (Ioan I, 14). Magii I-au oferit aur, smirnă și tămâie, cum este scris. Și noi trebuie să-I oferim tămâia credinței noastre într-o patrie cerească, smirna cu plăcut miros a mărturisirii (prin spovedanie n.n.), darurile bine mirositoare ale dragostei creștine; pe acestea trei le oferim de fapt când mărturisim pe Hristos și ca Rege, și ca Dumnezeu, și ca Om. Se cuvine dar să-L adorăm pe Hristos în Duh și în adevăr, dacă I-am oferit Lui darurile credinței și ale mărturisirii. Ca și acei magi care sunt călăuzitorii și principii credinței noastre, tot așa și noi, înștiințați „fiind în somn” – adică în această viață care este asemenea somnului, să ne întoarcem, păcălind pe regele Irod, adică pe diavol – prințul acestei lumi – pe altă cale, adică printr-o viață nouă, la patria noastră dintâi, de unde, din nenorocire, am fost izgoniți prin Adam, dar acum, din milostivire, am fost aduși înapoi prin Hristos” (Omilia 159 – „Despre arătarea Domnului și despre magi” Ed. Anastasia, 1999, pp.105-107).

Într-una din predicile sale la Nașterea Domnului, Sfântul Nicolae Velimirovici, strălucit reprezentant al Bisericii Răsăritului, tâlcuia lucrarea magilor astfel: „plini de bucurie laudând pe Dumnezeu și slăvind-L pe Nou-Născutul Mântuitor al lumii, magii au pornit spre casă, ducând cu ei mai mare dar decât luaseră atunci când au venit să se închine Regelui Hristos; pentru că

acum Îl purtau pe Hristos în inimile lor. În loc de aur, tămâie și mir, duceau cu ei adevăr, rugăciune și mireasma lui Hristos cea fără de moarte.

Și astfel, în scurtă vreme au venit sub bolta peșterii din Betleem să se închine lui Hristos și păstorii și cititorii în stele, și cei mai simpli și cei mai învățați dintre oameni. De aici vedem că, ori învățați, ori neînvățați, cu toții avem nevoie de Hristos Domnul nostru și toți trebuie, cu aceeași smerenie și ascultare să ne închinăm Lui ca unui dăător de viață... Mai mult, S-a născut într-o peșteră dând pildă de nesfârșită smerenie și învățându-ne că omul nu se prețuiește după locul nașterii, ci după duhul dintr-însul. La nașterea Sa a deschis cerurile și a făcut pe îngeri să cânte asupra păcătosului pământ și să vorbească păstorilor. I-a adus pe păstori cei dintâi la închinarea Sa, arătând astfel că în Împărăția Sa oamenii nu se aleg după naștere, avere, știință sau onoruri, ci după curăția sufletului, neprihănirea inimii și pietatea minții. I-a atras la Sine pe cei mai învățați bărbați ai Răsăritului, pe astrologi, și aceștia s-au abătut de la închinarea stelelor către închinarea Dumnezeului Celui viu și Atotputernic în Sfânta Treime. A descoperit, prin Irod și prin înțelepții Ierusalimului, întreaga prăbușire a firii omenеști rătăcită de păcat și înrobită de patimi. Prin martiriul pruncilor din Betleem a arătat limpede cărarea durerii pe care aveau să pășească mulți dintre următorii lui Hristos. A arătat că nevinovăția este mai tare decât silnicia și că Irod nu pe copii i-a nimicit, ci pe sine însuși. Ierusalimul L-a prigonit pentru că în Ierusalim avea să pătimească și să Se proslăvească. A scăpat de Prigoana Poporului Ales, fugind în Egipt, dând cu aceasta, încă o dată, o mare învățătură lui Israel. A locuit printre hamiți (fiii lui Ham n.n.) aducându-le prezența Lui tămăduitoare, așternându-le calea mântuirii la fel cum a făcut și cu celelalte două seminții mari ale pământului, semiții și iefetiții, arătându-Și atotcuprinzătoarea iubire pentru tot neamul omenesc. Iar toată această uriașă lucrare a împlinit-o în tăcere încă din poalele Maicii Sale. L-a împlinirea lucrării s-a întors în Nazaret să Se pregătească pentru o lucrare nouă. Plugul Său odată urnit pe câmpia lumii nu s-a mai oprit nici o clipă și brazda Sa a fost dreaptă. Și totul pentru ca să se mântuiască omul” („Predici”, Ed. Ileana, Buc. pp. 54, 66-67).

Drept măritori creștini,

Vedem așadar că lângă peștera și leagănul Betleemului au fost de față îngerii – solii lui Dumnezeu, păstorii – solii poporului și magii – solii științei,

reprezentanții cei mai de frunte ai bătrânei înțelepciuni omenești, pentru a se smeri și închina Fiului lui Dumnezeu înomenit. Astfel, în fața ieslei Betleemului se închina: rațiunea – Revelației, bogăția – sărăciei, slava – nevinovăției, știința – iubirii, spunea Giovanni Papini.

Lecțiile istoriei ne cheamă, prin urmare, la pocăință și ne îndeamnă să ne întoarcem la știința magilor, la știința care se roagă, se închină, și slujește lui Dumnezeu și oamenilor, la altarele uitate și la adevărata înțelepciune, la credință, nădejde și dragoste. Credința ortodoxă e puterea care stă la temelia științei adevărate, a moralei, a culturii, a virtuților și a darurilor mântuitoare.

Bucuria deplină a Sărbătorii Nașterii Domnului nu o poate trăi cu adevărat decât cel care se trezește din noapte păcatului neiubirii de oameni și a indiferenței față de răul din jurul său. Astfel ne învață și Preafericitul Părinte Patriarh Daniel când spune că: „Nașterea Domnului este mai întâi de toate arătarea iubirii nesfârșite a lui Dumnezeu pentru lume. Întruparea sau înomenirea Fiului Veșnic a lui Dumnezeu dă sens istoriei și creației. Hristos Domnul ne descoperă că lumea este chemată, nu la moarte și stricăciune, ci la viață veșnică, la sfințire și transfigurare” („Dăruire și Dănuire” Ed. Trinitas, Iași, 2005, p.257).

Se cuvine, de aceea, ca prin Sfintele Taine ale Bisericii să ne facem sufletul „iesle curată” și bineprimitoare, în care Hristos „să Se nască și să crească, să ne mântuiască” rugându-ne către Născătoarea de Dumnezeu și Pururea Fecioara Maria:

Din slava Ta cerească Te coboară
Spre Betleemul sufletului meu
Și-n staulul smereniei Fecioară
Intrând, să naști pe Unul Dumnezeu”.

Săvârșind acest Praznic și noi, ca înțelepți ai lui Dumnezeu, trebuie să Îi aducem Pruncului Mântuitor, în dar, viața noastră, împodobită cu virtuți morale și inima noastră, curată ca albul zăpezii.

Mai mult ca oricând, se cuvine acum, de sărbători, să răspundem iubirii nemărginite a lui Dumnezeu cu fapte ale iubirii noastre frățești față de orice om aflat în suferință. Să nu uităm în rugăciunile noastre și în faptele iubirii noastre, de nici unul dintre frații noștri care se află în lipsuri, greutăți și încercări.

Numai așa vom înțelege taina minunată a Întrupării lui Hristos, convingi fiind că „Dumnezeu S-a pogorât pe pământ ca să ne ridice pe noi la ceruri”. Astfel vom înțelege că, în noaptea de Crăciun, s-a născut iubirea pe pământ.

Peste toate acestea, cu părintească dragoste, vă dorim ca Dumnezeiescul Prunc să vă dăruiască bucuria prezenței Sale în inimi, darurile binecuvântărilor Sale și un An Nou cu pace, sănătate și frumoase împliniri în viața și în familia fiecăruia.

Al vostru către Domnul rugător și de tot binele voitor,

† GALAȚION

Episcopul Alexandriei și Teleormanului

ARTICOLE ȘI STUDII

PREOȚIA ÎN ORTODOXIE*

Drd. Stoian Mihai Sebastian

Introducere

Îndumnezeirea omului înseamnă sacralizarea sau sfințirea lui în gradul cel mai înalt cu putința îngăduit naturii sale, această îndumnezeire fiind posibilă prin organul sacrului, care este preoția, între preoție și îndumnezeire existând o funcție indestructibilă.

Sfinți Părinți în special Sfântul Ioan Gură de Aur și Grigorie de Nazianz, insistă asupra rolului important pe care îl are Preoția în propășirea noastră spre culmea îndumnezeirii prin har. În realitate acesta îndumnezeire nu se poate realiza fără împărtășirea cu Trupul și Sângele Lui Hristos prin Sfânta Taina a Euharistiei la Sfântul Altar.

Credincioșii pot avea siguranța continuității în har, în comuniune cu Mântuitorul Hristos, primind Sfânta Euharistie prin Preoție.

Preoția este scara pe care brațul Duhului Sfânt ne poartă treaptă cu treaptă la cer. Duhul lui Dumnezeu în actul îndumnezeirii noastre lărgeste inima noastră prin Sfânta Taina și prin ierurgiile săvârșite de preot, astfel încât cel primit de Duhul la Cina Sfintei Treimi să primească și el pe aproapele său la cina finite sale.

Preoția ortodoxă este ea însăși o expresie vie a comuniunii Capului Hristos

* Lucrare de seminar susținută în cadrul cursurilor de doctorat, la secția Sistematică, specialitate Teologie Dogmatică, sub îndrumarea P.C. Sale Pr. Prof. Dr. Dumitru Radu, care a dat și avizul spre a fi publicată.

cu trupul lui Biserica (Efes.V, 23,29).

1. Preoția în Biserică

Preoția Bisericii este reprezentarea identică a preoției lui Hristos. Preoția este o structură fundamentală și o instituție indispensabilă Bisericii, deoarece prin ea se reprezintă, aici și acum, însuși preoția lui Hristos. Ca arhiereu Iisus Hristos a oferit pe cruce Tatălui umanitatea Sa în stare de jertfă, iar Biserica continuă să existe din actul unic și obiectiv de dăruire a lui Iisus Hristos, pe care îl face prezent, în Duhul Sfânt prin preoția Sa (Evrei VII, 22). Hristos însuși a poruncit ca jertfa Sa obiectivă, adusă odată pentru totdeauna, să fie actualizată până la sfârșitul veacului (I Cor.11, 26). De aceea, preoția Bisericii izvorăște din preoția lui Hristos, în care se concentrează întreaga sa operă răscumpărătoare¹ (Evrei 9, 11-14). Nu putem vorbi de preoție în ortodoxie fără să aducem în discuție legătura indisolubilă dintre preoție și Biserică. Preoția nu este doar un act comemorativ sau de imitare a preoției lui Hristos.

Ortodoxia este cunoscută în lumea creștină îndeosebi datorită preoției în cele trei trepte: arhiereu, preot și diacon. Veșmintele liturgice ale celor trei trepte, dar și vestimentația obișnuită preoțească a slujitorilor Ortodoxiei constituie o notă specifică, inseparabilă de mesajul doctrinar al cărui purtători sunt arhieriei, preoții și diaconii ortodocși.² Această ținută vestimentară liturgică și ținuta vestimentară de azi, au evidențiat reprezentanții ierarhiei Ortodoxe, devenind un simbol anume și care a creat atât reacții pozitive cât și reacții negative. Ortodoxia, reprezentată prin clerici destoinici, prin însuși prezența ei, suscită un complex de atitudini din partea celorlalte Biserici și confesiuni creștine și care poate influența cursul unor inițiative și luarea unor hotărâri de mare importanță pentru creștinismul actual.

2. Preoție și desăvârșire

Țelul vieții creștine este îndumnezeirea, prin har, filiația deplină prin har față

1. Pr. Prof. Ion Bria, *Preoție și Biserică*, în „Ortodoxia”, an XXIV, nr.4, oct.-dec. 1972, p.531

2. Pr. Conf. Dr. Alexandru I. Stan, *Preoția în Ortodoxie*, în „Ortodoxia”, an XL, nr.1, ian.-mar., 1988, p.64

de Dumnezeu, așa cum este filiația prin natura dumnezeiască a Fiului față de Tatăl. Fiul întrupat, „Marele Preot peste casa lui Dumnezeu” ne-a deschis calea spre îndumnezeire, „căci *printr-o singură jertfă adusă, a adus la veșnica desăvârșire pe cei ce se sfințesc*” (Evr, 10, 14), a arătat că este posibilă îndumnezeirea noastră prin jertfa Lui, prin jertfa arhieriei celei mari. Aceasta s-a făcut o singură dată pentru toți, dar se însușește de fiecare dată de fiecare om, pentru a se îndumnezei prin Hristos, așa cum ne învață și Sfântul Grigore de Nazianz : „Ne facem ca Hristos deoarece și Hristos este ca noi. Am devenit dumnezei (ne-am îndumnezeit) prin El fiindcă și El s-a făcut om pentru noi”.³ Îndumnezeirea comportă mai întâi actul chenotic, smerirea împreună cu Hristos, pentru ca să ne împărtășim din omenitatea slăvită în El. Dar nu în afara preoției și nu fără preoție, pentru că nimeni nu poate ajunge la Hristos, dacă nu va străbate catapeteasma firii pământești prin deschizătura făcută de El între Sfânta și Sfânta Sfintelor prin moarte și înviere.⁴ Însă moartea și învierea cu Hristos este o sfântă taină și nu și-o poate nimeni singur, ea fiind o lucrare sfântă a preoției. Preotul discernе mai întâi cele câte sunt în sufletele oamenilor, el constituind însăși piatra de încercare a acestor suflete după cum arată tot Sfântul Grigore de Nazianz, cerând ca preoția să se exercite ca arta de a conduce pe om, și zicând : „Căci, desigur, mie mi se pare ca ea (preoția) este arta artelor și știința științelor, de a conduce omul – ființa cea mai complexă și cea mai felurită”.⁵ Iar Sfântul Ioan Hrisostom o spune și mai direct, că „după cum focul lămurește substanțele metalice, tot așa și cercetarea clerului, străvede sufletele oamenilor”.⁶

Ca reprezentant și propovăduitor al unei doctrine religioase care afirmă

3. Sf. Grigore de Nazianz, *Logos A` (Oratio I-a)*, în Migne, P.G., t.35, col.397 C.

4. Pr. Conf. Dr. Alexandru I. Stan, *art.cit.*, p.73.

5. Sf. Grigore de Nazianz, *Logos B` (Apologia pentru fuga în Pont sau „Tratatul despre preoție”)*, în Migne, P.G., t.35, col.425 A-B.

6. Sf. Ioan Gura de Aur, *Despre preoție*, Migne, P.G., t. 48, col. 684. Ca și în cazul Sf. Grigore de Nazianz și al Sf. Grigore Dialogul, vom face referirile noastre direct la textele din Migne. Există însă și traduceri ale principalelor Tratatate despre preoție între care amintim următoarele: Sf. Ioan Gura de Aur, *Despre preoție*, trad. de Pr. Dumitru Fecioru, în rev. „Biserica Ortodoxă Română”, LXXV (1957), nr.10, pp.935-949; Sf. Grigorie de Nazianz, *Cuvânt de apărare pentru fuga în Pont sau mai scurt: Despre preoție*, trad. de Pr. D. Fecioru, în rev. „Biserica Ortodoxă Română”, LXXXVI (1968), nr.1-2; Pr. asist. Alexandru I. Stan, *Însemnătatea actuală pastorală și misionară a „Tratatului despre Preoție” al Arhiepiscopului Simeon al Tesalonicului*, în rev. „Studii Teologice”, XXXVI (1984), nr. 5-6, pp. 313-328 (traducerea „Tratatului” se află cuprinsă în pp. 315-327)

valoarea spiritului în ființa omenească și în cultura universală, preotul trebuie să se distingă față de restul credincioșilor lui nu numai printr-o viață morală ireproșabilă, ci și printr-o intensă trăire lăuntrică, spirituală. Este vorba de cultivarea spiritului, a acelei părți superioare din ființa noastră, care constituie „chipul lui Dumnezeu” în om și prin care suntem orientați spre El și spre cer. Prin însăși menirea și instituirea ei, preoția alcătuiește „o aristocrație a duhului”.⁷

După învățătura marilor teologii ai Bisericii creștine, spiritul (duhul), adică esența cea mai lăuntrică, mai intimă și mai nobilă a ființei noastre, este sediul sau altarul harului divin, general sau elementar, care se dă oricărui creștin prin botez și în virtutea căruia toți creștinii alcătuiesc după cuvântul Sfântului Apostol Petru, „seminția aleasă, preoție împărătească, neam sfânt...” (I Petru 2, 9), precum și al harului special, care se dă clericilor prin hirotonie.

Sfântul Apostol Pavel vorbește des despre omul cel dinlăuntru, spre care trebuie să ne îndreptăm atenția, rugându-ne lui Dumnezeu „să vă dea ca prin Duhul Său să fiți puternic întăriți în omul cel lăuntric: ca Hristos să Se sălășuiască prin credință în inimile voastre; înrădăcinați și întemeiați în iubire...” (Ef. 3, 16-18). „Omul cel dinlăuntru” este, după Sfântul Pavel, temeiul și reazemul de totdeauna al ființei noastre: „De aceea nu pierdem din curaj; dimpotrivă, chiar dacă omul nostru cel din afară se trece, cel dinlăuntru se înnoiește din zi în zi” (II Cor 4, 16).⁸

Calitatea manifestărilor exterioare ale preotului se va resimți de aceea a fondului lăuntric din care ele răsar, căci „orice acțiune poartă fidel pecetea purității și a intensității factorului lăuntric care a produs-o”; sau, cum spune Marcu Ascetul, faptele văzute sunt puii celor nevăzute. O viață interioară intensă, bogată și profundă, se revarsă în chip firesc și necesar în afară, așa cum seva pământului izbucnește în muguri și în flori; căci după cuvântul Mântuitorului, „din prisosul inimii grăiește gura” (Mt. 12, 34 și Lc 6, 45).

Echilibrul și armonia dintre fondul lăuntric și manifestările exterioare fac pe omul de fond și asigură succesul preoției. De altfel, pentru orice om, viața sa interioară, viața spirituală, constituie cutia de rezonanță în care se adună, se cern ca printr-o sită și se selecționează toate impresiile, cunoștințele și simțămintele venite din afară, prefăcându-se apoi în reacțiuni, în atitudini și

7. Prof. T. M. Popescu, *Colaboratorii preotului*, în „B.O.R.”, 73, 1955, nr.7, p.627.

8. Pr. prof. Ene Braniște, *Viața lăuntrică a preotului. Importanța ei în pastorație și mijloace pentru cultivarea ei*, în B.O.R., 74, 1956, nr. 1-2, p. 123 și următoarele.

9. Pr. M. Braniște, *Viața lăuntrică a preotului, cheia succesului în pastorație*, în „Buletinul Eparhiei Argeșului”, martie 1947, p. 20.

acțiuni a căror calitate depinde de forța vibratoare a inimii fiecăruia, așa cum dulceața sunetului unei viori atârnă de calitatea materialului și de sensibilitatea cutiei sale de rezonanță. În laboratorul sufletesc al preotului se plămădesc, rodesc și se prelungesc apoi în viața exterioară, ca niște lăstari încărcăți de rod, toate manifestările sale particulare și publice; de aici izvorăște conduita sa în familie, între prieteni și cunoscuți, în societate și așa mai departe.¹⁰ Cu adevărat se poate spune despre inima unui preot cu intensă trăire interioară că râuri de apă vie curg dintr-însa, precum zice Mântuitorul (In 7, 38). Am putea spune că misiunea duhovnicească a preotului nu începe în sfântul altar și pe amvonul bisericii, ci chiar de la altarul interiorului său sufletesc. „Pe scena vieții lăuntrice se dau cele mai grele lupte morale între eforturile spre bine și ispitele spre păcat; aci se câștigă cele mai strălucite biruințe morale asupra gândurilor și a înclinărilor rele, asupra ispitelor la păcat, asupra păcatului însuși. Pe altarul vieții lăuntrice se aduc cele mai grele, dar și cele meu bine plăcute jertfe smulse mândriei, egoismului, lăcomiei, pornirilor instinctive minore, smulse omului natural...”¹¹.

Preoția nu lucrează prin silnicie, ci este cu atât mai apropiată de om, de sufletul lui, cu cât ea se adresează celui primit în Biserică prin Botez. Astfel ea înalță mai departe pe cel adus de Hristos la suprafața vieții, la înprospătarea cu respirația Duhului Sfânt și la împărtășirea dragostei părintești a Tatălui. Deschiderea largă către om se face în Preoție prin conștiința preoțească a slujirii de aproapele, dar a unei slujiri care întrece orice altă slujire omenească și chiar îngerească, pe temeiul apropierei mai insistente de Dumnezeu a clericilor înșiși. În primul rând, îndumnezeirea omului nu se poate înfăptui decât dacă însuși credinciosul doritor de îndumnezeire este liber și capabil să hotărască pentru sine. Dacă el s-a legat pe sine sau a fost legat în conștiința sa de către alții, poate fi dezlegat prin puterea dată de Mântuitorul Hristos, în chip special, Apostolilor și urmașilor acestora în Taina Preoției.

Pe măsură ce străbate împreună cu păstoriții săi drumul către desăvârșire și îndumnezeire, cel hirotonit se străduiește să nu piardă el însuși pasul cu credincioșii pe care-i călăuzește.

Slujitorul lui Dumnezeu, al Mântuitorului Hristos, se apropie de locul Jertfei euharistice ca unul care dorește cu toată ființa sa împărtășirea cu Dumnezeu, cu Trupul și Sângele Domnului, arătând că îndumnezeirea este posibilă și pentru

10. *Ibidem*

11. Diacon Prof. O. Bucevschi, *Viața lăuntrică a preotului și lucrarea lui pastorală*, în „Mitropolia Olteniei”, 7, 1955, nr. 10-12, p. 548

sine și pentru păstoriți. El se roagă la Dumnezeu, ca să trimită Duhul Său cel Sfânt peste el și peste Cinstitele Daruri puse înainte, pentru ca acestea să fie făcute cu adevărat Trupul și Sângele lui Hristos Cel răstignit, mort și înviat, aflat acum în slavă de-a dreapta Tatălui. De aceea, acest moment de invocare s-a considerat de către Sfinții Părinți drept crucial în viața liturgică a preotului, ba chiar un moment înfricoșător pentru credincioșii aflați de față și pentru cetele îngerești care înconjură Sfântul Altar. Primirea jertfei și prefacerea Cinstitelor Daruri depinde, din acest moment, numai de iubirea nețărmurită a lui Dumnezeu Tatăl, iubire arătată față de neamul omenesc prin trimiterea Fiului în lume, ca să mântuiască lumea (Ioan 3, 16). Sfințirea pâinii și a vinului euharistie actualizează prezența Mântuitorului Hristos, în chip tainic, pe Sfânta Masă, în Jertfa adusă și peste care S-a pogorât Duhul Sfânt. Iar apropierea fizică a slujitorilor și a credincioșilor de Sfânta Euharistie este un prim act pe calea îndumnezeirii.¹² Dar momentul următor, acela al împărtășirii din Trupul și Sângele Mântuitorului Hristos, este cu adevărat îndumnezeirea după har, întrucât în Ortodoxie Hristos este acum real în fața noastră, iar noi mărturisim această realitate cu toată ființa noastră; și numai după această mărturisire primim Trupul și Sângele Domnului, ne împărtășim din Hristos și suntem una cu El, după cum însuși a zis : „Cei ce mănâncă Trupul Meu și bea Sângele Meu rămâne întru Mine și Eu întru El” (Ioan 6, 56). De aceea împărtășirea ortodoxă nu este un „extaz”, o ieșire din noi înșine către Dumnezeu, ca și cum ar exista posibilitatea unei ieșiri spirituale limitate în spațiu și timp, ci este o primire a lui Dumnezeu în noi înșine, prin Trupul și Sângele euharistie. Ea nu este nici o limitare a Mântuitorului Hristos la persoana noastră, pentru că El se împarte tuturor în mod egal, fără să se diminueze, și ajunge tuturor fără a se sfârși. Cum se face aceasta, rămâne o taină de nepătruns a lui Dumnezeu, independentă de înțelegerea omenească. Incontestabil însă că primirea cu vrednicie a Sfintei Euharistii este o îndumnezeire a noastră după har, îndumnezeire accesibilă nouă, credincioșilor.

3. Preoție și euharistie

Este binecunoscut faptul că Hristos se dăruiește în fiecare Sfântă Taină printr-o lucrare a Sa celor ce se împărtășesc de el prin credință, curățire de păcate și creștere în El, iar în Taina Sfintei Euharistii Hristos se dăruiește pe sine cu

12. Pr. Conf. Dr. Alexandru I. Stan, *art. cit.*, p.77

Trupul și sângele său pline de Duhul Sfânt. Cu toate că este nevăzut, El voiește să ne dăruiască harul Său și, mai ales în numele iubirii pe care ne-o poartă, ne dăruiește Trupul și Sângele Său în chip văzut spre o unire mai deplină cu El și creștere în El. Tocmai de aceea, Hristos „trebuie să se dăruiască Bisericii și mădulelor ei prin persoane văzute. Pe aceste persoane le alege și le sfințește El însuși prin Taina Hirotoniei. Astfel, dacă în celelalte Taine Hristos e primit ca cel ce se dăruiește prin preot, în Taina Hirotoniei se leagă ca subiect ce ni se dăruiește în chip nevăzut de o persoană umană, pe care, consacrand-o ca preot sau episcop, face văzută dăruirea Sa către noi, prin celelalte Taine. Dacă celelalte Taine reprezintă mijloacele văzute prin care preotul ne mijlocește o putere din cele date nouă de Hristos sau însuși Trupul și Sângele Lui, Preoția califică însăși persoana văzută care împlinește aceste mijloace prin care Hristos dăruiește puterile Sale sau Trupul și Sângele Său prin acele Taine.”¹³

Hirotonia este Taina prin care se evidențiază în mod pregnant determinarea eclesiologică a tuturor celorlalte Taine precum și condiționarea propovăduirii mântuitoare a cuvântului lui Dumnezeu și a conducerii credincioșilor pe calea mântuirii în Hristos ca mădule ale Bisericii Lui. Prin Botez, Mirungere și Euharistie, Biserica este nu numai condiție, ci și rezultat al Tainelor.¹⁴

Încă din perioada apostolică a Bisericii, episcopii și preoții reprezintă organe de instituire divină de la Hristos însuși, ale Bisericii ca și comunitate: „prin ei sunt primite celelalte Taine de către credincioși sau acestea din urmă se alipesc simplu la Biserică prin Tainele săvârșite de preoți.”¹⁵ Cu alte cuvinte, prin Tainele care se săvârșesc de către ierarhia sacramentală, credincioșii sunt încorporați în Hristos ca mădule ale Bisericii Sale (Botez, Mirungere, Euharistie), purificați continuu și crescuți întru El (Spovedanie și Euharistie), sunt dăruiați unor misiuni pentru zidirea comunității (Nuntă și Hirotonie) sau se tămăduiesc de boli (Maslul). Desăvârșirea încorporării omului în Hristos ca mădular al Bisericii, Trupul Său, ca și extinderea comunitar-sobornicească a lui Hristos în cei încorporați în El prin Botez și pecetluiți de Duhul Său în Taina Mirungerii are loc în Taina Euharistiei.¹⁶ Taina Euharistiei realizează Biserica ca plenitudine de viață cu

13. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. III, Ed. IBM BOR, 1978, pp.143-144

14. Pr. Prof. Dr. Dumitru Radu, *Taina Preoției*, în *Ortodoxia*, an XXXI, nr.3-4, 1979, p.533.

15. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. III, *op.cit.*, p.144

16. Pr. Lector Dumitru Radu, Caracterul eclesiologic al Sfintelor Taine și problema intercomuniunii, în *Ortodoxia*, an XXX, nr. 1-2, 1978, p. 295

Hristos și în Hristos, constituind elementul prin care se menține și crește Biserica drept comuniune a oamenilor cu Dumnezeu prin Hristos în Duhul Sfânt și a oamenilor între ei.

Așadar, Sfânta Euharistie, ca Taină a unirii, depinde de unirea permanentă și mereu nouă a credinciosului cu Hristos plin de tot Duhul Sfânt și a unității plenare a Bisericii. Ea este numai a Bisericii care are succesiunea apostolică adică, episcopul urmaș al apostolilor și preotul, investiți de Hristos însuși cu puterea Duhului Sfânt în Taina Hirotoniei pentru celebrarea Euharistiei și, odată cu aceasta, a tuturor Tainelor (Luca 22, 19 ; I Corinteni 11, 25). Euharistia este aceea care constituie Biserica ca o comuniune reală a oamenilor cu Dumnezeu prin Hristos în Duhul Sfânt, însă numai Biserica este aceea care aduce și săvârșește Euharistia și aceasta datorită lui Hristos, Capul Bisericii și săvârșitorul Euharistiei și a tuturor Tainelor în Duhul Sfânt, dăruit Bisericii la Cincizecime prin Apostoli și urmașii lor, episcopii, și astfel prin episcopii și preoții Bisericii în Biserică și totodată în comuniune cu Biserica.¹⁷

Hirotonia poate fi considerată prin excelență Taina Bisericii în aspectul ei de comunitate care îl face pe Hristos trăit de credincioși prin preoți ca subiect deosebit. „Hirotonia este condiția celorlalte Taine, deși ea nu-și poate îndeplini menirea fără acelea. La început a fost Hristos trimis ca Arhiereu, care, devenind nevăzut, a lăsat Apostolii și pe urmașii lor, ca arhieriei văzuți, organe ale Lui.¹⁸ Datorită faptului că Hristos este și rămâne Arhiereu în veac¹⁹, Euharistia și Hirotonia merg împreună, se implică și se explică reciproc. Euharistia ca Jertfă, mai exact ca jertfă și Taină în același timp, ține în mod indestructibil de Hristos, Arhierul în veac care, fiind chiar și pe scaunul slavei Sale de-a dreapta Tatălui, lucrează în continuare pentru mântuirea și îndumnezeirea noastră.²⁰ Prin Taină Dumnezeu ne împărtășește lucrarea Sa ca har și dar și prin Jertfă noi oferim lui Dumnezeu cele ale noastre și însăși ființa noastră.²¹ Aceste două mișcări de la noi la Dumnezeu și de la Dumnezeu la noi sunt mijlocite și înfăptuite în Euharistie de Hristos însuși, veșnicul Arhiereu în Duhul Sfânt, în Biserică, prin gura și mâna episcopului sau preotului împuternicit de Hristos cu duhul Său să-l invoce pe Duhul Sfânt (prin epicleză) care este în Biserică să se pogoare și de sus asupra

17. Pr. Dr. Ion Stoica, *Preoția, hirotonia și succesiunea apostolică în lumina teologiei ortodoxe*, p.151.

18. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *op.cit.*, p.145

19. Idem, *Iisus Hristos Arhiereu în veac...*, p.217.

20. Pr. Dr. Ion Stoica, *op.cit.*, p.151.

21. *Ibidem*

Bisericii, asupra sa și asupra cinstitelor daruri de pâine și vin, prefăcându-le în Trupul și Sângele lui Hristos ca să fie celor ce se vor împărtăși din acestea „spre trezirea sufletului, spre iertarea păcatelor, spre împărtășirea cu Duhul cel Sfânt, spre plinirea Împărăției Cerurilor și spre îndrăznirea cea către Hristos Însuși”.²²

În Euharistie aspectele de Jertfă și de Taină sunt nedespărțite. Ca Jertfa însăși, Euharistia este o Taină deoarece dăruindu-ne lui Dumnezeu, ne înălțăm și ne împărtășim de sfințirea și de binecuvântarea lui care vine prin Jertfă,²³ „căci de cele sfinte ne apropiem nu pentru altceva, ci pentru a ne împărtăși de Hristos, prin jertfa negrăită, duhovnicească.”²⁴ Ca taină Euharistia este de asemenea, Jertfă, deoarece „Trupul Domnului care ni se dă este în stare de Trup Jertfit și Înviat și ne imprimă starea de jertfa, prin care ne înălțăm și înaintăm spre Înviere. Căci în toate Tainele, Hristos se da pentru noi și se dăruiește împreună cu Sine Tatălui, dar ni se dăruiește și nouă. În Botez, El ne sădește o viață nouă, care ne face capabili să ne jertfim lui Dumnezeu; în Mirungere, ne da puterea înaintării în virtuți, care sunt forme de autojertfire. Pocăința este harul iertării care se întâlnește cu renunțarea noastră la plăcerile egoiste. Preoția este consacrarea celui ce se hirotonește lui Dumnezeu și puterea pentru o viață închinată lui și Bisericii. Căsătoria este un dar al iubirii și dăruirii adevărate, îmbinată cu o frânare a egoismului”.²⁵

Existența Euharistiei ca Jertfă reală și Taină în Biserică implică existența preoției sacramentale. Acest lucru este confirmat de faptul că orice Hirotonie trebuie să aibă loc în timpul Sfintei Liturghii²⁶, când comunitatea eclezială este strâns unită în jurul Jertfei lui Hristos. Comunitatea eclezială dă mărturie prin acel „vrednic este” că episcopii și preoții îi sunt consacrați de către Hristos însuși pentru slujirea preoțească ca învățători ai cuvântului lui Dumnezeu, aducători ai Euharistiei și sfințitori și conducători pe calea mântuirii. Aceasta deoarece episcopul și preoții sunt ridicați la această calitate prin actul vizibil săvârșit de

22. În rugăciunea de după prefacerea darurilor în „Liturghia” Sfântului Ioan Gură de Aur și cea a Sfântului Vasile cel Mare

23. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *op.cit.*, p.104.

24. Sfântul Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh și Adevăr*, XII, P.G.68, col.829 A

25. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *op.cit.*, pp.104-105.

26. Ioannis Zizioulas, *Ființa Eclesială...*, p. 184; „Faptul că toate actele de Hirotonie au fost încă din primele timpuri, încorporate în Liturghia euharistică este, credem, de mare importanță din acest punct de vedere. Prima implicație însemnată a acestui fapt este aceea că nici o slujire nu poate exista ca fiind paralelă celei a lui Hristos ci numai identică ei. Fiind Trupul lui Hristos, Biserica există ca manifestare a Tainei Preoției lui Hristos și ca reflex al ei în lume.”

Hristos în Duhul Sfânt prin episcopii existenți în cadrul comunității eclesiale.²⁷

Instituirea Preoției este în strânsă legătură cu instituirea Euharistiei ca Jertfă și Taină la Cina cea de Taină (Luca 22, 19; I Corinteni 11, 25), atunci când a fost anticipată și instituirea Preoției sacramentale.²⁸ Apostolii au fost îmbrăcați cu toată puterea Duhului Sfânt făgăduită anterior spre slujba Preoției, la Cincizecime. Acest lucru a fost confirmat de Sfântul Chirii al Alexandriei prin cuvintele „deci ucenicii au primit împărtășirea Sfântului Duh atunci când Hristos le-a suflat și le-a zis: „Luați Duh Sfânt”, căci Hristos nici nu poate minți și nici nu ar fi zis „luați” dacă nu le-ar fi dat acest har al Duhului. Iar în ziua Cincizecimii, Dumnezeu a voit să arate o manifestare mai vădită a harului Duhului Sfânt, locuind în ei. Dar aceasta nu înseamnă începutul harului.”²⁹

Prin Hirotonia lor, episcopii și preoții devin centre și mijloace intermediare vizibile ale harurilor, care susțin comunitatea eclezială întrucât aceștia sunt organele lui Hristos, centrul și izvorul invizibil al Bisericii. Prin mijlocirea episcopilor urmași ai Apostolilor, prin rugăciunea lor însoțită de rugăciunea Bisericii în timpul Sfintei Liturghii, Duhul lui Hristos îi face episcopi, preoți și diaconi pe unii din membrii Bisericii. Desfășurarea hirotoniilor în cadrul Sfintei Liturghii exprimă faptul că slujirea celor trei trepte ierarhice este strâns legată de Liturghie, potrivit unei măsuri bine stabilite, îndatorirea principală a ierarhiei sacramentale este săvârșirea Tainelor, învățarea cuvântului Evangheliei spre împlinirea și creșterea în Hristos, iar Taina culminantă este Euharistia care se săvârșește în cadrul Sfintei Liturghii, când are loc deopotrivă învățătura mântuitoare, sfințirea și conducerea spre mântuirea credincioșilor.³⁰

Datorită relației Euharistiei și a celorlalte Taine cu starea de jertfă a lui Hristos, acestea implică preoția sacramentală drept condiție a lor. De altfel instituirea preoției sacramentale pentru Biserică, de către Hristos (Ioan 20, 21-23 Matei 28, 18-20; Marcu 16, 15-16), și necesitatea acestei preoții se găsesc într-o strânsă și deosebită relație cu aducerea jertfei euharistice prin porunca dată de Hristos însuși la instituirea Euharistiei în cadrul Cinei celei de Taină: „Aceasta să o faceți întru pomenirea Mea” (Luca 22, 19, 1 Cor 11, 25).

27. Pr. Dr. Ion Stoica, *op.cit.*, p.153

28. *Ibidem*, p.154

29. Sfântul Chirii al Alexandriei, *Comentariu la Ioan*, PG, LXXIV, col 712-714. despre instituirea Preoției și Hirotonia Apostolilor îndată după înviere și nu la Cincizecime vezi pe larg la Pr. Ioan Mircea, *Preoția harică și Preoția obștească*, în *Ortodoxia*, an. XXXI, nr. 2, 1979, pp. 232-255

30. Pr. Dr. Ion Stoica, *op.cit.*, p.154

Ca termen tehnic, Euharistia este menționată prima dată în scrierile Sfântului Ignatie ai Antiohiei: „Purtați de grijă să vă adunați cât mai des pentru a aduce lui Dumnezeu mulțumire (Euharistia) și mărire.”³¹ Tot acesta numește Euharistia „pâinea care este leacul nemuririi”, antidotul morții, pentru a trăi în Hristos pentru totdeauna.³² În scrierile post-apostolice este menționat în mod deosebit efectul eclezial al Euharistiei. Altarul pe care se oficiază Sfânta Euharistie este însuși izvorul unității Bisericii: „Nimeni să nu se risipească; dacă cineva nu se află înăuntrul altarului el se va lipsi de „pâinea lui Dumnezeu”³³ Euharistia are o dinamică care pune în mișcare adunarea și convergența tuturor în împărăția lui Dumnezeu: „După cum această pâine frântă, odinioară răspândită pe câmpuri, a fost strânsă împreună și așa a devenit o pâine, tot așa Biserica ta să fie adunată la un loc de la marginile pământului în împărăția Ta.”³⁴

Adunarea euharistică aduce jertfă de laudă și fără de sânge pentru Biserica nevăzută, ca act de mulțumire, și pentru Biserica văzută ca act de cerere. Hristos însuși celebrează Euharistia ca „Acela ce aduce și Cel ce Se aduce, Cel ce primește și Cel Ce Se împărtășește.”³⁵ Legătura indisolubilă dintre Preoția lui Hristos și Jertfa euharistică se observă în organizarea Sfintei Liturghii. Episcopul sau preotul rostește cuvintele de instituire a Cinei celei de Taină „*in persona Christi*” ca acela care este gura prin care însuși Hristos binecuvântează; de asemenea El rostește epicleza în numele Bisericii, „*in persona ecclesiae*”, epicleza fiind rugăciune de consacrare pentru întreaga comunitate³⁶: *Coboară Duhul Tău cel Sfânt peste noi și peste aceste daruri ce sunt puse înaintea*. Cuvintele rostite de Hristos la ultima cină își păstrează puterea creatoare și mântuitoare doar în legătură cu rugăciunea de invocare a Duhului Sfânt, fapt rezultat din deplina conlucrare a lui Hristos și a Duhului Sfânt în economia mântuirii. Caracterul sobornicesc al Euharistiei este evidențiat de vechea tradiție potrivit căreia trebuie să se săvârșească o singură Liturghie sub un singur episcop în fiecare loc.³⁷

31. Sfântul Ignatie al Antiohiei, *Epistola către Efeseni XIII*, 1

32. *Ibidem*, XX, 2

33. *Ibidem*, VI, 2

34. *Didahia celor 12 Apostoli*, 9; Vezi și Pr. Prof. Dr. Ioan Bria, *Dicționar de Teologie Ortodoxă*, p.157

35. Pr. Prof. Dr. Ion Bria, *op. cit.*, p. 158. Vezi și Liturghia Sfântului Ioan Gură de Aur – Rugăciunea Epiclezei

36. Pr. Dr. Ion Stoica, *op.cit.*, p.156

37. Petru Movilă, *Mărturisirea de credință*, 1642, Partea I, întrebarea CVII, tradusă de Alexandru Elian, Ed. Inst. Biblic, București, 1981, p. 96: „Mai întâi această Taină

Potrivit Sfântului Ioan Damaschin, Euharistia este arvuna vieții celei care va să vină deoarece Trupul lui Hristos este plin de Duhul dător de viață. Duminica este icoana veacului ce va să fie iar Biserica, prin Preoția ei slujitoare, în strânsă legătură cu Preoția universală, trăiește anticiparea împărăției cerurilor tocmai prin Trupul Euharistic îndumnezeit și îndumnezeitor, simbolul materiei și al umanității transfigurate.³⁸

Întreaga ierarhie sacramentală ține de Sfânta Biserică, prin urmare și de episcopul dintr-un anumit loc. Aceasta nu înseamnă că el se substituie lui Hristos în Biserică sau că se suprapune Bisericii, rupând-o de Hristos. Episcopul lucrează în Biserică și împreună cu Biserica, care îl cuprinde și pe acesta. În acest sens este îndreptățită formularea Sfântului Ciprian potrivit căreia se poate vorbi despre „episcopus in ecclesia et ecclesia in episcopo”.³⁹

nimeni altul nu poate să o săvârșească, în orice nevoie s-ar afla, fără numai dacă este preot legiuit. Apoi el trebuie să se îngrijească să fie un altar acolo unde va sluji, sau un Antimis fără de care în nici un chip nu poate fi adusă jertfa cea fără de sânge. În al treilea rând, trebuie să poarte de grijă să se găsească materia care se cuvine, adică pâine de grâu dospită, cât se va putea de curată, și vin fără amestec cu vreo altă băutură și curat în sine. Iar la proscomidie se varsă și apă, ca să se împlinească Scriptura care spune că: Unul dintre ostași cu sulița a împuns coasta Lui și îndată a ieșit sânge și apă (Ioan 19, 34). În al patrulea rând, în timpul când sfințește darul, preotul să aibă această încredințare că însăși ființa vinului se preface în ființa adevăratului Trup și Sânge ale lui Hristos, prin lucrarea Sfântului Duh, a cărui chemare o săvârșește în acea vreme ca să desăvârșească această taină rugându-se și grăind: «Coboară Duhul Tău cel Sfânt asupra noastră și asupra acestor Daruri care sunt puse înainte și fă pâinea Aceasta trup al Hristosului Tău, iar ceea ce este în acest potir cinstitul sânge al Hristosului Tău, prefăcându-le prin Duhul Tău cel Sfânt. Amin. Amin. Amin.» Căci, după cuvintele acestea prefacerea se petrece îndată și schimbă pâinea în adevăratul Trup al lui Hristos și vinul în adevăratul sânge lăsându-și doar chipul care se înfățișează și aceasta potrivit cu iconomia dumnezeiască. Mai întâi ca să nu vedem Trupul lui Hristos ci să credem că este pentru cuvintele pe care le-a rostit: Acesta este Trupul meu și acesta este sângele meu, crezând mai degrabă în cuvintele și puterea Lui decât în înseși simțurile noastre, fapt care ne aduce fericirea credinței: fericiți cei ce nu au văzut și au crezut.” (Ioan 20, 29)

38. Sfântul Chiril al Ierusalimului, *Cateheze mistagogice*, cap. IV-V în PSB, trad. D. Fecioru, EIB, București, 1979, pp. 67-80; Nicolae Cabasila, *Viața în Hristos*, cap. IV, 1-17 în PSB, trad. cit., pp. 113-142.; Valer Bel, *Biserică și Euharistie* în ST, nr. 3-4, 1982, pp. 203-242

39. Sfântul Ciprian, *Epistola* 66, 8, PL, III vezi și Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *op.cit.*, p.150: „Întrucât Biserica este în chip nevăzut în Hristos, ea este în chip văzut în episcop, organul lui plenar.”

Preoția slujitoare a Bisericii întruchipată de preot și episcop este adânc legată de comunitatea Bisericii, prin aceasta rezultând caracterul ei profund eclesiologic și relațional. Preotul împlinește în parohia sa activitatea sfințitoare, învățătoarească și pastorală pentru credincioșii care, la rândul lor se raportează la el ca la unicul slujitor întru mântuirea și sfințirea lor. Această slujire și raportare a credincioșilor la el este reală întrucât preotul însuși se află în comuniune, deci în perfectă relație cu ceilalți preoți ai eparhiei, împărtășindu-se de aceeași Preoție a lui Hristos prin mâinile episcopului.⁴⁰ Episcopul îndeplinește acțiunea de consacrare a preoților și reprezintă centrul unic al acestora întrucât și ei e în comuniune cu ceilalți episcopi care sunt părtași ai aceleiași arhierii veșnice a lui Iisus Hristos. Slujirea sfințitoare a episcopului și a preotului se înfăptuiește în deplină solidaritate cu slujirea sfințitoare a tuturor preoților și a tuturor episcopilor deoarece în toate este activă aceeași putere sfințitoare a Arhieriei lui Hristos. Nici un preot și nici un episcop, în actele sale sfințitoare, nu este în afara acestei comuniuni. În spatele lor stă comuniunea tuturor preoților, comuniunea tuturor episcopilor, ca și catolicitatea Bisericii.⁴¹ Însuși Hristos, capul Bisericii, găsindu-se în comuniune cu Tatăl și cu Duhul Sfânt, conduce Biserica în comuniune cu ierarhia sacramentală, fiind prezent și lucrător în ea prin Duhul Sfânt și oferind-o Tatălui în Jertfa Sa euharistică.⁴²

4. Preoție și comuniune

Preoția creștină ortodoxă adună laolaltă pe credincioși nu numai din punct de vedere duhovnicesc ci și din punct de vedere practic, comunitar. Ea dinamizează sufletele astfel încât acestea, cu ajutorul harului primit, să nu se individualizeze spre izolare, ci să se desăvârșească prin părtășie și împărtășire, în comuniune. Dar pregătirea duhovnicească este aceea care formează trăsăturile de caracter ale creștinilor, îi face să se asemene între ei, să devină un popor fericit al lui Dumnezeu, după cum spune Psalmistul : „*Fericit este neamul căruia Domnul este Dumnezeul Lui, poporul pe care l-a ales de moștenire Lui*” (Ps. 32, 12). Prin însăși structura ei, Preoția ortodoxă este comunitară. Arhieriei împărtășesc harul

40. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Temeiurile teologice ale ierarhiei și ale sinodalității*, în S.T., an XXII, nr.3-4, 1970, p.170

41. *Ibidem*, p. 170

42. Pr. Prof. Dumitru Radu, *Taina Preoției*, op. cit., p. 547

Sfântului Duh preoților pe care-i hirotonească pe seama parohiilor. Asemenea și diaconilor, iar preoții și diaconii se raportează la episcopii lor nu ca niște străini ci ca niște apropiați și împreună liturghisitori. Căci și Sfânta Liturghie se săvârșește pentru întreaga obște, de către arhieriei și preoți, nu numai pentru ei. Ea nu este o slujire a unor interese individuale, separate de comunitate, ci o rugăciune a obștii ce se mântuiește și se îndumnezeiește prin Hristos Euharistie. Dar chiar întreaga imagine a Preoției ortodoxe ar putea fi descrisă ca o masă de familie la care participă toate vârstele, fără excepție, cu intenția părtașii, a comuniunii de hrană duhovnicească. Aici, părintele duhovnicesc privește pe toți și pe fiecare în parte, dar și el este văzut de toți și servește pe toți în așa fel încât toți să cunoască grija lui pentru ei și el să se bucure de dragostea celorlalți pentru el. Arhieriei, preoții și diaconii, ca părtași la masa Evangheliei și la masa de nuntă a Mirelui dumnezeiesc, se încadrează perfect în mulțimea credincioșilor din mijlocul căreia au fost chemați la slujire. Și ei sunt, ca și ceilalți, parte din trupul Bisericii locale. Nu pot și nu trebuie să se rupă de acest trup comunitar în al cărui destin sunt cuprinși de drept și de fapt.⁴³

Preoția ortodoxă este dependentă de comuniunea bisericească și de cuminecare. Ea are sens tocmai pentru că se împărtășește cu Hristos și împărtășește pe ceilalți cu Hristos din Jertfa adusă la Sfânta Liturghie. Altarul și naosul, naosul și altarul nu mai sunt separate de catapetasma de odinioară ; căci Arhierul Hristos S-a adus ca Jertfă veșnică și netrecătoare pe noul Altar pe care l-a zidit din trupul luat pe pământ pentru mântuirea noastră. Cuvântul lui Dumnezeu cel veșnic S-a înconjurat cu lutul nostru și l-a făcut jertfelnic, dar și jertfă. În El suntem și noi, iar El este în noi, pentru că și noi suntem din lut și în lut, dar un lut atins de mâna lui Dumnezeu și înțeleghător.⁴⁴ Ne-am ridicat prin Hristos pe altar, ca și noi să ne jertfim împreună cu El pentru ceilalți, dar într-un chip nou, nesângeros și desăvârșit.⁴⁵

Însă nu ne aducem singuri jertfă, ci Hristos ne primește pe noi împreună cu numele și cu prinoasele pe care le oferim preotului la Sfântul Jertfelnic la fiecare Sfântă Liturghie și împărtășire din Trupul și Sângele Domnului. Înainte de această aducere a **jertfei credincioșilor** la altar, arhierul și preotul se roagă lui Dumnezeu pentru a fi ocrotit el însuși ca persoană, cunoscându-și limitele sale, zicând astfel : „Doamne, trimite mâna Ta dintru înălțimea locașului Tău și

43. Pr. Conf. Dr. Alexandru I. Stan, *art.cit.*, în rev. cit., nr. cit., p.82

44. *Ibidem*

45. *Ibidem*

mă întărește spre slujba Ta ce-mi este pusă înainte, ca neosândit stând înaintea înfricoșătorului Tău altar, să săvârșesc Jertfa cea fără de sânge”.⁴⁶

Preoția ortodoxă urmează linia patristică, duhul de slujire al Părinților Bisericii. Chiar dacă preotul și arhiereul sunt persoane umane asemenea celorlalte persoane, jertfelnicia lor în misiunea bisericească îi ridică deasupra celorlalți, dar nu pentru a face din ei „domni și stăpâni”, ci frați mai mari și părinți, în una și aceeași dragoste în care Mântuitorul Hristos ne-a spus că ne poate recunoaște lumea drept ucenici ai Săi : „*întru aceasta vor cunoaște toți că sunteți ucenicii Mei, dacă veți avea dragoste unii față de alții*” (Ioan 13, 35). Faptul că arhiereului i se dă o episcopie iar preotului o parohie anume ca să păstorească, nu arată că aici ei lucrează arbitrar, ci ca unii care au fost aleși de Mântuitorul Hristos, prin Duhul Sfânt, pentru această misiune însemnată : „*Nu voi M-ați ales pe Mine, ci Eu V-am ales pe voi și v-am rânduit să mergeți și roadă să aduceți, și roadă voastră să rămână, ca Tatăl să vă dea orice-i veți cere în numele Meu*” (Ioan 15, 16). Dată fiind această alegere de sus, episcopii care hirotonesc au îndatorirea de a cerceta bine persoana venită la hirotonie și de a nu face hirotonia sub vreun fel de presiune din afară. Pătruns de acest adevăr, Sfântul Grigorie cel Mare, încercând să și stăvilească unele abuzuri locale, recomanda stăruitor să înceteze orice obicei nepotrivit cu sublimitatea hirotoniei și să se ia în seamă calitățile personale ale candidatului. Cercetarea candidatului la hirotonie este de un dublu folos. Mai întâi el trebuie să fie apt pentru slujirea comunitară, să fie competent pentru misiunea ce i se încredințează. Apoi este necesar ca însăși comunitatea să recunoască în el pe cel ce urmează să fie părinte duhovnicesc în numele Mântuitorului. El trebuie să însumeze totodată calitățile intrinseci ale comunității euharistice, ale synaxei liturgice, așa cum le-au însumat șiruri de ierarhi și preoți până la el. Așa, hirotonia se încadrează și ea în momentele liturgice cunoscute, fiind de față cei cărora le este destinată slujirea noului arhiereu sau preot. Dar, din momentul hirotoniei, arhiereul, sau preotul, sau diaconul, nu-și mai aparțin după cum își aparțineau înainte de hirotonie; dimpotrivă, viața lor a fost dăruită comunității creștine respective și ea trebuie să se consume ca un act de comuniune sacramentală în orice moment de slujire. Este impresionant, de aceea, felul în care credincioșii înșiși se dăruiesc, la rândul lor, sufletește, arhiereului și preotului, fără rezervă, ca unor oameni sfințiți de Dumnezeu pentru sfințirea vieții lor. Este însă firesc, din punct de vedere ortodox, ca lucrurile să se petreacă astfel într-o Biserică în

⁴⁶. *Liturghier*, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1974, p. 75

care clerul nu domină pe credincioși și unde nici laicii nu-i socotesc pe clerici drept niște „funcționari” angajați pentru efectuarea unui lucru exterior, formal. Dimpotrivă, credincioșii ortodocși se atașează de episcopul și de preotul lor, se identifică cu aceștia tocmai pentru că și ei se identifică cu poporul credincios. De aceea și comuniunea euharistică ortodoxă nu este un act de răsplătire a unei vrednicii recunoscute de confesor la scaunul mărturisirii, ci este fericita reîntâlnire în Hristos a părintelui duhovnicesc în momentul iertării păcatelor, cu fiul risipitor sosit cu încredere în curtea casei primitoare părințești.⁴⁷ Uneori legăturile sufletești dintre episcop și credincioși, dintre preot și credincioși, dar și dintre episcop și preoții din subordinea sa, sunt atât de trainice încât par să depășească legăturile familiei, legături de sânge. Este un semn clar al dedicării lor față de dragostea lui Dumnezeu revărsată asupra lumii prin Fiul întrupat și prin Duhul Sfânt pogorât la Cincizecime asupra Apostolilor și poporului credincios. Semnul deplinei încrederi între Preoție și credincioși este însă participarea efectivă a credincioșilor la comuniune, când, la Sfânta Liturghie, credincioșii sunt chemați cu mișcătoarele cuvinte : „Cu frică de Dumnezeu, cu credință și cu dragoste să vă apropiați”. Pasul încet al credincioșilor, evlavia adâncă, pătrunderea sfântă a celor care se apropie de Sfântul Potir și fiorul cu care primesc Sfintele Taine din mâna episcopului sau a preotului sunt înălțătoare.⁴⁸

Preoția este păstrătoarea necontestată a duhului de comuniune în Ortodoxie. Preotul – spre exemplu – gustând cel dintâi din Trupul și din Sângele Domnului, este cel cu care credinciosul dobândește comuniunea cu Hristos. De aceea, în Ortodoxie, credinciosul nu este niciodată singur în fața lui Dumnezeu, ci este întotdeauna împreună cu preotul, prin comuniunea euharistică. Împărtășindu-se el mai întâi, episcopul sau preotul garantează cu viața proprie viața celui ce vine să se împărtășească; Iar că Biserica impune această garanție – chiar și fizică – o vedem din „povățuirea” expresă, care spune în acest sens : „Dacă vreun preot, slujind Liturghia, nu se va împărtăși cu Dumnezeieștile Taine, afară de întâmplarea că se va îmbolnăvi în timpul slujbei, foarte greu și de moarte va greși și sub canonul caterisirii va cădea. Sub aceeași vină cade și împreună-liturgisitorul, dacă nu se împărtășește”.⁴⁹

Într-adevăr, în Ortodoxie Preoția nu formează o castă aparte, ruptă de credincioși și care să se considere doar pe sine ca Biserică. Preoția ortodoxă este ea

47. Pr. Conf. Dr. Alexandru I. Stan, *op.cit.*, p.85

48. *Ibidem*

49. *Liturghier, ed. cit.*, p.371

însăși o expresie vie a comuniunii Capului Hristos cu Trupul Lui – Biserica (Efes. 5, 23-29). Toată misiunea Bisericii pe pământ este comuniune, este conlucrare, este sinergie, este unitate de cuget și simțire a plinătății credincioșilor și a clerului, dimpreună. Nici Preoție fără Hristos și fără credincioși, nici credincioși cu Hristos dar fără Preoție. Biserica se roagă lui Dumnezeu prin Preoție în mod special, după cum s-a rânduit ei de la început, iar Preoția mijlocește darurile Duhului Sfânt, de la Dumnezeu, pentru Biserică.

Concluzii

Preoția constituie un criteriu de apreciere a confesiunilor creștine. În relațiile intercreștine actuale, preoția ocupă un loc aparte. Într-un fel este privită preoția în relațiile intercreștine ecumenice și în alt fel este ea privită în discuțiile bilaterale. De asemenea, este deosebit modul în care se poate vorbi despre preoție în discuțiile teologice dintre ortodocși și catolici, dintre ortodocși și anglicani, dintre ortodocși și Bisericele apărute ca urmare a Reformei. Deosebit este, iarăși, modul în care alte Biserici privesc preoția lor în raport cu aceea pe care o constată în alte locuri. Important pentru noi este însă faptul că unitatea Preoției din Ortodoxie atrage mereu atenția în adunările intercreștine contemporane, suscită interes și pune în fața celorlalți o problemă arzătoare a Bisericii și a creștinismului în general.

Preoția deține în Ortodoxie un loc deosebit de acela pe care îl deține Preoția în romano-catolicism sau în anglicanismul contemporan, fără să mai vorbim de unele Biserici care pretind că Reforma nu le-a întrerupt nicidecum succesiunea apostolică în Preoția lor și că Reforma profesată de ele a cuprins Preoția fără a o modifica esențial. Preoția Ortodoxiei este o continuare a arhieriei, a preoției și a diaconiei Mântuitorului Hristos. Ea formează un tot în trei trepte distincte, dar în care îl regăsim pe Mântuitorul Hristos slujind oamenilor pentru mântuirea lor, pentru viața lor și pentru cunoașterea mai autentică a lui Dumnezeu-Părintele. Întreaga Preoție ortodoxă are, prin urmare, un singur izvor, iar acela este dumnezeiesc, nesecat și infinit. Oricare ar fi ea, fiecare treaptă a Preoției își are strălucirea ei și, mai ales, destinația ei în slujirea Bisericii. Fiecare treaptă cere însă de la cel ce se hirotonește îndeplinirea unor condiții de care se ține mai puțin seamă – sau nu se ține seamă deloc – în celelalte confesiuni. Ori, tocmai aici constatăm diferențe esențiale care produc în planul misionar-pastoral unele dintre deosebiri confesionale pronunțate. Condițiile privesc vârsta, pregătirea

intelectuală și duhovnicească, iar în ultima vreme au apărut și încălcări ale prevederilor scripturistice privind primirea exclusivă a bărbaților în cler.

Preoția rămâne unul dintre stâlpii de susținere ai Ortodoxiei și Ortodoxia nu intenționează relativizarea ei.

Bibliografie

Izvoare patristice

1. *Sfânta Scriptură* sau *Biblia*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1991.
2. *Îndrumări misionare*, Editura Institutului Biblic și de Misiune a Bisericii Ortodoxe Române, București, 1986.
3. *Liturghier*, Editura Institutului Biblic și de Misiune a Bisericii Ortodoxe Române, București, 1967.
4. Sfântul Ioan Hrisostom, *Comentariu la Epistola întâi către Tesaloniceni*, P.G., LXII, 456, Comentariu la I Tesaloniceni, traducere de Arhim. Th. Athanasiu, București, 1905.
5. Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilia a XXXII-a I Corinteni*, trad. de Teodosie Athanasiu, București, 1908.
6. Sfântul Ioan Gură de Aur, *Despre preoție*, trad. de Pr. Dumitru Fecioru, în rev. „Biserica Ortodoxă Română”, LXXV (1957), nr.10.
7. Sfântul Grigorie de Nazianz, *Cuvânt de apărare pentru fuga în Pont sau mai scurt: Despre preoție*, trad. de Pr. D. Fecioru, în rev. „Biserica Ortodoxă Română”, LXXXVI (1968), nr.1-2;
8. Petru Movilă, *Mărturisirea de credință*, 1642, Partea I, întrebarea CVII, tradusă de Alexandru Elian, Ed. Inst. Biblic, București, 1981.
9. Sfântul Chiril al Ierusalimului, *Cateheze mistagogice*, cap. IV-V, în PSB, trad. D. Fecioru, EIB, București, 1979.
10. Sfântul Grigorie al Nyssei, *Despre rugăciunea domnească*, Cuvântul I, trad. de Pr. Prof. D. Stăniloae și Pr. Ioan Buga, în vol. *Sfântul Grigorie de Nyssa. Scrieri, Partea întâia*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1982.

Cărți, studii și articole de specialitate

11. Pr. Prof. D. I. Belu *Calitățile de îndrumător duhovnicesc ale Sfântului Apostol Pavel*, în „Studii Teologice”, VII (1955), nr.9-10.
12. Valer Bel, *Biserică și Euharistie* în S.T., nr. 3-4, 1982.
13. Diac. prof. O. Bucevski, *Viața lăuntrică a preotului și lucrarea lui pastorală*, în „Mitropolia Olteniei”, 7, 1955, nr. 10-12.
14. Pr. prof. dr. Ene Braniște, *Despre preoție*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2004.
15. Pr. prof. Ene Braniște, *Viața lăuntrică a preotului. Importanța ei în pastorație și mijloace pentru cultivarea ei*, în B. O. R., 74, 1956, nr. 1 -2.
16. Pr. M. Braniște, *Viața lăuntrică a preotului, cheia succesului în pastorație*, în „Buletinul Eparhiei Argeșului”, martie 1947.
17. Pr. Prof. I. Coman, *Chipul preotului după Sfânta Scriptură și Sfinții Părinți*, în „Studii Teologice”, VIII (1956), nr.3-4.
18. L. Cerfaux, „*La Theologie de L'Eglise suivant Saint Paul*”, Paris 1965, după Pr. Dr. Ion Stoica în „*Preoția, hirotonia și succesiunea apostolică în lumina Teologiei ortodoxe*”.
19. Paul Evdokimov, *L'Orthodoxie*, Paris, 1959.
20. Pr. N. Fulga, *Îndatoririle și însușirile morale ale păstorului de suflete, după Epistolele Sfântului Apostol Pavel către Timotei și către Tit*, în „Biserica Ortodoxă Română”, 1931, nr. 10.
21. A. Lemaire, *Les ministeres aux origines de l'Eglise*, Paris, Les Editions du Cerf, Paris, 1971.
22. Pr. dr. Grigore Marcu, *Epistola Sfântului Apostol Pavel către Tit, Introducere, text și comentariu*, Sibiu, 1947.
23. Prof. I. Moiescu, *Ierarhia bisericească în epoca apostolică*. Anexă: Texte biblice și patristice despre pace și muncă, Craiova, 1955.
24. Pr. Ioan Mircea, *Cei 70 de ucenici ai Mântuitorului și problema ierarhiei Bisericești*, în S.T., an XX, nr.9-10, 1968.
25. Idem, *Dicționar al Noului Testament*, Editura I.B.M. al B.O.R., București, 1984.
26. Idem, *Preoția harică și Preoția obștească*, în Ortodoxia, an. XXXI, nr. 2, 1979.
27. Idem, *Preoție și Biserică*, în „Ortodoxia”, an. XXIV, 1972, nr. 4.
28. Prof. T.M. Popescu, *Colaboratorii preotului*, în B.O.R., 73, 1955, nr.7.
29. Pr. prof. dr. Dumitru Radu, *Caracterul ecleziologic*, p. 325, *Caracterul*

ecleziologic al Sfințelor Taine și problema intercomununii, teza de doctorat în „Ortodoxia”, an. XXX, 1979, nr. 1-2.

30. Pr. Prof. Dr. Dumitru Radu, *Taina Preoției*, în *Ortodoxia*, an XXXI, nr.3-4, 1979.

31. Idem, Sfintele Taine ale Bisericii după tradiția apostolică, din punct de vedere ortodox, în B.O.R., an. XCVIII, 1980, nr. 11-12.

32. Idem, Sfintele Taine în viața Bisericii, în ST, an. XXXIII, 1981, nr. 3-4.

33. Preotul ca săvârșitor al Tainei spovedaniei și puterea lui de a dezlega păcatele după învățătura ortodoxă, în BOR, an. C, 1982, nr.9-10.

34. Pr. Dr. Haralambie Roventă, *Epistola întâi către Tesaloniceni a Sfântului Apostol Pavel, Introducere și comentariu*, Tipografia cărților bisericești, București, 1938.

35. Pr. Conf. Dr. Alexandru I. Stan, *Preoția în Ortodoxie*, în „Ortodoxia”, an XL, nr.1, ian.-mar.

36. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Iisus Hristos arhiereu în veac*, în „Ortodoxia”, XXXI (1979), nr.288.

37. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. III, Ed. I.B.M. al B.O.R., 1978.

38. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Din aspectul sacramental al Bisericii*, în S.T., an XVIII, nr. 9-10, 1966.

39. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Temeiurile teologice ale ierarhiei și ale sinodalității*, în S.T., an XXII, nr.3-4, 1970.

40. Pr. Dr. Ion Stoica, *„Preoția, hirotonia și succesiunea apostolică în lumina teologiei ortodoxe”*, Editura Macarie, Târgoviște, 2005.

41. Pr. asist. Alexandru I. Stan, *Însemnătatea actuală pastorală și misionară a „Tratatului despre Preoție” al Arhiepiscopului Simeon al Tesalonicului*, în rev. „Studii Teologice”, XXXVI (1984), nr. 5-6.

42. S. Verzan, *Slujirea preoțească după epistolele Sfântului Apostol Pavel*, în „Studii Teologice”, VII (1955), nr. 9-10.

43. Pr. P. Vintilescu, *Preotul în fața chemării sale de pastor al sufletelor. Capitole de teologie pastorală indirectă*, București, 1934.

44. Sofron Vlad, *Un pastor model: Sfântul Apostol Pavel*, Timișoara, 1946.

CHIPUL ÎNAINTEMERGĂTORULUI IOAN ÎN TRADIȚIA LITURGICĂ ORTODOXĂ

Ierom. Nectarie Petre

Cel din urmă dintre Profeți și întâiul între Apostoli¹, Sfântul Ioan Botezătorul, face obiectul unei cinstiri aparte în Biserica Ortodoxă, ca profet, botezător și înaintemergător, ocupând primul loc după Maica Domnului, în comuniunea Sfinților. Pentru aceasta îi vedem în icoana Deisis², atât pe unul cât și pe celălalt fiind în dreapta și stânga Mântuitorului. În slujirea euharistică, Înaintemergătorul și Botezătorul Ioan, este pomenit imediat după Maica Domnului, atât în rânduiala proscomidiei, cât și la pomenirea Sfinților de la sfârșitul anaforalei. Și astfel, după mărturisirea lui Hristos, Sfântul Ioan Botezătorul este „cel mai mare dintre cei născuți din femeie” (Mat. 11,11).

Cinstirea Înaintemergătorului în tradiția liturgică ortodoxă, este deci următoare cinstirii Maicii Domnului, acesta făcându-se propovăduitor al Domnului.

Ne propunem să prezentăm, chipul Sfântului Ioan, traversând tradiția liturgică bizantină, care rămâne expresia cea vie a teologiei Bisericii Ortodoxe.

1. Expresie atribuită Sfântului Andrei Criteanul: Slava Stihirilor de la Litie pentru ziua de 24 iunie

2. Leonid Ouspensky – Vladimir Lossky, *The meaning of icons*, Crestwood, New York, 1982, p. 104

Pomenirea liturgică a Înaintemergătorului

În ciclul liturgic anual al Bisericii Ortodoxe, Sfântul Ioan Botezătorul este pomenit de șase ori: Zămislirea la 23 septembrie, Nașterea la 24 iunie, Tăierea Capului la 29 august, prima și a doua aflare a capului la 24 februarie, a treia aflare a capului la 25 mai, cât și soborul său, prăznuit de Biserica Ortodoxă în fiecare an, în ziua de 7 ianuarie.

Ciclul liturgic al Înaintemergătorului

Sărbătoarea Nașterii Înaintemergătorului Ioan, precede cu șase luni, Praznicul Nașterii Mântuitorului Hristos, fiindcă Evanghelia după Luca, precizează că Buna Vestire a avut loc atunci când verișoara Mariei, Elisabeta, era însărcinată în luna a șasea (Luc. 1, 26). Nașterea Mântuitorului Hristos a fost fixată la Roma la data de 25 decembrie, pentru a înlocui sărbătoarea păgână a solstițiului de iarnă, nașterea Sfântului Ioan, avea să fie fixată la data de 24 iunie, ziua solstițiului de vară. Începând cu aceasta dată, lungimea zilei începe să se micșoreze, astfel fiind cea mai potrivită pentru pomenirea nașterii Înaintemergătorului lui Hristos, care în Evanghelia lui Ioan, spunea despre sine însuși: „Acela trebuie să crească, iar eu să mă micșorez” (Ioan 3,30). Această legătura strânsă care există între sărbătorile Împărătești, Buna Vestire și Nașterea Mântuitorului Hristos pe de o parte, și sărbătoarea Zămislirii și a Nașterii Înaintemergătorului de cealaltă parte, este deja subliniată în cronica pascală, datând din timpul Împăratului Heraclie (630)³.

Sărbătoarea Zămislirii Înaintemergătorului, care precede deci cu nouă luni sărbătoarea nașterii sale, a fost mutată la 23 septembrie, pentru a încreștina sărbătoarea în cinstea Împăratului Augustus, care marca astfel, începutul anului civil și după aceea începutul anului bisericesc. Această sărbătoare are ca și consecință, introducerea în Liturgia Bizantină, citirea Sfintei Evanghelii după Luca, cel care singur relatează, Zămislirea și Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul (Luc. 1)⁴. Sărbătoarea Tăierii Capului Sfântului Ioan, pomenește martiriul său întâlnit la sinoptici (Mat. 14, 1-12; Marc. 6, 17-29; Luc. 3, 19-20), care a fost fixat la data de

3. L. Dindorf, *Chronicon paschale*, Bonn, 1832, Bd. 1, pp. 371-372

4. J. Getcha, „Le système des lectures bibliques du rite byzantin”, *La liturgie, interprète de l'Écriture. Les lectures bibliques pour les dimanches et fêtes. Conférences Saint-Serge. 48ème Semaine d'Etudes Liturgiques*, Rome, 2002, p. 44

29 august, în legătura fiind cu sfințirea unei biserici, construită pentru a adăposti moaștele Sfântului în Sevastia (Samaria), în timpul Împăratului Constantin. Este interesant de menționat faptul, că sărbătoarea Zămislirii (23 septembrie) și a Tăierii Capului (29 august), unește anul liturgic bizantin, ceea ce face și praznicele Maicii Domnului, Nașterea (8 septembrie) și Adormirea (15 august).

Sărbătorile în cinstea moaștelor Sfântului Ioan Botezătorul

Cultul moaștelor Sfântului Ioan Botezătorul a fost la originea introducerii în anul liturgic bizantin, prăznuirea primei și a doua aflări a cinstitului său cap (24 februarie), cea de-a treia aflare (25 mai), precum și prăznuirea soborului său (7 ianuarie). În secolul al IV-lea se făcea cu multă evlavie venerarea mormântului Înaintemergătorului Ioan, precum și cea a profeților Elisei și Avdie. Această sărbătoare își găsește sfârșitul în timpul împăratului Iulian Apostatul (361), osemintele Sfântului Ioan fiind apoi împrăștiate. Părțile din moaștele sale au fost salvate și transmise Sfântului Atanasie al Alexandriei. Minologhioanele slave ne prezintă o tradiție necunoscută în sinaxarele bizantine, că Sfânta Ioana, femeia dregătorului lui Irod, dezgroapă capul Înaintemergătorului și îl duce în chip tainic în Muntele Măslinilor, ajungând să fie regăsit mai târziu de un nobil, devenit călugăr. După mărturia lui Simeon Metafrastul, el a fost descoperit în palatul lui Irod de doi călugări veniți din Orient în pelerinaj la Ierusalim, la îndemnul Înaintemergătorului Ioan, care li s-a arătat în vis. Aceasta a fost prima aflare a cinstitului său cap, având să ajungă în cele din urmă la un arian cu numele Eustațiu, care ducea o viață ascetică într-o peșteră. Acest arian avea să fie urmărit de către ortodocși, capul Înaintemergătorului rămânând ascuns în peșteră, până în momentul celei de-a doua aflări de către un monah, cu numele Marcel, în timpul stăpânirii împăratului Marcian (450-457). Împăratul Marcian, avea să-l așeze mai apoi în biserica centrală din orașul Emesa (Siria), instituindu-se așadar, sărbătoarea primei și a doua aflări a cinstitului său cap. Puțin după anul 810, într-o epocă de invadare a musulmanilor, capul Înaintemergătorului Ioan a fost transportat la Comane, unde avea să fie îngropat în timpul crizei iconoclaste. Mai târziu avea să fie regăsit pentru a treia oară, către anul 850, într-un vas de argint, dezgropat la inițiativa Sfântului Ignatie, Patriarhul Constantinopolului, acesta având o vedenie în timpul rugăciunii. Capul a fost transportat cu mare cinste la Constantinopol, depus fiind în capela imperială, în timpul împărăției lui Mihail al III-lea (842-867) și a mamei sale Teodora, luând ființă astfel, sărbătoarea celei

dea treia aflări a cinstului său cap.

Sărbătoarea soborului Sfântului Ioan, a doua zi după Bobotează (7 Ianuarie), avea să fie instituită în legătură cu transferarea mâinii celei drepte a Înaintemergătorului, de la Antiohia la Constantinopol, în timpul împărăției lui Constantin al VII-lea Porfirogenetul și a lui Roman Lecapenul (956-957). Primirea sfintelor moaște a avut loc în seara Praznicului Bobotezei. Partea facială a cinstului său cap, păstrată cândva la Constantinopol în Mănăstirea Sfântul Gheorghe, a fost furată de către cruciați în timpul jefuirii Constantinopolului în 1204, fiind astăzi un odor spiritual care odihnește în catedrala din orașul Amiens-Franța. Mâna dreaptă a Înaintemergătorului Ioan este cinstită astăzi în Mănăstirea Dionisiu din Muntele Atos, în timp ce mâna stângă, se păstrează în Muzeul Topkani din Istanbul, cunoscut fiind ca vechiul palat al sultanilor.

Înaintemergătorul Ioan în perioada Octoihului

În rânduiala liturgică săptămânală, Biserica Ortodoxă îl cinstește pe Sfântul Ioan în fiecare marți. Octoiul conține pentru fiecare dintre cele opt glasuri, o slujbă în cinstea Sfântului Ioan, începând cu Vecernia de Luni seara, urmând să se încheie cu Utrenia de Marți. Canoanele pe care Biserica Ortodoxă le întrebuițează în a preaslăvi pe Sfântul Ioan, au fost alcătuite de către imnografi studiiți, Iosif și Teodor, Mitropolitul Niceii. Știm cu toții, că biserica centrală a Mănăstirii Studion din Constantinopol, avea ca ocrotitor pe Sfântul Ioan Botezătorul, loc în care, s-a odihnit și cinstul său cap, vreme îndelungată. Așadar, în Mănăstirea Studion, monahii studiiți acordau o cinstire aparte Sfântului Ioan, lucrul acesta evidențiindu-l versiunea slavă a Tipiconului alcătuit de Alexie Studitul. Acest Tipicon, prevedea să se cânte Troparul Sfântului Ioan, la vecerniile duminicilor din Postul Mare: Duminica Vameșului și a Fariseului, Duminica Fiului Risipitor, cât și în caz de coincidență, la praznic împărătesc și în zi de duminică.

Teologia slujbelor liturgice în cinstea Înaintemergătorului Ioan

Se cade să ne oprim pentru câteva clipe, asupra textelor liturgice alcătuite în cinstea Sfântului Ioan Botezătorul, texte și cântări care ne scot în evidență, chipul Înaintemergătorului în teologia ortodoxă. Ne propunem așadar, să analizăm câteva expresii descoperite în imnografia bizantină a sărbătorilor lui.

Îngerul lui Hristos

Imnografia bizantină ni-l prezintă pe Sfântul Ioan ca fiind „Îngerul lui Hristos” sau „Îngerul lui Dumnezeu”⁵. Aceste două expresii sinonime, se învârt în jurul termenului grecesc „αγγελος”, semnificând atât înger, cât și trimis, făcându-se referință la profeția lui Maleahi, reluată în Evanghelia Sfântului Matei, unde Domnul afirmă: „Iată Eu trimit, înaintea feței Tale, pe Îngerul Meu, care va pregăti calea Ta, înaintea Ta” (Mal. 3,1; Mat. 11,10). După însăși cuvintele lui Hristos (Mat. 11,10), este vorba de Ioan Botezătorul care se regăsește în acest pasaj. Această profeție interpretată de Mântuitorul Hristos, nu a inspirat doar pe imnografi, în alcătuirea slujbelor pentru cinstirea Sfântului Ioan, ci și pe iconografi bizantini, care începând cu secolul al XII-lea, aveau să-l reprezinte pe Sfântul Ioan, cu aripi de înger⁶. Cum subliniau, Leonid Ouspensky și Vladimir Lossky, această reprezentare corespunde nu numai cu misiunea lui de „*trimis*”, pe care o avea Înaintemergătorul lui Hristos în pregătirea căii Domnului, ci și arătându-ne nouă, modelul său ascetic⁷. Sfântul Gherman de Constantinopol se întreabă într-o stihiră pe care o atribuie Sfântului Ioan, stihiră pe care Biserica o psalmodiază la slujba din 29 august:

„Ce te vom numi pe tine proorocule: Înger, Apostol sau Mucenic? Înger, ca ai viețuit ca fiind fără de trup; Apostol, că ai învățat pe păgâni; și Mucenic, că ți s-a tăiat capul pentru Hristos”⁸. Trăind în deșert și hrănindu-se cu lăcuste și miere sălbatică (Mat. 3,1-4), Sfântul Ioan Botezătorul trăiește ca „un înger pământesc și om ceresc”⁹ și făcând din el, un prototip al vieții călugărești. Cum menționa Sfântul Sofronie al

5. Canonul din 23 septembrie, atribuit Sfântului Ioan Damaschin: cântarea a patra, stihira întâi; Vecernia Mare din 24 iunie, stihira a treia de la Vecernie; Canonul din 29 august, atribuit Sfântului Ioan Damaschin, cântarea a șaptea, stihira a treia; Canonul din 25 mai, cântarea a noua, stihira a treia; Octoih glasul al șaselea, al doilea canon de la Utreniei, cântarea întâi, stihira întâi.

6. O astfel de reprezentare apare pentru prima dată în Serbia, într-o frescă, Cf. : N. Okounev, *Seminarium Kondakovianum VIII* (1936).

7. Leonid Ouspensky – Vladimir Lossky, *The meaning of icons*, Crestwood, New York, 1982, p. 106.

8. Vecernia Mare din 29 august, Prima stihiră de la Litie.

9. Vecernia Mare din 24 iunie, Slava de la Litie, atribuită Sfântului Andrei Criteanul. Această expresie a fost preluată mai târziu de imnografi, la sărbătorile Sfinților Cuvioși: a se vedea ca exemplu, Vecernia Mare din 17 ianuarie (Sărbătoarea Sfântului Antonie cel Mare), Stihira a treia de la Vecernie.

Ierusalimului într-o stihiră la laude, Înaintemergătorul lui Hristos, inaugura pentru oameni, posibilitatea de a trăi ca îngerii în trup, prin intermediul fecioriei, ascezei și contemplației¹⁰. Nu este deci surprinzător că iconografia bizantină îl lauda pe Sfântul Antonie cel Mare, numindu-l „*părintele monahilor*”, el fiind cel care a urmat viețuirea Profetului Ilie și s-a făcut următor căii Înaintemergătorului Ioan¹¹.

Tot iconografia bizantină, ne grăiește că Sfântul Ioan este „Îngerul binevestitor al venirii Îngerului de Mare Sfat”¹². Înger de Mare Sfat este nume mesianic dăruit de Isaia lui Emanuel, lui Dumnezeu care este cu noi, adică lui Hristos (Is. 9,6). Este vorba aici de un joc de cuvinte între doi îngeri, primul nefiind decât trimisul celui de-al doilea. Întâlnim deci același sens ca în expresia: „Îngerul lui Hristos”.

Noul Ilie

Tot textele liturgice sunt cele care ni-l prezintă pe Sfântul Ioan ca fiind „Noul Ilie”¹³. În realitate, poporul evreu aștepta întoarcerea lui Ilie înainte de venirea lui Hristos, după cum ne spune profeția lui Maleahi: „Iată că Eu vă trimit pe Ilie, proorocul, înainte de a veni ziua Domnului, cea mare și înfricoșătoare” (Mal. 3,23). Aceasta arată că unii dintre Apostoli vedeau în persoana Sfântului Ioan, venirea lui Hristos (Mat. 16, 14; Marc. 6,15; 8, 28; Luc. 9, 8-19). Astfel, putem observa prezența lui Ilie în timpul Schimbării la Față a Mântuitorului, pe Muntele Tabor (Mat. 17,3). Prin aceasta, Părinții Bisericii adesea au identificat pe cei doi martori ai Apocalipsei, Ilie și Enoh, ca cei care vor veni pe pământ să binevestească a doua venire a Mântuitorului (Apoc. 11, 3-10).

În Sfânta Evanghelie după Matei, Mântuitorul Hristos Însuși ne spune, că Ioan Botezătorul este „Ilie, cel care va să vină” (Mat. 11, 14) și cum că „Ilie a și venit” (Mat. 17, 10-12). Așadar, iconografiile bizantine urmează aici, interpretarea dată de Mântuitorul Hristos în Evanghelia după Matei. Chipul profetului Ilie, ca și cel al Îngerului, a contribuit în a face din Înaintemergătorul lui Hristos, un prototip al vieții monahale, care arată întâi de toate, chipul pocăinței.

10. Sfântul Sofronie, Patriarhul Ierusalimului, *Omilie în cinstea Înaintemergătorului* 19 (PG 87, 3352)

11. Troparul din 17 ianuarie (Sărbătoarea Sfântului Antonie cel Mare).

12. Octoihul, glasul întâi, al doilea canon la Utrenia de marți, cântarea a opta, a doua stihiră.

13. Canonul din 7 ianuarie, atribuit lui Teofan, cântarea a șaptea, stihira a doua.

Propovăduitorul pocăinței

Imnografi sunt cei care îl desemnează pe Sfântul Ioan ca fiind, propovăduitorul pocăinței¹⁴. Ei urmăresc și aici Evanghelia după Matei, unde se spune că Sfântul Ioan propovăduind în deșertul Iudeii, striga: „Pocăiți-vă ca s-a apropiat împărăția cerurilor” (Mat. 3,2). În felul acesta, Sfântul Ioan se descoperă cu adevărat ca fiind Înaintemergătorul lui Hristos, începându-și predica sa, cu însuși aceste cuvinte (Mat. 4, 17). Mai departe, în același pasaj, Evanghelistul Matei relatează predica Sfântului Ioan, despre pocăință: „Iată secura stă la rădăcina pomilor și tot pomul care nu face roadă bună se taie și se aruncă în foc” (Mat. 3,10). Prin aceste cuvinte apocaliptice, Înaintemergătorul lui Hristos, vestește apropierea judecății (Ioan 12, 31). De altfel, aceste cuvinte ale Sfântului Ioan, sunt cele care au inspirat pe iconografi să-l reprezinte în icoane, având o secură pe care o înfige într-un copac¹⁵. Cuvintele de mai sus vor fi reluate după aceea de Mântuitorul Hristos (Mat. 7,19). Aceasta mărturisește încă o dată, legătura intimă care unește persoana Sfântului Ioan, cu iconomia divină. Cum sublinia Părintele Serghie Bulgakov, unul dintre marii teologi ruși ai secolului XX, într-una din cărțile sale, închinată Sfântului Ioan: „Viața și propovăduirea, lucrarea Înaintemergătorului, intră în opera mântuirii, încheiată de Domnul nostru Iisus Hristos”¹⁶.

Luminătorul Luminii

Imnografia bizantină ne vorbește de Sfântul Ioan, ca fiind „Luminătorul Soarelui”, „Luminătorul Luminii”, „Luminătorul lui Hristos”, „Luminătorul Domnului”¹⁷, sau chiar mai mult „binevestitorul Luminii”¹⁸. Toate aceste expresii

14. Condacul zilei din 14 februarie; al doilea canon din 24 iunie, atribuit Sfântului Andrei Criteanul; Vecernia Mare din ziua de 29 august, prima stihiră de la Vecernie.

15. Leonid Ouspensky – Vladimir Lossky, *The meaning of icons*, Crestwood, New York, 1982, p. 106.

16. С. Бчлгков, Дрчг Жениха, Paris, 1927, p. 66.

17. Canonul zilei din 23 septembrie, atribuit Sfântului Andrei Criteanul: cântarea întâi, stihira a treia; Canonul din 25 mai, cântarea a șaptea, stihira întâi; Glasul cinci din Octoih, Vecernia de luni; Glasul al șaptelea din Octoih, al doilea canon de la Utrenia de marți, cântarea a patra, a doua stihiră.

18. Glasul opt din Octoih, al doilea canon de la Utrenia de marți, cântarea a șaptea, a doua stihiră.

sunt sinonime, arătând prin acestea, că Hristos Domnul este identificat ca fiind atât Soare cât și Lumină. Identificarea lui Hristos ca fiind „Soarele dreptății”, așa cum cântăm la Praznicul Nașterii Sale¹⁹, provine din profeția mesianică a lui Mihea (Mih. 3, 20), care binevestește astfel: „Soarele dreptății va străluci mântuirea în împărăția Sa”. În Evanghelia Sfântului Ioan, Hristos Însuși se prezintă ca fiind „Lumina lumii” (Ioan 8,12). El este „Lumina cea adevărată” (Ioan 1,9). Sfântul Ioan Evanghelistul, precizează ca scopul venirii lui Ioan Botezătorul în lume, este să „mărturisească lumina” (Ioan 1,7). Acesta nu este „lumina” precizează Sfântul Ioan în prologul Evangheliei sale, ci el „propovăduiește Lumina” (Ioan 1,8). Astfel, inspirați de teologia ioanică, imnografi bizantini, îl identifică pe Ioan Botezătorul cu luminătorul Luminii, rămânând în felul acesta credincioși teologiei ioanice. Hristos Domnul Însuși, vorbește de Sfântul Ioan Botezătorul în Ioan 5, 35, ca fiind „făclia care arde și strălucește”. Această temă a luminătorului și soarelui este veche, deoarece, cum am putut observa mai sus, ea avea să conducă Biserica Romei în a fixa, încă din secolul IV, sărbătoarea Nașterii lui Hristos la 25 decembrie, înlocuind sărbătoarea pe care cultul solar avea să o așeze solstițiului de iarnă. De atunci și Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul a fost stabilită la data de 24 iunie.

Glasul Cuvântului

Imnografi ne vorbesc de Înaintemergătorul Ioan că este și Glasul sau Mesagerul Cuvântului²⁰. Putem observa din nou, legătura care este între Sfântul Ioan și Hristos, specificată fiind în prologul celei de-a patra Evanghelii, ca și Cuvântul lui Dumnezeu (In 1,1). În aceeași Evanghelie, Înaintemergătorul Ioan se prezintă, ca fiind „glasul celui ce strigă în pustie: Îndreptați calea Domnului”, reluând aici, profeția de la Isaia (Is. 40,2; Ioan 1,23).

Această chemare de origine ioanică, arată chemarea făcută de Domnul, având să se mărturisească Cuvântul lui Dumnezeu. Înaintemergătorul dezleagă astfel, limba tatălui său care a fost legată prin lipsa credinței sale (Luc. 1, 64), punând astfel sfârșit, închipuirilor și umbrei Vechiului Legământ, pregătind evenimentul tainic ce avea să se plinească în Noul Legământ.

19. Troparul Nașterii Domnului (25 decembrie).

20. Vecernia Mică a zilei de 24 iunie, prima stihiră de la Vecernie; Slava stihirilor de la Litie din ziua de 24 iunie; Canonul zilei din 29 august, atribuit Sfântului Andrei Criteanul, cântarea a noua, stihira a treia.

Prietenul Mirelui

Imnografi bizantini sunt cei care ni-l prezintă pe Sfântul Ioan ca fiind și „prietenul Mirelui”²¹. Această expresie care a inspirat titlul cărții Părintelui Serghie Bulgakov, consacrată Înaintemergătorului Ioan²², provine din Evanghelia Sfântului Ioan unde Botezătorul lui Hristos, zice: „Voi înșivă îmi sunteți martori că am zis: Nu sunt eu Hristosul, ci sunt trimis înaintea Lui. Cel care are mireasă este mire, iar prietenul mirelui, care stă și ascultă pe mire, se bucură cu bucurie de glasul lui” (Ioan 3, 28-29).

Acest pasaj din Evanghelia Sfântului Ioan, evocă nunta lui Hristos-Mirele și Biserica-Mireasă, prefigurată în Cântarea Cântărilor, fiind psalmodiat Psalmul 44, la care face referire Sfântul Apostol Pavel (Ef. 5,32), și de care vorbește capitolul al 19-lea al cărții Apocalipsa (Apoc. 19, 7-9). Tema nunții nu este întâmplătoare în cea de-a patra Evanghelie, fiindcă la nunta din Cana Galileii, are loc prima minune săvârșită de Mântuitorul Hristos, moment în care Î-si manifestă slava Sa și prin care ucenicii Lui ajung să creadă în El (Ioan 2, 11).

Părintele Serghie Bulgakov a văzut că acest pasaj, indică „imnul Înaintemergătorului”, a treia și ultima mărturie a Sfântului Ioan Botezătorul²³.

Nu este vorba de cântarea cântărilor în care se arată dragostea miresei față de mire, ci de imnul prietenului său. Nu este vorba de o smerenie care se împruținează, ci de o smerenie triumfătoare, de o bucurie biruitoare, este vorba așadar de biruința Înaintemergătorului²⁴.

Cum explică Părintele Serghie Bulgakov, prietenul mirelui era persoana cea mai apropiată de mire, în acesta punându-și toată încrederea sa. Este prietenul mirelui care caută și găsește mireasa, mergând și prezentându-i-o mirelui. Astfel deci, Înaintemergătorul ne este înfățișat în cea de-a patra Evanghelie, ca fiind prietenul cel mai intim al Mântuitorului, ca cel care pregătește omenirea pentru mântuire, prezentându-o celui ce urma s-o mântuiască²⁵. Prin misiunea Înaintemergătorului Ioan, este deci prezentată Biserica, ca fiind Mireasă a Lui Hristos-Mirele (2 Cor. 11, 2).

21. Canonul zilei din 23 septembrie, atribuit Sfântului Andrei Criteanul: cântarea a opta, stihira întâi; Vecernia Mică a zilei din 24 iunie, a doua stihiră de la Vecernie; Vecernia Mare a zilei din 24 iunie, a șaptea stihiră de la Vecernie.

22. С. Бчлаков, Дрчг Жениха, Paris, 1927.

23. Primele doua fiind la: Ioan 1, 15 și Ioan 1, 27-29.

24. Бчлаков, Дрчг Жениха, p. 111.

25. *Ibidem*, p. 112.

Încheiere

Această examinare rapidă a imnografiei bizantine, referitoare la sărbătorile Înaintemergătorului Ioan, ne-a permis să constatăm locul important pe care-l ocupă „cel mai mare născut din femeie”, în tradiția liturgică a Bisericii Ortodoxe.

Am putut aprecia așadar, apropierea dintre imnografia bizantină și textele biblice, surse din care, atât Părinții imnografi cât și toată tradiția imnografică sau hrănit din belșug.

Nu este deci surprinzător, că Înaintemergătorul și cinstitele sale moaște, au fost obiectul unei cinstiri fervente, atât la Bizanț, cât și în toate țările creștine de tradiție bizantină.

**THEOLOGIA MYSTICA. TAINA BISERICII CA TAINĂ
A LUI HRISTOS ȘI VIAȚA SPIRITUALĂ A OMULUI**
Fundamente teologico-dogmatice ale vieții mistice a omului

Diac. Drd. V. Neacșu

Omul este o ființă spirituală. El este *duh* de viață din momentul creației, având ca vocație comuniunea personală cu Cel prin care s-a împărtășit acest *duh*. Viața duhovnicească, așadar, nu are un caracter opțional sau facultativ, ci este însăși destinul omului. El este chemat să devină un duh cu Domnul după cuvântul apostolului Pavel: *Iar cel ce se alipește de Domnul este un duh cu El*. (I Cor 6, 17) Viața duhovnicească privește întregul Adam. Ea nu este un dar divin ce se dă numai unora dintre oameni, sau o realitate ce privește exclusiv pe monahi sau pe slujitorii (clerici) Bisericii. Viața duhovnicească este modul real și *natural* de a fi al omului, oricine ar fi el. Pentru această viață a fost adus din neînfinț la ființă – să viețuiască în același *duh* cu Creatorul său.

Însă, pentru a viețui în această condiție omul a fost din veșnicie *gândit* ca persoană capabilă de dialog, atât cu Creatorul său, cât și cu semenii săi. Acest dialog personal ce are ca efect imediat comuniunea persoanelor între ele oricare ar fi ele se realizează într-un cadru divin-uman numit **Biserica**.

Biserica este o comuniune¹ ființială, între creat și necreat, om și Dumnezeu

1. Metropolitan John of Pergamon, „*The Church as Communion: A Presentation on the World Conference Theme*”, în T.F. Best and G. Gassmann, edit. *On the Way to Fuller Koinonia: Official Report of the Fifth World Conference on Faith and Order*, Geneva, WCC, 1994, pp.103 ș.u.

pe temeiul iubirii Persoanelor divine ale Sfintei Treimi. Biserica este o icoană vie a Sfintei Treimi, o stare existențială ce imită comuniunea treimică, comuniune care în esență stă la baza ființării ei.² De altfel, aceasta se definește concret ca fiind o neîncetată participare la misterul comuniunii treimice personale dumnezeiești prin **Hristos**³ – Cel Unul din Treime care ca Persoană a primit cele ale noastre prin Întrupare. Prin Hristos țința Bisericii devine conformarea acesteia după chipul comuniunii personale intratrinitare.

Biserica este o taină care preexistă ca rațiune divină din veșnicie în sânurile Treimii.⁴ În cadre temporale ea se manifestă și primește *formă* concretă în primul contact al creatului cu necreatul ce s-a realizat în momentul creației, acesta fiind de altfel începutul relației de comuniune personală între cele două realități. Acest contact a purtat în sine întreaga raționalitate dumnezeiască pe care Creatorul a dorit să o imprime creației Sale. Potrivit acestei raționalități divine omul era chemat ca stăpân al universului să unească deplin cele două realități existențiale – creatul și necreatul, astfel încât acesta să se arate desăvârșit deplin în comuniune cu Creatorul său ca Persoană. Creația presupune în sine, astfel unirea dinamică a părților amintite până când Dumnezeu (necreat) *va fi totul în toate* (I Cor. 15, 28).

În această unire dinamică se include și taina lui Hristos pe care am amintit-o în titlul lucrării. Întruparea ca Taină a lui Hristos era în esență rațiunea din veci a omului, era chipul după care acesta (omul) ca ființă creată avea să se unească dumnezeiește și de negrăit cu necreatul în Persoana Fiului lui Dumnezeu, Cuvântul. Așadar, când vorbim de Biserică vorbim, dincolo de aspectele ei triadologice și cosmologice, de Întrupare și de toate actele iconomice pe care în Hristos le-a cuprins Întruparea ca act în sine.⁵ *Deci, când vorbim de Biserică vorbim despre Hristos, și când vorbim despre Hristos vorbim despre om.*

Prin urmare, Biserica având ca temelie divin-umană Întruparea Logosului dumnezeiesc este chemată să continue *Taina lui Hristos*, adică taina unirii întregii

2. N. Matsouka, Δογματική και Συμβολική Θεολογία Β, ed. Πουρνάρια, Θεσσαλονίκη, 1996, p. 336// Maxim Mărturisitorul, Mistagogia, PG 91, 664 D

3. Biserica ca Trup al lui Hristos poartă în ea comuniunea Persoanelor divine ce se revarsă peste mădularele ei. cf. Pr. D. Stăniloae, *Rugăciunea lui Iisus și experiența Duhului Sfânt*, introd. Olivier Clement, ed. Deisis, Sibiu, 1995, p.17

4. Boris Bobrinskoy, *Taina Bisericii*, ed. Patmos, Cluj Napoca, 2002, p. 55 ș.u// Maxim Mărturisitorul, *Mistagogia*, PG 91, 664

5. Întruparea a presupus și alte acte întru sine datorită căderii omului. Moartea și Învierea sunt acte ce vizează refacerea omului rupt de Dumnezeu prin păcat. Altfel, Întruparea ar fi fost act unic și definitiv pentru realizarea omului.

umanități și a întregii creații cu Dumnezeu. Putem prin aceasta lesne să înțelegem faptul că în realitate Biserica se identifica cu însuși destinul omului și al lumii în totalitatea ei. De altminteri, tradiția patristică accentuează în chip deosebit perspectiva antropologică a Bisericii ca *spațiu* sfânt al devenirii ființei umane. Ca Taină a lui Hristos, Biserica este un *macroanthropos*⁶ cu Trup și Cap (Hristos) chemată să devină *microtheos*, asemenea Capului ei Logosul întrupat.

Așadar, nu vom putea înțelege viața spirituală a omului decât numai în **Biserică** ca *macroanthropos*⁷ și în **Hristos** ca Trup și Cap al aceleași Biserici. Aceste două exigențe ontologice precum și **taina omului** în sine stau la baza întregului proces spiritual al acestuia. Spiritualitatea ortodoxă are trei mari piloni pe care își sprijină demersul ei – **Biserica, Dumnezeu-Omul (Hristos)** și **Omul. Omul** ca existență creată capabilă de desăvârșire, **Hristos** ca Dumnezeu și Om desăvârșit, **Biserica** ca spațiu întâlnirii personale a fiecărui om cu Hristos Dumnezeu și Om îndumnezeit. În aceste trei taine este sintetizat tot destinul nostru spiritual, și chiar întreaga noastră existență.

În taina **Omului**, care prin creație a fost destinat îndumnezeirii fiind înzestrat de Creatorul său cu daruri ființiale spre împlinirea acestui scop. În taina lui **Hristos**, pe de altă parte, Care este Chipul cel din veci *gândit* de Dumnezeu cu privire la destinul omului – unirea dintre om și Dumnezeu. Și în taina **Bisericii**, cea care mijlocește unirea personală a fiecărui om cu Dumnezeu, fiind o concretizare la nivel personal a tainei Întrupării Logosului divin. Teologia și iconomia desăvârșirii omului se concentrează în aceste realități⁸ dogmatice indelebile.

Prin urmare, viața duhovnicească nu este o lucrare de psihanaliză, ori vreo emulație spirituală individuală și necontrolată a omului, sau o notă secundară a creștinismului pe care o poate urma sau nu acesta, ea este însăși **viața omului**. Creștinismul nu este o religie a omului ca individ, ci a Dumnezeu-Omului – Hristos. Ca atare, spiritualitatea noastră nu va fi o efuziune sufletească individuală plină de tehnici și norme spirituale de împlinire a *fericirii* omului, cum este cazul religiilor extrem orientale, nici nu va fi o mistică intelectuală cu implicații ascetice cum este cazul iudaismului cabalistic s.a. – ea va fi însăși existența lui definită ca **viață în Hristos**. Nici o religie nu își poate identifica astfel esența ei religioasă. Creștinismul nu propune moduri de dobândire a unei bucurii nedefinite, el vizează

6. Maxim Mărturisitorul, PG 91, 684 B – «ο άνθρωπος είναι μυστικήν Εκκλησίαν»

7. Sintagmă ce arată întrucâtva și dimensiunea comunitar-personală Bisericii care este dată de relația diferitelor părți ale *omului mare* (oamenii în general) ce sunt existențe personale.

8. Arhim. Gheorgheos Kapsanis *Asceză și Îndumnezeire*, ed. Marineasa, Timișoara, 2006, pp. 117-130

unirea personală reală cu Dumnezeu cel Unul în Treime. Iar pentru aceasta avem ca *Inițiator* pe Însuși Dumnezeu în Persoana Logosului divin, care se întrupează pentru a ne fi pildă în împlinirea existenței noastre prin îndumnezeire.

Ceea ce putem lesne remarca din cele evidențiate până acum este caracterul vădit teologico-dogmatic al vieții spirituale. Ea este concretizarea unor realități ontologice care privesc întreaga creație și în special pe om. Ea reprezintă taina cea din veci a lui Dumnezeu, Sfatul Lui cel veșnic, este misterul îndumnezeirii omului, unirea pentru totdeauna a creatului cu necreatul. Să vedem în cele ce urmează cum se prezintă și cum se înțeleg adevărurile de ordin dogmatic ale acestei taine și care sunt implicațiile pe care aceste adevăruri dogmatice le presupun.

a) Elemente de antropologie

Am semnalat faptul că a vorbi despre Hristos înseamnă a vorbi despre om. Acest adevăr este însă reciproc, adică a vorbi despre om înseamnă a vorbi de Hristos-Omul.⁹ Însă a vorbi despre om înseamnă a vorbi și despre Biserică ca macroantropos, și despre vocația acesteia care este în ultimă instanță vocația omului creat *după chip* în perspectiva *asemănării* lui cu Dumnezeu. Ce presupune această vocație și cum se înțelege ea vom vedea în continuare.

Omula fost creat din neființă ca existență rațională,¹⁰ dumnezeiască, creatoare, fiind orientat spre „pomul vieții”¹¹ (Fc. 2,9) realitatea supremă ca viață divină¹² spre care el trebuia să tindă, țel divin ce cuprindea în sine misterul comuniunii vieții personale intratrinitare.¹³ Însă în pofida rațiunii sale și a evidenței existenței sale dumnezeiești inefabile, omul s-a vrut autonom, existent de sine, dumnezeu după chipul său propriu, esență individuală. Folosind, deci, în mod greșit darurile primite la creație în special libertatea, omul pierde orizontul existențial spre care a fost pus să tindă (pierde rațiunea și sensul pomului vieții), pierde calea care l-ar fi condus la Ființa divină prin încălcarea unei anumite porunci care era de

9. Sf. Maxim vorbește despre om și Dumnezeu ca fiind unul altuia modele. Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, EIB, 1983, p. 112

10. N. Matsouka, *To πρόβλημα του κακού*, ed. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη, 2002, p.35

11. Sf. Ioan Gură de Aur, *ΕΠΕ*, 2, Θεσσαλονίκη, 1981, pp. 342-348

12. P.S. Irineu Slătineanu, *Omula creat după chipul lui Dumnezeu între posibilitatea asemănării și catastrofa căderii*, în *Mitropolia Olteniei*, nr. 1-4, 2003, p. 12

13. Vezi mai multe elemente la Sf. Nichita Stithatul, *Vedere duhovnicească a raiului*, FR vol. VI, EIB, București, 1977, pp. 355 s.u.

fapt și singura. În consecință, acesta fără de lumina vieții (a pomului vieții) care reprezenta scopul lui esențial se pierde în întunericul neființei din care a fost adus la ființă. Ceea ce a reprezentat în sine drama acestei acțiuni a fost caracterul neschimbabil al ei din perspectiva omului. Cu alte cuvinte omul nu se mai putea întoarce de la starea pe care liber și-a ales-o prin sine.

Așadar, întrucât omul a ales în pofida condiției sale și a firii sale în locul Izvorului Vieții neființa din care a fost adus la viață, decade din ființă teocentrică¹⁴ în ființă antropocentrică legându-și destinul său de neființa din care a fost creat.

În această condiție fiind omul trăia paradoxal, rupt ontologic în sine – experia o răstignire ființială între cele două destine ale sale, unul din creație și altul prin alegere liberă. Aceasta a constituit de altfel tragedia omului, care a fost condamnat la viață¹⁵ (viața ca dar existențial era destinul său veșnic) pe de o parte, și la moarte ca alegere și opțiune liberă pe de altă parte.¹⁶

Omul era condamnat să viețuiască în moarte.¹⁷ Așadar, întrucât el trebuia pe de o parte să unească în sine creatul cu necreatul, iar pe de alta deoarece era incapabil de aceasta¹⁸ – pentru aceste două mari cauze *se arată* în timp prin întrupare Logosul divin. Se deschid porțile celei mai minunate și dumnezeiești taine din istoria existenței create – Întruparea Logosului divin.

Logosul divin acceptă starea firii umane cu tot ce presupunea acesta și după cădere urmând să-l învrednicească din nou de bunătățile paradisiului pierdut, dar și de darurile „pomului vieții”. Hristos Dumnezeu-Omul, umple golul ontologic dintre creat și necreat desființând diafragma existențială dintre cele două prin unirea cea după ipostas prin taina Întrupării, șterge păcatul omului prin Cruce și omoară moartea prin Înviere. Hristos rezidește pe om, punându-i la temelia ființei sale toate darurile dumnezeiești pe care Le-a realizat în umanitatea Sa prin îndumnezeire.

În Hristos ontologia creată își găsește sensul deplin al ei, creatul în Hristos

14. Sf. Nicolae Cabasila în opinia lui P. Nellas a refăcut dimensiunea autentică a omului vorbind de un teocentrism antropologic! cf. Panaiotis Nellas, *Λύτρωση η Θεωση*, în Synaxi, nr.6, 1983, p.20

15. Viață în moarte nu viață reală în Dumnezeu

16. Așa vine în creație moartea, care *exista* de altminteri ca posibilitate încă prima clipă a zidirii omului. Aceasta este o umbră a ființei, nu există prin sine. Este o imperfecțiune o scădere a ființei create, iar nu o stare reală a firii omului

17. Vorbim de o moarte spirituală. Arhim. Zaharia (Saharov), *Αναφορά στην θεολογία του Γέροντος Σωφρόνιου*, Εσσεξ, Αγγλίας, 2000, pp. 91-92.

18. I. Zizioulas, *Μαθήματα χριστιανικής δογματικής*, Θεσσαλονίκη, 1986-1987, pp. 32-33

a fost potențat la maxim prin coexistența sa cu necreatul în același Ipostas a lui Dumnezeu Cuvântul. Însă Taina lui Hristos nu se constituie numai din această perspectivă a unirii creatului cu necreatul care s-ar fi realizat oricum,¹⁹ ci mai mult de atât ea se înțelege și din perspectiva nimicirii morții ca putere despotică asupra omului. Unirea Logosului cu Creația nu s-ar fi împlinit exceptând aceste elemente pe care omul le introdusese în existența creată prin cădere – coruptibilitatea și moartea ca neființă. Iisus Hristos este Crucea ce unește atât verticala cu orizontala, adică creatul cu necreatul, dar și Crucea care desființează moartea ca păcat și întuneric. Căci dacă prin lemn (ξύλον) avea să cadă omul (pomul cunoștinței binelui și răului), tot prin lemn avea să fie restaurat și îndumnezeit – Sf. Crucea (pomul vieții).

Așadar, dacă Hristos avea să recapituleze în sine întreaga fire umană pentru a o curăți, ilumina și îndumnezei ridicând-o de-a dreapta Tatălui, tot astfel și Biserica întrupând și adunând în sine **Omul** întreg este chemată să urmeze lui Hristos dând posibilitatea fiecărei persoane în parte să urmeze lui Hristos în drumul Său spre Împărăție. Aceasta pentru că Sf. Biserică împlinește și săvârșește în Același Hristos, aceleași dumnezeiești acte iconomice ale lui Hristos, în Sfintele sale Taine. Ca atare, vom spune că Hristos este temeiul de neclintit al vieții duhovnicești. Spiritualitatea ortodoxă nu se rezumă la imitarea etică a lui Hristos (dimensiune ce se aplică în special în creștinismul apusean), ci ea este definită ca participare a noastră împreună cu Hristos la actele Sale iconomice, participare ce are loc în chip concentrat și deplin în Sf. Liturghie.

Înainte de a aborda, însă Taina lui Hristos ca epicentru al vieții spirituale în totalitatea ei, am dori să trasăm câteva linii generale cu privire la creație și existența creată ca mediu al existenței umane, să remarcăm importanța acesteia în procesul desăvârșirii omului.

b) Teologia cosmosului și lumea îngerilor din perspectiva îndumnezeirii omului

Omul nu a fost creat în mod abstract ca realitate nedefinită. El vine la ființă într-un cadru preamănat numit cosmos (*kosmos* – frumos, armonie) sau lume (*lumen* – lumină). Este o lume a armoniei dumnezeiești a varietății de existențe (animale ca suflete neraționale, plante, materie organizată) ce poartă în ea în chip

19. Panaiotis Nellas, *Omul animal Îndumnezeit*, ed. Deisis, Sibiu, 1995, p. 17

iconic Frumosul divin. În acest context, omul este chemat să sfințească întreaga lume prin apropierea lui de Izvorul Sfințeniei, este chemat să facă din lume un Tabor generalizat, o lumină în care persoanele umane între ele, pe de o parte, și ele împreună cu Cele divine pe de altă parte, să poată să-și împărtășească iubirea lor personală.

Însă în raport cu lumea creată mai mult decât elementele menționate mai sus (viața animală, vegetală și materie organizată) ființează tot prin creație, dar în chip nematerial, și îngerii. Cosmologia este de cele mai multe ori privată de această notă esențială a ei – *lumea* îngerilor. Importanța lor diminuată nu numai la nivel dogmatic, ci și spiritual²⁰ conduce la o știrbire întrucâtva a înțelegerii întregului act spiritual.

Îngerii sunt făpturi create de Dumnezeu ca minți pure având ca scop doxologia Lui neîncetată, și conlucrarea cu El în vederea realizării iconomiei veșnice în raport cu întreaga creație. Îngerii sunt într-un fel anume și slujitori ai omului de care ține împlinirea scopului existenței create. Îndumnezeirea lumii și a omului se realizează și prin intermediul îngerilor. Ele nu sunt existențe impersonale, indefinibile, ci ființe personale care se bucură de apropierea lor veșnică (neschimbabilă) de Dumnezeu. Altfel spus, îndumnezeirea este o notă definitorie și a îngerilor și a oamenilor²¹ „*Se îndumnezeiesc și dreptii și îngerii după cuvântul: Eu am zis: dumnezei sunteți*” (Ps. 81,6)²²

Îngerii au fost creați ierarhic după chipul participării lor la Ființa divină începând de la Tronuri, Serafimi, Heruvimi până la Arhangheli și Îngeri.²³ Prin aceștia se realizează desăvârșirea noastră ca despățimire (curățire), iluminare, îndumnezeire. Nimeni dintre oameni nu poate simți legătura cu Dumnezeu fără o legătură cu oamenii, și în mod inconștient sau conștient și cu îngerii. Relația omului cu Dumnezeu are, deci, un caracter ierarhic de participare la Ființa Divină.²⁴ În această relație îngerii ne sunt după cum spune Sf. Dionisie

20. Sfinții nu fac aceste omisiuni, ei trăiesc integral misterul creației în Hristos.

21. Axul real al tradiției ortodoxe și al vieții spirituale este creație-îndumnezeire! P. Nellas, Λύτρωση..., *op. cit.*, p.18

22. Sf. Maxim Mărturisitorul, Scolii la *Despre numele divine* – Sf. Dionisie Areopagitul, cf. PG 4, 361

23. Potrivit Sf. Scripturi și Sfântului Dionisie Areopagitul îngeri se împart în trei trepte ce însumează nouă cete angelice după cum urmează: tronuri, heruvimi, serafimi, PG 4, 64 / domnii, puteri, stăpâniri, PG 4, 77/ începătorii, arhangheli, îngeri, PG 4, 84

24. Sf. Dionisie Areopagitul, *Opere Complete*, trad. stud. introd. și note D. Stăniloae, ed. Dacia, Cluj Napoca, 1993, stud. introd. p. 10

modele nemateriale prin care ni se oferă posibilitatea de urca spre unirea deplină cu Dumnezeu.²⁵

Îngerii ne sunt slujitori spre desăvârșirea noastră; urcușul nostru spiritual este susținut de îngeri. Mântuitorul în pustiul Carantaniei după ispitirea diavolului, extenuat, este întărit de îngeri care venind după părăsirea diavolului Îi slujeau Lui. (Mt 4, 11) Ei sunt prezenți și în cea mai dramatică clipă a viețuirii Sale ca Om, adică în grădina Ghețimani unde face experiența rupturi și morții spirituale a omului, în sudori de sânge... „Și iată un înger din cer S-a arătat Lui și-L întărea.” (Lc. 22, 43) În procesul de desăvârșire al omului îngerii sunt mâinile prin care Hristos ne poartă spre împărăția Tatălui Său.²⁶

Oamenii și îngerii au conlucrat la întruparea Logosului – *θεοπλαστιαν*.²⁷ Întruparea a constituit taina cea din veci în jurul căruia au gravitat toate cele create. Îngerii conlucrau la desăvârșirea creației și a omului prin Întruparea Logosului – axul central în jurul căruia se desfășura și desfășoară existența angelică. Logosul era Îngerul Sfatului celui Mare având să aducă dumnezeirea în cele create, în om, spre îndumnezeirea lui. Era Împăratul mării.²⁸

Lumea îngerilor are, așadar, în inima ei taina Întrupării. Îndumnezeirea existenței create și a omului în special prin Întruparea Logosului, aduce și peste ei un plus de dumnezeire contemplând de data aceasta un Dumnezeu-Om în toată măreția Lui.²⁹ Înaintarea lor în desăvârșire este legată și de Întrupare. Omul este mai aproape de îngeri, decât îngerii de Dumnezeu prin faptul că sunt creați. Deci, Omul Hristos le-ar fi mijlocit și lor mai intim și mai deplin taina dumnezeirii Sale.

25. Sf. Dionisie, *op.cit.*, p.18// PG 3, 144

26. Sf. Maxim Mărturisitorul, PG:4, 60 //Scolia p. 47

27. Sf. Maxim Mărturisitorul, PG 4, 57 // Sf. Dionisie Areopagitul, *Opere complete... op.cit.*, scolia Sf. Maxim, p. 47

28. Cine este acela Împăratul mării Ps 23, 8, nu toți îngerii au crezut în taina iconomiei și nu sau supus rânduiei dumnezeiești... scolie p.47

29. PG 3, 208 și PG 4, 69 Sf. Maxim vorbește de o contemplare a strălucirii negrăite a Trupului lui Hristos săvârșită de îngeri. El șede cu Trupul de-a dreapta Tatălui, astfel încât aceștia se fac asemenea lui Hristos fără simboluri și mijlociri, ci prin vedere față către față. Biserica ca Trup al lui Hristos este o îndumnezeire și a îngerilor prin Chipul Lui divino-uman. Ei primesc darurile și energiile îndumnezeitoare ce izvorăsc prin Trupul Său. „Cetele s-au învrednicit să se împărtășească în mod nemijlocit de Iisus, nu prin chipuri asemănătoare, ci prin apropierea adevărată de El prin împărtășirea din luminile Lui ce îndumnezeiesc” Sf. Dionisie Areopagitul, PG 3, 208

Îndumnezeirea noastră se realizează și prin îngerii care ne devin simboluri întru curățirea, luminarea și desăvârșirea noastră. Ierarhia cerească se arată ca fiind o sfântă lucrare ce tinde spre imitarea lui Dumnezeu prin luminările date acestei ierarhii de Dumnezeu. Însuși fiecărui ipostas angelic după măsura lui, lucrare care se prelungește și se continuă prin actul atotîndumnezeitor al Aceluiași Dumnezeu și asupra Ierarhiei bisericești a omului. Această lucrare dumnezeiască vizează unirea și asemănarea cu Dumnezeu a ființelor raționale ce se face prin întipărirea darurilor dumnezeiești în îngerii ca în unii ce devin apoi oglinzi atotstrăvezii, nepătate și strălucitoare ale Luminii dumnezeiești, și oamenilor. În această taină a ierarhiei îngerii ca chipuri umplute de Lumina dumnezeiască se împărtășesc îngerilor următori lor potrivit rânduielilor ierarhiei dumnezeiești, pentru ca aceștia din urmă să se împărtășească și oamenilor. Ierarhia angelo-umană constă în a se curăți unii și a curăți și pe alții, a se lumina unii și a lumina și pe alții, în a se desăvârși unii și a desăvârși și pe alții imitând pe Dumnezeu după modul propriu al lor.³⁰

Cosmosul, așadar, în dimensiunea lui integrală din care fac parte și îngerii reprezintă pentru om parte din existența sa, parte destinată împreună cu el – îndumnezeirii.

c) *Taina lui Hristos*

Hristos reprezintă temelia înălțării noastre ca oameni în Împărăția Treimii, pentru că Omul a stat la temelia kenozei Sale în creație prin Întrupare. El este bogăția noastră pentru că întru sărăcia firii noastre a dorit Dumnezeu să ne împărtășească viața și iubirea Sa dumnezeiască.³¹ Astfel, Dumnezeu ca iubire trimite pe pământ pe Cel ce era Chip al acestei iubiri – pe Fiul Său (*Tu ești Fiul*

30. Sf. Dionisie Areopagitul, *op. cit.*, pp. 19-20

31. Drumul sfințirii noastre începe cu kenoza – precum altădată Hristos avea să se golească de slava Sa prin kenoza renunțând la Sine, așa și noi va trebui să renunțăm la egoismul nostru, adică la ceea ce ne caracterizează în chip special după cădere. Dacă Dumnezeu Cuvântul a renunțat la Sine, adică la slava dumnezeirii Sale luând Trup și noi pentru a ne împărtăși de Hristos trebuie să lăsăm ceea ce ne definește în mod special prin alegere liberă și anume – egoismul ca moarte. Ceea ce este problematic în acest proces este faptul că nici această renunțare noi nu o putem săvârși fără Hristos! Același Hristos prin kenoza Lui se face deopotrivă și leac tămăduitor al egoismului din noi. Numai în/prin Hristos se realizează kenoza noastră. Ceea ce aducem noi în această lucrare de refacere a omului este voința.

meu cel Iubit Mc. 1,11), voind astfel să împărtășească iubirea Sa celei mai mărețe și minunate făpturii create – **omul**.

Prin urmare, Taina lui Hristos se concentrează în actul Întrupării sale din Fecioara Maria. Hristos la Întrupare este deplin Dumnezeu și Om deplin. Tainic inundat de viața Duhului Sfânt în firea Sa umană, El este aluatul care dospește întreaga frământătură, umanitatea întreagă spre dobândirea iubirii divine. El este strălucirea Tatălui spre luminarea noastră întru Lumina Vieții. Umanitatea Sa este modelul în care suntem chemați să ne sfințim viețile. În ea ne îndumnezeim printr-un proces continuu de întipărire a noastră de chipul lui Hristos ca Om.³² Prin umanitatea lui Hristos se realizează împărtășirea omului de darurile pe care Hristos le are în Sine ca chip desăvârșit al Omului.³³

Nimeni nu a reușit până la Întrupare să dea atâta importanță omului ca Hristos Dumnezeu-Omul.³⁴ De altfel, nimeni nu ar fi putut să o facă dintre oameni. În Hristos se săvârșește generic vocația omului – desăvârșirea lui ca îndumnezeire. Dumnezeu a dorit prin iubire să lumineze pe om spre a deveni *conformat* chipului Fiului Său „*pe cei ce care i-a cunoscut, mai înainte i-a și hotărât să fie asemenea (conformați – σύμμορφοι) chipului Fiului Său, ca El să fie întâi născut între mulți frați.*” (Rom. 8, 29) – să devenim fii ai aceleiași Dumnezeu în Hristos.

Spiritualitatea ortodoxă este prin excelență hristologică, fiecare creștin este chemat să retrăiască viața lui Hristos în viața sa proprie.³⁵ Iar, viața lui Hristos este taină negrăită ce se experiază în Biserică. În esență Trupul lui Hristos este cheia prin care ni se deschide bogăția de sensuri a ceea ce numim a fi viață în Hristos.³⁶ Cu alte cuvinte, viața lui Hristos³⁷ constituie fundamentul real al existenței

32. Origen, *Contra Cels*, tome II, livres II, Source Chretiennes, 1969, Paris, pp. 337-339 apud Pr. Prof. N Buzescu, *Hristologia lui Origen*, în *Studii Teologice*, nr. 3-4, 1984, p. 174// Pr. Prof. D. Stăniloae, *Spiritualitatea Ortodoxă. Ascetica și Mistica*, EIB, București, 1991, p. 5

33. D. Stăniloae, *Iisus Hristos sau restaurarea omului*, ed. Omniscop, Craiova, 1993, p. 370 „*Chipul lui Hristos se împărtășește omului, care se înalță prin contemplarea acestui chip în inima lui Hristos și în trupul Său Biserica*”

34. D. Stăniloae, *Iisus... op. cit.*, p. 67

35. Ms. Vasile I. Bria, *Hristologia la Sf. Grigorie de Nazianz*, Ortodoxia, nr. 2, 1960, p. 211

36. Nicolae Cabasila, PG 150, 521B- cel ce dorește să se unească cu Hristos trebuie să participe la taina Trupului Său, pentru a putea să se împărtășească de îndumnezeirea Sa prin moartea și învierea împreună cu Hristos.

37. Viața în Hristos caracterizează pe om în special, dar și Biserica în general. Ea este chemată să mijlocească această viață dumnezeiască pe care trebuie să o împărtășească omului.

noastre vizând desăvârșirea cea după asemănare pentru care am fost creați.

Taina lui Hristos din perspectiva vieții duhovnicești este concentrată în taina umanității Sale nedespărțite de dumnezeire. Așadar, pentru a înainta cât mai adânc în misterul vieții spirituale a omului, va trebui să ne apropiem atât cât ne stă în putință de Hristos prin ceea ce are cel mai aproape de noi – umanitatea Sa ca Trup, fără al despărții prin acesta de dumnezeire. Hristos prin Trupul Său ne împărtășește în Sf. Euharistie adâncurile cele de viață făcătoare ale dumnezeirii Sale, dar și pe cele ale umanității Sale îndumnezeite.

Dogma hristologică ne descoperă atât modul de realizare al îndumnezeirii noastre, cât și cadrul (Biserica) în care se poate dobândii această ființare *după asemănare* cu Dumnezeu. În Hristos, putem contempla starea dumnezeiască a umanității noastre la care și noi putem ajunge ca persoane unice dacă Îl urmăm. Altfel spus, Dumnezeu-Omul Hristos este modelul împlinirii noastre pentru că El a fost atât Chipul creației noastre, cât și susținătorul existenței noastre, El a fost începutul, este mijlocul și va constitui sfârșitul nostru întru viața cea de la *după chip*³⁸ la *după asemănare*³⁹ cu Dumnezeu.⁴⁰

Să încercăm în cele ce urmează să pătrundem adâncul tainei lui Hristos, să vedem cum devine Acesta modelul nostru și de ce, și în ce constă taina vieții Lui ca suport al viețuirii noastre îndumnezeite veșnice.

Hristos este Persoană divino-umană. Aceasta este definiția atotcuprinzătoare a lui Hristos. Ea este îndeobște cunoscută și mărturisită ca fiind esențială credinței creștine. Acest adevăr, însă, poartă în sine taine care nu pot fi exprimate, nici chiar gândite având un caracter apofatic. Ele se experiază, se trăiesc existențial. Aceste taine sunt axate pe misterul îndumnezeirii Omului în Hristos prin relația dintre Dumnezeu și Om în Ipostasul unic al lui Dumnezeu Cuvântul. Hristos

38. Altceva înseamnă *după chip* și altceva este existența ca și *Chip*. Omul este după chipul Chipului, iar nu chip, al lui Dumnezeu care este Fiul Său. „*Hristos este Chip a lui Dumnezeu celui nevăzut.*” Col 1, 15

39. De asemenea altceva este să ființezi *după asemănarea* lui Dumnezeu și altceva este să fi asemenea cu El. Omul este chemat să viețuiască veșnic *după asemănarea* lui Hristos ca Dumnezeu și Om, iar nu asemenea lui Hristos. Omul nu poate fi Fiul lui Dumnezeu cel Unul Născut din veci, necreat, el este creat și fiu al Său prin Fiul care s-a făcut Frate al nostru prin Întrupare. Astfel încât, îndumnezeirea (*după asemănarea*) noastră nu este altceva decât împărtășirea de iubirea lui Dumnezeu ca Tată al nostru și al Fiului Său care ne este Frate. Privind la Fiul Său cel întrupat ca Om îl iubește, prin El iubindu-ne și pe noi cu aceeași iubire cu care îl iubește pe El.

40. Maxim Mărturisitorul, Filocalia, vol. II, ed. Harisma, București, 1993, p.152

Omul îndumnezeit reprezintă paradigma ființială a întregului Adam.⁴¹ Să vedem în cele ce urmează de ce și cum se află Hristos ca Om și Dumnezeu la temelia îndumnezeirii noastre.

Dumnezeu Cuvântul primește fire umană, *trup întru asemănarea păcatului* (Rm. 8,3), desființând în acesta tirania morții. Ipostasul Cuvântului primește fire umană la Întrupare stăpânind peste ea prin dumnezeirea Sa, o îndumnezeiește pe aceasta desăvârșit, o arată chiar după Întrupare deasupra energiilor sale omenești.⁴² Cu toate aceste într-un mod paradoxal firea umană rămâne în limitele și definițiile sale anterioare, cea a condiției căzute a omului. Hristos, deși se unește și îndumnezeiește firea Sa umană în chip deplin, primește să viețuiască ca om luând asupra lui patimile ireproșabile ale acestuia – efect al morții sale spirituale. Dumnezeu Cuvântul asumă în chip mai presus de înțelegere o fire umană desăvârșită, fără păcat strămoșesc, dar o fire umană care poartă în sine consecințele acestui păcat – patimile ireproșabile.

Logosul divin se întrupează într-o fire umană în care existau toate elementele omenești⁴³ date omului prin creației, cât și elementele pe care omul le-a dobândit prin căderea în păcat. A asumat, așadar, din Sf. Fecioară Maria o fire umană desăvârșită, dar și stricăcioasă, coruptibilă, bolnavă. El nu a fost constrâns să primească aceste patimi, însă prin iconomie, din iubire s-a împărtășit de ele ca pe om să poată deplin și real să-l împărtășească de ale Sale. Întruparea este în același timp starea cea mai înaltă de îndumnezeire a omului, dar și cea mai smerită prin condiția ei stricăcioasă.

Pentru a înțelege sensul acestui fapt, va trebui să ne adâncim după putință, în misterul asumării firi umane în Hristos. Firea umană în general nu se înțelege abstract, ci numai ipostaziată⁴⁴ – numai ipostasul îi poate da sensul deplin al

41. Sf. Vasile cel Mare vorbește de o imitare a lui Hristos în actele sale iconomice, imitare care ajunge până la imitarea morții Lui. Înțelegem ontologic, iar nu etic această imitare, precum Pelagie care îl consideră pe Hristos numai un prototip moral al omului. Imitarea lui Hristos este experiența cu Hristos a actelor Sale mântuitoare. Hristos re trăiește tainic cu noi fiecare în parte, actele pe care Le-a trăit odinioară prin întrupare, cruce, înviere și înălțare. Sf. Vasile cel Mare, EΠΕ vol. 10, Θεσσαλονίκη, 1974, pp. 366-368//N. Matsouka Δογματική...op. cit., pp. 268-271

42. *Ibidem*, pp. 157-160

43. A avut suflet și minte și toate cele ce defineau firea umană. Multe erezii au avut ca punct de plecare în perioada primară a Bisericii firea umană a lui Hristos.

44. Ioan I. Ică jr., *Persoană sau și ontologie în gândirea ortodoxă contemporană* – în „Persoana și Comuniune: Prinos de Cinstire Preotului Profesor Academician Dumitru Stăniloae” (1903-1993), coordonator Ioan I. Ică jr., ed. Arhiepiscopiei Ortodoxe Sibiu, 1993, p.378

ei. În Hristos firea umană este enipostaziată fiind asumată nu într-un ipostas al ei, ci într-un Ipostas existent din veci, cel al Cuvântului. Firea umană enipostaziată are astfel, două dimensiuni – una care definește firea ca unicitate și alta ca universalitate.⁴⁵ În Hristos firea Sa umană cunoaște o perspectivă unică (individuală) în relație cu Ipostasul ei, și una universală în relație cu firea umană din care provine. Astfel, ca Persoană Hristos se deosebește de celelalte persoane, iar ca fire comună a tuturor persoanelor umane și deci și a Lui, este legat intim de ele. A avut o fire umană care Îl identifică întrucâtva cu Adam, fapt pentru care a și fost numit de multe ori Noul Adam.⁴⁶ Se deosebesc ca lucrare, prin cel dintâi am dobândit moartea într-un păcatul lui, iar prin Cel de-al Doilea Viață într-un Învierea Lui. Deoarece Adam a constituit rădăcina neamului omenesc și prototipul lui,⁴⁷ acesta a adus în toți oamenii stigmatul morții. Și pentru același motiv pentru că Hristos ca Om este rădăcina și prototipul nostru, recapitulând în Sine toată firea umană,⁴⁸ Acesta poate să împărtășească viața Sa la toată umanitatea.

Așadar, pe de o parte firea umană în Hristos era îndumnezeită, iar pe de alta ea suferea starea de stricăciune (patimile ireproșabile) care trebuia asumată de Hristos, nu de nevoie, ci din iconomie.⁴⁹ Ar fi putut desigur să nu o facă,⁵⁰ însă atunci nu ar fi putut participa deplin la starea omului și nici nu l-ar fi putut ajuta să învingă moartea. Numai pentru că S-a Întrupat într-un asemănarea trupului nostru și pentru că a primit toate cele ale noastre, scăderile și neputințele noastre

45. Sf. Ioan Damaschin vorbește de o fire umană în Hristos care poate fi privită și din punct de vedere universal, dar și personal *εν ατομω*. EΠΕ 1, Θεσσαλονίκη, 1976, p. 326

46. Irineus, *Adversus haereses*, II, 34. PG 7, 836-837// vezi Robin Scroggs *The last Adam*, Philadelphia, 1966

47. PS Prof. Dr. Irineu Slătineanu, *Vindecarea omului de păcat și suferință și Îndumnezeirea omului*, în *Mitropolia Olteniei*, nr. 5-8, 2003, p. 65

48. Sf. Dionisie spune că prin Întrupare Logosul a luat mișcare temporală și s-a făcut interior firii noastre. Cf. PG 3, 592 AB

49. O lumină oarecare în privința acestei antinomii teologice ne oferă V. Lossky. Acesta urmând Sf. Maxim Mărturisitorul vorbește în legătură cu Întruparea Logosului lui Dumnezeu, de o asumare firească și una relativă sau iconomică a firii umane. Aceste dimensiuni sunt interdependente și coexistente, cea dintâi fiind ascunsă în cea de a doua. Astfel înțelegem cum Omul în Hristos este și deplin îndumnezeit, dar și în starea alterată de după cădere. Drumul de la Întrupare la Înălțare parcurs de Hristos este drumul umanității de la moarte la Înviere și desăvârșită îndumnezeire prin Înălțarea ei de-a dreapta Tatălui. Cf V. Lossky, *Teologia Mistică a Bisericii de Răsărit*, ed. Bonifaciu, București, 1998, p.132-133

50. Sf. Ioan Damaschin, EΠΕ, vol. I, *op. cit.*, p. 369

a putut să devină Unicul Om care să desființeze moartea. Nu a făcut aceasta într-un mod supranatural, deși putea să o facă ca un Atotputernic, ci folosind patimile ireproșabile ce defineau firea căzută. El le-a transformat pe acestea din arme ale morții în mijloace de dobândire a vieții adevărate. Astfel, patimile ireproșabile care altădată conduceau ireversibil spre moarte spirituală, prin/în Hristos acestea ne conduc spre Viață.

Patimile ireproșabile ca arme nu în sine, ci prin sine, au fost deturnate⁵¹ de la scopul lor spre desăvârșirea noastră după modelul lui Hristos.⁵² În Hristos ca Om energiile făcătoare de viață dobândite prin aceste patimi se găsesc concentrate în Trupul Lui.⁵³ Aceasta pentru că patimile ireproșabile, dintre care moartea în special, au fost învinse Trupul Său. Toată această lucrare s-a răsfrânt asupra aceluiași Trup, astfel încât dacă la Întrupare el se definea prin stigmatele ale morții, după Înălțare el se definește prin energiile divine ce s-au coborât peste el ca efect al depășirii lor. Astfel înțelegem de ce Trupul lui Hristos se află în centrul teologiei biblice⁵⁴ și patristice.⁵⁵ Toate sunt adunate în Trupul lui Hristos și unite

51. Armele morți dinainte de Întrupare erau – foamea, setea, osteneala, lacrimile, stricăciunea, cea mai importantă fiind moartea însăși. Acestea după Întrupare și mai ales după Înviere devin și arme împotriva morții. Ele nu există prin sine, ci numai în legătură cu firea reală a omului. Și precum altădată a fost mijloace împotriva vieții adevărate acum sunt mijloace împotriva morții. Înțelegerea corectă a acestor elemente are o importanță foarte mare în viața spirituală a omului ele fiind *forme* mijlocitoare ale vieții dumnezeiești. Foamea ca patimă ireproșabilă va deveni prin lucrarea lui Dumnezeu cale spre dobândirea mâncării celei cerești (viața dumnezeiască). Prin sete omul va tinde spre Izvorul vieții șa. Cea mai importantă patimă ireproșabilă – moartea va deveni cale spre viața veșnică. Această metamorfoză a omului prin patimile ireproșabile se realizează în Hristos, Cel dintâi care le-a dat alt sens prin Cruce și Înviere. Acestea, însă nu sunt căi de sfințire decât prin voința omului care se va folosi de ele în sensul în care și Hristos s-a folosit altădată, altfel patimile ireproșabile conduc pe om și în aceste condiții amintite mai sus, spre moarte spirituală.

52. Sf. Ioan Damaschin, EΠΕ, vol. I, *op. cit.*, p. 369

53. Energiile dumnezeiești pe care le dobândește în umanitatea Sa Hristos, în special prin moarte ca patimă ireproșabilă.

54. In.6; Rm.8; I Cor. 11; Ef. 4;

55. Dacă luăm în considerare faptul că Trupul lui Hristos este în sine temeiul Sfintei Euharistii care constituie centru teologic și mistagogic al Bisericii, atunci vom putea înțelege și Trupul lui Hristos ca taină centrală teologiei și al vieții noastre întregii. De Trupul lui Hristos sunt legate toate capitolele mari ale teologiei ca întreg: antropologia, cosmologia, ecclesiologia, soteriologia, eshatologia șa.

cu El ca Dumnezeu fapt care face posibilă împărtășirea noastră de Cel ce le aduce pe toate și se aduce pe Sine, Tatălui.⁵⁶

În Trupul lui Hristos⁵⁷ se pun bazele întregii lucrări de sfințire a omului în Dumnezeu. În Trupul lui Hristos se împlinește economia dumnezeiască ce viza îndumnezeirea omului. Acesta este exponentul cel mai cuvântător al Tainei lui Hristos – prin care se înțelege Biserica ca destin al omului. Hristos pătimind și învingând în Trupul Său stigmatele morții a devenit pentru noi, în același Trup al Lui, Izvor de viață veșnică, bucurie și iubire.

Hristos în Trupul Său realizează toate actele economice mântuitoare prin care a revărsat slava Sa dumnezeiască asupra oamenilor, pentru a fi slăvit ca Dumnezeu și Om. Astfel se naște în chip desăvârșit Biserica ca Trup tainic a lui Hristos.⁵⁸ Și tot astfel se nasc și Sfintele Taine ale Bisericii care împărtășesc oamenilor viața și harul lui Hristos în Trupul Său spre îndumnezeirea tuturor.

Să vedem în cele ce urmează cum se împărtășesc aceste dumnezeiești daruri la nivel personal în cadru Bisericii.

d) Biserica ca Trup al lui Hristos în Sfintele Taine

Înălțarea cu Trupul la cer se identifică cu coborârea Duhului Sfânt, locul unde s-a Înălțat Hristos corespunde cu inima Bisericii.⁵⁹ Cu alte cuvinte Biserica nu este altceva decât Trupul lui Hristos revărsat în lucrarea Sa sfințitoare peste umanitate ca întreg. Este o continuare a tainei Întrupării, prin încorporarea noastră personală în Trupul lui Hristos. Este o kenoză a Duhului Sfânt, pe temeiul acestui Trup sfințit, kenoză ce are ca țină sfințirea noastră prin Sfintele Taine ale Bisericii. Sfintele Taine sunt formele concrete ale împărtășirii noastre de Trupul lui Hristos. Sfintele Taine sunt taine ale Trupului lui Hristos, sunt căile întrupării noastre în Hristos.⁶⁰ Calea pe care Hristos a urmat-o urcând cu Trupul la cer de-a dreapta Tatălui este și calea pe care Acesta va coborî pentru a împărtăși viața Sa oamenilor.⁶¹

56. Sf. Dionisie Areopagitul, *op. cit.*, nota 72, D. Stăniloae, p. 125

57. Trupul lui Hristos este umanitatea Sa pe care o înțelegem unită cu dumnezeirea Sa. Expresii de genul „Trupul lui Hristos” trebuie să a fi nuanțate și explicate, altfel riscul unei dihotomii și diviziuni unilaterale în Persoana lui Hristos este iminent .

58. Pr. Ioan Goje, *Sfântul Irineu*, ed. Renașterea, Cluj Napoca, 2002, p.276

59. Sf. Grigorie Palama, EΠΕ 10, Θεσσαλονίκη, 1985, p. 39 60. P. Nellas, *Θεωση...* *op. cit.*, p. 25

61. Pr. D. Stăniloae, nota 89, Sf. Dionisie Areopagitul, *op. cit.*, p.127

Această coborâre a lui Hristos la noi în Sfintele Taine este și punctul nostru de plecare în ceea ce privește dobândirea îndumnezeirii. Coborârea lui Hristos la noi este gestul de întâmpinare și de disponibilitate a Lui spre însoțirea noastră pe calea pe care El a urcat la cer și S-a coborât la noi. Coborârea Lui la noi este provocarea autentică a existenței noastre, provocare prin care suntem chemați la luptă împreună cu Hristos spre dobândirea Vieții Lui cerești.

Așadar, va trebui având ca model pe Hristos, să-L urmăm săvârșind tainic aceleași acte pe care odinioară Acesta le-a săvârșit în Trupul Său pentru a se Înălța. Având ca dar la dispoziția noastră energiile de viață făcătoare⁶² ale Trupului lui Hristos va trebui să fim pregătiți să experiem aceleași taine pe care le-a trăit Hristos ca Om în Trupul Său pentru a se slăvi ca Dumnezeu și Om, adică – Întrupare, Botez, Cruce, Înviere și Înălțare.⁶³

Ca și în cazul lui Hristos urcușul nostru spiritual va începe cu kenoza – deșertarea noastră de cele ale vieții vechi, care corespunde cu renașterea la o nouă viață în care va stăpâni harul Duhului Sfânt. Și dacă kenoza lui Hristos s-a făcut prin Întrupare și *kenoza* noastră se realizează tot printr-o întrupare – întruparea în Trupul Bisericii prin Botez. Este o kenoza deoarece presupune o golire – golirea de cele ale vieții vechi, de moarte, de păcat spre ființarea întru *înnoirea vieții* (Rm. 6,4)

Dacă Întruparea a fost „botezul” lui Dumnezeu Cuvântul în firea omenească, Botezul nostru este întruparea noastră în viața Trupului lui Hristos.⁶⁴ Iar viața lui Hristos este jertfă, stare de jertfă continuă pentru care primim putere la Sf. Botez. Continuarea și adâncirea acestuia se arată în virtuțile noastre, care nu sunt decât o actualizare a darurilor primite în cadrul acestei Sfinte Taine.

Ceea ce merită a fi subliniat în legătură cu taina Sfântului Botez este dimensiunea sa personal ontologică. Botezul este o refacere a chipului lui Dumnezeu în om fiind în același timp și o refacere a omului ca persoană. La Botez omul primește nume care echivalează cu chemarea noastră personală – pe nume – la viață, o viață eternă în care omul va trebui să răspundă etern la chemarea lui Dumnezeu ca Persoană. Omul este conștientizat astfel de răspunderea sa personală în relație cu Hristos care își imprimă *forma* Sa divino-umană asupra

62. Energiile au legătură cu lucrarea sa iconomică de desăvârșire a omului.

63. Precum observă părintele Sofronie (Saharov) – aceste acte iconomice ale lui Hristos se pot experia de om în special în Sf. Liturghie. // Arhim. Sofronie, *Οψόμεθα τον Θεον καθώς εστί*, Εσσεξ, Αγγλίας, 1922, p. 349-350 // Dionisie Areopagitul, PG 3, 441 D

64. Pr. D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, EIB, București, 1978, p.38

acestei relații.⁶⁵ Acest fapt are efecte teologice considerabile pentru întreaga viață duhovnicească a omului care își realizează vocația sa ontologică, atât în legătură cu Dumnezeu ca Persoană, dar și cu ceilalți semenii ai săi ca persoane. Biserica devine un complex sistem de relații interpersonale în care fiecare se împărtășește de unicitatea celuilalt ca persoană.

Legată indisolubil de Sf. Taină a Botezului, Sf. Taină a Mirungerii este întărire a omului ca persoană printr-o altă formă de întâlnire personală cu Hristos. Întâlnirea personală cu Hristos în Taina Mirului este o împărtășire a noastră de El ca Dumnezeu și Om în darurile sfințitoare ale Duhului Sfânt dobândite de firea Sa umană prin Întrupare și celelalte acte iconomice până la Înălțare. Taina Sfântului Mir este o pecetluire a noastră de viața Duhului Sfânt spre deprinderea dumnezeiască a binelui, curăției și a sfințeniei.

Așadar, după nașterea în Hristos următorul pas care trebuie urmat este întărirea acestei vieți prin întărirea mădurelor în care această viață se manifestă. Sfântul Mir pecetluiește simțurile omului conferindu-le putere în vederea conlucrării lor spre viețuirea omului în Duhul Sfânt. În Taina Sf. Mir Hristos prelungește în noi din bunătatea Lui toate darurile ce s-au revărsat asupra Lui ca Om.⁶⁶ Mirul simbolizează pe Hristos, Îl are în el și tinde să împlinească prin împărtășirea omului de el toate cele ale omului prin unirea cu El.⁶⁷ Bogăția materiilor din care este alcătuit mirul arată bogăția bunătăților cerești pe care le primim de la Hristos prin el. Viața noastră se umple de o bogăție de înțelesuri spirituale bine mirositoare, precum trupul se umple de mirosul și de bogăția de miresme ale mirului material.

Noua viață, însă, în sensul ei deplin îi este împărtășită omului prin participarea la Sf. Taină a Euharistiei care definitivează și desăvârșește lucrarea celor două taine dinaintea ei. În Taina dumnezeiască a Sf. Euharistiei se concentrează toate celelalte Sf. Taine, de aceea se și numește sinaxă.⁶⁸ Dacă la Sf. Botez omul este curățit în Hristos de orice pată, răutate sau stricăciune, urmând ca prin Taina Mirului să fie pecetluit spre lucrarea sa dumnezeiască, prin Sf. Euharistie Hristos îl conduce pe acesta la Sfânta Sa Masă pentru al împărtăși de Trupul și Sângele Lui,⁶⁹ pentru al face copărtaș la Taina Vieții Sale celei cerești.

65. *Ibidem*, p. 51

66. Dionisie Areopagitul, PG 3, 485 AB

67. D. Stăniloae, nota 89, Sf. Dionisie Areopagitul, *op. cit.*, p. 127

68. D. Stăniloae, nota 68, Sf. Dionisie Areopagitul, *op. cit.*, 124

69. Nicolae Cabasila, PG 150, 580-581

Sf. Euharistie este Taina prin excelență a vieții veșnice. În ea sunt concentrate toate celelalte Sf. Taine – Botezul, Mirungerea, Preoția ș.a.⁷⁰ Sf. Euharistie este expresia cea mai sublimă a unirii între divin și uman. Dacă în celelalte taine Hristos este prezent în chip nevăzut prin lucrarea Sa, în Euharistie El este prezent prin însuși Trupul și Sângele Său sub chipul pâinii și a vinului. Este Taina de fond a Bisericii prin sălășluirea Lui Hristos în chip deplin în cei ce cred în El. Este de asemenea Taina Persoanei. Euharistia nu împărtășește omului o esență impersonală. Ea este întâi de toate întâlnirea personală între om și Hristos, împreună lor bucurie prin aceea că fiecare dintre cei doi are un alt chip ca persoană pe care poate să-l contemple. Ea este inima Bisericii fiind viața Bisericii. Iar viața ei nu este alta decât viața lui Hristos ca Persoană.

Sfânta Euharistie este viața Trupului Bisericii și a mădulelor ei ca persoane. Ei se împărtășesc în comun de această viață printr-o relație personală cu Hristos. Ea prelungește în fiecare mădular al Trupului Bisericii prin Trupul și Sângele lui Hristos spre conformarea tuturor în Hristos.

Plecând de la aceste daturi ontologice, vom putea să realizăm starea cea *după asemănare* cu Dumnezeu și îndumnezeirea noastră. Singurul lucru pe care trebuie să îl săvârșim în procesul duhovnicesc de sfințire a omului este să păzim aceste daruri pe care le-am primit prin Sfintele Taine amintite. Aceste daruri nu schimbă pe om fără voința lui. Omul nu este constrâns să devină ceea ce nu vrea. Ele sunt așezate la temelia ființei sale urmând să și le facă proprii prin voință în chip organic. Astfel am ajuns la punctul de referință al vieții îndumnezeite care nu este altul decât, actualizarea vieții lui Hristos în viața noastră. Să urmărim în continuare câteva aspecte teologice ale îndumnezeirii omului, sau mai degrabă cum se aplică cele de mai sus la nivelul concret al unirii omului cu Ființa divină.

e) Îndumnezeirea omului

Unirea omului cu Dumnezeu este un act dinamic existent în potență din veșnicie în sânurile Treimii și aplicat în timp începând cu prima clipă a creației. Aducerea omului de la neființă la ființă este o acțiune prin excelență unitivă. La creație Dumnezeu imprimă omului și creației în general energiile Sale necreate, acesta fiind în fond primul contact al creatului cu necreatul, cât și prima tainică

70. Ioannis Zizioulas, *The Bishop in the Theological Doctrine of the Orthodox Church*, Kanon, Wien, 1985, p.29

unire a celor două realității existențiale.

Întruparea Cuvântului lui Dumnezeu este, pe de altă parte o continuare și o realizare deplină, generică a acestei uniri în Persoana Logosului divin. Ea este unirea cea mai înaltă a creatului cu necreatul, a omului cu Dumnezeu la nivel personal în Ipostasul Logosului, dar și puterea dumnezeiască prin care această unire se poate face proprie întregii făpturii zidite. Întruparea a presupus însă mai mult decât atât ca urmare a căderii omului. Astfel, în Hristos prin actele iconomice de restaurare și sfințire a omului culminând cu Înălțarea lui Hristos la cer, această unire se identifică cu ridicarea de-a dreapta Tatălui a Omului.

Cunoscând aceste realități și luând în considerație întreaga problematică a firi umane în legătură cu căderea lui în păcat vom spune că, în mod concret unirea noastră cu Dumnezeu, deși este presupusă prin însăși constituția noastră creată⁷¹, începe cu încorporarea⁷² noastră în Trupul Bisericii care este în același timp Trupul lui Hristos. Aceasta este binecunoscut că se realizează prin Taina Sf. Botez ce restaurează și înzestrează omul cu darurile dumnezeiești necesare pentru împlinirea rațiunii acestuia de a fi – comuniunea personală cu Creatorul său.

Rațiunea de a fi, reimprimată omului prin Sf. Botez, nu este alta decât Rațiunea întregului Trup în care tocmai s-a produs încorporarea lui – Logosul Divin Întrupat, Hristos. Ca și Cap al Trupului Hristos imprimă, în calitatea Sa de Logos, mădularilor acelui Trup o anumită raționalitate care este întrucâtva diferită de cea primită la creație. Este o raționalitate ce se grefează pe cea dintâi pe care a primit-o omul la aducerea lui din neființă, raționalitate care ca și cea dintâi are un caracter unitiv. Prin această raționalitate omul, ca mădular al Trupului lui Hristos, primește o determinare concretă în ceea ce privește relația lui cu Trupul ca întreg și cu mădularele conexe lui, dar și cu Capul acelui Trup ca dătător de viață și de sens întregului Trup.⁷³

Conlucrarea continuă a omului ca mădular al Trupului cu Capul acelui Trup este o acțiune unificatoare ce vizează desăvârșirea întregului Trup. Astfel, Capul devine treptat, intim legat de mădularele lui, iar ele împlinesc prin această apropiere din ce în ce mai deplină de Capul Trupului, toate actele necesare pentru desăvârșirea întregului Trup.

71. Dumnezeu este parte integrantă din structura omului prin lucrările Sale dumnezeiești necreate „*Energiile dumnezeiești sunt în toate și în afară de toate*” V. Lossky, *Teologia mistică a Bisericii de Răsărit*, Ed. Bonifaciu, București, 1998, p.76//

72. Anselm Stolz, *Theologie der Mystik*, Regensburg, 1936, p. 59

73. Vezi mai multe elemente cu privire la aceasta la Sf. Simeon Noul Teolog, FR vol. VI, *op. cit.*, pp. 148-154

Așadar, imediat după Sf. Botez, omul ca membru al Trupului Bisericii este legat ontologic de Capul Trupului întru care a fost încorporat, începând să lucreze la desăvârșirea lui personală, dar și a trupului ca întreg. Orice păcat săvârșit de om prin alegere liberă rupe această comuniune cu Capul Trupului și cu celelalte membre, urmând a fi reintegrat în aceeași relație prin Taina Sf. Spovedanii – „Împacă-l și unește-l pe el cu sfânta Ta Biserică în Iisus Hristos Domnul nostru”.⁷⁴

Continuă și statornica conlucrare cu Capul Trupului din care organic face parte, are ca efect o legătură și mai strânsă a celor două părți, relație care arată condiția și firea reală a acestuia ca mădular al Trupului. Această stare dobândind un caracter desăvârșit se face pentru om îmbogățire și devenire spirituală spre viața de veci. Neclintit con-centrat și con-format cu/pe Capul Trupului, omul ca mădular al lui se împărtășește de darurile și energiile Capului, care sunt energii ale lui Dumnezeu ca Treime.

Acesta este numai o fază preliminară îndumnezeirii omului și unirii lui depline cu Hristos. Faza de unire definitivă a celor două părți este aceea a unirii desăvârșite a omului ca membru al Trupului cu Capul lui, adică cu Hristos, fără să însemne aceasta vreo desființare a celui dintâi. Nu înțelegem prin această unire că membru devine Cap în demersul său de unire cu același Cap, ci că acesta se împărtășește în modul cel mai deplin cu puțință de energiile necreate ale Lui. Cu alte cuvinte, astfel se realizează înălțarea personală a omului de-a dreapta Tatălui fiind deplin integrat în Trupul lui Hristos care se află în această condiție a înălțării.⁷⁵ Omul devine asemănător ca ființare Omului Hristos, se realizează în chip real îndumnezeirea lui. Desăvârșita îndumnezeire are loc numai după plinirea tuturor mădurelor Trupului care au exista și există din veac, plinire ce se va realiza la a doua venire a lui Hristos.

În ceea ce privește existența îndumnezeită omului aceasta este numită de părintele Stăniloae ca fiind desăvârșita capacitatea a acestuia de a se împărtăși și de a i se transmite toată infinitatea puterilor divine.⁷⁶ Aceasta este, deci, numai începutul desăvârșit al unirii care nu va înceta în vecii vecilor.

Cele de mai sus constituie numai un aspect al abordării și înțelegerii îndumnezeirii omului, deoarece am urmărit numai relația unui membru al Trupului cu Capul acestuia. Vederea obiectivă presupune urmărirea comună a

74. Molitfelnic, *Slujba spovedaniei*, EIB, București, 1971, p.59

75. Nicolae Mladin, *Ascetica... op. cit.*, p. 87

76. D. Stăniloae, *Iisus Hristos sau Restaurarea Omului*, ed. Omniscop, Craiova, 1993, nota 1, p. 190

tuturor membrilor Trupului în relație cu Capul. Acesta deschide perspectiva comunitar ecclesială a îndumnezeirii omului. Acesta aflându-se în relație directă și ontologică cu celelalte membre ale Trupului ca persoane, realizează cu acestea nenumărate legături personale și existențiale prin care fiecare dintre membre prin legăturile care le realizează conlucrează la îndumnezeirea Trupului ca întreg.

Prin urmare, unirea omului cu Dumnezeu nu este un act individual, ci unul ipostatic-comunional, act care implică comuniunea omului cu toți ceilalți oameni ca ipostase. Aceasta pentru că Dumnezeu nu este un individ, ci Persoană sau mai bine spus comuniune de Persoane. Astfel, vom înțelege neapărat în Capul Trupului Bisericii lui Hristos toate Persoanele Sfintei Treimi.⁷⁷ Numai astfel ferim înțelegerea îndumnezeirii omului de panteism.⁷⁸

Comuniunea nu se realizează, însă, numai pe temeiul ipostasei, ci și pe temeiul implicit și atributiv persoanei, acela al vieții dumnezeiești. Această viață nu îl definește pe om decât numai dacă i-o împărtășește Dumnezeu, Cel ce este Izvorul acestei vieții. Iar ea se împărtășește prin Hristos în Trupul și Sângele lui, Actul Suprem de comuniune dintre om și Dumnezeu.

Prin urmare, numai pentru faptul că trăiește aceeași viață dumnezeiască cu Dumnezeu și pentru că este ipostas, omul poate să se unească cu Dumnezeu care este Persoană, dar și cu semenii săi care sunt de asemenea persoane. Aceasta se realizează, așa cum am amintit, prin Hristos care adună în Trupul Său toată umanitatea urmând să îi împărtășească acesteia viața Lui cea dumnezeiască. O face și obiectiv pentru întregul Adam, dar și subiectiv personal pentru toți cei ce aleg liber să fie mădulare ale Trupului său prin încorporarea lor în același Trup care este Biserica.

Așadar, nucleul teologic al tainei unirii dintre om și Dumnezeu îl aflăm în Sfânta Euharistie prin care, pe de o parte, se pecetluiește fiecare membru al Trupului cu *forma* și rațiunea dumnezeiască a Capului, iar pe de alta îi se comunică viața divino-umană a Aceluiași Cap. Neîntrerupta relație în acest sens între cele două părți îi conferă membrului viu o stabilitate care culminează cu conformarea noastră ca membre ale Trupului cu *forma* dumnezeiască a Capului lui – adică cu îndumnezeirea.

Această îndumnezeire va fi totală când toate mădularele Trupului se vor împărtăși de viața Capului, și când toate mădularele vor putea să își comunice această viață între ele ca efect al centrării tuturor în chip armonic pe Capul aceluiași

77. Nicolae Mladin, *Ascetica... op. cit.*, p. 72-73

78. *Ibidem*, p. 57// vezi D. Stăniloae, studiu introd. la Dionisie Areopagitul, *op.cit.*, p.11

Trup. Acesta este dimensiunea eshatologică a îndumnezeirii, care se va realiza după a doua venire a lui Hristos când în Trupul aceluiași Hristos umanitatea se va îndumnezei în toate părțile ei ca întreg (ca universalitate). Atunci trupurile noastre se vor umple de lumina taborică a Schimbării la Față a Mântuitorului nostru și se vor face străvezii, chipuri și imități ale îngerilor.⁷⁹ Acesta și pentru că la taina eshatologică a existenței conlucrează în chip ierarhic și îngerii.

Toate tainele cu privire la scopul suprem al existenței omului, adică cu privire la îndumnezeirea lui, acesta le trăiește prin intermediul îngerilor care îndumnezeiți fiind devin pentru noi modele, mijlocitori dar și slujitori în vederea realizării acestei îndumnezeiri. Ei sunt Biserica nevăzută, deci împreună cu noi slujesc lui Dumnezeu, atât pentru desăvârșirea lor, cât și a noastră. Desăvârșirea ca îndumnezeire are în esență și un caracter liturgico-hristologic. Omul slujește lui Dumnezeu, dar mai întâi slujește omului prin Fiul Său făcut Om. Împreună cu omul, îngerii slujesc lui Dumnezeu tot prin Fiul Său, dar și omului pe care îl luminează cu lumina de care ei se bucură în proximitatea Lui.

Sf. Dionisie prezintă acest proces de înaintare a tuturor spre Dumnezeu ca pe o participare a tuturor în jurul Lui în formă de spirală.⁸⁰ Astfel Dumnezeu lucrează în toți slujitorii săi și direct, și indirect prin mijlocitori. Îngerii se împărtășesc cei dintâi de această Lumină a lui Dumnezeu prin Cuvântul Său, iar prin aceștia și noi spre adunarea noastră a tuturor întru El.

Îndumnezeirea se realizează, deci, prin unirea celor providențiate⁸¹ – oameni și îngeri – care în chip negrăit se adâncesc în taina acestei Lumini dumnezeiești. Această unire în Lumină nu se poate realiza printr-o uniformizare a celor create, ci ea presupune o ierarhie prin care fiecare se împărtășește gradat pe măsura lui, de Dumnezeu. Altfel, existențele create nu ar avea ce să-și comunice între ele. Comuniunea personală dintre diferitele trepte ierarhice angelo-umane face ca unirea să cunoască un caracter viu, real, dinamic. Treptele inferioare participă la dumnezeire într-un mod mai redus, împărtășindu-se de ea prin treptele superioare lor. Treptele inferioare văd în treptele superioare, atât perspectiva îndumnezeitoare ce li se deschide și lor, dar se și bucură de sprijinul lor (treptelor superioare) în vederea ridicării lor neconținute spre Lumină. Căci cei ce au ajuns la treapta iluminării după ce au trecut prin treapta curățirii, îi conving și pe cei mai de jos să se ridice la înălțimea lor, precum cei din treapta unirii se arată celor

79. *Ibidem*, nota 136, p. 230

80. Sf. Dionisie Areopagitul, op. cit., p. 148

81. *Ibidem*, p. 12

din treapta iluminării ca modele reale, spre care tind din perspectiva dobândirii experienței lor.

Spiritualitatea ortodoxă are, ca atare, un conținut prin excelență ierarhic.⁸² Este un fapt ce se datorează Trupului lui Hristos la care participă ierarhic prin împărtășire și îngerii și oamenii.⁸³ Cea mai bogată lumină și bunătate o primește treapta Serafimilor cea mai apropiată de Dumnezeu cel întrupat – Hristos. Căci dacă prin Trupul Lui S-a apropiat cel mai deplin de fapte tot prin Trupul Său S-a comunicat cel mai mult și Serafimilor. Îngerii, pe de altă parte, ca fiind treapta cea mai de jos a ierarhiei angelice, nu rămân nici ei în afara lui Hristos cel întrupat. Cântarea lor neîncetată arată unirea lor în continuă creștere cu Dumnezeu prin vederea Treimii în Hristos, vedere care mai apoi o împărtășesc oamenilor în atmosfera și ierarhia Tainei Bisericii.

Concluzii

În concluzie vom sublinia caracterul eminent teologic cu privire la actul spiritual de desăvârșire a omului. Viața duhovnicească nu se poate înțelege decât în Biserică ca Trup al lui Hristos. Numai o comuniune de persoane în Duhul Sfânt cum este cea care se realizează în Trupul Bisericii, va putea oferi adevăratul sens al vieții duhovnicești. Numai comuniunea oamenilor între ei ca persoane și participarea acestora la comuniunea desăvârșită a Persoanelor Treimii dumnezeiești, dă sens și împlinește deplin existența noastră.

De asemenea, nu vom putea înainta corect în viața spirituală fără să avem în vedere viața sacramentală a Bisericii. Sf. Taine sunt pilonii de susținere ai Bisericii, Biserica în desfășurarea și aplicabilitatea ei. Numai pentru că participă la viața Bisericii ca Trup al lui Hristos prin Sfintele Taine, omul se poate împărtăși de viața aceluiași Trup al lui Hristos care este viața comună a tuturor Persoanelor Sf. Treimi.

Numai pentru că se împărtășește de Trupul și Sângele lui Hristos omul poate vieții cu adevărat. Sf. Euharistia unește pe fiecare credincios cu el însuși, cu semenii și cu Dumnezeu Unul într-o unitate dumnezeiască, astfel încât viața Acestuia să fie sfântă și fără de sfârșit în toate măduarele Trupului lui Hristos.

82. Dimensiunea ierarhică a vieții spirituale nu o desființează pe cea personală, directă dintre Dumnezeu și om, ele fiind corelative și complementare.

83. D. Stăniloae, nota 90 – Sf. Dionisie, *op. cit.*, p.129

Nu este fără importanță nici caracterul ierarhic al spiritualității ortodoxe ce se înțelege pe temeiul existenței treptelor ierarhice cerești și bisericești. Nu ne putem apropia de Dumnezeu decât în relație cu îngerii și retrăind prin lucrări ierarhice bisericești faptele mântuitoare ale lui Iisus Hristos săvârșite cu bunăvoința Tatălui și a Duhului Sfânt. El se coboară ca un Ierarh dumnezeiesc spre noi, unind cu Sine cele ale noastre, dar unind și pe ierarhul omenesc cu Sine. Astfel, în ierarhul Bisericii Hristos prelungește coborârea Sa la oameni și prin aceasta urcarea lor la Dumnezeu.⁸⁴ În ierarh însă sunt uniți și preoții având ca menire să-i adune pe oameni în el ca în cel ce lucrează Hristos cel Unul. Coborârea ierarhică a lui Dumnezeu prin Hristos nu s-ar putea face decât printr-o *întrupare* a Lui în oamenii (ierarhi și preoți) aleși de El prin care să se apropie real de toți oamenii, rămânând astfel necompus și simplu. În ierarh și în preoți se prelungesc cel mai deplin Trupul lui Hristos, astfel încât aceștia să se arate ca niște oglinzi spirituale pentru întreaga omenire.⁸⁵

Numai plecând de la aceste premise teologico-dogmatice definitorii existenței umane vom putea dobândi viața dumnezeiască sau îndumnezeirea slăvind pe Dumnezeu împreună cu toate oștile cerești și grăind: ***Slavă Ție Celui ce ne-ai arătat nouă Lumina!!***

84. D. Stăniloae, nota 82, Sf. Dionisie Areopagitul, *op. cit.*, p. 126

85. *Ibidem*, nota 80

EXEGEZA PERICOPEI EVANGHELIEI DUPA IOAN 6,60-71

Magister: Maraloiu Ana-Maria

I. Constatări la prima lectură a textului, fără plasarea în context

I.1. Rescrierea textului

Pericopa începe cu o constatare conclusivă a evanghelistului, drept pentru care mulți dintre ucenicii Lui (nu îi este precizat numele) auzindu-L, au afirmat că dificil este cuvântul acela, că nu pot nici măcar să-l asculte. Redactorul ne aduce în atenție și reacția lui Iisus (ni se aduce la cunoștință numele celui în discuție), despre care ni se spune că „știa în Sine” sau avea o cunoaștere anticipată a lucrurilor, despre faptul că ucenicii Lui sunt intrigați (scandalizați) de ceea ce le-a spus. Iisus încearcă să poarte o discuție lămuritoare cu ei. Îi întreabă de ce s-au smintit din cauza cuvintelor Lui când ar putea vedea pe Fiul Omului (nu ni se spune cine este) suindu-se acolo unde era mai înainte. Iisus continuă spunând că duhul este cel ce dă viață și că trupul nu folosește la nimic. Ca o concluzie parțială la ceea ce a zis până acum, Iisus afirmă în mod convingător: cuvintele pe care le-a spus sunt duh și viață.

Iisus constată că sunt unii dintre ucenici care nu cred în cuvintele Lui (interesant este că nu le confirmă faptul că nu au înțeles ci, că nu cred). Sf. Ioan explică această stare de fapt prin mențiunea că Iisus știa de la început cine nu crede și, printre aceștia, cine-L va vinde. Iisus continuă, înnodând o concluzie

la ceea ce le spusese cu altă ocazie, condiționând venirea sau rămânerea lângă El de datul (darul) Tatălui. În consecință, adaugă Sf. Ioan, mulți dintre ucenicii Săi L-au părăsit. În încheierea întrevederii cu ei, Iisus se adresează celor doisprezece (bănuim că este vorba tot despre ucenici), întrebându-l dacă nu vor și ei să plece. Simon-Petru îi răspunde printr-o întrebare, adresându-l-se cu apelativul „Doamne”, că nu au la cine să se ducă. Petru continuă, mărturisind că ei au crezut și au cunoscut că El este Hristosul, Fiul Dumnezeuului celui viu. Iisus le răspunde tot printr-o întrebare care, implicit, conține și răspunsul: afirmă alegerea sau chemarea de către El, a lor, a celor doisprezece. Cu toate acestea unul dintre ei este numit diavol. Sf. Ioan explică această afirmație spunând că, Iisus vorbise de Iuda, fiul lui Simon Iscarioteanul, care, cu toate că era unul din cei doisprezece, avea să-L vândă.

I.2. Consemnarea întrebărilor

- Cine este Fiul Omului de care vorbește Iisus și căruia îi susține o altă origine?
- Care sunt resorturile „științei în Sine” pe care o posedă Iisus?
- Cum se poate înțelege afirmația lui Iisus conform căreia cuvintele Sale sunt duh și viață?
- Care sunt criteriile alegerii de către Iisus a celor doisprezece?
- Ce înseamnă pentru ucenici credința că Iisus are cuvintele vieții celei veșnice?
- Din ce cauză Iisus îl consideră pe Iuda unul dintre cei doisprezece și-l acceptă lângă El, din moment ce stia de la început că-L va vinde?
- Din ce cauză Iuda îl vinde pe Iisus?

I.3. Considerații la o primă abordare a textului

Evangelistul prezintă partea finală a unei cuvântări a lui Iisus, determinată de reacțiile ascultătorilor.

Luat în sine, textul nu este foarte clar, exceptând afirmațiile cu caracter general, de sentință.

Textul slujește drept concluzie, afirmațiile lui Iisus sunt surprinzătoare și nu țin de coerența unui discurs, în dialogul dintre Hristos și ucenici sunt inserate explicațiile redactorului pentru a asigura cursivitatea logică a textului.

Tema centrală a pericopei o constituie alegerea sau chemarea la apostolat, în

jurul căreia se dezvoltă progresiv tema credinței sau condiția esențială prin care un ascultător poate înțelege cuvintele lui Iisus, tema mărturisirii, motivul trădării, toate acestea structurate pe antiteza dintre reacția ucenicilor necredincioși la auzul cuvintelor lui Hristos și cei doisprezece ucenici credincioși; dintre care Petru, ucenicul mărturisitor al credinței, și Iuda, cel care Îl va vinde.

Textul este o relatare ioaneică, structurată pe două părți, marcate de procedeul antitezei, în care Mântuitorul poartă consecutiv un dialog, într-o primă fază adresându-se ucenicilor necredincioși, ulterior către cei doisprezece.

Textul prezintă o alternanță între stilul direct, marcat de replicile lui Iisus, cu un vădit caracter teologic și pedagogic, și stilul indirect, cuprinzând intervențiile redactorului sub formă de explicații, aprofundări, contextualizări.

Stilul acestei compoziții este condensat, concis, replicile, de multe ori se transformă în sentințe teologice: „Duhul este cel ce dă viață; trupul nu folosește la nimic.”, „cuvintele vieții celei veșnice”, „Hristosul, Fiul Dumnezeului celui viu”.

II. Evaluarea contextului

II.1. Identificarea legăturii logice dintre fragmentul dat și textul precedent, pe de o parte, și fragmentul dat și textul care urmează.

Pericopa Ioan 6, 60-71 ar putea avea ca titlu: Trăirea în duhul – ca deosebire esențială între cei ce cred și cei ce nu cred, înscriindu-se în logica și în spiritul cuvântării despre Pâinea vieții, pe care Iisus a ținut-o în sinagoga din Capernaum, în urma săturării cu pâine a 5000 de bărbați, în părțile Tiberaidei, în apropierea Paștilor iudeilor.

Această pericopă, Ioan 6, 32-59, se încadrează în structura mai largă despre încredințarea oamenilor de dumnezeirea Sa, printr-o descoperire treptată, în sens pedagogic, pornind de la realitatea minunii, către o conceptualizare, în sensul teologhisirii, a ideii de hrană duhovnicească, reprezentată de Însuși Hristos – ca realitate personală inepuizabilă și împărtășibilă celor ce-L urmează, prin cuvânt. În finalul cap.6, 60-71, redactorul trece către o metatextualizare, adică o „apologie” a lui Iisus despre natura propriilor cuvinte sau despre condițiile receptării mesajului duhovnicesc propus de Iisus. Această parte finală prezintă o continuitate logică, în unitate cu întregul capitolului, dialogul final fiind generat de funcția fatică a limbajului (cuvântului), adică de latura interacțională, particularitățile ei purtând amprenta psihologiei interlocutorilor, deci, și de funcția conativă a limbajului,

adică de prezența destinatarului.

În textul dat, Sf. Ioan ține, ca de fiecare dată, să dea autenticitate și relevanță „discursului” teologic, prin istoricitatea punerii în context, asigurând continuitate tematică și cronologică.

Cuvântul din pericopa finală este motivat de necredința iudeilor care-L urmau de obicei, discursul despre Pâinea vieții este motivat de necredința mulțimii săturate cu pâine, mulțime care L-a urmat din cauza minunii.

Sf. Ioan articulează fiecare discurs la o situație reală de viață, un moment important din viața iudeilor (apropierea Paștilor); acest lucru este foarte important, pentru că ține seama de planul teologic al Evangheliei; frecvența discursurilor determinate de un eveniment sau altul au relevanța lor teologico-mântuitoare pentru destinatar/destinatari.

În această pericopă se reiau și se aprofundează unele teme din cuvântarea precedentă: înțelegerea prin credință, preștiința lui Dumnezeu, necredința generată de îngustimea minții umane, trădarea celui chemat – ca semn al funcționării libertății umane, mărturisirea credinței de către cei aleși – ca semn al încredințării duhovnicești.

II.2. Indicarea funcției logice pe care o are fragmentul dat în planul general al Evangheliei din care face parte.

În contextul mai larg al Evangheliei, pericopa de la Ioan 6, 60-71 constituie o paradigmă de mărturisire publică a dumnezeirii lui Iisus de către una din figurile importante dintre ucenicii chemați la apostolat prin însăși bunăvoința Tatălui și lucrarea Fiului întrupat (Ioan 6,70), Simon-Petru, cel care, de multe ori, va lua cuvântul în numele celor doisprezece. Mărturisirea lui Petru, izvorâtă din propria experiență, convingere lăuntrică și din darul puternic al credinței, constituie, prin aceste trăsături esențiale, o anticipare a kerygmei și un fundament al cuvântărilor sale misionare din perioada Bisericii primare după evenimentul întemeietor al Cincizecimii.

Conform structurării clasice a Evangheliei, așa cum o întâlnim și în majoritatea edițiilor ortodoxe, în parte coincidând și cu planul teologic al lui Ioan, titlul pericopei: Mărturisirea lui Petru, mai are corespondent în mărturisirea de debut a Sf. Ioan Botezătorul despre „Mielul lui Dumnezeu” sau Hristos (cap.1 și 3), ca model de mărturisire profetică, prin care se asigură legătura cu vechiul legământ, cu făgăduințele profeților și cu istoria mântuitoare a poporului ales.

Având în vedere structura generală a împărțirii Evangheliei a patra în:

evenimente, cuvântări ale lui Hristos, minuni, mărturisiri, pericopa în discuție este o verigă importantă în susținerea unității formale și de conținut, adică a intenției redactorului de a prezenta cronologic evenimentele, de a asigura o coerență logică și, mai ales, relevanța ei teologică, revelând astfel, mesajul suprem: misterul Logosului întrupat spre luminarea și viața lumii.

După prezentarea Cuvântului lui Dumnezeu, ca Logos întrupat și mărturisirea pregătitoare a lui Ioan spre primirea acestui Cuvânt, adică a lui Hristos, ca Mesia cel făgăduit, încă din primele capitole, în capitolul 6, Iisus Însuși afirmă că propriile cuvinte sunt duh și viață (6,63) pentru a demonstra, în finalul Evangheliei prin moartea și învierea Sa, adică a arăta în fapt, realitatea covârșitoare și dumnezeiască a adevărului despre Cuvântul întrupat spre încredințarea lumii.

Mărturisirea lui Petru din cap.6 constituie un model al lucrării divine în persoana umană spre dobândirea acestei încredințări. Iar pentru a arăta că acest fapt este un proces îndelungat de „convertire” permanentă, de răspuns constant la chemarea lui Dumnezeu, de schimbare radicală a vieții, Sf. Ioan aduce nu doar mărturisirea lui Petru, ci și lepădarea lui (cap.18), dar și iertarea lui și repunerea între apostoli (cap.21).

Idea așezării acestei mărturisiri în contextul real al chemării la apostolat din voința Tatălui (6,65), a alegerii în mod special al celor doisprezece, ca martori credincioși ai Săi, și mai ales, al anticipării trădării lui Iuda (6,64;6,71), unul din cei doisprezece, ca argument al chemării liber acceptate, acest fragment joacă rolul unei anticipări, ce asigură continuitate și unitate logică, funcționează ca ipoteză ce va fi demonstrată până la final, dobândind astfel caracter axiomatic, ilustrativ. Tema va fi reluată și nuanțată în cap.13, în contextul Cinei de taină și al prezenței celor 12 ucenici, de data aceasta, Iisus le dezvăluie cine este vânzătorul, pentru că acum sosise ceasul. Tot în contextul apropiat al vânzării este expusă și tăgăduirea și lepădarea lui Petru (cap.18), ceea ce demonstrează că mărturisirea lui este entuziastă, mai mult declarativă, fără rădăcini adânci în fapte, însă realitatea pocăinței întărește și mai mult vocația chemării confirmată și pecetluită prin mărturisirea iubirii (cap.21), etapă esențială a încredințării și fundament al lucrării ulterioare în numele lui Hristos.

III. Contextul istoric

Recuperarea contextului istoric, după cum am văzut, este foarte important pentru Sf. Ioan. Toate cuvântările pe care Iisus le ține în fața uneia sau mai

multor persoane cu un anumit statut social sau etnic: Nicodim sau femeia samarineancă, sunt prilejuite de un eveniment de interes general sau de o minune, acest background își găsește relevanță în destinatar și, mai puțin, în evenimentul istoric, ca atare (a se vedea planul propus de arhiep. Bartolomeu Anania în Introducere la Evanghelia după Ioan a ediției jubiliare a Bibliei: „Prolog: Slava Logosului întru Dumnezeu, în lume și în istorie (1,1-18)

1. Slava lui Iisus arătată în lume (1,19-12,50)
2. Slava lui Iisus arătată ucenicilor Săi în intimitatea Cinei celei de taină (13,1-17,26)
3. Slava lui Iisus arătată în Patimile Sale (18,1-19,42)
4. Slava lui Iisus arătată ucenicilor Săi după învierea Sa din morți (20,1-21)
5. Epilog (21,1-25)”.

Acest background este doar un pretext pentru a reliefa țesătura duhovnicească a textului și a fundamenta teologic orice manifestare a lui Hristos.

Istoria este foarte mult estompată, ține mai mult de structura formală a textului, referirea la evenimentele reale petrecute în viața Mântuitorului capătă valoare simbolică; de aceea are, pentru Evanghelia după Ioan, mai mult, o relevanță teologico-simbolică, decât una istorico-literală (prin folosirea unor expresii metaforice pentru realități duhovnicești: „Mielul lui Dumnezeu”, „Pâinea vieții”, „cuvintele vieții veșnice”).

Prezența acestui text în Evanghelie este motivată de realitatea dialogului permanent pe care Iisus îl purta cu oamenii: fie prin cuvânt, fie prin faptă, în scopul încredințării lor (asemenea scop l-a urmărit și redactorul când a scris Evanghelia sa, în Efes, către sf. sec. I, pentru întărirea în credință a creștinilor din Asia Mică, sau pentru a-I apăra de primele erezii).

Necredința și renunțarea multora dintre ucenici de a-L urma justifică, pe de o parte, faptul că învățătura Sa divină atrăgea mulțimile, așa cum mărturisesc slugile trimise de farisei: „Niciodată n-a vorbit un om așa cum vorbește acest Om” (Ioan 7,46), însă erau mulți iudei care-L ascultau iscoditor, mirați de învățătura Sa: „Cum știe Acesta carte fără să fi învățat?” (Ioan 7,15), pe de altă parte, justifică tema alegerii celor unsprezece ucenici ca model pentru cei ce vor crede (realitate istorică incontestabilă).

Încadrarea în timp și spațiu este dedusă, referirea la situația reală nu este explicită în pericopă, ci prin raportare la contextul mai larg al împrejurării: la textul cuvântării în sinagoga din Capernaum, despre Pâinea vieții, cu prilejul apropierii Paștilor iudeilor (anticipând Cina cea de taină, și realitatea Euharistiei

din Biserica primară), cuvântare din care face parte și textul 6,60-71 (ca un corp comun).

IV. Exegeza cuvintelor sau expresiilor principale

IV.1. Cinci cuvinte și expresii cheie și o afirmație cu conținut teologic important:

- a. Fiul Omului**
- b. a crede**
- c. a alege**
- d. cuvintele vieții veșnice**
- e. a vinde**

afirmația: „**Duhul este cel ce dă viață; trupul nu folosește la nimic**”

a. Fiul Omului

În N.T. expresia are o largă utilizare și se referă, fără excepție, la Hristos, Fiul lui Dumnezeu întrupat din Fecioară, din seminția lui David.

În Evanghelia după Ioan mai apare de 10 ori. Aceste texte explică, aprofundează și nuanțează ideea din 6,62, în contextele concrete ale istoriei mântuirii prin Hristos și împlinirii planului lui Dumnezeu.

Apare în: Ioan 1,51;5,27;6,27;6,53;12,34;12,23;13,31:

3,13: „Și nimeni nu S-a suit în cer, decât Cel ce S-a pogorât din cer, Fiul Omului, Care este în cer.”

Textul reia și lămurește ideea din 6,62 că Fiul lui Dumnezeu S-a făcut și Fiu al Omului.

3,14: „Și după cum Moise a înălțat șarpele în pustie, așa trebuie să se înalțe și Fiul Omului.”

Se referă la preaslăvirea lui Iisus, la învierea lui de către Tatăl, idee la care se face aluzie în 6,62.

8,28: „Deci le-a zis Iisus: Când veți înălța pe Fiul Omului, atunci veți cunoaște că Eu sunt și că de la Mine Însumi nu fac nimic, ci precum M-a învățat Tatăl așa vorbesc.”

Se referă la faptul că Fiul Omului va fi înălțat prin puterea Tatălui.

În „Epistolele” Sf. Ioan, expresia nu apare deloc.

În „Apocalipsă” expresia apare de 2 ori:

1,13: „Și în mijlocul sfeșnicilor, pe Cineva asemenea cu Fiul Omului, îmbrăcat în veșmânt lung până la picioare și încins pe sub sân cu un brâu de aur.”

Se referă la Hristos Cel înviat și înălțat și starea Lui la Tatăl făcută cunoscută oamenilor la Parusie.

14,14: „Și am privit și iată un nor alb, și Cel ce ședea pe nor era asemenea Fiului Omului, având pe cap cunună de aur și în mână seceră ascuțită.”

Imaginea Fiului Omului este alegorică cu scopul de a evidenția statutul de Judecător și Împărat la a doua venire a Sa.

În Evangheliile sinoptice: în Matei apare de 25 de ori, în Marcu apare de 12 ori, în Luca de 22 ori:

Matei: 8,20; 9,6; 2,10; 10,23; 11,19; 12,8; 12,32; 12,40; 13,37; 16,13; 16,27; 25,31; 16,28; 17,9; 17,22; 20,18; 26,2; 19,28; 20,28; 24,27; 24,30*2; 24,44; 26,64; 18,11

Marcu: 2,10; 2,28; 8,38; 9,9; 9,31; 10,33; 14,21; 14,41; 10,45; 13,26; 14,62; 8,31

Luca: 5,24; 7,34; 6,5; 12,10; 11,30; 9,26; 9,44; 18,31; 22,22; 24,7; 17,24; 21,27; 22,6; 12,8; 17,22; 18,8; 19,10; 9,56; 21,36; 22,48;

Matei 12,40: „Că precum a fost Iona în pântecul chitului trei zile și trei nopți, așa va fi Fiul Omului în inima pământului...”

Matei 16,13: „Cine zic oamenii că sunt Eu?”

Matei 24,30: „Atunci se va arăta pe cer semnul Fiului Omului și vor plânge toate neamurile pământului și vor vedea pe Fiul Omului venind pe norii cerului, cu putere și cu slavă multă.”

Marcu 8,31: „Și a început să-i învețe că Fiul Omului trebuie să pătimească multe...”

Luca 18,8: „Dar Fiul Omului când va veni, va găsi, oare, credință pe pământ?”

În Evangheliile sinoptice sensul expresiei este același ca în scrierile Sf. Ioan, realizându-se în fiecare trimitere identificarea Fiului Omului cu Hristos și perspectiva teologică a prezenței sale mântuitoare în lume și împlinirea desăvârșită a acestei meniri în eshatologie.

În N.T. mai apare în Fap.7,56, în mărturisirea Sf. Ștefan, aprofundând relația filială a lui Hristos cu Dumnezeu Tatăl prin așezarea de-a dreapta Lui: „Și a zis: Iată văd cerurile deschise și pe Fiul Omului stând de-a dreapta lui Dumnezeu.”

În V.T. expresia „Fiul Omului” apare doar în Dan.7,13 ca o profeție mesianică și cu sensul folosit în N.T., adică una din denumirile date Mântuitorului pentru a-I arăta firea umană: „Am privit în vedenia de noapte, și iată pe norii cerului venea cineva ca Fiul Omului și El a înaintat până la cel vechi de zile, și a fost dus în fața Lui.”

Conform ediției germane „Kleine Konstanzer Konkordanz” în V.T., expresia mai apare sub forma „fiul omului”, cu minuscule și se referă la persoana umană, profet, în speță.

În Ioan 6,62 expresia desemnează titlul unei persoane cu o altă origine decât cea pământească a unui om obișnuit și cu un alt statut pentru că, Iisus, Cel ce face această afirmație, îi acordă puterea de a se sui acolo unde era mai înainte. Exprimarea este ambiguă, pentru că nu spune exact ce sens acordă verbului „a se sui” și nici nu specifică locul precis (folosește doar sensul deictic al adverbului „acolo”). Se deduce că Iisus îi acordă o existență anterioară celei de acum.

b. a crede: Ioan 6,69

Apare în Sf. Scriptură de 127 de ori

În Evanghelia după Ioan apare de 47 de ori.

În 1 Ioan apare de 3 ori.

În Apocalipsă nu apare deloc.

În Ioan 6,69 este vorba despre credința cea adevărată în Hristos, întemeiată pe realitatea chemării și încredințarea prin împărtășirea de viața lui Hristos, în opoziție cu ceilalți ucenici care se bazau doar pe o înțelegere rațională a cuvântului și pe ignorarea credinței.

Ioan 6,29: „Aceasta este lucrarea lui Dumnezeu, ca să credeți în Acela pe care El L-a trimis.”

Ioan 6,30: „Ce minune faci Tu, ca să credem în Tine?”

Ioan 6,36: „Dar am spus vouă că M-ați și văzut, și nu credeți.”

Ioan 6,64: „Iisus știa de la început cine sunt cei ce nu cred.”

Ioan 7,5: „Pentru că nici frații Lui nu credeau în El.”

Ioan 1,7: „Acesta a venit spre mărturie, ca să mărturisească despre Lumină, ca toți să creadă prin El.”

Ioan 3,12: „Dacă v-am spus cele pământești și nu credeți, cum veți crede de vă voi spune cele cerești?”

Acest verb apare în Ioan, fie în forma afirmativă, fie în cea negativă, exprimând realitatea credinței sau a necredinței în Persoana Mântuitorului

Hristos ca Dumnezeu și Om în același timp, credința fiind condiția esențială, ca răspuns liber dat lui Dumnezeu.

În Epistole Sf. Ioan apare de 3 ori:

1 Ioan 3,23: „Și aceasta este porunca Lui: să credem întru numele lui Iisus Hristos, Fiul Său, și să ne iubim unul pe altul, precum ne-a dat poruncă.”

1 Ioan 4,1: „Iubiților, nu dați crezare oricărui duh, ci cercați duhurile dacă sunt de la Dumnezeu...”

1 Ioan 5,13: „Aceasta am scris vouă, care credeți în numele Fiului lui Dumnezeu, ca să știți că aveți viață veșnică.”

În această epistolă, Sf. Ioan folosește verbul de două ori cu sens afirmativ, repetând obiectul credinței noastre, ca poruncă spre dobândirea vieții veșnice: credința în numele lui Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu.

În Evangheliile sinoptice, verbul apare de 23 de ori, iar sensul e ca și la Ioan, o condiție a cunoașterii lui Dumnezeu sau a dobândirii mântuirii, fie prin izbăvirea de răul fizic, fie prin realitatea iertării păcatelor.

În Matei apare de 7 ori.

În Marcu apare de 10 ori.

În Luca apare de 6 ori.

Matei 9,28: „Credeți că pot să fac Eu aceasta?”

Marcu 11,24: „Toate câte cereți rugându-vă, să credeți că le-ați primit, și le veți avea.”

Luca 8,50: „Nu te teme; crede numai și se va izbăvi.”

În Epistolele pauline apare de 26 de ori.

În Romani apare de 6 ori: 3,22; 4,11; 4,24; 6,8; 10,9; 10,14.

În 1 Corinteni apare de 5 ori: 1,21; 10,27; 11,18; 14,22*2.

În 2 Corinteni apare 1 dată: 4,13.

În Galateni apare 1 dată: 3,22.

În Efeseni apare 1 dată: 1,19.

În Filipeni apare 1 dată: 1,29.

În 1 Tesaloniceni apare de 4 ori: 1,7; 2,10; 2,13; 4,14.

În 2 Tesaloniceni apare 1 dată: 2,11.

În 1 Timotei apare de 4 ori: 1,16; 4,3; 4,10; 4,12.

În Tit apare 1 dată: 1,6.

În 1 Petru apare 1 dată: 2,7.

În V.T. apare de 18 ori.

În Ieșire apare de 6 ori.

În Numerii apare 1 dată.

În Deuteronom apare 1 dată.

În 2 Cronici apare de 3 ori.

În Iov apare 1 dată.

În Psalmi apare 1 dată.

În Proverbe apare 1 dată.

În Isaia apare de 2 ori.

În Ieremia apare 1 dată.

Ieșire 4,1: „Și răspunzând Moise a zis: Dar de nu mă vor crede și nu vor asculta de glasul meu...”

Ieșire 4,5: „Apoi a zis Domnul: Așa să faci înaintea lor, ca să te creadă că ți s-a arătat Dumnezeuul părinților lor...”

Isaia 7,9: „Dacă nu credeți veți fi zdobiți.” (a grăit Isaia către Ahaz)

În V.T. este vorba despre credința în Dumnezeu mijlocită prin oamenii pe care Dumnezeu i-a ales.

Este vorba mai mult de o credință de conjunctură, condiționată de realitățile istorice, sociale sau politice în care se afla poporul lui Dumnezeu la un moment dat.

c. a alege: Ioan 6,70

Apare de 62 de ori în Sf. Scriptură.

În Evanghelia după Ioan apare de 2 ori.

În Epistolele Sf. Ioan și în Apocalipsă nu apare deloc.

În N.T. apare de 8 ori:

- în Fap. de 3 ori;
- în 1 Corinteni 1 dată;
- în Filipeni 1 dată;
- în Iacob 1 dată.

Ioan 15,16: „Nu voi M-ați ales pe Mine, ci Eu v-am ales pe voi și v-am rânduit să mergeți și roadă să aduceți...”

Acest context reia și lămurește pe deplin ideea cuprinsă în Ioan 6,70 despre alegerea sau chemarea celor 12 Apostoli de către Hristos, în textul al doilea din Ioan se menționează și scopul consacrării și legitimității apostolilor printre oameni. Inițiativa alegerii îi aparține lui Dumnezeu, însă răspunsul îi revine omului, printr-o permanentă deschidere sau orientare spre voința și lucrarea divină.

Fapte 15,22: „Atunci apostolii și preoții, cu toată Biserica, au hotărât să aleagă bărbați dintre ei și să-i trimită la Antiohia...”

Fapte 15,25: „Noi am hotărât, adunați într-un gând, să trimitem la voi bărbați aleși...”

Fapte 15,40: „Iar Pavel, alegând pe Sila, a plecat...”

În Fapte, verbul „a alege” este consacrat celor cărora le era încredințată misiunea vestirii Evangheliei.

1 Corinteni 1,28: „Dumnezeu Și-a ales pe cele de neam jos ale lumii, pe cele nebagate în seamă, pe cele ce nu sunt, ca să nimicească pe cele ce sunt.”

Filipeni 1,22: „Dacă însă a vieții în trup înseamnă a da roadă lucrului meu, nu știu ce voi alege.”

Iacov 2,5: „Au nu Dumnezeu i-a ales pe cei ce sunt săraci în ochii lumii, dar bogați în credință și moștenitori ai Împărăției pe care a făgăduit-o El celor ce Îl iubesc?”

Contextul verbului „a alege” din Epistolele pauline aduce o îmbogățire de sens, o extindere și o valorificare în sens teologico-duhovnicesc a realității actului alegerii de care dispune Dumnezeu în cele ale lumii create, inițiativă pe care omul trupesc o disprețuiește, doar omul „bogat în credință” și iubitor de Dumnezeu poate să pătrundă înțelesul sau rațiunea divină privitoare la lume și la sine.

În V.T. apare de 54 de ori:

a. în Ieșire 1 dată: 17,9: „Iar Moise a zis către Iosua: Alege-ți bărbați voinici și du-te de te luptă cu amaleciții.”

b. În Numerii de 3 ori: 17,5; 16,7; 16,5: „...și pe cine va alege El, pe acela îl va și apropia la Sine.”

c. În Deuteronom de 25 de ori: 16,11; 18,6; 23,16; 30,19; 31,11: „în locul pe care-l va alege Domnul:”

d. În Iosua de 2 ori: „la locul pe care avea să-l aleagă Domnul”

e. În Iov de 3 ori: 9,14; 34,4; 34,33;

f. În Pilde de 2 ori: 3,31; 1,29: „Pentru că ei au urât știința și frica de Dumnezeu n-au ales-o.”

g. În Isaia de 5 ori: 7,16; 14,1; 56,4; 66,4; 7,15: „El se va hrăni cu lapte și cu miere până în vremea când va ști să arunce răul și să aleagă binele.”

h. În Ieremia 1 dată: 33,24;

i. În Zaharia de 2 ori: 2,12; 1,17: „Domnul Își va revărsa din nou îndurarea Sa peste Sion și va alege iarăși Ierusalimul.”

În V.T. tema alegerii este, de cele mai multe ori, tot o prerogativă a lui Dumnezeu însă, îndreptată spre împlinirea făgăduințelor făcute poporului evreu,

alegerea ține mai mult de un loc (de pământul făgăduinței), ca semn al legăturii dintre Dumnezeu și poporul ales și apoi, tema unei alegeri morale a omului în virtutea libertății.

Aceste aspecte întregesc sensul acestui verb, cu aplicație clar duhovnicească în N.T. și, mai mult simbolic-morală în V.T.

d. Cuvintele vieții celei veșnice: Ioan 6,68

Expresia apare în mărturisirea lui Petru, ca semn al credinței și al adevăratei cunoașteri. Prin ea se înțelege împărtășirea de viața persoanei care rostește aceste cuvinte.

Această expresie este un hapax în Sf. Scriptură, se mai găsesc doar formulări asemănătoare, unele prezentând același sens: „cuvintele Domnului Iisus” (Fap. 20,35); „Cuvântul vieții” (1Ioan 1,1), cu referire la Persoana Fiului lui Dumnezeu întrupat, sau „cuvintele vieții acesteia” (Fap.5,20), cu sensul de cuvinte mântuitoare.

e. a vinde: Ioan 6,64; 6,71.

În N.T. apare de 9 ori.

În Evanghelia după Ioan apare de 6 ori:

Ioan 12,4: „Iar Iuda Iscarioteanul, unul dintre ucenicii Lui, care avea să-L vândă, a zis...”

Ioan 13,2: „Și făcându-se Cină, și diavolul punând dinainte în inima lui Iuda, fiul lui Simon Iscarioteanul ca să-l vândă...”

Ioan 13,11: „Că știa pe cel ce avea să-l vândă; de aceea a zis: Nu toți sunteți curați.”

Ioan 13,21: „Adevărat, adevărat zic vouă, că unul dintre voi Mă va vinde.”

În Matei de 2 ori: 26,21; 26,23: „Cel ce a întins cu Mine mâna în blid, acela Mă va vinde.”

În Marcu 1 dată: 14,18: „Adevărat grăiesc vouă că unul dintre voi, care mănâncă împreună cu Mine, Mă va vinde.”

În N.T., verbul „a vinde” face referire directă, explicită, la actul îngăduit de Dumnezeu, ca unul din cei 12 aleși ca apostoli să-L trădeze. Toate textele precizează acest eveniment ca o preștiință a lui Dumnezeu, una din cele împărtășite și ucenicilor, faptă făcută cunoscută chiar și celui ce o va săvârși, fără a interveni în schimbarea sau influențarea ei. Realitatea vinderii Învățătorului este așezată în contextul ultimei Cine, luată de Iisus împreună cu ucenicii înainte de patima Sa, sinopticii fac mai mult această referire, Ioan accentuând mai mult

pe dramatismul situației, pe paradoxul chemării și pe respectarea libertății.

În V.T. apare de 2 ori:

- în 1 Cronici 12,17: „Iar David a ieșit în întâmpinarea lor și le-a zis: De ați venit cu pace, ca să-mi ajutați, atunci să fie în mine și în voi o singură inimă; iar de ați venit ca prin vicleșug ca să mă vindeți vrăjmașilor mei...”

- Isaia 16,3

În V.T., verbul „a vinde” are ca referent subiectul uman: profetul ori regele aflat într-o situație de stămtorare sau de încercare din partea lui Dumnezeu, Care a îngăduit să triumfe, pentru un timp nedreptatea asupra celor cărora le poartă de grijă.

Afirmația: **„Duhul este cel ce dă viață; trupul nu folosește la nimic.”** Ioan 6,63

În forma aceasta afirmația este un hapax, însă există texte care tratează același subiect, mult mai explicit. Aceste texte se găsesc majoritar în Epistolele pauline. Textul care cred că oferă o erminie afirmației este Rom. 8,11. Viața pe care o dă Duhul trebuie să prevaleze în existența noastră trupească, ca să aflăm învierea și în trupurile noastre muritoare, prin statornicia pe care Duhul vieții o are în noi.

Texte asemănătoare:

Romani 8,11: „Iar dacă Duhul Celui ce a înviat pe Iisus din morți, locuiește în voi, Cel ce a înviat pe Hristos Iisus din morți, va face vii și trupurile voastre cele muritoare, prin Duhul Său care locuiește în voi.”

Romani 8,13: „Căci dacă viețuiți după trup, veți muri, iar dacă ucideți cu Duhul faptele trupului, veți fi vii.”

Galateni 6,8: „Cel ce seamănă în trupul lui însuși, din trup va secera stricăciune, iar cel ce seamănă în Duhul, din Duh va secera viață veșnică.”

Romani 8,2: „Căci legea duhului vieții în Hristos Iisus m-a eliberat de legea păcatului și a morții.”

Romani 8,6: „Căci dorința cărnii este moarte, iar dorința Duhului este viață și pace.”

Iov 33,4: „Duhul lui Dumnezeu este Cel ce m-a făcut și suflarea Celui Atotputernic este dătătoarea vieții mele.”

V. Ediții românești:

Traducerea cuvintelor, expresiilor cheie și afirmației în:

Biblia de la 1688

- a. Fiiul Omului
- b. graiuri de viață veacinică
- c. am crezut
- d. am ales
- e. să-L vînză

Duhul iaste carele face viață, trupul nu foloseaște nemică.

Ioan 6,60-71: *Deci mulți auzînd de ucenicii Lui, ziseră: «Greu iaste cuvîntul acesta; cine poate să-l auză pre el?» Iară știind Iisus întru dînsul că cîrtesc pentru aceasta ucenicii Lui, zise lor: «Aceasta vă smintește pe voi? Dară de veți vedea pre Fiiul Omului suindu-Se unde era mai nainte? Duhul iaste carele face viață, trupul nu foloseaște nemică. Graiurile carele Eu grăiesc voao duh sînt și viață sînt. Ce sînt dentru voi oarecarii carii nu cred.» Pentru că știia de-nceput carii sînt ceia ce nu cred și cine iaste cela ce va să-L vînză pre El. Și zicea: «Pentru aceaea am grăit voao, căci nimenea nu poate să vie cătră Mine, de nu va fi lui dat de la Părintele Mieu.» Dentru aceasta mulți s-au dus den ucenicii Lui îndărăpt și nu mai umbla cu El. Deci zise Iisus celor 12: «Au și voi veți să vă duceți?» Răspunse drept aceaea Lui Simon Petr: «Doamne, cătră cine ne vom duce? Graiuri de viață veacinică ai. și noi am crezut și am cunoscut că Tu ești Hristos, Fiiul lui Dumnezeu Celui viu.» Răspunse lor Iisus: «Au nu Eu pre voi, pre acești 12, am ales, și dentru voi unul diavol iaste?» Și zicea de Iuda al lui Simon Iscariotul, pentru că acesta vrea să-L vînză pre El, unul fiind den cei 12.*

Biblia de la 1914

- a. Fiul Omului
- b. cuvinte ale vieții veșnice
- c. am crezut
- d. v-am ales
- e. să-l vînză

Duhul este care face viu; trupul nu folosește nimic

Ioan 6,60-71: *Deci mulți din ucenicii Lui, auzind acestea, au zis: greu este cuvîntul acesta; cine poate să-l auză pre el? Dar de veți vedea pre Fiul Omului suindu-se unde era mai înainte? Duhul este care face viu; trupul nu folosește nimic; graiurile care eu grăesc vouă, duh sunt, și viață sunt. Ci sunt unii din voi cari nu cred. Că știa dintru început Iisus, cari sunt cei ce nu cred, și care este cela ce vrea să-L vînză pre el. Și zicea: pentru aceasta am zis vouă, că nimeni nu poate să vie la mine, de nu va fi dat lui dela Tatăl meu. Dintr'aceasta mulți din ucenicii lui s'au întors*

înapoi, și numai umblau cu dânsul. Deci au zis Iisus celor doisprezece: a doară și voi voiți să vă duceți? Răspuns-a Simon Petru lui: Damne, la cine ne vom duce? Cuvinte al vieții veșnice ai. Răspuns-au lor Iisus: au nu eu pre voi cei doisprezece v'am ales, și unul din voi diavol este? Și zicea de Iuda al lui Simon Iscarioteanul; că acela vrea să-l vândă pre el, unul fiind din cei doisprezece.

Biblia lui Gala Galaction (1936-1938)

- a. Fiul omului
- b. cuvintele vieții celei veșnice
- c. am crezut
- d. v-am ales
- e. să-l vândă

Duhul este carele dă viață; trupul nu folosește nimic.

Ioan 6,60-71: Însă mulți din ucenicii lui au zis: Ce este această vorbă! Cine poate s'o asculte? Ci Iisus știind, în cugetul său, că ucenicii lui cârtesc pentru aceasta le-a grăit: Aceasta vă smintește? Dar când veți vedea pe Fiul omului suindu-se acolo unde era mai înainte? Duhul este carele dă viață; trupul nu folosește nimic. Cuvintele pe care vi le-am spus sunt duh și sunt viață. Ci sunt unii dintre voi care nu cred. Pentru că Iisus știa de la început cine sunt cei ce nu credeau și cine este cel ce avea să-l vândă. De aceea zicea: V'am spus vouă că nimeni nu poate să vie la mine dacă nu îi este dat de la Tatăl. Și de atunci mulți dintre ucenicii săi s'au dat înapoi și nu mai umblau cu el. Deci a întrebat Iisus pe cei doisprezece: Nu vreți și voi să vă duceți? Simon Petru i-a răspuns: Doamne, la cine ne vom duce? Tu ai cuvintele vieții celei veșnice. Și noi am crezut și am cunoscut că tu ești sfântul lui Dumnezeu. Iisus răspuns-a lor: Oare nu v'am ales eu pe voi, doisprezece? Și unul dintre voi este diavol! Iar el zicea de Iuda al lui Simon Iscarioteanul, căci acesta avea să-l vândă, deși era unul din cei doisprezece.

Biblia – Arhiep. Bartolomeu Anania

- a. Fiul Omului
- b. cuvintele vieții veșnice
- c. am crezut
- d. v-am ales
- e. va vinde

Duhul este cel ce dă viață; trupul nu folosește la nimic.

Ioan 6,60-71: Deci mulți din ucenicii Săi, auzind, au zis Greu este cuvântul acesta! Cine poate să-l asculte?... Iar Iisus, știind întru Sine că ucenicii lui murmură

în astă privință, le-a zis: Vă este aceasta piatră de poticnire? Dar dacă-L ve-ți vedea pe Fiul Omului suindu-Se acolo unde era mai înainte? Duhul este cel ce dă viață; trupul nu folosește la nimic. Cuvintele pe care Eu vi le-am grăit, ele duh sunt și viață sunt. Dar sunt unii dintre voi care nu cred. Că Iisus știa de la început cine sunt cei care nu cred și cine este cel care-L va vinde. Și zicea: De aceea v'am spus că nimeni nu poate veni la Mine dacă nu-I este dat de la Tatăl. De atunci, mulți dintre ucenicii Săi au dat înapoi și nu mai umblau cu El. Deci a zis Iisus celor doisprezece: Nu cumva și voi vreți să vă duceți? ...Simon Petru I-a răspuns: Doamne, la cine ne vom duce? Tu ai cuvintele vieții veșnice; și noi am crezut și am cunoscut că Tu ești Hristos, Fiul Dumnezeului Celui viu. Le-a răspuns Iisus: Oare nu Eu v'am ales pe voi, cei doisprezece? Și unul dintre voi este diavol! ...Iar El zicea de Iuda a lui Simon Iscarioteanul, căci acesta avea să-L vândă, el, care era unul din cei doisprezece.

Noul Testament – Emil Pascal

- a. Fiul omului
- b. cuvintele vieții veșnice
- c. am crezut
- d. v-am ales
- e. va trăda

Cel ce dă viață, este Spiritul; trupul nu folosește la nimic.

Ioan 6,60-71: *La auzul acestora, mulți dintre discipolii săi ziseră: «Acest cuvânt e tare. Cine poate să-l asculte?» Cum Isus știa în sinea lui că discipolii săi murmurau pe seama acestora, le zise: «Vă scandalizează acest lucru? Dar dacă l-ați vedea pe Fiul omului urcându-se acolo unde era mai înainte? Cel ce dă viață, este Spiritul; trupul nu folosește la nimic. Cuvintele ce vi le-am spus sunt spirit, sunt viață. Dar printre voi sunt unii ce nu cred.» Căci Isus știa de la început care sunt cei ce nu cred și cine-l va trăda. Și zise: «De aceea v'am spus că nimeni nu poate veni la mine dacă nu-i este dat de Tatăl.»*

Din acel moment mulți dintre discipolii săi se retraseră și nu-l mai însoțiră. Atunci Isus le zise celor doisprezece: «Vreți cumva și voi să plecați?» Simon Petru îi răspunse: «Doamne, la cine să ne ducem? Tu ai cuvintele vieții veșnice. Noi am crezut și am știut că tu ești Sfântul lui Dumnezeu.» Isus le răspunse: «Oare nu eu v'am ales pe voi doisprezece? Cu toate acestea, unul din voi este un diavol.» O spunea despre Iuda, fiul lui Simon Iscariot, căci el avea să-l vândă, unul din cei doisprezece.

Biblia – Cornilescu

- a. Fiul Omului

- b. cuvintele vieții vecinice
- c. am crezut
- d. v-am ales
- e. să-l vândă

Duhul este acela care dă viață, carnea nu folosește la nimic.

Ioan 6,60-71: Mulți dintre ucenicii Lui, după ce au auzit aceste cuvinte, au zis: „Vorbirea aceasta este prea de tot: cine poate s-o sufere?” Isus, care știa în Sine că ucenicii Săi cârteau împotriva vorbirii acesteia, le-a zis: „Vorbirea aceasta este pentru voi o pricină de poticnire? Dar dacă ați vedea pe Fiul omului suindu-Se unde era mai înainte?... Duhul este acela care dă viață, carnea nu folosește la nimic; cuvintele, pe care vi le-am spus Eu, sunt duh și viață. Dar sunt unii dintre voi care nu cred.” Căci Isus știa de la început cine erau cei ce nu cred, și cine era cel ce avea să-L vândă. Și a adăugat: „Tocmai de aceea v-am spus că nimeni nu poate să vină la Mine, dacă nu i-a fost dat de Tatăl Meu.” Din clipa aceea, mulți din ucenicii Lui s-au întors înapoi, și nu mai umblau cu El. Atunci Isus a zis celor doisprezece: „Voi nu vreți să vă duceți?” „Doamne”, I-a răspuns Simon Petru, „la cine să ne ducem? Tu ai cuvintele vieții veșnice. Și noi am crezut, și am ajuns la cunoștința că Tu ești Hristosul, Sfântul lui Dumnezeu.” Isus le-a răspuns: „Nu v-am ales Eu pe voi cei doisprezece? Și totuși unul din voi este un drac.” Vorbea despre Iuda, fiul lui Simion Iscarioteanul; căci el avea să-L vândă: el, unul din cei doisprezece.

Diferențele de traducere ale cuvintelor și expresiilor cheie sunt puține și nerelevante pentru conținut.

Deosebiri în mai mult de dinamica limbii, survenite în diacronie. Există modificări morfologice, sintactice, fonetice: *veacinică, iaste, carele, vânză, Cel ce dă viață, este Spiritul* (topica schimbată);

Se remarcă și diferențe semantice, prin folosirea sinonimelor: *graiuri* – **Biblia – 1688**; *carnea* – **Cornilescu**; *va trăda și Spiritul* – **Emil Pascal**.

La nivelul traducerii textului, în aceste ediții, observațiile de mai sus, privind diferențele, se mențin și aici, cu câteva completări: folosirea unor sinonime aduce unele explicații și o lumină nouă asupra textului: *Părintele Meu* (**Biblia – 1688**) sau *Tatăl Meu* (**Biblia – 1914**), *știind în cugetul său* (**Biblia lui Galaction**), *va trăda sau am știut* (**Emil Pascal**).

Există diferențe bazate pe confesiune: *Spiritul* – în ediția catolică, terminologie specifică doctrinei lor despre Duhul Sfânt și despre dihotomia umană (trup și spirit); *Sfântul lui Dumnezeu* – ediția catolică, expresie bazată pe doctrina îndreptării în sens juridic, Iisus Hristos este considerat Dreptul lui Dumnezeu;

Isus – scris cu un *i*, în ediția catolică și protestantă. Tot în ediția lui Emil Pascal, întâlnim traducerea diferită a unor termeni: *pe seama acestora*, față de *împotriva Lui* – ed. ortodoxă, traducătorul catolic fiind mult mai fidel textului original.

Traducerea protestantă menționată poartă prea mult amprenta traducătorului, lectorul avizat simte că nu se înscrie în duhul tradiției, a celui ce a redactat-o și nici în cadrele unei scrieri revelate: folosirea abuzivă a unor expresii: *prea de tot, cine poate s-o sufere* (chiar dacă sunt ebraisme); repetiția supărătoare a sintagmei: *vorbirea aceasta*, în trei propoziții consecutive. În urma lecturii unui astfel de text nu mai poți mărturisi că te-ai împărtășit de cuvântul evanghelic purtător de duh.

VI. Ediții în limbi de circulație

1. NJB – The New Jerusalem Bible

- a. *the Son of Man*
- b. *the message of eternal life*
- c. *we believe*
- d. *choose*
- e. *betray*

It is the spirit that gives life, the flesh has nothing to offer.

John 6:60-71 ⁶⁰ After hearing it, many of his followers said, 'This is intolerable language. How could anyone accept it?' ⁶¹ Jesus was aware that his followers were complaining about it and said, 'Does this disturb you?' ⁶² What if you should see the Son of man ascend to where he was before? ⁶³ 'It is the spirit that gives life, the flesh has nothing to offer. The words I have spoken to you are spirit and they are life.' ⁶⁴ 'But there are some of you who do not believe.' For Jesus knew from the outset who did not believe and who was to betray him. ⁶⁵ He went on, 'This is why I told you that no one could come to me except by the gift of the Father.' ⁶⁶ After this, many of his disciples went away and accompanied him no more. ⁶⁷ Then Jesus said to the Twelve, 'What about you, do you want to go away too?' ⁶⁸ Simon Peter answered, 'Lord, to whom shall we go? You have the message of eternal life, ⁶⁹ and we believe; we have come to know that you are the Holy One of God.' ⁷⁰ Jesus replied to them, 'Did I not choose the Twelve of you? Yet one of you is a devil.' ⁷¹ He meant Judas son of Simon Iscariot, since this was the man, one of the Twelve, who was to betray him.

2. ESV – English Standard Version (2001)

- a. *the Son of Man*

- b. *the words of eternal life*
- c. *we have believed*
- d. *choose*
- e. *betray*

It is the Spirit who gives life, the flesh is of no avail.

John 6:60 - 71 ⁶⁰ When many of his disciples heard it, they said, „This is a hard saying; who can listen to it?” ⁶¹ But Jesus, knowing in himself that his disciples were grumbling about this, said to them, „Do you take offense at this?” ⁶² Then what if you were to see the Son of Man ascending to where he was before? ⁶³ It is the Spirit who gives life; the flesh is of no avail. The words that I have spoken to you are spirit and life. ⁶⁴ But there are some of you who do not believe.” (For Jesus knew from the beginning who those were who did not believe, and who it was who would betray him.) ⁶⁵ And he said, „This is why I told you that no one can come to me unless it is granted him by the Father.” ⁶⁶ After this many of his disciples turned back and no longer walked with him. ⁶⁷ So Jesus said to the Twelve, „Do you want to go away as well?” ⁶⁸ Simon Peter answered him, „Lord, to whom shall we go? You have the words of eternal life, ⁶⁹ and we have believed, and have come to know, that you are the Holy One of God.” ⁷⁰ Jesus answered them, „Did I not choose you, the Twelve? And yet one of you is a devil.” ⁷¹ He spoke of Judas the son of Simon Iscariot, for he, one of the Twelve, was going to betray him.

3. TOB – La Bible de Jerusalem

- a. *le Fils de l'homme*
- b. *les paroles de la vie eternelle*
- c. *nous croyons*
- d. *ai choisis*
- e. *le livrerait*

C'est l'esprit qui vivifie, la chair ne sert de rien.

Jean 6,60-71: *Après l'avoir entendu, beaucoup de ses disciples commencerent a dire: «Cette parole est rude! Qui peut l'ecouter?» Mai, sachant en lui-meme que ses disciples murmuraient a ce sujet, Jesus leur dit: «C'est donc pour vous une cause de scandale? Et si vous voyiez le Fils de l'homme monter la ou il etait auparavant...? C'est l'Esprit qui vivifie, la chair ne sert de rien. Les paroles que je vous ai dites sont esprit et vie. Mais il en est parmi vous qui ne croient pas.» En fait, Jesus savait des le debut quels etaient ceux qui ne croyaient pas et qui etait celui qui allait le livrer. Il ajouta: «C'est bien pourquoi je vous ai dit: „Personne ne peut venir a moi si cela ne lui est donne par le Pere”.» Des lors, beaucoup de ses disciples s'en retournerent*

et cesserent de faire route avec lui. Alors Jesus dit aux Douze: «Et vous, ne voulez-vous pas partir?» Simon-Pierre lui repondit: «Seigneur, a qui irions-nous? Tu as des paroles de vie eternelle. Et nous, nous avons cru et nous avons connu que tu es le Saint de Dieu.» Jesus leur repondit: «N'est-ce pas moi qui vous ai choisis, vous les Douze?et cependant l'un de vous est un diable!» Il designait ainsi Judas, fils de Simon l'Iscariot; car c'était lui qui allait le livrer, lui, l'un des Douze.

4. NRS – New Revised Standard Version

- a. *the Son of Man*
- b. *the words of eternal life*
- c. *we have come to believe*
- d. *choose*
- e. *betray*

It is the spirit who gives life, the flesh is useless.

John 6:60 - 7:1 ⁶⁰ When many of his disciples heard it, they said, „This teaching is difficult; who can accept it?” ⁶¹ But Jesus, being aware that his disciples were complaining about it, said to them, „Does this offend you?” ⁶² Then what if you were to see the Son of Man ascending to where he was before? ⁶³ It is the spirit that gives life; the flesh is useless. The words that I have spoken to you are spirit and life. ⁶⁴ But among you there are some who do not believe.” For Jesus knew from the first who were the ones that did not believe, and who was the one that would betray him. ⁶⁵ And he said, „For this reason I have told you that no one can come to me unless it is granted by the Father.” ⁶⁶ Because of this many of his disciples turned back and no longer went about with him. ⁶⁷ So Jesus asked the twelve, „Do you also wish to go away?” ⁶⁸ Simon Peter answered him, „Lord, to whom can we go? You have the words of eternal life. ⁶⁹ We have come to believe and know that you are the Holy One of God.” ⁷⁰ Jesus answered them, „Did I not choose you, the twelve? Yet one of you is a devil.” ⁷¹ He was speaking of Judas son of Simon Iscariot, for he, though one of the twelve, was going to betray him.

5. UBS – Greek New Testament

- a. υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου
 - b. ῥήματα ζωῆς αἰωνίου
 - c. πεπιστεύκαμεν
 - d. ἐξελέξαμην
 - e. ὁ παραδῶσων αὐτόν
- τὸ πνεῦμά ἐστιν τὸ ζωοποιοῦν ἢ σὰρξ οὐκ ὠφελεῖ οὐδέν·

John 6:60 - 7:1 ⁶⁰ Πολλοὶ οὖν ἀκούσαντες ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ εἶπαν Σκληρὸς ἐστὶν ὁ λόγος οὗτος· τίς δύναται αὐτοῦ ἀκούειν ⁶¹ εἰδὼς δὲ ὁ Ἰησοῦς ἐν ἑαυτῷ ὅτι γογγύζουσιν περὶ τούτου οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἶπεν αὐτοῖς Τοῦτο ὑμᾶς σκανδαλίζει ⁶² ἐὰν οὖν θεωρῆτε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἀναβαλίνοντα ὅπου ἦν τὸ πρότερον ⁶³ τὸ πνεῦμά ἐστιν τὸ ζωοποιοῦν ἡ σὰρξ οὐκ ὠφελεῖ οὐδέν· τὰ ῥήματα ἃ ἐγὼ λελάληκα ὑμῖν πνεῦμά ἐστιν καὶ ζωὴ ἐστὶν ⁶⁴ ἀλλὰ εἰσὶν ἐξ ὑμῶν τινες οἱ οὐ πιστεύουσιν ἥδει γὰρ ἐξ ἀρχῆς ὁ Ἰησοῦς τίνες εἰσὶν οἱ μὴ πιστεύοντες καὶ τίς ἐστὶν ὁ παραδώσων αὐτόν ⁶⁵ καὶ ἔλεγεν Διὰ τοῦτο εἶρηκα ὑμῖν ὅτι οὐδεὶς δύναται ἐλθεῖν πρὸς με ἐὰν μὴ ἦ δεδομένος αὐτῷ ἐκ τοῦ πατρός ⁶⁶ Ἐκ τούτου πολλοὶ ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἀπῆλθον εἰς τὰ ὀπίσω καὶ οὐκέτι μετ' αὐτοῦ περιεπάτουν ⁶⁷ εἶπεν οὖν ὁ Ἰησοῦς τοῖς δώδεκα Μὴ καὶ ὑμεῖς θέλετε ὑπάγειν ⁶⁸ ἀπεκρίθη αὐτῷ Σίμων Πέτρος Κύριε πρὸς τίνα ἀπελευσόμεθα ῥήματα ζωῆς αἰωνίου ἔχεις ⁶⁹ καὶ ἡμεῖς πεπιστεύκαμεν καὶ ἐγνώκαμεν ὅτι σὺ εἶ ὁ ἅγιος τοῦ θεοῦ ⁷⁰ ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς Οὐκ ἐγὼ ὑμᾶς τοὺς δώδεκα ἐξελεξάμην καὶ ἐξ ὑμῶν εἷς διάβολός ἐστιν ⁷¹ ἔλεγεν δὲ τὸν Ἰούδαν Σίμωνος Ἰσκαριώτου· οὗτος γὰρ ἔμελλεν παραδιδόναι αὐτόν εἷς ἐκ τῶν δώδεκα

În cea mai mare parte, traducerile sunt la fel, cu cea din română, cu câteva excepții: în traducerea expresiei grecești „scandalizei”, în Ediția Jubiliară a Sf. Sinod din 2001 este folosită sintagma „piatră de poticneală”, în TOB, UBS, NRS, ESV – „a scandaliza”, într-o altă ed. românească a N.T. din 2002 – „a sminti”, în NJB, „a tulbura”. Toate sunt nuanțe sunt ale aceleiași stări interioare de iritare, variantele evidențiază deschiderea către inovațiile lingvistice (folosirea neologismelor).

De asemenea, în toate versiunile amintite este folosită expresia „Sfântul lui Dumnezeu”, în comparație cu sintagma teologică „Hristosul, Fiul Dumnezeului Celui viu”, folosită în edițiile românești vechi și noi menționate până acum, excepție făcând BIBLIA LUI GALACTION care folosește traducerea din versiunile străine, fapt ce se explică doar prin utilizarea uneia din sursele stăine, ulterioare textului original. Sensul expresiei din limba română este mult mai duhovnicesc, în spiritul tradiției noutestamentare, față de „Sfântul lui Dumnezeu” cu un sens mai degrabă moral.

Pe lângă forma plină de conținut teologic folosită la singular pentru „cuvânt”, ce desemnează discursul Mântuitorului și întâlnită în toate edițiile românești ortodoxe, mai apar și formele sinonimice: „vorbirea” în UBS, „limbaj” în NJB, „învățătură” în NRS, sau „mesajul vieții veșnice”, în NJB, cu scopul evident de

a nuanța exprimarea, de a o adapta modului de înțelegere a omului modern, oferind astfel o traducere dinamică.

Trebuie menționate și diferențele inevitabile datorate particularităților lingvistice: gramaticale ori semantice, proprii fiecărei limbi; însă nu există o justificare pentru nuanțările intenționate de ordin confesional, afectiv, ideatic ale traducătorului.

Mai există diferențe în traducerea unor forme verbale, însă, ele nu afectează conținutul: în TOB – „Iisus știa într-adevăr, de la început, cine sunt cei ce nu cred...”, în UBS – „Iisus știa de la început cine sunt aceia care nu credeau...”, în NJB – „Iisus a știut de la început cine nu a crezut...”.

Se mai poate observa și o tratare nuanțată a expresiei „trupul nu este de nici un folos” a ediției românești din 2002 a N.T. și a ediției jubiliare din 2001 și a edițiilor mai vechi, față de traduceri din limbile de circulație: „carnea nu ajută la nimic”, din UBS și în ESV; „carnea nu are nimic de oferit”, în NJB, diferența rezidă în unghiul de vedere din care este tratată problema: nivelul concret-abstract, biologic-teologic. Trupul are legătură cu sufletul, cele două componente ale firii umane, „trupul” nu poate fi omis din viața duhovnicească, dar grija pentru el este estompată de prezența duhului. „Carnea” rămâne închisă în sfera biologicului și se potrivește mai mult contextului și ideii expuse de Sf. Pavel în „Romani”, unde același trup supus morții, este înviat de Duhul Sfânt („carnea”, în sens spiritual, sau trupul păcatului este nimicit, iar trupul material este înnoit prin înviere, într-un trup înduhovnicit).

Se mai pot identifica și nuanțările afective ale replicii Mântuitorului adresate celor doisprezece. De la: „Nu vreți și voi să vă duceți?” – ediția din 2002 ortodoxă, la „Vreți și voi să plecați?” – în UBS, la „Vreți să plecați și voi ca aceia?” – în ESV, la „Dar voi, vreți să mergeți și voi” – în NJB.

VII. Dicționare biblice:

Definiții ale cuvintelor cheie și a afirmației:

1. EASTON'S BIBLE DICTIONARY (sursa: Bible Works 6)

A. FIUL OMULUI

a. Denotă umanitatea în general, cu referire specială la slăbiciune și greșală (Ps. 8,4; 144,3; 146,3, Isaia 51,12).

b. Este o denumire frecvent utilizată de profetul Iezechiel, probabil pentru a

conștientiza propria slăbiciune omenească.

c. În N.T. este folosită de 43 de ori, ca un titlu distinct pentru Mântuitorul. În V.T. este folosit doar în Ps. 80,17 și în Dan. 7,13, cu această întrebuintare; denotă adevărata umanitate a lui Dumnezeu. El a avut un trup real (Evrei 2,14; Luca 24,39), și un suflet rațional. El era om în adevăratul sens al cuvântului.

B. A CREDE – CREDINȚĂ

În sens primar, credința este o simplă acreditare sau acceptare a legământului cu Dumnezeu (1 Ioan 5,9-13). A nu se înțelege conceptul de „Dumnezeu-mincinos” ca o presuposiție de la care ar putea pleca necredincioșii. Legitimitatea legământului lui Dumnezeu (credința în Tatăl) este credința în Fiul, credința cu sensul de încredere și abandonare. Mai întâi, credința în realitatea lui Dumnezeu, apoi credința în mântuirea prin El Însuși, constituie principala temă a legământului lui Dumnezeu. Însuși Duhul Sfânt face posibilă credința oricărui om, în a accepta legământul cu Dumnezeu și să-l accepte pe Iisus Hristos ca pe propriul său Mântuitor, astfel încât persoana umană devine martor al propriei sale mântuiri (1 Cor. 12,3). Credința este receptată ca un dar divin gratuit al vieții veșnice în Hristos.

Credința este, de asemeni, o ascultare a poruncii lui Dumnezeu de a crede (1 Ioan 3,23); e ceea ce putem numi „ascultarea într-o credință” (Rom. 1,5; 16,26), suprema ascultare, fără de care, orice lucrare aparent bună, constituie o nesupunere față de Dumnezeu. (Evr. 11,6)

Credința justifică nu un merit propriu, ci prin meritul lui Hristos, într-o Care credem (Rom. 4,3; Gal. 3,6). Credința realizează un transfer, prin care păcatul nostru este atribuit lui Hristos și dreptatea Lui nouă. (2 Cor 5,19-21; 1 Cor 1,30) – în FAUSSET DICTIONARY (sursa BIBLE WORKS 6)

C. A ALEGE – ALES

Vorbim de poporul evreu (Ieș. 15,4; Jud. 20,6; Ps. 105,43; deut. 7,7), de Ierusalim ca așezământ al templului (1 Regi 11,13). Hristos este „alesul” lui Dumnezeu (Isa. 41,2) și Apostolii sunt „aleși” pentru lucrarea lor (Fap. 10,41). Se spune, cu rezervă, despre aceia care nu-și valorifică propriile posibilități că, „mulți sunt chemați, dar puțini aleși”. (Mt. 20,16)

Despre alegerea făcută de Duhul Sfânt, Scriptura vorbește, pe de o parte, de alegerea unor persoane pentru a oficia sau pentru a onora un privilegiu (ex. Avraam, Iacob, Saul, David, Solomon). Toți au fost aleși de Dumnezeu pentru statutul pe care-l aveau; asemenea au fost și Apostolii; pe de altă parte, se poate

vorbi de alegerea unui popor pentru privilegii speciale (Deut. 7,6; Rom 9,4). Dar, în mod special, există o alegere a persoanelor pentru viața veșnică (2Tim.2,13; Efes.1,4; 1Petru 1,2). Dumnezeu își rezervă dreptul de a face această alegere. Ea nu e condiționată de credință ori de pocăință, ci numai de har. (Rom.11,4-6; Efes.1,3-6).

Credința și pocăința și celelalte daruri ale Duhului sunt trepte ale regenerării sufletului, înduhovnicirea este lucrarea lui Dumnezeu. Omul este destinat mântuirii, „să fie sfânt și fără vină înaintea Lui, în iubire” (2Tes.2,13; Gal.4,4-5; Efes.1,4). În EASTON’S BIBLE DICTIONARY (sursa BIBLE WORKS 6)

2. DICȚIONAR AL NOULUI TESTAMENT (Pr.Dr.IOAN MIRCEA)

1. FIUL OMULUI

În V.T. este atribuit profeților ca „organe ale descoperirii lui Dumnezeu. Cu acest nume este numit Iezechiel (3,1 și 3), când „a intrat în el duhul porociei”. Acest titlu este o altă denumire a Lui Mesia- Hristos, „Sfântul lui Dumnezeu” (Marcu 1,24).

Domnul nostru Iisus Hristos, deși „Fiul lui Dumnezeu”, ca Om S-a născut din Sfânta Fecioară Maria pe cale supranaturală, de la Duhul Sfânt: „Care nu din sânge, nici din poftă trupească, nici din poftă bărbătească, ci de la Dumnezeu S-a făcut trup și S-a sălășluit între noi și am văzut slava Lui, slavă ca a Unuia- Născut din Tatăl, plin de har și de adevăr” (Ioan 1,13-14). El a devenit totodată și membru al omenirii. În acest sens El Însuși Se numește pe Sine „Fiul Omului”. Prin acest titlu, Hristos Își descoperă rolul Său de legătură cu omenirea și pe cel de Mesia prezis de proroci.

Ca Fiu al Omului a trăit, a activat, a pățimit, a fost răstignit și îngropat. Și tot cu acest trup omenesc a înviat și S-a înălțat la cer „de-a dreapta Tatălui”. El S-a făcut Fiul Omului, pentru ca pe oameni să-i facă „fiu a lui Dumnezeu prin har” (Ioan 1,12).

Iar la Parusie tot cu acest titlu va apărea, atunci va ședea pe tronul slavei Sale și va judeca viii și morții, tot în această calitate de Fiu al Omului. (Ioan 5,27; Mt.25, 31-46)

(Mircea, Pr. Dr., Ioan, *Dicționar al Noului Testament A-Z*, Editura „IBMBOR”, București, 1995, p.182-183)

2. A CREDE – CREDINȚĂ

Este puterea sufletească de a accepta, ca adevărate, datele învățaturii de

credință, ce nu pot fi înțelese rațional uneori, sau nu pot fi văzute cu ochii. (Evr.11,1)

Credința creștină e condiția esențială în mântuire, este mijlocul, modul sau calea prin care noi primim harul divin, care ni se oferă prin Hristos, pentru a conlucra cu el, mântuirea subiectivă fiind o sinergie a harului primit, cu credința care-l acceptă și cu faptele bune care concretizează acest sinergism.

Credința este răspunsul nostru la chemarea lui Dumnezeu și a lui Hristos și la oferirea harului Său.

Credința lui Avraam, ca răspuns arătat și dovedit la făgăduiața ce i s-a făcut, i-a fost socotită ca un act de dreptate (Rom.3,30; Gal.3,6,8,24), ca dreptate.

Credința este ea însăși un dar al lui Dumnezeu, în sensul că ea n-ar fi posibilă dacă nu s-ar simți chemarea și atracția harului lui Hristos, care o provoacă. (Rom.10,14)

Credința vie, lucrătoare este o virtute, când e susținută cu efort și voință de desăvârșire, de trăire în Hristos și cu Hristos. În acest sens, credința este prima dintre cele trei virtuți teologice: credința, nădejdea și dragostea. (1Cor. 13,13)

De asemeni se vorbește de o credință diavolească, „fiindcă și demonii cred și se cutremură” (Iacov 2,19). Ei Îl recunosc pe Hristos ca Fiul lui Dumnezeu și ca drept Judecător. (Mc.1,24) Credeau în El, dar lucrau împotriva Lui.

(Mircea, Pr. Dr., Ioan, *Dicționar al Noului Testament A-Z*, Editura „IBMBOR”, București, 1995, p.107-108)

3. A ALEGE – ALES

Este lucrarea de punere de o parte, de separare a unor ființe sau obiecte, după un anumit criteriu și pentru un scop înalt.

În înțeles biblic, alegerea aparține lui Dumnezeu și Domnului Hristos, iar cei pe care i-a trimis în lume cu un anumit scop se numesc aleși.

În V.T. se vorbește de persoane alese de Dumnezeu pentru a aduce la împlinire voia și planul Lui. (Noe, Avraam, Moise, David)

Și tot așa, se vorbește despre Israel, ca popor ales dintre popoarele păgâne.

În N.T., ales și plin de Duh Sfânt, este Sf. Ioan Botezătorul, prorocul de legătură între cele două Testamente. (Luca 1,15)

Iisus Hristos este ales și rânduit din veșnicie, pentru opera de mântuire a ei (Lc. 9,35; 1Petru 1,19-20)

La rândul Său, Mântuitorul cheamă pe apostoli, individual: „vino după Mine”, sau „veniți după Mine și vă voi face pescari de oameni” (Mt.4,19; Mc.1,17; Lc.5,10).

Apoi, Sf.Pavel și ceilalți apostoli își aleg colaboratorii lor pe care îi amintesc în epistole (Rom. 16,1-23)

Apoi, toți creștinii sunt aleși a lui Dumnezeu. (Rom.8,33; 16,1; Col. 3,12)

Biserica însăși, alcătuită din cei aleși, este numită „aleasă”. (2Ioan 1,13)

Apocalipsa vorbește și ea de acei aleși care au biruit în lupta cu păcatul aici, în lume, și împărătesc cu Hristos în cer. (Apoc. 20,4,6)

(Mircea, Pr. Dr., Ioan, *Dicționar al Noului Testament A-Z*, Editura „IBMBOR”, București, 1995, p.25-26)

4. CUVINTELE VIEȚII VEȘNICE – CUVÂNT

Pentru N.T. Cuvântul este întâi „Logosul”, persoana a doua a Treimii „La început era Cuvântul și Cuvântul era la Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvântul” (Ioan 1,1)

Cuvântul rostit de Hristos este Evanghelia sau vestea cea bună a mântuirii pe care o aduce. El are cuvintele vieții (Ioan 6,68), care sunt „duh și viață”. (v.63)

Cuvintele Domnului vor fi pentru mulți poticnire, pentru cei care se vor rușina de ele și de a-L mărturisi. (Mc.8,38)

În sens figurat cuvântul lui Dumnezeu în parabole, este asemănat cu sămânța aruncată în pământul bun care rodește însutit. (Lc. 8,11; Mt.13,19)

(Mircea, Pr. Dr., Ioan, *Dicționar al Noului Testament A-Z*, Editura „IBMBOR”, București, 1995, p.116)

Menționez că A VINDE nu apare în cele două dicționare consultate.

VIII. Comentariul Sfântului Chiril al Alexandriei la Ioan 6,60-71

Ioan 6,60 – Acești „mulți dintre ucenicii Săi” sunt acei iudei alipiți de Legea mozaică, fiind mai mult „sufletești” decât duhovnicești, socoteau cu neînțelegere și nebunie taina duhovnicească, chemați fiind prin cuvintele Mântuitorului să urce la înțelegerea cuvenită a omului, cad pururea la nebunia cei însoțeste, numind răul bine și binele rău, după spusa prorocului (Is.5,20).

Trebuie deci, ca cei ce aud despre tainele dumnezeiești să fie înțelepți, căci cel ce tinde spre credința dreaptă în Hristos trebuie să înainteze pe calea împărătească.

Ioan 6,61-62 – Unii dintre cei ce erau învățați de Hristos nu cunoșteau frumusețea tainei și prea frumoasa iconomie urmărită prin ea.

Înțelegând deci Mântuitorul gândurile lor, „căci toate erau goale și descoperite pentru ochii Lui” (Evr.4,13), îi ajută spre înțelegerea celor neînțelese, spunându-le, cu alte cuvinte, că dacă n-au cunoscut prin credință, cu toate că li s-a făcut de multe ori cunoscută taina, că trupul Său le va sădi viața, cum vor crede când Îl vor vedea ridicându-Se și la cer? Căci dacă se înalță la cer e dovadă că trupul din pământ va putea să dea și viață, chiar dacă prin el însuși se corupe.

Iar, spunând că Se va urca unde era și înainte, dă ascultătorilor să înțeleagă că S-a pogorât din cer. Căci se cuvenea ca ei să învețe să nu-L socotească numai om, ci să-L știe și ca pe Cuvântul și să creadă deci și că trupul Lui este de viață făcător.

Ioan 6,63 – Deoarece trupul s-a unit cu Cuvântul de viață făcător, s-a făcut întreg de viață făcător, ridicându-se la puterea Celui mai înalt. Căci e trupul Vieții după fire, și nu al cuiva din cei de pe pământ, despre care se poate spune cu dreptate: „Trupul nu e de nici un folos”.

Dar, precum Fiul Se numește pe Sine Fiu al Omului, deoarece S-a făcut om, așa Se numește pe Sine Duh, din pricina Duhului propriu. Căci Duhul Lui nu e străin de El.

Ioan 6,63 – Deoarece trupul s-a unit la culme cu El și s-a îmbrăcat în toată puterea Lui de-viață-făcătoare, trebuie să se numească de aici înainte Duh. Puterea Duhului face ca trupul să fie de viață făcător. Deci, cuvintele pe care vi le spun sunt „Duh”, adică duhovnicești, și prin Duhul „sunt viață”, adică de-viață-făcătoare, căci Duhul este Viața cea după fire.

Ioan 6,64-65- Prin aceasta s-a împlinit ceea ce s-a vestit mai înainte prin prorocul Isaia 6,9-10: „Cu auzul veți auzi și nu veți înțelege și, privind, veți vedea și nu veți lua seama.” Căci, văzându-L pe El cu ochii trupești, au închis ochiul înțelegerii, neputându-se apropia de El cel ce n-a primit înțelegerea de la Dumnezeu și Tatăl.

Cei ce au viețuit cu curăție și au căutat adevărul, primind harul lui Dumnezeu, au fost aduși la mântuire prin credință.

Ioan 6,66 – Hristos, înfățișând dumnezeiasca și marea taină, deschide înțelegerea lor prin diferite explicări, dar ei resping cuvântul, și se întorc iarăși la lipsa de învățătură, renunțând să mai umble împreună cu El.

Căci, arătându-li-se calea spre viața veșnică și fiind chemați să intre în Împărăția cerurilor, Îl hulesc pe Iisus prin neascultare.

Ioan 6,67 – Domnul nostru Iisus Hristos nu îndeamnă pe cei doisprezece să se despartă de El, dar nici nu le arată acest lucru ca pe o alegere liberă și nesupusă osândeii, și nici nu le recomandă să se desprindă de El fără grijă, ca și când aceasta

nu le-ar aduce nici o pagubă. Ci, îi amenință mai degrabă că, de nu se vor arăta superiori nepriceperii iudeilor, vor fi trimiși și ei înapoi și nu vor mai umbla cu El, ci se vor întoarce spre pieire. De aceea zice dumnezeiasca Scriptură că sunt mulți cei chemați, dar sunt primiți numai cei aleși și cei probați, care sunt foarte puțini.

Prin spusa lui Iisus către ucenicii Săi: „Nu cumva voiți și voi să plecați?”, îi întreabă cu folos de nu voiesc și ei să plece cu aceia, ca, prin aceasta, să-i cheme spre mărturisirea adevăratei credințe, ceea ce s-a și întâmplat.

Ioan 6,68 – Petru vorbește despre „cuvintele vieții veșnice”, nu cuvinte grele, cum ziceau aceia, ci referitoare la ce e mai presus de toate, adică la viața necuprinsă și nesfârșită și liberă de toată stricăciunea. A fi împreună cu Cel ce îi călăuzea era un lucru mântuitor, urmarea Lui nu se înțelege după trup, ci se împlinește mai degrabă prin virtutea în fapte.

Deci, prea înțelept spune fericitul Petru către Mântuitorul: „Unde ne vom duce?”. Căci a nu se despărți în nici un fel de Dumnezeu, ci a se grăbi să fie duhovnicește împreună cu El, este tot ce e mai propriu Sfinților.

Ioan 6,69 – Cei ce vor să primească cuvintele dumnezeiești trebuie mai înainte să-și deschidă inima, prin dorirea lor. Deci, prin cunoașterea ce i-a adus la credință au ucenicii îndrăzneala să spună, că El este Hristos, Fiul lui Dumnezeu. Fiindcă nu trebuie să se înlăture cu totul cercetarea celor dumnezeiești, deoarece ele trebuie să fie primite prin credință: „De nu veți crede nici nu veți înțelege.” (Is.7,9). Căci, fiind așezată mai înainte în noi, ca o temelie, credința lipsită de curiozitate, se clădește pe ea apoi cunoștința care ne duce treptat la măsura vârstei lui Hristos și la bărbatul deplin și duhovnicesc.

Căci nu S-a pogorât la om Cuvântul cel din Dumnezeu- Tatăl ca harul prin Duhul la unul dintre proroci, ci El Însuși S-a făcut și cu adevărat trup, adică om. Deci e de neîmpărțit după unire, și nu se rupe în două Persoane, chiar dacă înțelegem ca altceva pe Cuvântul lui Dumnezeu, și ca altceva trupul în care S-a sălășluit.

Toți Sf. Apostoli au cunoscut că El este în mod unic Fiul lui Dumnezeu.

Ioan 6,70-71 – Prin acestea îi îndeamnă spre bine și îi cheamă la o trezvie cuvenită și îi face pe fiecare să se păzească mai mult. Dar încă nu le spune limpede cine Îl va vinde. El știa ca Dumnezeu cele dinlăuntrul lor, că pe unul dintre ei l-a răpit, pentru ușurătatea inimii Satana și, că spusa Lui, nu va fi dezmințită. Căci ține de libertatea și alegerea omului să se aplece fie spre dreapta, fie spre stînga, adică spre virtute sau spre răutate. Le întărește prin aceasta mărturisirea în El.

Iar diavol, a numit pe slujitorul voilor diavolești. Căci, precum cel ce se lipește de Domnul este un duh cu El, așa și contrariul.

(Sfântul Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan, Scrieri. Partea a patra*, PSB 41, Editura „IBMBOR” București, 2000, p.422-447)

IX. Comentarii moderne:

A. Comentariul biblic la *Evanghelia după Ioan* – GERHARD MAIER (vol. 6-7, Ed. Lumina Lumii, 1999)

Structura acestui comentariu urmărește 2 părți:

- a. Unii ucenici Îl părăsesc (6.60-66)
- b. Petru Îl mărturisește pe Mesia (6,66-71)

a. Contextul istoric și sinoptic: Și sinopticii dau de înțeles că în Galilea, după unele dispute, ceata ucenicilor lui Iisus s-a micșorat. Ele relatează despre retragerea în ținutul Cezareii și despre mărturisirea despre Mesia făcută acolo într-un cerc restrâns. (Mt.16.13;Mc.8,27)

IOAN 6,60: Evenimentul ne arată că Iisus i-a lăsat fiecărui ucenic libertatea deciziei proprii. El nu a fost tipul unui întemeietor de religie, care să fascineze sufletele oamenilor.

„Vorbirea aceasta este prea de tot : cine poate să o sufere?” Pentru „vorbi”, în textul grecesc apare cuvântul „logos”. El poate să însemne: *afirmație a vorbi, cuvânt,, rostire, predică, veste, învățare*. Expresia „Cine poate s-o sufere?” devine mai ușor de înțeles cu ajutorul lui Ioan 8,43. Pentru ei nu auzirea exterioară este „prea de tot” (copleșitoare, insuportabilă), ci conținutul afirmației. Ei nu puteau să o accepte prin credință, pentru că nu voiau. Li se pare un lucru aproape păgân, ceea ce spune Iisus despre Sine și despre lucrarea Sa. Expresia „prea de tot” este tipic iudaică.

IOAN 6,61-65: Iisus abordează situația din cercul ucenicilor.El nu tace, nu evită numărul mare de critici prin compromisuri. El le cere ucenicilor Lui să decidă ce vor să facă în viitor.

El a știut situația „în Sine”, adică în Duhul Sfânt. Iisus li se adresează ucenicilor foarte deschis: „Vorbirea aceasta este pentru voi pricină de poticnire?”. Cuvântul „pricină de poticnire” apare aici pentru prima dată în *Evanghelia după Ioan*. Concret, aici este vorba despre faptul că ucenicii se închid față de cuvintele lui Iisus și prin aceasta se poticnesc în credință. Venirea lui Dumnezeu în Fiul și calea Lui la cruce sunt pentru mintea omenească și pentru experiența normală a omului, pur și simplu, lucruri străine.

V.62 conține o întrebare nerostită: „Dacă ați vedea pe Fiul omului suindu-Se

unde era mai înainte?” – nu va fi aceasta o pricină și mai mare de poticnire pentru voi? Pentru moment, ucenicii nu pot să-și imagineze prea multe prin această „înălțare la cer”. Iisus Se gândește la faptul că această cale „în sus” este mai întâi o cale la cruce.

V.63 se referă, pe de o parte, la viața veșnică care este dată de Duhul, pe de altă parte, prin „carne” se înțelege tot ceea ce ține de om-ființa creată. În acest verset nu se susține versiunea față de trup, iar unde nu este vorba despre viața veșnică, acolo carnea nu este ceva folositor (Rom.9,3-5; Fil.16). În legătură cu aceste cuvinte care sunt duh și viață, trebuie menționate două puncte de vedere importante: cuvintele lui Iisus sunt inspirate și duc pe calea uceniciei la primirea Duhului. În acest verset iese la iveală un aspect important pentru reformatori: Duhul Sfânt și cuvântul Bibliei merg mână în mână. Dacă cuvintele lui Iisus joacă un asemenea rol la mijlocirea Duhului și a vieții, atunci și credința dobândește o importanță decisivă. Tocmai de aceea ajunge Iisus să vorbească despre ea, în v.64. Acest verset este o chemare la trezire.

Se mai reține un detaliu: Iisus le amintește de mai multe ori ucenicilor ce a spus sau a făcut mai înainte. Din aceasta se poate trage concluzia, că ei trebuiau să-și întipărească Cuvintele Lui în memorie.

V.66 arată clar că motivul lăuntric pentru despărțirea care a intervenit, a fost cuvântul lui Iisus.

b. IOAN 6,67-71. Petru Îl mărturisește, ca purtător de cuvânt al celor 12, liber și definitiv pe Mesia. În esență, acesta a fost începutul Bisericii mesianice a Noului Legământ.

Gramatica grecească a propoziției „nu vreți cumva și voi?” ne dă de înțeles că Iisus așteaptă un răspuns negativ. „Cât de emoționat trebuie că a fost Iisus!”

Aici apare pentru prima dată în Evanghelia după Ioan expresia „cei doisprezece”. Iisus le lasă acestora libertatea de a decide, rezultă de aici că și noi trebuie să acordăm libertate în probleme de credință. Și sinopticii îl descriu pe Petru cu această ocazie. (Mt.16,16; Mc.8,29; Lc.9,20). Din punct de vedere biblic, mântuirea nu se găsește într-un loc sau într-un lucru, ci numai într-o persoană. Petru vrea să spună prin mărturisirea sa, că numai Iisus, prin mesajul Lui, ne arată cum dobândim viața veșnică și numai El poate să ne mijlocească această viață veșnică.

Vechii învățători ai Bisericii (Sf. Chiril al Alexandriei, Augustin, Toma d’Aquino) spun: „Cunoștința este un rod al credinței”. Mărturisirea noastră creștină nu exclude sau nu disprețuiește rațiunea, ci o include.

Denumirea de „Sfântul lui Dumnezeu” înseamnă, conform Evangheliei

după Mc. și celei după Lc., demonii folosesc alături denumirea de „Sfântul lui Dumnezeu” și „Fiul lui Dumnezeu” (Mc.1,24; Lc.4,34). Obiectiv, de fiecare dată, se face referire la ceva asemănător: Iisus este Mesia și Mântuitorul. În Ioan 10,36, Iisus Însuși alătură expresiile „sfințit de Tatăl” și „Fiul lui Dumnezeu”, ca expresii paralele. În V.T. un singur om este numit drept „Sfântul lui Dumnezeu”, anume Aaron, ca Mare Preot. (Ps.106,16). Pornind de aici, înțelegem Ioan 6,69 drept „Tu ești Mesia și Fiul lui Dumnezeu”.

Ioan 6,70-71 vorbește despre Iuda, fiul lui Simon Iscarioteanul. Iuda este personajul cel mai enigmatic din cercul ucenicilor. Numele lui ebraic, „Iuda” (în limba rom. „cel lăudat”) este un vechi nume biblic. (Fac.29,35; 49,8).

X. Raportarea textului la tradiția liturgică

Pericopa de la IOAN 6,59-69 și Fap.10,1-16 se citesc Luni, după Duminica Slăbănogului, a patra Duminică, din perioada Pentecostarului. În Duminica Slăbănogului se citesc pericopa de la Ioan 5,1-15 și Fap.32-42, iar Marți se citesc din Ioan 7,1-13 și Fap.10,21-33, iar Miercuri din Ioan 7,14-30 și Fap.14,6-18.

Se poate remarca o continuitate a mesajului evanghelic al lui Ioan în această perioadă liturgică.

(sursa: Sf. Teofan Zăvorâtul, *Tâlcuiri din Sf.Scriptură pentru fiecare zi din an*, București, 1999, p.74-75)

XI. Raportarea textului la tradiția filocalică

Singura referire la acest text se află în *FILOCALIA*, vol.6, în care apar scrierile Sf. Simeon Noul Teolog.

Referirea se face la versetul 63: „Trupul nu folosește la nimic; Duhul este cel ce face viu”.

Aici se spune: „Dacă prin dumnezeirea Sa a îndumnezeit întâi trupul pe care l-a luat, atunci și pe noi toți ne face vii nu prin trupul stricăcios, ci prin cel îndumnezeit ca să nu-L mai cunoaștem pe El nicicum ca om, ci ca pe Dumnezeu, Cel Unul desăvârșit în două firi – căci Unul e Dumnezeu. Căci stricăciosul a fost covârșit de nestricăciune și trupul, fără să fie nimicit, de ceea ce e netrupesc a fost întreg preschimbat de acesta și a rămas neconfundat, amestecat în chip de negrit și unit într-o unire neamestecată cu dumnezeirea întreită.” (conform

Biblia în Filocalie. Antologie de texte biblice tâlcuite în Filocalia românească, Ep. Calinic Botoșăneanul, vol.2, Ed. Trinitas, Iași, 1995, p.134)

XII. Concluzii

Acest pasaj evanghelic evidențiază dialectica libertății umane pusă în discuție în contextul asumării înțelegătoare și responsabile a credinței. Provocarea îi implica pe ucenicii entuziaști și neîncercați, pe de o parte, și Mântuitorul care îi chemă la o clarificare a statutului lor printr-o prezență activă (adeziune liberă).

Și pentru că nu e vorba de o simplă aderare la o doctrină religioasă, ci de însăși cunoașterea cu adevărat a vieții veșnice, întemeiată în mărturisirea și primirea lui Hristos – ca Dumnezeu adevărat și de viață dădător, tragismul situației în care sunt implicați ucenicii și apostolii este cu atât mai mare, cu cât miza pusă în joc – credința în Hristos – Cuvântul lui Dumnezeu – determină o schimbare de ordin existențial.

În mod general, ucenicii acceptă cu greu schimbarea de mentalitate, chiar și pentru Apostoli, asumarea noii realități la nivel ontologic, generată în chipul mărturisirii lui Petru este, pentru început, ajutată de harul cuvântului și al credinței.

Ancorarea în istorie a fenomenului religios din cadrul pericopei evanghelice, conferă evenimentului caracterul veridicității, al autenticității și universalității.

CUVÂNTUL CARE ZIDEȘTE

BISERICA PRELUNGIRE A LUI HRISTOS, PRIN SFINTELE TAINE ȘI LUCRAREA DUHULUI SFÂNT*

Drd. Bugiulescu I. Marin

Introducere

Biserica este organul în care Dumnezeu Tatăl prin iconomia Fiului Său în Duhul Sfânt a rânduit mântuirea și sfințirea întregii creații. Întemeierea Bisericii este legată intrinsec de realizarea scopului celor create. Noțiunea de Biserică este legată de opera Mântuitorului Iisus Hristos, ea fiind comuniunea omenirii prin Hristos cu Dumnezeu, dar în același timp și comunitatea celor renăscuți la viața cea adevărată în Hristos, celor ce sunt legați permanent de roadele Jertfei și Învierii Sale prin harul Duhului Sfânt. Prin termenul de Biserică iată, deci, că se definesc două realități inseparabile, adică: comuniunea oamenilor cu Dumnezeu dar și locașul de închinare și sfințire al comunității creștine legată de Hristos prin harul Duhului Sfânt, care trăiește alături de El deplinătatea existenței. Biserica comunitate determină și explică Biserica locaș de închinare și sfințire, deoarece Dumnezeu a creat omul pentru a se împărtăși permanent de existența Sa, iar dacă omul primește existența divină acest lucru se realizează în comuniune și

* Lucrare de seminar susținută în cadrul cursurilor de doctorat, la secția Sistematică, specialitate Teologie Dogmatică și Simbolică, sub îndrumarea P.C. Sale Pr. Prof. Dr. Dumitru Radu, care a dat și avizul spre a fi publicată.

iubire, iar comuniunea determină comunitatea ce se manifestă în mod vizibil fiind legată de locașul cultic, de locul sfânt întemeiat de Dumnezeu pe pământ¹.

1. Biserica plenitudine de viață dumnezeiască și relație a sfintei treimi

Mântuitorul Iisus Hristos prin opera Sa a înfăptuit reconcilierea întregii creații. Opera de mântuire este realizată de Logosul Întrupat ca lucrare specifică a Lui dar și ca o concretizare a voinței Sfintei Treimi. De aceea nu trebuie să disociem iconomia Logosului de iconomia Sfintei Treimi, actualizată și personalizată de Duhul Sfânt.

Biserica este realitatea teandrică, mântuitoare prin care întreaga creație este înălțată și unită cu Dumnezeu Unul în Ființă și întreit în Persoane. Biserica este imprimată de Dumnezeu Treime fiind revărsarea iubirii divine, pentru că își are începutul, mijlocul și sfârșitul în Persoana Fiului Întrupat, cel ce este unul din Treime care a pățimit pentru noi, prin care iubirea Tatălui se coboară în lume. Prin Întruparea, Jertfa și Învierea Sa, Mântuitorul Hristos revarsă iubirea supremă și realizează comuniunea omului cu Dumnezeu, așa cum mărturisește rugăciunea arhierască : „Ca toți să fie una, după cum Tu, Părinte, întru Mine și Eu întru Tine, așa și aceștia întru Noi, să fie una, ca lumea să cunoască că Tu m-ai trimis. Și slava pe care Tu mi-ai dat-o, le-am dat-o lor, ca să fie una, precum Noi suntem una” (Ioan 17, 21-22). În Biserică se realizează filiația și unirea întregii creații prin care Dumnezeu se împărtășește prin har omului mântuindu-l, de aceea Sfântul Ciprian spune că: „În afară de Biserică nu există mântuire și ca să aibă cineva pe Dumnezeu de tată trebuie să aibă mai întâi Biserica de mamă”².

Sfânta Treime este prin excelență plenitudinea existenței având pe Dumnezeu Tatăl izvor și cauză ce manifestă Ființa în dăruirea de iubire către Fiul, Fiul având ființa Tatălui în mod deplin și supra existențial, așa cum arată Mântuitorul : „Eu și Tatăl una suntem” (Ioan 10,30), se întrupează de la Duhul Sfânt și din Maria Fecioara pentru ca firea umană asumată de El să coexiste prin El cu firea divină. Relația dintre Biserică și Sfânta Treime este ca cea dintre râu și izvorul său. Izvorul care țâșnește în Biserică este Dumnezeu - Treime ce curge în Hristos prin Duhul Sfânt în membrii Bisericii. Trebuie să precizăm că această iradiere

1. A se vedea Diac. Prof. Emil Vasilescu, *Locașurile de cult în creștinism și în alte religii*, în: G. B. (1955), Nr. 10-11, pp. 681-692

2. Sfântul Ciprian, *De unitate ecclesiae*, (*Despre unitatea Bisericii*), IV. P.L., col. 519A

harică în Biserică este o „pogorâre prin suire a lui Hristos” (Efeseni 4, 7-10), cel ce umple toate de dumnezeire fără încetare, fără împușinare, fără amestec, fără schimbare.

Dumnezeu Unul în Ființă și întreit în Persoane se împărtășește astfel lumii nu prin emanație sau contopire cu ea ca în filosofia antică, ci prin iubirea harului său. Biserica este astfel revelația iubirii treimice în familia umană ce trăiește „față către față” cu familia divină fiind asemenea unui om ce este luminat și încălzit de soare. Biserica primește și oferă membrilor ei pe Hristos soarele dreptății, iubirea împărtășită a Dumnezeului treime pe care îl reflectă fiecare membru, acest lucru face ca întreaga Biserică să fie fără pată, stricăciune sau zbârcitură (Efeseni 5,27), pentru că în fiecare membru locuiește și se vede Dumnezeu.

Sfânta Treime ca structură a supremei iubiri³ se descoperă în Biserică prin Hristos Fiul lui Dumnezeu Întrupat, jertfit și Înviat și prin legătura harului pe care fiecare membru al Bisericii o trăiește prin încorporarea în Biserică. Economia hristică coborâtă în viața Bisericii, în cult, credință, fapte bune realizează umanitatea ca o familie universală, analogică familiei divine – Sfânta Treime.

Unitatea Sfintei Treimi manifestată în diversitatea persoanelor treimice este rodul iubirii supreme: fiecare persoană a Sfintei Treimi iubește și răspunde cu iubire la iubirea celorlalte, lucrând iubirea la superlativ. „Subiectivitatea divină pură se trăiește în comunitatea perfectă a unor eu-ri unite într-o unică subiectivitate. De acea vorbim de un Dumnezeu (un unic subiect) și de trei eu-ri (trei subiecte)”⁴ Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt. „Persoanele nu se dăruiesc numai reciproc și nu se acceptă numai, ci se și afirmă, se pun în existență prin dăruire reciprocă”⁵. Ființa lui Dumnezeu este iubirea, iar iubirea se cere împărtășită având în sine tensiunea dăruirii și autodăruirii, de aceea se revărsă prin har peste întreaga lume. Prin har sau „**energiile necreate**” ale Lui Dumnezeu se înțeleg lucrările felurite ale Lui, în care El lucrează și a lucrat din veac la facerea și conducerea lumii, așa cum ne învață Sfântul Grigore Palama. Prin energiile necreate omul se împărtășește de darul lui Dumnezeu însă nu de Ființa Sa, care rămâne pururea neatinsă de vreo zidire a Sa văzută sau nevăzută. Prezența energiilor necreate-harice în ființa umană înseamnă prezența lui Dumnezeu Însuși. Prin harul revărsat de Duhul Sfânt umanitatea devine una în Hristos și

3. S. Bulgakoff, *L' Orthodoxie*, Paris, Felix Alcon, 1932, p. 7

4. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Sfânta Treime structura supremei iubiri*, în S.T. Seria II, nr. 5-6, 1970, p. 335

5. Idem, *Relațiile treimice și viața Bisericii*, în O. XVI (1964), nr. 4, p. 520

în Biserică. Astfel „Biserica e o comuniune de iubire scăldată în relațiile infinitei iubiri treimice”⁶. Tensiunea și tendința lumii după unitate este sădită de Creator suis generis în rațiunea ei. Realizarea unității, armoniei și comuniunii întregii creații a fost înfăptuită în mod deplin de Hristos cel care coboară misterul și iubirea Sfintei Treimi peste lume prin Biserică. Unitatea lumii spre care se tinde astăzi (globalizarea) se deosebește radical de unitatea Bisericii realizată de Hristos prin pogorârea iubirii treimice. Comuniunea interumană pe care se străduiesc s-o realizeze marile puteri astăzi printr-o „luptă a restricțiilor” este limitată, cu efecte limitate, pe când comuniunea realizată de Hristos este eternă pentru că are în sine tensiunea sau „lupta libertăților”. Binele, frumosul, dreptatea, comuniunea, iubirea etc. țin de Ființa lui Dumnezeu, pe care El le împărtășește omului; toate acestea se exprimă în universalitate, având model și sursă Sfânta Treime.

Biserica în lume este o întindere fără hotar a lui Dumnezeu care nu distruge lumea ci o sfințește, o transfigurează prin Hristos, legându-o veșnic de El. Misterul divin împărtășit prin Biserică nu este nimic altceva decât misterul „Unu-lui și multiplului”, dar nu al „Unu-lui ce există mai întâi ca Unul și apoi ca multiplu, ci ca al Unu-lui ce este în același timp multiplu”⁷. „În analogie cu viața Sfintei Treimi unde fiecare Persoană posedă atribuțiile Ființei, în întregul ei, așa și în comunitatea de viață a Bisericii, fiecare credincios se poate împărtăși de bogăția de viață și har a întregii Biserici. După cum în Sfânta Euharistie, Hristos, Capul Bisericii, se dăruiește întreg fiecărui credincios, rămânând totuși Unul singur pentru întreaga Biserică, în același chip fiecare suflet din comuniunea Bisericii, trăiește și simte în ființa lui, întreaga ființă a Bisericii”⁸, revelând prin lucrarea Lui pe Dumnezeul Treime.

2. Biserica prelungire a întrupării, jertfei și învieii lui Hristos prin Duhul Sfânt

Biserica este împărăția dragostei dumnezeiești coborâtă peste întreaga omenire prin Mântuitorul Iisus Hristos, făcută accesibilă în chip nevăzut prin Întrupare, Jertfa Crucii, și Învierea Sa din morți, iar în chip văzut la Cinzecime

6. Pr. D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică*, vol. II, ed. cit., p. 146

7. Jean Zizoulas *Lettre ecclesial*, edit. Labor et Fides, Geneve, Paris, 1981 p. 100

8. Magistrand, Pr. Vasile Ignătescu, *Principiul comuniunii în Ortodoxie*, în O. Nr. 3, (1956), pp. 358-359.

când prin pogorârea Duhului Sfânt întemeiază Biserica pe pământ drept mijloc de salvare și ridicare a omului la starea desăvârșită. Comuniunea universală realizată prin actele răscumpărătoare săvârșite de Hristos capătă prin Biserică valență subiectivă concretizată prin relația personală a omului cu Duhul Sfânt așezat peste fiecare în momentul Cinzecimii. Întemeiată de Dumnezeu Omul, Iisus Hristos, Biserica este o instituție teandrică, divino-umană, care lucrează în lume cu mijloacele ei spirituale: Sfânta Scriptură, Sfânta Tradiție, cultul liturgic și Harul Sfințelor Taine. Ea prelungește în istorie până la sfârșitul veacurilor evenimentul Întrupării Domnului, sau al „unirii ipostatice” a celor două firi: dumnezeiască și omenească în Persoana Logosului divin. „Ca, comuniune a oamenilor cu Dumnezeu, Biserica începe de la Întrupare – fiind deci o prelungire a Întrupării, și este întemeiată obiectiv de Hristos pe Cruce și în Învierea Sa din morți, iar ca comunitate concretă, văzută, a oamenilor cu Dumnezeu, Biserica intră în istorie la cinzecime”⁹.

Temelia Bisericii este Hristos, iar zidirea ei începe odată cu Întruparea: „și Cuvântul s-a făcut trup și s-a sălășluit între noi și am văzut slava Lui, slavă ca a Unuia născut din Tatăl, plin de har și adevăr” (Ioan 1, 14). „Întruparea Logosului Lui Dumnezeu este întemeierea potențială a Bisericii”¹⁰. Biserica ale cărei începuturi au fost puse la Întrupare, își găsește întemeierea ei de către Hristos sub aspect nevăzut pe Cruce, fiindcă acum au fost redeschise cerurile prin jertfa Lui în care este atrasă în mod tainic întreaga umanitate și creație. „Domnul a întărit Biserica mult mai mult decât era fortificat Ierusalimul; dar nu cu ziduri și cu porți, ci cu însuși Crucea Sa, și prin manifestarea propriei Sale puteri”¹¹. „Prin jertfa de pe cruce, Hristos care a avut cu Sine tot timpul ca împreună lucrător pe Duhul și care nu-L părăsește nici la moarte, ci Îl face biruitor asupra morții, deschide firea noastră a tuturor, acțiunii Duhului Sfânt și venirea Lui personală în lume, ca trimis de către El de Tatăl”¹². Hristos în Duhul Sfânt întemeiază Biserica în ziua Cinzecimii ca Templu al Său. Prin pogorârea Duhului Sfânt umanitatea primește real pe Mângâietorul, ce o călăuzește la viața deplină. Mângâietorul și Duhul Adevărului (Ioan 14,16; 15,26) este comunicat

9. Pr. Dr. Dumitru Radu, *Îndrumări misionare*, ediție colectivă, edit. I.B.M. al B.O.R., București 1987, p. 380

10. Idem, *Autoritate și conciliaritate în practica actuală a Bisericii, convergențe și tensiuni*, în „Ortodoxia” An. XLI, Nr. 2, (1989), p. 91

11. Sfântul Ioan Hrisostom, *Explicare la Psalmul 148*, Migne, P.G., LV, col. 483

12. Pr. Prof. Dr. D. Stăniloae, *Sfântul Duh în Revelație și în Biserică*, în „Ortodoxia”, an XXV (1974), nr. 2, p. 222.

de Fiul dar tot el ne face cunoscut pe Fiul, actualizând până la sfârșitul veacurilor lucrarea mântuirii înfăptuită de Hristos (Matei 28,19-20). Relația strânsă dintre iconomia Fiului și a Duhului Sfânt, în actul mântuirii, este dictată în primul rând de unitatea de ființă, care împărtășește umanității, iubirea treimică prin Hristos Întrupat, jertfit și Înviat și pogorât peste umanitate prin harul Duhului Sfânt. Legătura intimă între umanitatea îndumnezeită a lui Hristos și prelungirea ei asupra întregi omeniri, este realizată în iconomie cu Duhul Sfânt în Biserică, în care se întipărește chipul Lui, pentru că iconomia Fiului este nedespărțită de iconomia Duhului, Hristos întemeiază unitatea Trupului Său, Biserica, în Duhul Sfânt, iar Duhul Sfânt este cel ce realizează legătura personală a fiecărui membru al Bisericii cu Capul ei, Hristos. „Prin întruparea Sa, prin nașterea Sa omenească din Născătoarea de Dumnezeu Maria, prin încorporarea oamenilor persoanei Sale, Logosul acordă o nouă naștere și chiar o nouă creațiune neamului omenesc. El transformă în El Însuși nașterea noastră, pentru ca uniți cu Logosul ceresc noi să putem transcende condiția noastră de ființă de țărână și să ajungem capabili de a fi duși la El în cer”¹³.

Cinzecimea este montul întemeierii Bisericii, fiind actul văzut al intrării ei în istorie. Aspectul văzut al Bisericii înfăptuit la Cinzecime așa cum este descris de Sfânta Scriptură apare printr-un act expres al relației lui Hristos cu Duhul Sfânt, Biserica fiind întemeiată pe temelia pusă de Hristos și Apostoli: „Și când a venit ziua cinzecimii erau toți împreună în același loc. Și din cer, fără de veste, s-a făcut un vuiet, ca de suflare de vânt ce vine repede, și a umplut toată casa unde ședea ei... Și s-au umplut toți de Duhul Sfânt și au început să vorbească în limbi precum le dădea lor Duhul a grăi” (Fapte 2, 1-4). „Duhul Sfânt coboară peste fiecare Apostol în parte și peste toți împreună pentru a scoate în evidență modelul comuniunii trinitare, care ține împreună diversitatea persoanelor cu unitatea naturii, în lumina unei ontologii a iubirii”¹⁴. Întemeierea Bisericii apare iată printr-o minune a pogorării Duhului Sfânt urmată de harisma specială a grăirii în duh sau a glosolaliei și de predica Sfântului Apostol Petru ce culminează cu botezul primilor creștini care formează întâia comunitate a Bisericii, prima societate creștină (Fapte 1,13-15; I Cor.15, 6). „Biserica este Cinzecimea în umanitate, care durează în veșnicie. Întemeiată acum, Biserica este acel mediu

13. Pr. Prof. I. G. Coman, *Aspecte umaniste în viața și opera Sfântului Atanasie cel Mare...*, în „M.O.”, XXVI (1974) nr. 5-6, p. 389

14. Pr. Prof. Dr. Dumitru Popescu, *Isus Hristos Pantocrator*, edit. I.B.M. al B.O.R., București 2005, p. 240

statornic, neclintit fiindcă ea este Trupul lui Hristos, al manifestării și lucrării energiilor divine necreate în cuprinsul umanității, încorporată în Hristos, pe care le aduce Duhul în Biserică”¹⁵. Dacă Hristos este „Cap al bisericii – Trupul Său extins în umanitate”, Sfântul Duh este „Cel ce plinește toate în toți”, potrivit textului de la (Efeseni 1, 23), prin el putem comunica cu Hristos și cu Dumnezeu Tatăl căci: „te învață nedespărțirea și deoфинтimea Sfintei Treimi și că unde este Fiul, acolo este și Tatăl, și unde este Tatăl, acolo e și Duhul și unde e Duhul Sfânt, acolo e întreaga dumnezeire tripostatică...”¹⁶.

La Rusalii se arată accentuat prezența și lucrarea Duhului Sfânt pe care firea umană la primit de la Întruparea Lui Hristos, dar acesta nu înseamnă înlocuirea Lui Hristos cu Duhul Sfânt. Hristos este prezent veșnic pe pământ prin Biserică în cei ce cred în El, locuind în duh în inimile lor făcându-i prin Botez fii ai lui Dumnezeu după har: „căci făcându-ne părtași ai Lui, prin Duhul am fost pecetluiți spre asemănare și urcați la demnitatea cea mai presus de fire, nu vom fi într-un tot și noi fii ai lui Dumnezeu ca El, ci asemenea cu El prin imitarea harului...”¹⁷. Persoanele umane nu pot atinge desăvârșirea în unitatea ființei, decât prin Hristos și Biserica Sa, și astfel Întruparea devine temelia comuniunii și unității lumii și a omului cu divinitatea, iar Cincizecimea, afirmarea mulțimii persoanelor în Biserică. „Prin venirea Sfântului Duh în lume, la Cinzecime, natura creată este introdusă într-o nouă relație cu Dumnezeu și dobândește o nouă condiție de existență. Cuprinse în noua realitate divino-umană a Bisericii, natura și harul se apropie atât de mult încât ajung să formeze o singură unitate”¹⁸.

Pogorârea Duhului arată voința lui Hristos de a cuprinde în Biserică, adică în iubirea lui, toți oamenii, toată lumea unificată în această iubire ce purifică și izvorăște viață. Prin duhul lui Hristos am fost remodelați prin înviere și încorporați prin Biserică în Împărăția cerurilor: „Căci în voi este Hristos prin Duhul, preschimbând spre nestricăciune ceea ce e stricăcios prin fire și mutând de la trebuința de a muri spre ceea ce nu este așa”¹⁹. În ziua Cinzecimii harul

15. Pr. Dr. Dumitru Radu, *Caracterul eclesiologic al Sfintelor Taine și problema comuniunii (teză de doctorat) în „Ortodoxia”* an. XXX (1978) nr. 1-2 p. 82

16. Sfântul Simeon Noul teolog, *Întâia cuvântare morală*, în Filocalia Nr. VI, trad. Pr. Prof. D. Stăniloae, edit. I.B.M. al B.O.R., București 1977, p. 157

17. Sfântu Chiril al Alexandriei, *Comentariu la evanghelia Sfântului Ion*, I, trad. Pr. D. Stăniloae, în P.S.B. 41, I.B.M., București 2000, p. 107

18. Pr. Ilie Moldovan, *Natura și harul în gândirea teologică a Sfântului Vasile cel Mare*, în Ortodoxia XXXI, Nr.1, (1979), p. 87

19. *Ibidem*, IX., p. 893

iradiază pnevmatizând întreaga creație din interiorul ei și nu din afară prin Hristos Dumnezeu-Om care a împărtășit firii umane asumate și îndumnezeite bunătatea Ființei Treimice. „Cinzecimea restituie lumii prezența interiorizată a lui Hristos și Îl revelează acum nu înaintea, ci înlăuntrul ucenicilor”²⁰.

Biserica este mijlocul prin care se realizează până la sfârșitul veacurilor scopul Întrupării Mântuitorului, adică mântuirea lumii. Prin Întrupare, Răstignirea, Învierea și Înălțarea firii umane îndumnezeite a Lui Hristos în intimitatea Sfintei Treimi, dar mai ales la Cinzecime, se definitivează procesul normal prin care se poate realiza mântuirea, prin pogorârea în Trupul sfințit arătat de Hristos după învierea Sa din morți, a harului Duhului Sfânt. Această pogorâre este extinsă în umanitate prin sălășluirea Lui Hristos în mod subiectiv, personal în oameni prin Sfintele Taine, realizând comuniunea cu Dumnezeu Tatăl prin comunitatea umană a Bisericii: „unde numai este elen și iudeu, tăiere împrejur și netăiere împrejur, barbar, scit, rob ori liber, ci toate și într-o toată Hristos” (Coloseni 3, 11). Sălășluirea Lui Hristos în fiecare dintre noi este o întrupare și o naștere a Bisericii. Nașterea Bisericii este o Întrupare ca și Întruparea Cuvântului fiind realizată prin pogorârea Duhului Sfânt atât la Bunavestire cât și la Cinzecime, așa cum ne argumentează Sfânta Scriptură, în momentul conceperii supranaturale a Mântuitorului, Îngerul răspunzând Fecioarei Preacurate a zis: „Duhul Sfânt se va pogori peste tine și puterea Celui Preaînalt te va umbri” (Luca 1, 35); iar Hristos le proorocește Apostolilor pogorârea Duhului Sfânt „...voi însă ședeți în cetate până vă veți îmbrăca cu putere de sus” (Luca 24, 49; Fapte 1, 8). „Cinzecimea nu este deci o simplă consecință și deci o continuare a Întrupării: Cinzecimea are toată valoarea ei în sine însăși, ea este *al doilea act al Tatălui*: Tatăl trimite pe Fiul și acum trimite pe Duhul Sfânt, dar împreună cu Fiul”²¹. Deci „Hristos ne mântuiește întrucât Se sălășluiește în noi prin Duhul Sfânt”²².

Biserica este o comuniune și comunitate prin Hristos în Duhul Sfânt, în care umanitatea este legată ontologic de Hristos ca Trup al Său. Fiecare membru al ei are conștiința apartenenței și dependenței de Hristos ca rezultat al conștiinței individuale de membru al Bisericii lui Dumnezeu.

20. P. Evdokimov, *L'Esprit Saint dans la Tradition orthodoxe*, Paris, Les Éditions du Cerf, 1969, p. 90

21. Pr. Dr. Dumitru Radu, *op.cit.*, p. 76

22. Pr. Prof. D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică*, vol. II, ed. cit., p. 129

3. Biserica trupul lui Hristos extins în lume peste veacuri

Biserica este în sine unirea tuturor rațiunilor creației cu Dumnezeu în Hristos prin Duhul Sfânt. Ontologia Bisericii este însăși unitatea ei, unitatea realizată de opera Fiului, care este prezent pe veci, unit cu umanitatea, prin comuniunea Duhului Sfânt. Unde este Biserică, acolo este și Duhul lui Dumnezeu, și unde este Duhul, acolo este și Biserică, iar unde este Duhul, acolo este și harul, ceea ce face ca Biserica să fie infailibilă, sfântă. În Biserică Dumnezeu se unește vital cu umanitatea, după ce s-a unit personal cu ea în persoana Logosului Întrupat. Astfel se realizează prin Biserică o comuniune, a mai multor persoane ce împărtășesc aceeași viață divină, și au pe Hristos, ca mijlocitor și călăuzitor, ce pregătește poporul Său spre adevărata viață, pentru că : „Acolo unde sunt doi sau trei, adunați în numele Meu, sunt și Eu în mijlocul lor – zice Mântuitorul” (Matei 18, 20). Prin Hristos în Duhul Sfânt: „Biserica este un corp care are cap pe Hristos și fiecare dintre noi este un mădular al lui Hristos”²³.

Sfântul Apostol Pavel în Epistola I către Corinteni arată că toți suntem ai lui Hristos, pentru că suntem zidiți pe temelia Lui. Biserica este Templul lui Dumnezeu prin Duhul Sfânt sălășluit în ea (I Corinteni 3,16-17 ; 3, 21-22), acest fapt face ca darurile Duhului Sfânt să nu se înlăture unul pe altul, ci să se completeze contribuind la zidirea ei (I Corinteni 12, 4-6). „Biserica trup al lui Hristos, alcătuită din mai multe mădulare, căci altfel n-ar fi trup își are temeiul unității în comuniunea Persoanelor din Sfânta Treime. De aceea trebuie afirmat că Biserica este chip al Prea Sfintei Treimi în lume”²⁴.

Unitatea în diversitate a Bisericii este dată de teologia „Trupului lui Hristos” (I Corinteni 11), prin împărtășirea din același potir „căci voi sunteți trupul lui Hristos și mădulare (fiecare) în parte” (I Corinteni 12, 27). În I Corinteni (12, 12-31; 6, 16-20; 10, 14-22) și Romani (12, 4-8), Sfântul Apostol Pavel se sprijină pe imaginea trupului omenesc și a membrilor sale, care alcătuiesc o unitate; cu toate funcțiunile lor diferite, ele conlucrează spre a atinge același scop.

Biserica este Trupul tainic al Lui Hristos pe care Duhul Sfânt îl descoperă celor ce trăiesc activ prin participare la viața harică împărtășită de conducătorul ei, „Căci precum trupul unul este și are multe mădulare, iar toate mădularele trupului multe fiind, sunt un trup, așa și Hristos. Pentru că într-un Duh ne-am botezat noi toți, ca să fim un singur trup, fie iudei, fie elini, fie robi, fie

23. Sfântul Ioan Hrisostom, *Omlilia VI la Lazăr*, Migne, P.G. XLVIII, col. 1032

24. I.P.S. Nifon Mihăiță, *Ortodoxie și ecumenism*, 2, Ed. Agora, București 2000, p.20

liberi, și toți la un Duh ne-am adăpat. Căci și trupul nu este un mădular, ci multe” (I Cor. 12, 12-14). „Și El (Hristos) este Capul trupului, al Bisericii; El este începutul, întâiul născut din morți, ca să fie El cel dintâi întru toate” (Col. 1, 19). Biserica cea Una, Sfântă, Sobornicească și Apostolească, lansează umanitatea prin ambianța Duhului în imensitatea comuniunii și vieții depline împărtășită de Hristos Capul ei. „Unitatea trupului Bisericii este dată de Hristos care prin voință și iubire personală se prelungește, în fiecare membru al Trupului, întărindu-l haric în comuniune prin Sfintele Taine”²⁵.

Mântuitorul Iisus Hristos Prototipul și Arhetipul vremurilor este Cel realizează misiunea umanității, dând posibilitatea prin Biserica ca fiecărui om să se unească deplin cu Dumnezeu. Lumea de la începutul ei a fost făcută ca unitară, ca un trup având pe Adam ca „stăpân pus să o păzească și să o lucreze”, însă omul și-a exercitat lucrarea prin dominarea egoistă dată de păcat, făcând din ea un domeniu privat, divizându-o așa cum apare ea astăzi, fiecare crezându-se stăpânul legal al unei părți din ea asupra cărei are toate drepturile. Hristos prin icomonmia Sa împărtășită și nouă prin Biserică ne eliberează de această înrobire materială, pentru că făcându-ne fii și membrii ai Trupului Său ne întărește și ne înalță la cunoștința și slava Lui ca Dumnezeu. Deci „umanitatea însăși e creată ca un corp, în parte, pentru a se realiza deplin în calitate de corp. Ea e un corp dialogic încă înainte de a fi adunată în Hristos, dar un corp dialogic mai mult simfonic după ce este adunată în Hristos. Căci fără un cap, care pe de o parte să fie un cap din rândul membrilor ei, pe de alta un cap superior ei, Capul Absolut, omenirea nu poate realiza deplin calitatea ei de corp, căci mădulele din care e constituit, fiind egale, nu acceptă ușor unitatea sub un cap dintre ele, pentru că nici unul dintre ele nu le deschide un orizont mai presus de ele și nu le ridică mai presus de ele și nu le ridică în acest orizont și nu le pune în legătură cu puterile de viață infinite”²⁶. Hristos prin taina „Trupului” său extinsă în viața Bisericii este Cel care face unitatea creației să se manifeste în diversitate, ca particularul și universalul să se armonizeze sub conducerea Sa, în care fiecare membru se bucură în iubire de tot ce are Trupul și Capul Trupului, „Și dacă un mădular suferă, toate mădulele suferă împreună, și dacă un mădular este cinstit, toate mădulele se bucură împreună” (I Cor. 12, 25, 26). Lucrarea fiecărui membru are același țel și nu contravine lucrării celorlalți. Slujirea membrilor Trupului Bisericii este complementară și obiectivă, așa cum o descoperă Capul și modelul

25. Pr. Prof. Dr. D. Stăniloae, *Iisus Hristos sau restaurarea omului*, Sibiu 1943, p.361

26. Idem, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, ed. cit., p. 143.

Hristos, pentru că lucrarea Sa nu se limitează doar la persoana Sa ci se răsfrânge asupra întregii umanități asumată de El. Ca Trup văzut al lui Hristos Biserica are în ea pe Hristos în prelungirea actelor Sale mântuitoare prin Duhul Sfânt. Astfel viața Bisericii este o pogorâre continuă a Lui Hristos în Duhul în viața membrilor Trupului Său.

Noțiunea de Trup Tainic exprimă partea lăuntrică a Bisericii mai mistică, pe când noțiunea de Biserică exprimă partea văzută exteriorizată, concretizată în trei exponenți: locașul, instituția și ierarhia. Deci noțiunea de trup tainic, are sens de suprafiresc, minunat. Căutând a-l adânci și mai mult aflăm că are și pe acel „mistic”, Acel absolut personal²⁷, pe Hristos chipul Dumnezeuului nevăzut, ce se revelează în sfințenia de taină.

Biserica, Trupul tainic extins în umanitate peste toate veacurile și spațiile, este sigura realitate prin care omenirea se poate ridica din povara păcatului. În Trupul lui Hristos se exprimă prin Duhul Sfânt întreaga omenire răscumpărată, armonizată în iubirea lui ce cuprinde în sine milioane și milioane de ipostasuri, fiecare contribuind complementar la zidirea trupului spre lauda și mărirea Creatorului.

Hristos este legat veșnic de umanitate pentru că este Noul Adam în care ne naștem prin botez, El este „Cale, Adevăr și Viață” (Ioan 14, 6) celor ce Îl urmează în credință. El fiind Creator și Mântuitor, întreaga creație formează prin El o unitate perfectă. Această învățătură o redă Sfântul Apostol Pavel în Epistola către Efeseni prin expresia: „ἀνακεφαλαιώσασθαι τὰ πάντα ἐν τῷ Χριστῷ” (1, 10), căci prin economia plinirii vremurilor s-a întemeiat Biserica – Trupul Său în care

27. Cuvântul „mistic” nu se găsește nici în Noul Testament, nici în toată literatura timpurilor apostolice. Chiar cuvântul μυστήριον se află în Noul Testament de 27 de ori și arată insuficiența cunoștinței de cele dumnezeiești a puterii de cunoaștere firească, omenească. Pe de altă parte, în Evul Mediu, când s-a folosit îndeosebi acest cuvânt, nu s-a înțeles „trup mistic” în sensul că Biserica este o realitate de ordin mistic. În acest caz ar fi trebuit ca toți membrii ei să facă experiența suprafirească a comuniunii nemijlocite de iubire și de viață a sufletului cu Dumnezeu, dublată de manifestări minunate. Se avea în vedere un îndoit înțeles al cuvintelor Sfintei Scripturi: unul propriu, literal, altul impropriu, închipuit literal, numit „realis”, „analogicus”, „metaphoricus”, „spiritualis” și „mysticus”. Când voiau să arate că un cuvânt are un înțeles deosebit de cel literal, puneau în locul ghilimelelor de azi, termenul „mistic”. Așadar, Trup – mistic s-ar scrie azi „Trup”, simplu. Pe de altă parte se mai spune că înțelesul de azi al cuvântului „mistic” ar fi îngreuiat mult și pentru că a evoluat. (apud N. Chițescu, *Biserica, Trupul tainic al Domnului*, în „BOR.”, an LX (1942), nr. 7-8, p. 298).

toate sunt adunate în Hristos. Sfântul Apostol Pavel în epistolele sale definește Biserica înfățișată drept Trupul tainic al Domnului. „Trupul lui Hristos” (Σώμα Χριστού) accentuând comuniunea cu divinitatea prin comunitatea Bisericii prin legătura harică cu Hristos Capul ei.

Biserica, ca prelungire a Întrupării, jertfei și Învierii lui Hristos, Capul ei, este destinată să se extindă în întreaga umanitate cuprinsă, mântuită și reînnoită de Hristos. Hristos este întreaga plenitudine a Bisericii, dar nu separat de Duhul, ci împreună cu Duhul sau prin Duhul, care este întotdeauna prezent în ipostasul Logosului, dar și în umanitatea lui îndumnezeită. „Cap al Trupului Său, Hristos devine ipostasul acestui Trup, adunat la marginile lumii. În El, fiii Bisericii sunt membrii Săi, și în această calitate, ei se găsesc în ipostasul Său. În acest „om unic” în Hristos, deși este unul prin firea sa reînnoită, este totuși multiplu ca persoane: El există în mai multe persoane. Dacă firea umană se găsește reunită în ipostasul lui Hristos, dacă ea este o fire „enipostaziată” – existând într-un ipostas – persoanele umane, ipostasele acestei firi unificate nu sunt suprimate”²⁸ ci fiecare are lucrarea sa proprie prin care participă activ la zidirea Bisericii pe pământ și peste veacuri. Sfântul Apostol Pavel ne învață ca Hristos este Cap al Bisericii, iar Biserica întemeiată de El este Trupul Lui (Efeseni 1, 22-23) sau Mireasa lui (II Corinteni 11, 2), stâlpul și întărirea adevărului (I Timotei 3, 15). Și precum capul are un singur trup și Mirele o singură Mireasă²⁹, așa și Hristos are un singur trup și o singură Mireasă, pentru că: „mărturisind adevărul în iubire, să creștem întru toate spre El care este capul, Hristos. Și din El tot trupul bine alcătuit și bine încheiat, prin toate legăturile care îi dau tărie, își săvârșește creșterea, potrivit lucrării măsurate fiecăruia dintre mădulare și se zidește întru iubire” (Efeseni 4, 15-16); „Bărbatul este cap femeii, precum și Hristos este cap Bisericii, trupul Său, al cărui și Mântuitor este” (Efeseni 5, 23). De aceea, creștinii, după îndemnul Sfântului Apostol Pavel, nu trebuie să se lase amăgiți de cei de cei „care îi trag spre interesele cele slabe ale lumii” (Coloseni 2, 20), ci „să se țină strâns de Capul de la care Trupul întreg sporește în creșterea pe care I-o dă Dumnezeu” (Col. 12, 19). Hristos este așadar prezent în Biserică, în calitate de „Cap”. La rândul ei, Biserica este prezentă în Hristos în calitate de „Trup” al Lui (Col. 1, 24; Efes. 1, 22-23).

Biserica este trupul sacramental, comunitar al lui Hristos, în care El se

28. Pr. Lector Dumitru Radu, *op.cit.*, pp. 33,34

29. A se vedea, Sfântul Grigore de Nyssa, *Comentariu la Cântarea Cântărilor*, trad. Pr. D. Stăniloae, * în P.S.B. 29, I.B.M., București 1982, pp. 127,158-160

prelungeste și lucrează, sau care este alcătuit din toți aceia care s-au încorporat în Hristos prin lucrarea Duhului Sfânt în Sfintele Taine: „dar Hristos care săvârșește Tainele este prezent și lucrează în ele asupra Bisericii și asupra celor care le primesc, prin Duhul Său cel Sfânt”³⁰. În Trupul lui Hristos – Biserica, credincioșii nu sunt doar adunați fizic, numeric, ci și mântuiți prin oferirea Sfintelor Taine în special prin: Botez, Mirungere și Euharistie³¹. Biserica este deci Trupul lui Hristos, peste care se odihnește ca și peste Capul ei Duhul Sfânt³², fiind plină de puterea divină, trăiește în același timp cu sentimentul divinității care o transcende prin fiecare Taină ce o săvârșește.

4. Sfintele taine lucrări și actualizări ale lui Hristos în viața creștină

Biserica integrează haric subiectul uman în comuniune cu Dumnezeu prin oferirea acestuia a vieții trinitare. Această viață harică este înfăptuită de Hristos prin Duhul Sfânt care ne încorporează în Sine sau se prelungeste în noi prin Sfintele Taine, făcând din noi mădulare ale Trupului Său. Sfintele „Taine reprezintă dinamica Bisericii”³³. Comunitatea sacramentală a Bisericii are la bază comuniunea cu Hristos în Duhul Sfânt, comuniune exercitată de Hristos în Biserică prin preoția sacramentală. Astfel „vizibilitatea Bisericii o constituie membrii ei – cler și popor – și tainele administrate de ierarhie. Iar invizibilitatea o constituie harul și adevărul cu plinătatea de viață a Sfântului Duh, care rezidă în Biserică”³⁴. Prin Sfintele Taine Hristos comunică celor ce trăiesc în El, stările prin care a trecut El cu umanitatea Sa pentru noi, numai așa cei încorporați în El beneficiază de roadele jertfei Sale, „pentru ca Hristos să modeleze sufletele noastre și să le facă ale Sale, El lucrează prin mijloacele harice care sunt tainele (mysteria), în care ni se oferă întreg”³⁵. Biserica prin Sfintele Taine în Duhul

30. *Ibidem.*, p. 109

31. Alain Riou, *Le monde et l'Eglise selon Maxim le Confesseur*, Paris, Beauchesne, 1973, p. 143

32. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *op. cit.*, pp. 197-198

33. Idem, *Ființa Tainelor în cele trei confesiuni* în „Ortodoxia”, An. VIII, Nr. 1, (1956), p. 7

34. Magistrand Pr. Ioan Mircea, *Învățătura despre Biserică în Evanghelia privită interconfesional*, în, „Ortodoxia”, An. VII, Nr. 1, (1955), p. 73

35. M. Lot-Borodine, *La grâce défiante des sacrements*, Revue des Sciences philos, et théologique XXV année (1963), p. 302

Sfânt este o Cinzecime continuă. În centrul fiecărei Sfinte Taine stă cinzecimea sau pogorârea Duhului Sfânt trimis de Fiul lui Dumnezeu pentru mântuirea și sfințirea creației. „Fiecare Taină este o împărtășire de Hristos și de Duhul Sfânt, sau de Hristos prin Duhul Sfânt”³⁶. În Biserică Duhul Sfânt este într-o continuă „epicleză”. El este Sfințitorul care unește permanent creația cu Dumnezeu, El este cel ce împarte și unește darurile membrilor Bisericii.

Prin Sfintele Taine se realizează unirea intimă între credincios și Hristos prin Duhul Sfânt, pentru ca subiectul uman prin Hristos să primească viața cea nouă, fără de păcat, adusă umanității prin moartea și învierea Lui, de aceea Nicolae Cabasila zice: „să vorbim despre chipul în care fiecare Taină lucrează unirea credincioșilor cu Hristos. Întâi de toate, pentru a ne unii cu Hristos va trebui să trecem prin toate câte a trecut și El, să răbdăm, să suferim și noi câte a răbdat și suferit El”³⁷.

Prin Biserică în Sfintele Taine oamenii au acces la viața mântuitoare a lui Hristos, care se împărtășește într-o formă văzută omului. „Tainele sunt calea naturală a pătrunderii vieții dumnezeiești în cea omenească”³⁸. Astfel putem spune că Sfinte Taine sunt mijloacele alese din creație prin care Hristos comunică celor încorporați în El harul nevăzut al Duhului Sfânt, sau chiar pe El Însuși în Taina Euharistiei. „Tainele sunt așadar lucrări sfinte, 1) instituite de Hristos, care, 2) sub o formă vizibilă, 3) ne împărtășesc harul invizibil al lui Hristos, sau pe Hristos însuși în acțiunile Sale mântuitoare, pentru a ne face părtași de desăvârșirea umanității Sale, sau de mântuire”³⁹, sau mai conchis „Taina este o lucrare sfântă, instituită de Dumnezeu Întrupat, prin care, într-o formă văzută se împărtășește primitorului harul divin nevăzut”⁴⁰. Sfintele Taine au o parte internă, nevăzută – harul, pe care o împărtășesc în chip văzut, în chip extern prin materie și formă. Materia Tainei este lucrul sensibil folosit: apă, pâine, vin, iar forma: cuvintele rostite, sacramentele ceremoniale, deosebindu-se de ceremonialele care însoțesc împărtășirea harului. „Prin Taine, în sens restrâns, adică prin Duhul iubirii lui Dumnezeu, care ne vine neîmpiedicat din trupul lui Hristos, însă prin elemente ale naturii încă nedevenită transparentă în mod vizibil; se descoperă credincioșilor toată natura ca dar al lui Dumnezeu, destinat

36. Pr. Dr. Dumitru Radu, *op.cit.*, p. 156

37. N. Cabasila *Despre viața în Hristos*, trad. Pr. Ene Braniște, Sibiu 1946, p. 36

38. W. A. Visser't Hooft, *Ortodoxia văzută de un protestant*, trad. de Teodor Bodogae, Edit. Teologică, Sibiu 1933, p. 38

39. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *op.cit.*, p. 4

40. *Mărturisirea Ortodoxă*, edit. I.B.M. al B.O.R., București 1952, p. 199

unei depline și generale transparente pentru El”⁴¹.

Sfintele Taine sunt mijloacele reale prin care umanitatea se împărtășește de bunătatea dumnezeiască, ele împărtășesc harul mântuitor, sunt hrana cea spirituală: „Biserica e întruchipată în ele ca mădularele în inimă... Biserica se prefăce în ele, deoarece cele mai tari biruiesc, precum și fierul vârât în foc se prefăce în foc, nu focul în fier, și după cum fierul înroșit în foc ni se arată aieva ca foc, iar nu ca fier, deoarece însușirile fierului sunt absorbite cu totul de cele ale focului, tot așa și cu **Biserica lui Hristos: dacă ar putea cineva să o cuprindă cu privirea, n-ar vedea decât însuși trupul Domnului, prin aceea că e unită cu El și că se împărtășește din trupul Lui**”⁴².

Raportul general al Tainelor cu Biserica articulează Taina lui Hristos. Toate Tainele realizează haric unirea cu Hristos în Duhul Sfânt, dar fiecare Taină oferă credinciosului un har special, având un raport special cu Biserica, contribuind la sfințirea personală a membrilor ei. Toate Tainele prelungesc pe Hristos cu actele Sale mântuitoare prin har în viața credinciosului și a Bisericii, făcându-L actual și contemporan.

Taina Sfântului Botez este Taina creșterii Trupului tainic al Domnului, Taina încorporării în Hristos, în care Hristos se naște în ei ca prunc Sfânt. Toți cei botezați se îmbracă cu Hristos (Galateni 3,27) fiind ancorați în sens gradual în moartea și învierea Lui prin întreita afundare. Prin Botez se realizează cele două aspecte ale îndreptării noastre: moartea față de păcat și participarea la viața cea nouă în Hristos. Calitatea de membru al Bisericii se dobândește doar prin har, prin harul Sfintei Taine a Botezului, harul fiind lucrarea actuală și veșnică a lui Hristos în Duhul Sfânt prin care El oferă omului tot ceea ce are ca Dumnezeu. Omul dobândește calitatea de membru al Bisericii prin Botez, pecetluit în Duhul Sfânt în Taina Mirungerii, și unit deplin cu Dumnezeu prin Sfânta Euharistie. Acest proces complex nu este unul formal și juridic, contractual, ci este o concretizare a voinței și credinței personale, ce ne îndrumă către botez, către primirea lui Dumnezeu, fiind de fapt o tensiune a harului prezent în firea umană (Ioan 6, 44).

Procesul mântuirii personale este inițiat prin încorporarea în Biserică, prin nașterea din apă și din Duh (Ioan 3,5), naștere nouă dată în „baia botezului”, prin „împreunarea cu Hristos”. Omul are prin Hristos posibilitatea de a deveni

41. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Creația ca dar și Tainele Bisericii*, în Ortodoxia an XXVIII; Nr. 1, (1976), p. 15

42. Nicolae Cabasila, *op. cit.* XXVIII p. 87

Dumnezeu după har. Harul nu intră în categoria relației și a legăturii naturale, nefiind nici o putere capabilă de El în fire, căci atunci nu ar mai fi har, ci o putere naturală. El este dat de Hristos în mod necesar, gratuit și universal. „Botezul este pecetea credinței, iar credința legătura cu dumnezeirea”⁴³. Botezul, ca început al noii vieți (αρχή του εἶναι) transformă materia diformă în templu al sfințeniei, readucând dorul după Dumnezeu, împărtășind binele prin iconomia Fiului, care aduce viața cea neveștejită. Prin „baia botezului ne curățim de orice păcat (strămoșesc sau personal), iar prin taina Mirului ne facem părtași la darurile dumnezeiești, prin sfânta împărtășanie dobândim părtășie la viața lui Hristos”⁴⁴.

Sfânta Taină a Botezului a fost instituită de Mântuitorul Iisus Hristos după învierea Sa din morți pentru a oferi fiecărui ins uman eliberarea de sub robia păcatului și a morții renăscându-l în viața nouă adusă de El. Trimițând pe Apostolii săi la propovăduirea mântuirii, Mântuitorul i-a încredințat misiunii sacramentale, zicându-le: „Drept aceea, mergând, învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, Învățându-le să păzească toate câte v-am poruncit vouă, și iată Eu cu voi sunt în toate zilele, până la sfârșitul veacului. Amin” (Matei 28,19-20). Pentru al primii pe Hristos din partea omului se cere credință și pocăință: „Pocăiți-vă și să se boteze fiecare dintre voi în numele lui Iisus Hristos, spre iertarea păcatelor și veți primi darul Duhului sfânt” (Fapte 2,38). Credința este deschiderea și cunoașterea harică a celor dumnezeiești,⁴⁵ este mijlocul și condiția prin care omul se apropie de Dumnezeu și lucrează prin lucrarea Lui în el, este acceptarea integrală a lui Dumnezeu, dar este în același timp și o cale smerită de promovare a omului. În or ce rugăciune a Bisericii, în or ce Taină primitivă este numit pe nume (la Botez, Mirungere, Euharistie, etc.) făcând astfel o mărturisire de credință ca act al voinței și credinței personale, al adeziunii integrale la credința Bisericii.

Taina Sfântului Botez este momentul prin care Hristos se sălășluiește în fiecare ins în parte, este momentul în care omul se unește cu Hristos și crede Lui. De la botez începe comuniunea personală a omului cu Dumnezeu și cu semenii, deoarece: „când ieșim din apa Botezului, noi avem în suflete pe însuși Mântuitorul nostru, și încă nu numai în suflet, ci și pe frunte, în ochi, ba și în

43. Sources Chretiens, Basile de Cesaree, *Contre eunome*, vol. II, III, 5, col. 655c, trad. Bernard Sesboue, *, *, Les editions du Cerf, 29 B. D., de Latour-Mubourg, Paris 1982, p. 165

44. Nicolae Cabasila, *Despre viața în Hristos*, ed. cit. p. 149

45. Pr. Dr. Dumitru Radu, *Păstrarea dreptei credințe condiție a dobândirii mântuirii*, în BOR. Nr. 1-2, (1983), p. 51

mădulare și în cel mai ascuns ungher al ființei noastre și anume Îl avem plin de mărire, curat de orice păcat și lipsit de orice stricăciune, așa precum a înviat, așa cum s-a arătat Apostolilor, precum când s-a înălțat la cer și, în sfârșit, așa cum va fi când va veni iarăși să ne ceară comoara pe care ne-a încredințat-o⁴⁶. Prin Botez omul îmbrăcându-se cu Hristos intră în moartea și învierea Lui (Galateni 3,21), fiind altoit în viața nouă a învierii⁴⁷, pentru că „în apa Botezului ne cufundăm ca într-un mormânt și ne ridicăm în slava Învierii”⁴⁸. Botezul este poarta de intrare a omului în Biserică, de încorporare în Hristos prin imprimarea pecetei lui Hristos în noi, fiind astfel incluși în moartea și învierea Lui⁴⁹, fiind consacrați cu puterea sfințitoare, ca popor al lui Dumnezeu, având în lucrarea noastră lucrarea Lui, ca vase alese, mântuite și sfințite (Romani 6, 3-8).

Sfânta Taină a Mirungerii înaintea încorporarea noastră în Hristos, începută la Botez, prin pecetea Duhului Sfânt, prin pecetea harului, care articulează pe Hristos în trupul nostru. „Pecetea darului Duhului Sfânt” în trupul și peste lucrarea umană este dată spre întărirea credinței și a vieții, pentru a da putere ca omul să răspundă cu darul viții sale la darurile lui Dumnezeu.

Mirungerea sau ungerea cu Sfântul Mir este Taina pogorârii Duhului Sfânt (cincizecime personală)⁵⁰ peste noul ipostas încorporat în Hristos, este darul și răsplata lui Dumnezeu pentru viața cea nouă a creștinului, dar în același timp mirul este darul de jertfă adus de om lui Dumnezeu, prin participarea noastră la Duhul Sfânt⁵¹, de aceea Sfântul Apostol Pavel zice: „Cel ce ne întărește pe noi împreună cu voi, în Hristos, și ne-a uns pe noi este Dumnezeu, Care ne-a și pecetluit pe noi și a dat arvuna Duhului, în inimile noastre.” (II Corinteni 1, 21-22).

Sfânta Taină a Mirungerii este inseparabilă de Botez, pentru că dacă la Botez Hristos sălășluiește în omul cel nou, de la Mirungere omul cel nou devine un alt Hristos⁵². Taina Mirungerii este cea care conferă omului calitatea de creștin așa

46. Nicolae Cabasila, *Despre viața în Hristos*, Sibiu 1946, p. 23

47. *Ibidem*, pp. 26, 41, 44

48. Pr. Lect. D. Radu, *Characterul eclesiologic al Sfintelor Taine și problema comuniunii (teză de doctorat) în „Ortodoxia”* an. XXX (1978) nr. 1-2, p. 184

49. Odon Casel, *Mysterien Gegenwart janrbuch für liturgiewissnschaff*, Munster I.W., 8 Band, 1928, p. 170

50. Pr. Prof. Dr. D. Radu, *Îndrumări misionare*, ed. cit., p. 392

51. Nicolae Cabasila, *op. cit.*, p. 90

52. Pr. Prof. Dr. D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. III, edit. I.B.M. București 1997 p. 48

cum mărturisește Sfântul Chiril al Ierusalimului pentru că numai: „după ce ați fost învredniciți de ungerea cu Sfântul Mir, vă numiți creștini; acum renașterea voastră este întărită și de numele cel purtați. Într-adevăr, înainte de a fi învredniciți de acest har, propriu-zis nu erați vrednici de acest nume, ci erați doar pe cale de a ajunge creștini”⁵³. Comuniunea cu Dumnezeu începută de la Botez prin Taina Mirungerii este îmbogățită și dinamizată prin puterea Duhului Sfânt, prin care noul creștin îmbrăcat cu armele Duhului Sfânt aduce darurile sale lui Dumnezeu și comunității Bisericești contribuind la zidirea întregului trup eclesial, având și puterea lui Hristos care-l îmbracă haric (Filipeni 4,13).

Consfințirea sacramentală a credinciosului în stările și actele prin care a trecut Hristos, realizată multiplu și unitar prin actualizarea lui Hristos, este pecetluită prin Taina Mirungerii, prin Duhul Sfânt prin care credinciosul se exprimă ca dar și jertfă în fața lui Dumnezeu. Prin Mirungere Duhul comuniunii (II Cor. 13,13) împarte darurile lui Dumnezeu, unitar, punându-le la dispoziția întregii Biserici: „căci într-un singur Duh noi toți ne-am botezat ca să fim un trup” (I Cor. 12,13), „în pecetea de bună mireasmă a Duhului Sfânt, îmbibată în toate funcțiunile sufletești și în toate măduarele trupești, sunt cuprinse potențial toate darurile care întăresc însușirile potențiale nesfârșit de variate ale credincioșilor Bisericii, pentru a se dezvolta în tot atâtea slujiri în favoarea comunității bisericești și spre folosul reciproc”⁵⁴. Intimitatea și unirea reală dintre Hristos și credincios este realizată deplin prin Taina Sfintei Euharistii, prin care Hristos cu Trupul și Sângele Său vine în trupul și sângele credinciosului. Euharistia prelungește real și actual pe Hristos în credincios.

Calitatea de membru al Bisericii dobândită prin Botez și Mirungere are ca finalitate primirea reală și totală a lui Dumnezeu prin Sfânta Taină a Euharistiei⁵⁵. Dacă prin Botez și Mirungere Hristos se unește cu omul prin harul Duhului Sfânt, în Sfânta Euharistie Hristos se oferă Însuși cu Trupul și Sângele Său omului. Unirea cu Hristos prin Taina Sfintei Euharistii este deplină, pentru că acum omul nu primește numai harul ci și Izvorul harului pe Hristos Însuși. „În Euharistie, omul renăscut în Hristos și întărit prin Duhul Sfânt nu se mai unește cu Hristos care se naște și moare pentru păcatele noastre, ci cu Hristos care moare

53. Sfântul Chiril al Ierusalimului, *Cateheza III mistagogică*, Cateheze, trad. Pr. D. Fecioru, vol. II, 1945, p. 558

54. Pr. Prof. Dr. D. Stăniloae, *Din aspectul sacramental al Bisericii*, în ST. An. XVII, nr. 9-10, (1965), p. 543

55. A se vedea Pr. Prof. Dr. D. Stăniloae, *Dumnezeiasca Euharistie în cele trei confesiuni*, în O. An V, Nr. 1, (1953), pp. 47-72

la sfârșitul activității Sale, pentru a învia la viața eternă”⁵⁶.

Instituită de Mântuitorul la Cina cea de Taină (Matei 26, 26-28; Marcu 14, 22-24; Luca 22, 17-20) Euharistia aduce în noi Învierea, viața cea veșnică prin unirea maximă personală cu Hristos, după ce: „ne-am îngropat cu El în moarte, prin Botez pentru ca, precum Hristos a înviat din morți, prin slava Tatălui, așa să umblăm și noi întru înnoirea vieții; Căci dacă am fost altoiți pe El prin asemănarea morții Lui, atunci vom fi părtași și ai învierii Lui, Cunoscând aceasta, că omul nostru cel vechi a fost răstignit împreună cu El, ca să se nimicească trupul păcatului, pentru a nu mai fi robi ai păcatului. Căci Cel care a murit a fost curățit de păcat. Iar dacă am murit împreună cu Hristos, credem că vom și viețui împreună cu El, Știind că Hristos, înviat din morți, nu mai moare. Moartea nu mai are stăpânire asupra Lui. Căci ce a murit, a murit păcatului o dată pentru totdeauna, iar ce trăiește, trăiește lui Dumnezeu. Așa și voi, socotiți-vă că sunteți morți păcatului, dar vii pentru Dumnezeu, în Hristos Iisus, Domnul nostru” (Romani 6, 4-11). În Taina Sfintei Euharistii Hristos ne împărtășește, ca membrii ai Trupului Său, viața cea veșnică, dar acest lucru nu se realizează decât prin El, după ce în prealabil ne-am învrednicit pentru al primii : „cine mănâncă această pâine viu va fi de-a pururi” (Ioan 6, 58); „Cel ce mănâncă Trupul Meu și bea Sângele Meu are viață veșnică și Eu îl voi învia în ziua de apoi” (Ioan 6, 54); „căci cel ce mănâncă Trupul Meu și bea Sângele Meu rămâne întru Mine și Eu întru el ”(Ioan 6, 56).

Sfânta Euharistie este astfel coroana tuturor Tainelor, este baza și puterea comuniunii și unității trupului eclesial. Iată că pentru a fi membru al Bisericii și a te bucura de darurile divine este necesar a rămâne în Hristos, dar și al primii pe Hristos prin Taina Trupului și Sângelui Său, pentru că numai așa omul poate avea viață veșnică. Prin Sfânta Euharistie Hristos se extinde personal în oameni pentru a le oferi viața Sa unindu-i cu Sine, deoarece: „El nu mai este lucrător în noi numai prin energia adusă în noi de Duhul Sfânt, ci cu trupul și sângele Lui, imprimate în trupul și sângele nostru. Iar unde e trupul și sângele Său, e prezent și lucrător în mod deplin însuși subiectul lor. Deci însuși subiectul lui Hristos, ca subiect al trupului și sângelui Său, se face prin Euharistie subiect direct al trupului și sângelui nostru, cu care sunt unite intim trupul și sângele Său, care au dat prin aceasta calificarea lor trupului și sângelui nostru, imprimându-se în ele, și care și-au unit lucrările și simțirile lor cu lucrările și simțirile trupului și sângelui nostru. Iar întrucât și fiecare din noi suntem subiect al trupului și

56. Idem, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. III, edit. I.B.M. București 1997 p.57

sângelui nostru și al lucrărilor penetrate de lucrările lui Hristos, noi ne aflăm împreună subiect cu Hristos al trupului nostru devenit și trup al Lui sau trup al Lui devenit și trupul nostru. ... Prin imitarea și comuniunea acesta desăvârșită cu El, noi trăim stările, simțirile și lucrările lui Hristos și el le trăiește pe ale noastre penetrate și calificate de ale Lui”⁵⁷.

Sfânta Euharistie ca Jertfă și Taină supremă a Bisericii este punctul unificator către care converg toate liniile economiei divine și umane, în care Hristos se dă pentru noi ca jertfă, dar ne oferă împreună cu Sine Tatălui, oferindu-Se în același timp și nouă. „Dar Hristos ne aduce ca jertfe nu ca niște obiecte, ci ca persoane, deci ca jertfe care ne aducem și noi pe noi înșine”⁵⁸. Euharistia este jertfa lui Hristos pentru noi, este o întâlnire deplină a Lui cu noi, și o dăruire și actualizare a jertfei Lui nouă. Pâinea și vinul sunt daruri de jertfă ale întregii comunității Bisericești, prefăcute de Duhul Sfânt în Jertfa lui Hristos, ce sunt oferite de Hristos întregii comunități pentru unirea cu El, iar prin Euharistie Hristos unește întreaga comunitate bisericească. Unitatea și comunitatea oamenilor cu Hristos și întreolaltă în Hristos, realizată de Euharistie, este simbolizată de materia euharistică: pâine și vin, ce ne arată că și membrii Bisericii formează un singur trup asemenea boabelor de grâu sau de struguri care adunate devin una: pâine sau vin. „Cum aceasta pâine este răspândită pe munți și adunată a devenit una, astfel să fie adunată și Biserica Ta, de la marginile pământului în împărăția Ta... Adu-ți amine, Doamne, de Biserica Ta... și adun-o din cele patru vânturi, sfînțită în împărăția Ta...”⁵⁹. Deci „Euharistia continuă, adâncește și desăvârșește unitatea și comuniunea cu Hristos și între ei a celor botezați, făcând din cei mulți un singur trup”⁶⁰.

Sfânta Euharistie este prin excelență Taina Bisericii, Taina comuniunii în care întreaga comunitate prin Trupul și Sângele lui Hristos este Trupul Lui. Credinciosul primește pe Hristos euharistic, nu în izolare ci în comuniune cu comunitatea eclezială. Biserica este deplină și unitară numai prin primirea reală a lui Hristos, de aceea Euharistia este sinteza tuturor Tainelor și sinteza întregii Biserici, prin ea Biserica se exprimă ca Trup al lui Hristos. Euharistia, oficiată

57. *Ibidem*, pp. 61-62

58. *Ibidem*, p. 73

59. *Didahia*, IX și X; în *Scrierile Părinților Apostolici* (în colecția PSB. vol. 1), traducere, note și indicii de Pr. D. Fecioru, București, Edit. I.B.M. al B.O.R., 1979, pp. 29 și 30.

60. Pr. Lect. D. Radu, *Caracterul ecleziologic al Sfintelor Taine și problema comuniunii* (teză de doctorat) în „Ortodoxia” an XXX (1978) nr. 1-2, p.257

de Hristos prin ierarhia sacramentală, oferă pe Hristos Bisericii și Biserica în totalitatea ei cler și credincioși lui Hristos. „Între Euharistie și Biserică este o legătură foarte strânsă atât în sensul că de Euharistie nu se pot împărtăși decât cei botezați și unși cu Sfântul Mir, și prin aceasta deveniți mădulare ale Bisericii, cât și în acela că Euharistia este aceea care constituie și realizează Biserica. În afara ei nu există Biserică”⁶¹. Prin Euharistie credinciosul poate spune cu adevărat: „de acum nu mai trăiesc eu ci Hristos trăiește în mine” (Filipeni 4, 13). Permanentă unire a credinciosului cu Hristos euharistic se continuă pe parcursul întregii vieți a credinciosului.

Dat fiind faptul că viața omului în trup, chiar și după botez, după purificarea de păcat (strămoșesc și personal), este supusă senzualității având o aplecare spre păcat, Hristos a rânduit Taina Pocăinței sau a Spovedaniei un al „doilea botez”, prin care omul să fie restabilit în har, iertându-i-se păcatele, pentru a fi apt al primii pe Hristos.

Prin Taina Pocăinței credinciosul primește iertarea de păcate, prin mărturisirea lor sinceră și căința fierbinte pentru ele făcută în fața preotului sau a episcopului, reprezentanții văzuți ai lui Hristos, primind izbăvirea de păcate de la Hristos cel nevăzut. Pocăința ca Taină a restabilirii vieții creștine, (Ioan 20, 22-23) „Luați Duh Sfânt cărora veți ierta păcatele iertate vor fi, cărora le veți ține ținute vor fi”, stă alături de Taina Sfântului Maslu care restabilește pentru binele personal și al Bisericii viața credinciosului, vindecându-l de bolile trupului și sufletului: „De este cineva bolnav între voi să cheme preoții Bisericii și să se roage pentru el, ungându-l cu untdelemn, în numele Domnului. Și rugăciunea credinței va mântui pe cel bolnav și Domnul îl va ridica și de va fi făcut păcate se cor ierta lui” (Iacov 5, 14 și 15). Taina Sfântului Maslu alături de Pocăință fortifică participarea eclesială a credinciosului. „Maslul se săvârșește cu asistența rugătoare a credincioșilor și de obicei cu contribuția lor materială. Comunitatea sporește puterile de viață ale bolnavului sau îl întărește cu căldura ei până în pragul clipelor de supremă și înghețată singurătate ale credincioșilor ale despărțirii de toți și de toate de pe pământ”⁶².

Nunta și Hirotonia sunt Tainele speciale ale Bisericii.

Taina nunții este taina comuniunii ce reflectă relația dintre Hristos și Biserică (Efeseni 5, 23, 13-32). Dumnezeu a creat omul în comuniune (Facere 2,18)

61. Pr. Prof. Dumitru Radu, *Îndrumări misionare*, ed. cit., p. 395

62. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Din aspectul sacramental al Bisericii*, în S.T. an XVII, nr. 9-10, (1965), p. 557

binecuvântând unirea dintre bărbat și femeie (Facere 1,27;2, 24). Mântuitorul prin prezența Sa la nunta din Cana Galileii (Ioan 2, 1-11) consfințește unirea dintre bărbat și femeie, prin care aceștia devin una în Hristos, prin Biserică, bucurându-se de harul unității numai în comunitatea unuia cu altul. „Prin harul nunții comuniunea familiei e înălțată într-un anumit sens la nivelul Bisericii, sau comunitatea bisericească e ajutată să se realizeze prin familii, care sunt și un model concret al comuniunii bisericești”⁶³.

Taina Preoției este exercitarea slujirii lui Hristos în Biserică. Preoția ca Taină este condiția celorlalte Taine, prin care Hristos lucrează⁶⁴. Taina Preoției este legată direct de Arhieria lui Hristos, de jertfa Sa de pe Cruce și Învierea Sa din morți. În general preoția înseamnă putere dumnezeiască dată de Hristos Apostolilor și succesorilor lor hirotoniți canonic: „precum M-a trimis pe Mine Tatăl, vă trimit și Eu pe voi. Și zicând acestea a suflat asupra lor zicând: luați Duh Sfânt...” (Ioan 20, 21-23). Preoția sacramentală cu treptele ei: episcop, preot și diacon, extinde pe Hristos ca : Învățător, Arhiereu și Împărat, și lucrarea lui în Biserică. Preoția în sacerdoțiul ei, este o cinzecime a darurilor divine peste întreaga comunitate eclesială. Sfintele Taine, ierurgiile (lucrări sfinte) și toate actele săvârșite de preoția sacramentală unesc și sfințesc pe credincios în Hristos.

Preoția sacramentală ca organ văzut al lui Hristos este modalitatea compatibilă cu caracterul văzut al comunității și comuniunii oamenilor cu Dumnezeu, care primesc în mod nevăzut pe Hristos Însuși. Preoția este chipul văzut al lui Hristos îndreptat către membrii Trupului său, Biserica. În acest sens putem spune că **HRISTOS ESTE PREOTUL, DAR PREOTUL NU ESTE HRISTOS**, pentru că: „fără un subiect uman, care să-L reprezinte pe Hristos în chip văzut, Hristos nu ne-ar putea împărtăși ca persoană darurile Sale, sau nu s-ar putea dăruia pe Sine Însuși în celelalte Taine, ca prin mijloace văzute. Dăruirea Sa nu s-ar putea face decât în mod nevăzut. Dar acesta ne-ar menține fără ieșire în nesiguranță dacă Hristos ni S-a dăruit în mod real, sau suntem robii unor iluzii subiective; nu am avea trăirea lui Hristos ca subiect deosebit de noi în persoana preotului care ne întâmpină în numele Lui”⁶⁵. Ierarhia sacramentală instituită de Hristos este organul prin care El ca subiect lucrează activ și actual prin subiectele umane consacrate prin Taina Hirotoniei.

Alegând pe cei Doisprezece apostoli și pe cei Șaptezeci de Ucenici,

63. *Ibidem*, p.556

64. Idem, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. III, edit. cit., p. 98

65. *Ibidem*, p. 97

Mântuitorul i-a pregătit pe aceștia pentru a exercita întreita slujire în Biserică, în calitate de urmași ai Săi, astfel: a) învățarea dreptei credințe; b) săvârșirea lucrărilor sfinte; c) conducerea credincioșilor spre mântuire.

Preoția sau Arhieria lui Hristos este exercitată prin ierarhia sacramentală: episcop, preot, diacon, investită cu „harisma” sau darul slujirii lui Hristos, în legătură directă cu El prin succesiune apostolică. Apostolicitatea, așa cum o înțelege Biserica, constă în faptul că Iisus Hristos Însuși este prezent activ în Apostolii Săi⁶⁶ și urmașii lor. Pentru aceea identifică Mântuitorul ascultarea credincioșilor față de Apostoli cu ascultarea adusă Însăși Persoanei Sale dumnezeiești (Luca 10, 16), iar primirea sau respingerea Apostolilor, cu primirea sau respingerea Sa și a Tatălui Său (Mat. 10, 40).

Ierarhia bisericească (conducere sfântă în înțeles etimologic) exercită preoția lui Hristos⁶⁷. Prin episcop și preot comunitatea bisericească beneficiază de Hristos care se oferă în Sfintele Taine. Preotul și episcopul încorporează în Hristos pe credincioși (prin Botez, Mirungere, Euharistie), îi purifică și întărește prin (Spovedanie și Euharistie), îi dedică prin sfințire unor misiuni în comunitate (Nunta și Preoția) și îi tămăduiește de toată boala trupească și sufletească (Maslul). Prin ierarhia bisericească Mântuitorul Hristos își continuă lucrarea Sa sacerdotală, ca Arhiereu în veac.

Preoția sacramentală exercită preoția lui Hristos nu în izolare ci în legătură cu întreaga comunitate bisericească. „Deci, convergența comunității eclesiale în episcop trebuie să fie totală după cum totală trebuie să fie convergența episcopului în Biserică, pentru a fi și el într-adevăr o prezență iconică a lui Hristos în Biserica Lui”⁶⁸.

Relația dintre Biserică și Sfintele Taine este inseparabilă. Biserica nu poate și concepută fără Taine, dar nici Tainele fără Biserică. Tainele aparțin Bisericii prin Hristos Capul ei care se extinde prin ele, în care credincioșii, membrii Bisericii, sunt mântuiți și sfințiți, puși într-o continuă, întâlnire, legătură și înnoire cu Dumnezeu. Toate acestea arată că „pe cât de sacramentală este Biserica, pe atât de eclesiologice sunt Tainele”⁶⁹.

Sfintele Taine ca lucrări ale lui Hristos în Duhul Sfânt în Biserică sunt

66. Pr. Prof. Is. Todoran, *Apostolicitatea Bisericii*, în „Mitropolia Ardealului”, an VII(1962), nr. 3-6, p. 315.

67. Pr. Prof. Dr. Dumitru Radu, *Taina Preoției*, în „Ortodoxia”, XXXI (1979), nr. 3-4, pag. 550

68. Pr. Lector Dumitru Radu, *Caracterul eclesiologic al Sfintelor Taine*, ed. cit., p.295

69. Idem, *Sfintele Taine în viața Bisericii*, în ST. Nr. 3-4, (1981), p. 193

„respirația continuă a Bisericii prin care ea inspiră și revarsă neîncetat pe Duhul Sfânt asupra mădulelor ei”⁷⁰ pentru mântuirea și sfințirea lor.

Concluzii

Biserica este „taina mântuirii”, „taina lui Hristos” Dumnezeu – Omul, prelungit și în curs de prelungire prin Sfintele Taine. În ea se realizează mântuirea subiectivă sau personală prin care fiecare membru al ei primește roadele mântuirii obiective realizată de Hristos prin: Întrupare, Jertfă, Înviere și Înălțare. Privită în ființa sa teandrică Biserica este Trupul sobornicesc, comunitar al lui Hristos în care El este prezent și lucrează în fiecare membru al ei. Biserica este nedespărțită de Hristos fiind Mireasa Lui, o comuniune universală a umanității realizată de Hristos în Duhul Sfânt prin Trupul Său sacramental, dar această comuniune nu se realizează fără o legătură specială cu fiecare membru al Bisericii prin harul Duhului Sfânt în Sfintele Taine.

Biserica este expresie a vieții Sfintei Treimi extinsă în umanitate dar și comuniunea de iubire și de viață a oamenilor cu Dumnezeu, prin Hristos, Logosul întrupat al Tatălui, în Duhul Său. Prin Sfintele Taine, Hristos se împărtășește neconținut Bisericii Trupul Sau îndumnezeit, fiecărui membru, dar nu în mod separat, ci în iubire sau într-o comuniune ce se adâncește tot mai mult. În Biserică, Duhul Sfânt lucrează prin energiile necreate, personalizate și creatoare de comuniune, la unirea tuturor cu Capul Hristos – Mântuitorul. Sfintele Taine desăvârșesc lucrarea de propovăduire a cuvântului lui Dumnezeu prin care suntem chemați la unire cu Hristos. Prin ele ne împărtășim de puterea lui Hristos și chiar mai mult ni se comunică El Însuși, unindu-se real cu noi. Ca și Cuvântul lui Dumnezeu, Sfintele Taine se cer primite cu credință, deoarece efectul lor se produce „pe plan transempiric, supraconștient, la rădăcinile conștiinței noastre”⁷¹, fapt care depășește capacitatea noastră de a simți imediat puterea comunicată.

Biserica ca Trup al lui Hristos în Duhul Sfânt, prelungește pe Hristos prin Sfintele Taine în fiecare membru al ei, aceștia fiind temple ale Duhului Sfânt sau temple ale divinității care prin har se împărtășesc de toată bogăția și viața divină, devenind transparenți sau hristofori.

70. *Ibidem*, p. 193

71. *Ibidem*, p. 25.

Bibliografie

1. ANDRUȚOS, HRISTOS, *Dogmatica*, traducere de Dr. Dumitru Stăniloae, Sibiu, 1930
2. *Biblia sau Sfânta Scriptură*, tipărită cu binecuvântarea Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod, I.B.M., București 1993
3. BORODINE, MYRRHA, LOT-, *La grâce défiante des sacrements*, Revue des Sciences philos, et théologique XXV année (1963)
4. BULGACOV, SERGHEI, *Orthodoxia*, Paris, Felix Alcon, 1932.
5. CASEL, ODON, *Mysteriengegenwart janrbuch fur liturgiewissnschaff*, Munster I.W., 8 Band, 1928, pp. 145-224
6. SFÂNTUL CIPRIAN, „*De unitate Ecclesiae*”, P.L. IV, 509-536
7. SFÂNTUL CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Scrieri. Partea a IV-a, Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, în col. P.S.B., nr. 40, I.B.M., București 2000
8. SFÂNTUL CHIRIL AL IERUSALIMULUI, *Cateheze*, trad. Pr. D. Fecioru, vol. II, București, 1945
9. CHIȚESCU, PROF. NICOLAE, *Biserica Trupul tainic al Domnului*, în „BOR”, an LX (1942), nr. 7-8.
10. COMAN, G., PR. PROF. IOAN, *Aspecte umaniste în viața și opera Sfântului Atanasie cel Mare...*, în „M.O.”, XXVI (1974) nr. 5-6, pp. 378-402
11. *Didahia*, în *Scrierile Părinților Apostolici* (în colecția PSB. vol. 1), traducere, note și indicii de Pr. D. Fecioru, București, Edit. IBM. al BOR., București 1979
12. EVDOCHIMOV, PAUL, *L'Esprit Saint dans la Tradition orthodoxe*, Paris, Les Editions du Cerf, 1969
13. SFÂNTUL IOAN HRISOSTOM, *Explicare la Psalmul 148*, Migne, P.G., LV, col. 483
14. IDEM, *Omlilia VI la Lazăr*, Migne, P.G. XLVIII, col. 1032
15. SFÂNTUL GRIGORE DE NYSSA, *Scrieri. Partea I. Despre viața lui Moise, Tâlcuire amănunțită la Cântarea Cântărilor, Despre fericiri, Despre rugăciunea domnească* traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, în col. P.S.B., nr. 29, I.B.M., București 1982
16. IGNĂTESCU, Magistrand, Pr. VASILE, *Principiul comuniunii în*

Ortodoxie, în O. Nr. 3, (1956), pp. 358-368

17. *Mărturisirea Ortodoxă*, edit. I.B.M. al B.O.R., București 1952

18. MIRCEA Pr. IOAN, *Învățătura despre Biserică în Evanghelie privită interconfesional*, în „Ortodoxia”, An. VII, Nr. 1, (1955)

19. MOLDOVAN, Pr. ILIE, *Natura și harul în gândirea teologică a Sfântului Vasile cel Mare*, în. O. XXXI, Nr.1, (1979), pp. 75-89

20. SFÂNTUL NICOLAE CABASILĂ *Tălcuirea dumnezeieștii liturghii; și Despre viața în Hristos*, traducere Pr. Prof. Dr., Ene Braniște, și Pr. Prof. Dr. T. Bodegă, Edit. Arhiepiscopiei București, 1989, și traducerea Sibiu 1946.

21. NIFON, I.P.S. MIHĂIȚĂ, *Ortodoxie și ecumenism*, Editura ASA, București 2000

22. POPESCU Pr. Prof., DUMITRU, *Iisus Hristos Pantocrator*, edit. I.B.M. al B.O.R., București 2005

23. RADU, Pr. Prof. Dr. DUMITRU, *Caracterul ecleziologic al Sfintelor Taine și problema intercomuniunii*, teza de doctorat în „Ortodoxia”, an. XXX, 1979, nr. 1-2, pp. 13-388

24. IDEM, *Îndrumări misionare*, (Ediție colectivă) Editura Institutului Biblic și de Misiune a Bisericii Ortodoxe Române, București, 1986

25. IDEM *Taina preoției*, în „Ortodoxia”, an. XXXI, 1979, nr. 3-4, pp. 532-552;

26. IDEM, *Sfintele Taine în viața Bisericii*, în S.T., Nr. 3-4, (1981)

27. IDEM, *Păstrarea dreptei credințe condiție a dobândirii mântuirii*, în BOR. Nr. 1-2, (1983), pp. 51-77

28. IDEM *Autoritate și conciliaritate în practica actuală a Bisericii: convergențe și tensiuni*, în „Ortodoxia”, an. XLI, 1989, nr. 2, pp. 90 -114

29. RIOU, ALAIN, *Le monde et l'Eglise selon Maxim le Confesseur*, Paris, Beauchesne, 1973

30. SFÂNTUL SIMEON NOUL TEOLOG, *Cele 225 de capete teologice și practice, capete morale; Cuvântări morale, întâia și a cincea în Filocalia*, nr. VI, traducere, de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, I.B.M., București 1977

31. STĂNILOAE, Pr. Prof. DR. DUMITRU, *Teologia dogmatică*, vol. I-III, E.I.B., București 1996, 1997

32. IDEM, *Ființa Tainelor în cele trei confesiuni*, în „Ortodoxia”, an. VIII, 1956, nr. 1, pp. 3-28;

33. IDEM, *Iisus Hristos sau restaurarea omului*, Sibiu 1943

34. IDEM, *Din aspectul sacramental al Bisericii*, în ST, an. XVIII, 1966, nr. 9-10, pp. 530-562;

35. IDEM, *Relațiile treimice și viața Bisericii*, în „Ortodoxia”, an. XVI, 1964, nr.4, pp. 503 - 525;
36. IDEM, *Sfânta Treime, structura supremei iubiri*, în ST, an. XXII, 1970, nr. 5 - 6, pp. 333 355;
37. IDEM, *Dumnezeiasca Euharistie în cele trei confesiuni*, în „Ortodoxia” An V, Nr. 1, (1953), pp. 46-115
38. IDEM, *Sfântul Duh în revelație și în Biserică*, în „Ortodoxia”, an. XXVI, 1974, nr. 2, pp. 216-249;
39. IDEM, *Creația ca dar și tainele Bisericii*, în „Ortodoxia”, an. XXVIII, 1976, nr. 1, pp.10-29;
40. SFÂNTUL VASILE CEL MARE, *Contre d'Eunome*, Sources Chretienne, Traductions et notes de Bernard Seboie s.j. Tom.I et II, Les Editions du Cerf, Paris, 29, 1982
41. TODORAN, Preot Profesor, ISIDOR, *Apostolicitatea Bisericii*, în „Mitropolia Ardealului”, an VII (1962), nr. 3-6.
42. VASILESCU, Diac. Prof. EMIL, *Locașurile de cult în creștinism și în alte religii*, în. G. B. (1955) Nr. 10-11, pp. 681-692
43. VISSER'T HOOFT W. A., *Ortodoxia văzută de un protestant*, trad. de Teodor Bodogae, Edit. Teologică, Sibiu 1933
44. ZIZOULAS, YOANNIS, (*Lettre ecclesial*) *Ființa Ecclesială*, traducere Aurel Noe, Editura Bizantină, București 1996, și edit. Labor et Fides, Geneve, Paris 1981

CERCETÂND ȘI ÎNȚELEGÂND SFINTELE SCRIPTURI

Prof. Drd. Spătaru Gina Doina Justina

„Toată Scriptura este însuflată de Dumnezeu și de folos spre învățatură, spre mustrare, spre îndreptare, spre înțeleptirea cea întru dreptate desăvârșită” (II Tim. 3,16).

Cu cât pătrundem în Sfintele Scripturi mai adânc prin teologie și prin tâlcuire, cu atât ne dau și ele mai bogat mireasma Duhului Sfânt și înțelegem mai mult cuprinsul lor. Mântuitorul ne spune: „Cercetați Scripturile, că socotiți că în ele aveți viață veșnică. Și acelea sunt care mărturisesc despre Mine” (In. 5,39). Deci știm din gura lui Hristos că Sfintele Scripturi sunt mărturii ale lui Dumnezeu.

Proorocul David zice: În calea mărturiilor Tale, Doamne, m-am desfătat ca de toată bogăția (Ps. 118). Mare adevăr este în aceste cuvinte. Cine aleargă pe calea mărturiilor sau pe calea dumnezeieștilor Scripturi și pe calea înțelesurilor duhovnicești din ele, pururea se veselește de înălțimea tainelor care se află în ele.

Duhul Sfânt fericește mai departe pe cei ce le cercetează, zicând: Fericiți cei ce cearcă mărturiile Lui, cu toată inima Îl vor căuta pe Dânsul (Ps. 118, 2)¹. Duhul Sfânt Însuși fericește pe omul care cearcă mărturiile Lui, adică cearcă cu de-amănuntul înțelesul duhovnicesc al Sfintelor și dumnezeieștilor Scripturi.

1. *Psaltirea*, ediția a opta, EIBMBOR, București, 1992, p. 220

Pentru care pricină caută omul cu toată inima pe Dumnezeu în calea Scripturilor? Pentru înțelegerea celor ce citește. Căci, rugându-se lui Dumnezeu să-i deschidă ochii minții, înțelege taine mari și negrăite, atât cât este cu putință omului a înțelege, și atunci aleargă cu toată puterea pe calea poruncilor lui Dumnezeu.

Biblia este colecția formată din 66 de cărți sfinte, cuprinse în două părți: Vechiul (39) și Noul Testament (27). Acestea au fost scrise de oameni aleși de Dumnezeu, care au trăit în țara Sfânta într-o perioadă de aprox. 1500 ani. Cel dintâi autor al primelor 5 cărți ale Scripturii (Pentateuhul) a fost Moise, iar cel mai de pe urmă Sf. Apostol și Evanghelist Ioan, care a scris „Apocalipsa”. Vechiul Testament a fost scris în limba ebraică, iar Noul Testament în limba greacă. Cărțile Sfintei Scripturi sunt împărțite, după conținut, în trei grupe: istorice (prezintă istoria neamului omenesc de la crearea primei familii până la Avraam, precum și istoria poporului evreu până la venirea Mântuitorului Iisus Hristos), cărțile profetice (relatări despre evenimente viitoare și sunt în număr de 16) și cărți poetice (cu caracter învățătoresc, îndrumător pentru viață, ele pot fi didactice – ex. *Iov* – și lirice ex. *Psalmi*).

Sfânta Scriptură sau Biblia este „cartea cărților” și este unul din cele mai vechi documente ale culturii și civilizației omenești. Biblia este documentul scris al Descoperirii lui Dumnezeu în istorie: „După ce Dumnezeu odinioară, în multe rânduri și în multe chipuri, a vorbit părinților noștri prin prooroci, în zilele acestea mai de pe urmă ne-a grăit și nouă prin Fiul” (Ev.1,1-2). Deosebirea fundamentală dintre Biblie și celelalte cărți este inspirația divină, descoperirea pe care Dumnezeu a făcut-o diferiților oameni pe care i-a făcut capabili să scrie și să transmită fidel mesajul dumnezeiesc către oameni. Sfântul Duh a inspirat pe autorii biblici să scrie cuvântul lui Dumnezeu, pentru aceasta credem și învățăm că autorul real al Sfintei Scripturi este Duhul Sfânt.

Autorii sfinți au scris sub călăuzirea și puterea Duhului Sfânt, ei s-au bucurat de asistența dumnezeiască în consemnarea adevărilor de credință primite prin revelație sau descoperire divină: „Atunci când poporul Israel se depărta de Dumnezeu și refuza poruncile Lui, prin profeți, Duhul lui Dumnezeu, păstra partea (de multe ori, aparent cea mai neînsemnată)” care-i rămăsese fidelă, pe care o conducea potrivit principiului substituirii cu lucrări noi spre a o înălța din ce în ce mai mult spre El. În acest sens, Dumnezeu spune profetului: „Vă voi da o inimă nouă și duh nou vă voi da; voi lua din trupul vostru inima cea de piatră și vă voi da inima de carne. Pune-voi înăuntru vostru Duhul Meu și voi face ca să umblați după legile Mele și să păziți și să urmați legile Mele” (Iezechiel 36, 16-17). Pe măsură ce omul vechiului legământ se învrednicea să conlucreze cu

Dumnezeu, Duhul Lui i se comunica din ce în ce mai mult. În sensul celor ce aveau să se petreacă mai târziu, Duhul a lucrat în mod deosebit asupra unei linii genealogice a Vechiului Testament, pregătind tainic pe reprezentanți în vederea împlinirii misiunii care le era, de altfel, rânduită în planul lui Dumnezeu, aceea de restaurare a omului și a lumii. La capătul purificării succesive a celor aleși, Duhul alege pe Sfânta Fecioară Maria și-i binevestește că va fi Maica lui Dumnezeu².

Explicarea sau interpretarea reală și corectă a Bibliei o are numai Biserica, nu persoane singulare, după propria lor înțelegere. Aceasta pentru că „Biserica Dumnezeului celui viu, este stâlp și temelie a adevărului” (I Tim. 3,15), ea a păstrat cu sfințenie cărțile Sfintei Scripturi, separându-le de așa numitele apocrife (cărți considerate inspirate, dar neautentice). Singură Biserica, în calitate de instituție divino-umană întemeiată de Hristos, Domnul cel Înviat a apărut Sfânta Scriptură de răstălmăciri, de învățăturile greșite apărute în decursul veacurilor. Numai Biserica are îndreptarul cuvintelor sănătoase (II Tim 1,13) și toți câți vor umbla după îndreptarul acesta, pace și milă asupra lor (Gal.6.16).

Nu oricine poate explica corect Biblia, ci numai cei anume pregătiți și rânduiți de Sfânta Biserică. Sf. Apostol Petru ne atenționează că în epistolele Sf. Apostol Pavel sunt unele lucruri cu anevoie de înțeles, pe care cei neștiutori și neîntăriți le răstălmăcesc, ca pe celelalte Scripturi, spre a lor pierzare (II Tim 3,16). Iar Sf. Iacov ne descoperă de asemenea: „Nu vă faceți mulți învățători, frații mei, știind că (noi învățătorii) mai mare osânda vom lua” (3.1). Sf. Apostol Pavel întreba pe locuitorii Corintului și cu ei pe toți creștinii: „Oare toți sunt învățători?” (I Cor. 12.29).

Nu este suficient pentru un real și bun tâlcuitor și înțelegător al Bibliei să știe multă carte, căci omul înțelept și învățat (marele dregător) de la curtea reginei Candachia a Etiopiei nu înțelegea textul biblic pe care-l citea, până ce slujitorul Bisericii, diaconul Filip i l-a tălmăcit. Marele dregător etiopian, deși se întorcea din Ierusalim, având deci preocupări religioase, căci de aceea a fost în cetatea sfântă și practica credința, citind din Biblie, a grăit: „Cum aș putea să înțeleg dacă nu mă va călăuzi cineva?” (F. Ap. 8,31). Tâlcuirea Sfintei Scripturi cere pricepere, stăruință și mai ales vocație sfântă.

Un îndrumător, pentru înțelegerea autentică a Sfintei Scripturi trebuie ca pe lângă știința de carte să mai aibă și sfințenia vieții, așa cum au avut-o Sfinții Părinți ai Bisericii lui Hristos în decursul celor douăzeci de veacuri. Aceștia s-au

2. Paul Evdokimov, *Prezența Duhului Sfânt în Tradiția Ortodoxă*, Editura Anastasia, București, 1995, p. 10

străduit și noi trebuie să ne preocupăm să împlinim cuvântul divin: „Fiți sfinți, pentru că sfânt sunt Eu” (1 Pt. 1,16).

Dacă fiecare cititor al Bibliei explică textul după capul lui se va ajunge la diferite și false păreri, înstrăinate și îndepărtate de învățătura cea sănătoasă. Într-o asemenea situație se nesocotește și se calcă ceea ce îndemna prin cuvântul revelat Sf. Ap. Pavel: „Ține dreptarul cuvintelor sănătoase, pe care le-ai auzit la mine, cu credința și cu iubirea ce este în Iisus Hristos” (II Tim. 1,13).

Un mare părinte al Bisericii ortodoxe române zicea: „Nu putem renunța la Sfintele Canoane și la practica milenară a Bisericii. Să mergem pe drumul Părinților și înaintașilor noștri, pe drumul canonic al Sfintei Tradiții”³.

Un teolog ortodox contemporan mărturisea de asemenea: „Dogmele, așa cum spuneam, sunt pavăze împotriva ereziilor, împotriva veșnicelor tentații ale inteligenței umane, sunt locuri de comunicare în adevărul viu al lui Hristos și nu arme ale opoziției și antagonismelor. Dogmele, ca structuri ale Bisericii (primat, sobornicitate ierarhie, disciplină), sunt în serviciul vieții și al dragostei. Viața liturgică își regăsește locul în mesajul Ortodoxiei, ca mod privilegiat și necesar de experiență eclesială și personală trecută și prezentă a comuniunii cu Hristos în Duhul Sfânt”⁴.

Paul Evdokimov vorbind despre teologia Sf. Grigore de Nisa zice: „Toată teologia Sfântului Grigore de Nisa este străbătută de acest adevăr: sufletul primește discul soarelui, conlocuire divină percepută numai cu ochii credinței. Ochiul heliomorf vede ceea ce îi est eomogen, co-natural, căci lumina este elementul său; ochiul nu numai că primește lumina, ci și emite lumină, dar pentru aceasta trebuie să fie la fel cu ochiul Porumbelului, ochiul Duhului Sfânt”⁵ sau „Slava ochilor este să fie ochii Porumbelului, căci omul vede prin Duhul Sfânt”⁶.

Unul dintre marii Sfinți Părinți răsăriteni vorbind despre inspirația sau insuflarea Duhului Sfânt, remarcă faptul că această acțiune dumnezeiască asupra unui autor sfânt, nu face decât să-i lumineze mintea spre a cunoaște și înțelege cele descoperite de Dumnezeu, fără însă a-i fi anulată cugetarea, voința ori felul în care el a redat cele descoperite: „Sinergismul răsăritean aduce o soluție de reciprocitate care apără libertatea omenească, demnitatea sa de copil căruia i

3. *Părintele Paisie de la Sihla*, Ed. Bizantina, București, 1999, p. 206

4. Boris Bobrinskoy în *Revista de Teologie Sfântul Apostol Andrei*, anul IV, nr. 7 iulie-decembrie 2000, Editura Europolis, Constanța, p. 37

5. Paul Evdokimov, *Ortodoxia*, trad. din lb. franceză de Dr. Irineu Ioan Popa, EIBMBOR, București, 1996, p. 123

6. Idem, *Ibidem*

se adresează Dumnezeu Tatăl său. Sfântul Vasile spune limpede că Duhul nu suprimă mintea celui pe care îl inspiră, pentru că un astfel de efect ar fi demonic”⁷.

Părinții afirmă faptul că există și un progres în descoperirea dumnezeiască: „există o descoperire progresivă a Adevărului: «trebuie ca lumina solară să lumineze prin anagogii treptate», Sf. Grigorie de Nazianz (Om. XXXI, 25,26). În această înaintare a adevărului, Biserica își rezervă o judecată destul de nuanțată și care dovedește că treptele înălțării spre absolut formează o întreagă gamă de apropieri, ceea ce ne ferește de idolatria formelor aproximative”⁸.

Or pentru a înțelege și interpreta corect „cuvintele inspirate”, trebuie să avem „identica inspirație a Duhului Sfânt, iar aceasta este sarcina inerentă a Bisericii – Tradiția vie”⁹.

Duhul Sfânt este cel care lucrează tainic în Biserica lui Hristos: „Duhul adevărește, «amintește» tot ceea ce a spus Hristos, își sfârșește și desăvârșește misiunea Sa înfăptuind în oameni omenitatea lui Hristos, hristificându-i. În timpul vieții sale pământești Hristos este cel care lucrează, iar Duhul Sfânt este prezent în actele sale. Acum, Duhul Sfânt este cel care lucrează ca să-L reveleze pe Hristos în lăuntrul lucrărilor Sale. Timpul Bisericii este timpul Duhului Sfânt și se situează între cele două parusii ale Domnului”¹⁰.

Nu putem viețui creștinește dacă nu cunoaștem legile după care trebuie să viețuim (Mt. 13,52). „Toți câți nu cunosc Scripturile nu sunt stăpâni de casă; nu le au nici ei și nici nu le primesc de la alții ci se uită cu nepăsare la ei înșiși cum pier de foame. Nu numai aceștia, dar și ereticii nu se pot bucura de această bucurie a Domnului. Că nu scot noi și vechi, nici pe cele vechi nu le au, de aceea nu le au nici pe cele noi”¹¹.

În limba română părți din Sfânta Scriptură sunt cele mai vechi manuscrise ale noastre (codicele voronețean sec XV, cel maramureșean, Psaltirea Scheiana și Psaltirea Hurmuzaki sec XVI), de asemenea primele cărți tipărite în limba română au fost părți din Biblie: Catehismul din 1544 și Tetraevanghelul slavo-român (ambele publicate la Sibiu 1551-1553), Palia de la Orăștie (1582), Noul Testament (Bălgrad 1648) sau Biblia lui Șerban Cantacuzino (București 1688). La noi, în limba română, Sfânta Scriptură în întregul ei sau în parte, a cunoscut

7. *Ibidem*, p. 209

8. *Ibidem*, p. 211

9. *Ibidem*, p. 213

10. *Ibidem*, p. 214

11. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, traducere, introducere și note de Pr. D. Fecioru, EIBMBOR, București, 1994, p. 550

peste cincisprezece traduceri și revizuiți, deosebirea între ele fiind doar exprimarea diferită a aceluiași adevăr dumnezeiesc. Limba este asemenea copacului viu care crește și se înnoiește (cum scria acum 150 de ani Mitropolitul Șaguna). Limba este un organism viu care se dezvoltă și crește.

Astăzi sunt în uz, în limba română, două versiuni: una oficială tipărită cu aprobarea Sfântului Sinod, de către Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române și alta așa numită traducerea Cornilescu sau britanică folosită de grupările neoprotestante (baptiști, penticostali, adventiști, martori ai lui Yehova, s.a.).

Unii dintre cititorii de azi se întreabă sau sunt întrebați tendențios de alții: care este textul sau traducerea autentică? Căci Biblia a trecut prin mii de copii, traduceri, corecturi sau imprimări. Traducerile și tipărirea Bibliei au primit o tentă confesională. Credincioșii ortodocși au convingerea și încredințarea că „Biblia cu Cruce”, cea tipărită cu binecuvântarea Sfântului Sinod, este cea care ne poate lumina și povățui pe calea cea dreaptă, sigură și scurtă a mântuirii noastre.

Oricine poate citi Biblia pentru un interes duhovnicesc, literar, istoric, arheologic, dar interpretarea ei corectă se face de către cei pregătiți de și în numele Bisericii lui Hristos, de cei cu vocație și hirotoniți, cei care posedă de la Hristos Domnul prin succesiunea apostolică în credința și practica de veacuri: „cunoașterea tainelor împărăției lui Dumnezeu” (Lc.8,10).

Domnul nostru Iisus Hristos când a definit mântuirea a afirmat că ea este cunoașterea lui Dumnezeu. Mai mult decât auzirea Cuvântului, creștinii sunt chemați să cunoască și să înțeleagă adevărul lui Dumnezeu: „Veți cunoaște adevărul și adevărul vă va face liberi” (In. 8,32).

Dar cum am putea găsi adevărul lui Dumnezeu? De la începutul istoriei, oamenii au fost preocupați de căutarea lucrurilor profunde legate de adevăr, bine, dreptate, libertate, fericire și speranță. Marile religii, artele, filosofia, muzica, literatura și științele au cercetat aceste lucruri și au încercat totdeauna să ofere perspective. O simplă trecere în revistă a celor mai importante răspunsuri înregistrate în istoria culturii și a civilizației va lăsa – cu siguranță – cel puțin derutat pe căutătorul sincer al răspunsului la întrebarea: Cum pot găsi sursa cunoașterii adevărului lui Dumnezeu?

Creștinii știu și mărturisesc faptul că, ceea ce se poate cunoaște despre Dumnezeu, adevărul Lui, mântuirea, începutul Universului, al istoriei și civilizației umane, tot ce este mai important și cu adevărat vrednic de crezut și trăit se găsește în Biblie – Cuvântul inspirat al lui Dumnezeu.

Pentru a înțelege însă mai bine Biblia trebuie să o citim în conformitate

cu genurile literare din care este alcătuită. Asta înseamnă că Biblia conține scrieri de tot felul, având în componența sa majoritatea tipurilor sau formelor de comunicare existente: narațiune istorică, discursuri, scrieri legislative, poezie, proverbe, biografii, predici, pilde și o Apocalipsă. Acestea sunt specii literare distincte și pentru orice cititor al Bibliei trebuie să fie clar că nu poți interpreta un psalm ca pe o narațiune, o pildă ca pe o viziune profetică sau un discurs preponderant filosofic ca pe o relatare apocaliptică. Fiind tipuri de scriere diferite, ele poartă tipare de exprimare și gândire diferite și trebuie citite și analizate în mod diferit.

Mântuitorul nostru Iisus Hristos ne îndeamnă stăruitor: „Cercetați Scripturile, că voi socotiți că în ele aveți viața veșnică; și ele sunt cele ce mărturisesc despre Mine” (In. 5,39). Credinciosul ortodox ascultă cu evlavie cuvântul Scripturii în sfintele slujbe, mai ales la Sfânta Liturghie, căci acolo în lumina harului și Împărtășaniei se poate înțelege lămurit sensul Scripturilor, ca și cei doi ucenici Luca și Cleopa în Emaus. De asemenea, citește cu respect și credință Sfânta Scriptură, dar mai întâi cheamă pe Duhul Sfânt să se reverse și să lumineze mintea noastră cea materială spre înduhovnicirea cea sfântă prin rugăciunea închinată Acestuia: **ÎMPĂRATE CERESC, MÂNGÂIETORULE, DUHUL ADEVĂRULUI CARE PRETUTINDENEA EȘTI ȘI TOATE LE ÎMPLINEȘTI, VISTIERUL BUNĂTAȚILOR ȘI DĂTĂTORULE DE VIAȚĂ, VINO ȘI TE SĂLĂSLUIEȘTE ÎNTRU NOI ȘI NE CURĂȚEȘTE PE NOI DE TOATĂ ÎNTINĂCIUNEA ȘI NE MÂNTUIEȘTE, BUNULE, SUFLETELE NOASTRE** (rugăciune de invocare a Duhului Sfânt, cu care începem toate rugăciunile noastre și citirea Sf. Scripturi).

Tot ce ne poate fi de folos pentru viața noastră: cum să trăim, cum să gândim, ce standarde de viață să abordăm, cum să ne înțelegem viața noastră și a celor dragi nouă, cum să ne explicăm sensul existenței noastre istorice ca indivizi și ca specie, cum să explicăm binele și răul, eternitatea sau infinitul, viața și moartea, binecuvântarea și blestemul.

PAGINI DE SPIRITUALITATE ORTODOXĂ

MITROPOLITUL VARLAAM AL MOLDOVEI

Alin Stângă

(Continuare din numărul trecut al revistei)

III. 11 Cărți tipărite în timpul lui Varlaam

Întreaga activitate culturală a Mitropolitului Varlaam a fost încununată prin publicarea unor opere de o valoare inestimabilă. Acestea fie că purtau semnătura sa, fie că apăreau cu binecuvântarea sa.

După cum am amintit, prima lucrare ieșită de sub teascurile tipografiei de la Iași a fost cea scrisoare de mulțumire a participanților la Sinodul de la Iași din 1642, conținând și decretul Patriarhului Partenie. După aceasta apare prima scriere în limba română purtând titlul, „*Carte românească de învățătură*”, în anul 1643, urmată de alte două lucrări ale mitropolitului cărturar, și anume: „*Șapte taine ale Bisericii*”, în anul 1644 și „*Răspunsul împotriva catehismului calvinesc*” din anul 1645. Ultima lucrare tipărită în timpul vieții lui Varlaam este „*Pravila lui Vasile Lupu*” apărută la anul 1646.

a) Cazania lui Varlaam sau Carte românească de învățătură

Cartea care l-a consacrat pe Mitropolitul Varlaam în conștiința românilor de pretutindeni și care s-a bucurat de o largă răspândire în toate provinciile românești, devenind modelul următoarelor lucrări de acest fel a fost „*Cartea*

românească de învățătură”, numită mai pe scurt „Cazania lui Varlaam”.

Titlul complet al cărții este: „*Carte românească de învățătură la dumenecele preste an și la praznicele împărătești și la svânți mari, cu dzisa și cu toată cheltuiala lui Vasile, Voievodul și Domnul Țării Moldovei, din multe scripturi tălmăcită din limba slavoniască pre limba româniască de Varlaam, Mitropolitul de Țara Moldovei În tipariul domnesc, în mănăstirea a Trei Svatiteli, în Iași, de la Hristos 1643.*”¹⁹⁶

Opera se compune din 507 file, formai în folio, și cuprinde două părți. Prima parte conține 384 file paginate și trei file nepaginate, la început¹⁹⁷; iar partea a doua cuprinde 116 file numerotate și patru nenumerate, la sfârșit. Număratoarea paginii este făcută cu literele alfabetului chirilic. Sunt numerotate filele și nu paginile (deci Cazania ar avea 1014 pagini). Fiecare din cele două părți este numerotată separat (prima de la 1 la 384; a doua de la 1 la 116), însă cea de-a doua parte nu are un titlu aparte. Literele corespunzătoare numărului paginii sunt cu cerneală neagră, iar cele corespunzătoare capitolelor, sunt cu cerneală roșie și sunt așezate pe margine.

Foaia de titlu conține mai multe xilografuri. În partea de sus: chipul Mântuitorului și al evangheliștilor Matei și Marcu; în partea de jos în laterale evangheliștii Luca și Ioan, iar în mijloc: Sf. Vasile cel Mare, Grigorie Teologul și Ioan Gură de Aur. În jurul titlului, de o parte și de alta, se află chipul Sf. Petru și al Sf. Ioan cel Nou de la Suceava pe o parte și cel al Sf. Petru și al Sf. Parascheva de cealaltă. În partea de jos, unde este imaginea Sf. Trei Ierarhi, este însemnat anul apariției cu litere chirilice în acest mod: între Sf. Vasile și Sf. Grigorie se află literele reprezentând primele două cifre, și anume 16; iar între Sf. Grigorie și Sf. Ioan Hrisostomul, literele reprezentând 42. Tot pe această foaie, sub imaginea sf. evanghelist Ioan se găsește numele gravurului Ilie. Acest nume mai este întâlnit la mai multe gravuri: în partea I la fila 86, unde este reprezentată intrarea Mântuitorului în Ierusalim și unde la picioarele celor care-l urmează se află numele Ilie, iar mai la dreapta anul 1641; la fila 124 retro, unde este reprezentată Învierea Mântuitorului și fila 198 verso; în partea a II-a pe filele 1 retro, 36 verso, 52 retro, 67 verso, 79 retro, 90 verso, 103 verso, 113 retro și 116 verso.¹⁹⁸

196. *Varlaam Cazania – 1643*, Ediție îngrijită de Jacque Byck, 1943, Buc.1943, apud Stela Toma, *Cazania lui Varlaam după 350 de ani (1643-1993)*, ST 1-2/1993, p.52

197. În realitate 382 foi, deoarece numărul de ordine 248 și 256 sunt omise, Florea Mureșan, *Cazania lui Varlaam.1643-1943*, p.33, nota 48

198. Descrierea Cazaniei, după Șt. Dinulescu, *op.cit.*, pp.334-335; Stela Toma, *op.cit.*, pp.50-51 spune că s-au identificat 25 de gravuri aparținând Cazaniei, iar din acestea 23 aparțin ucraineanului Ilie

Motivele decorative ce împodobesc paginile Cazaniei aparțin atât artei moldovenești cât și Renașterii, însă acestea „se adaptează se transformă, primind culoarea specifică a gravurii românești.”¹⁹⁹ Corpul de literă folosit este de trei dimensiuni: un scris mare, „aerisit, foarte ușor de citit și de cei cu vederea mai slabă”²⁰⁰ (circa 1/5 din carte); apoi acesta alternează cu unul de mărime mijlocie (3/5 din carte) și un scris cu litere mici (1/5). Tiparul, după cum am amintit și mai sus, era din două culori: roșu (pe lângă numărul cazaniei și titlurile, indicațiile tipiconale și majoritatea inițialelor) și negru (numărul paginii și restul de text).

În legătură cu tipul de inițiale s-au identificat apoximativ 80 de modele diferite. Unele sunt încadrate, altele nu; cu modele împletite (de model macarian), decor vegetal, elemente figurale antropomorfe și zoomorfe, cu aplicații de frunze și flori. Există și câteva inițiale „cu aripi”, acestea fiind de influență venețiană. În prima parte se întâlnesc modele românești, iar în cea de-a doua predomină cele de influență străină: fie bizantină, fie apuseană.²⁰¹

„Vignetele, fie cele de capitol, marginale sau finale, sunt de diverse mărimi, întâlnindu-se șapte tipuri figurale, liniare sau de compoziție tipografică, tipic baroce, evidențiindu-se prin suplețe și rafinament. Alegerea frontispiciilor probează aceeași rară fantezie și bun-gust: unele dreptunghiulare, cu cadrul larg sau îngust, cu câmpul înfrumusețat cu motive vegetale (frunze, boboci, flori, după primele tipărituri rusești) și elemente figurale lucrate în manieră bizantină sau după modele renascentiste baroce.”²⁰²

Pe verso foi de titlu se află stema Moldovei (o sabie și un buzdugan pe care se află o coroană, sub aceasta se află un cap de bour, având între coarne o stea, iar în vârful coarnelor o coroană; de o parte și de alta a capului de bour se află luna și soarele). Tot pe această filă se găsește și un imn de laudă adresat puterii domnești, scris de Varlaam și alcătuit din zece versuri:

„Deși vedzi cândva sămn groaznic,
să nu te miri când să arată puternic,
Că puternicul puterea-l închipuiește
și slăvitul podoaba-l schizmeaște.
Cap de buâr și la Domnii moldovenești
cu puterea aceii hieri să o socotești.
De unde mari Domni spre laudă ș-au făcut cale,

199. Atanasie Popa, *Cazania lui Varlaam, 1643, Prezentare grafică*, Timișoara, 1944

200. S. Toma, *op.cit.*, p.49

201. *Ibidem*, p.50

202. *Ibidem*

de-acolo și Vasile Vodă au ceput lucrurile sale.

*Cu învățături ce în țara sa temeliuiește,
nemuritoriu nume pre lume și zidește.”²⁰³*

Acestea constituie primele încercări de versificație în limba română. Versurile „sunt lungi, inegale ca dimensiuni și fără ritm, fără armonie, doar cu rima feminină împerecheată. Aceste lipsuri se pot explica prin faptul că urmează modele străine, de origine slavonă și grecească pe care vrea să le transplanteze în scrisul românesc.”²⁰⁴

Pe pagina următoare se află un „Cuvânt împreună către toată semenția românească” (alcătuit probabil tot de Varlaam), prin care domnitorul „Vasile Voievod... Domn a toată țara Moldovei” cere de la Dumnezeu, „dar și milă și pace și spășenie” pentru toată semenția românească pretutindenea ce să află preavoslavnici într-această limbă.” Încheie urmând învățaturii Mântuitorului din pilda talanților (Matei 25, 14-30), arătând că după cum Dumnezeu l-a dăruit pe el cu multe binefaceri și el dăruiește acest dar limbii române: „Dintru cât s-au îndurat Dumnezău dintru mila sa de ne-au dăruit, dăruim și noi acest dar limbii românești... pre limba românească... iar și voi să o primiți nu ca un lucru pământesc, ce ca un odor ceresc.”²⁰⁵

Următoarele două pagini cuprind un „Cuvânt către cetitoriu” scris de „smeritul Arhiepiscop Varlaam și Mitropolitul de Țara Moldovei.” La începutul acestui cuvânt mitropolitul amintește ostenele unor „bărbați purtători de Duhul Sfânt”, care „au ustenit scriind și tălcuind sventele scripturi, de-au învățat și-au arătat omului în toate chipurile calia care duce acolo, cum ca să nu greșescă hieștecine marginea și săvășitul acela spre carele-i făcut”; după care „împuținându-se din oameni înțelesul sventelor scripturi, le-am căutat a pogorâ și Svânta Scriptură tot mai pre înțelesul oamenilor, pân' au început a scoate așaș cineș pre limba sa, pentru ca să înțeleagă hieștecine să să învețe și să mărturisească minunate lucrurile lui Dumnezău.” Acest deziderat însă nu era realizat și pentru creștinii români deoarece „limba noastră românească... n-are carte pre limba sa” și „cu nevoie iaste a înțelege cartea alții limbi.” Simțind lipsa dascălilor și a învățături din țară, și conștient de harul pe care-l primise de la Dumnezeu, Varlaam purcede la împlinirea acestui neajuns: „Pentru-acea de nevoie mi-au fost ca un datornic ce sunt lui Dumnezău cu talentul ce mi-au dat să-mi poci plăti datoria măcar decât, până să mă duc în casa cea de lut a moșilor mei. Adunat-am diîn toți tălcovnicii Sventei Evanghelii, dascălii biserecii

203. *Ibidem.*, p.52; Șt. Dinulescu, *op.cit.*, p.335

204. *Istoria Literaturii Românești*, pp.341-342

205. apud N. Șerbănescu, *op.cit.*, p.1026; S. Toma, *op.cit.*, pp.52-53

noastre și dec-am scris, arătatam Măriei sale preavoslovnicului Domn Io Vasile Voievodul și Măria Sa, ca un Domn creștin și blagorestiv și iubitoriu de biserică... cheltuială nesocotită spre tot lucrul tipăriei au dat. Și așa cu darul lui Dumnedzău, după început am văzut și svrășitul.”²⁰⁶

După predoslovii urmează „Capetele ce sânt în această carte” care însă nu sunt formulate la fel ca la tabla de materii de la sfârșitul tomului.

Prima parte conține 54 de cazanii, „învățăături”, pentru duminici. Se începe cu duminica Vameșului și Fariseului, se continuă cu duminicile următoare ale Triodului, cu sâmbăta lui Lazăr, duminica Floriilor, Vinerea Mare și Sâmbăta din Săptămâna Patimilor, Duminica Învierii cu duminicile următoare, Joia Înălțării Domnului și cu cele 32 de duminici după Rusalii.²⁰⁷ Ultima foaie, a premei părți cuprinde alte zece versuri de această dată cu un conținut religios, fiind un imn de mulțumire adresat lui Dumnezeu pentru că la ajutat să-și îndeplinească sarcina propusă:

„Laudă ție Doamne, cu îngerii dau
când svrășitul acesta dumenecelor amu
Trei părți ce sânt într-această carte
un Dumnedzău în trei feațe svânta troiță poartă:
Dumenecile cu a triodului sărbători,
lunile cu a praznicelor învățători.
Primește Doamne, ca de la un păcătos
să slujesc Ție în această lume pân`voiu hi sănătos.
Să hie pururea cinstit și lăudat numele Tău,
iară eu de la inimă Te mărturisesc cu condeiul mieu.”²⁰⁸

Această, întrupere a discursului religios printr-o „profesiune de credință”, întâlnită și în Psaltirile coresiene, nu-și are sorginea în modelele slavone, ci se pare că este o influență venită din apusul Europei.²⁰⁹

Principalele izvoare de inspirație pentru cazanii îl constituie Biblia, pericopele evanghelice ce se citesc în fiecare duminică de peste an și scrierile Sf. Părinți: Vasile cel Mare, Epifanie, Efrem Siriul, Ioan Hrisostom și alții. Asemenea unui priceput pedagog, Varlaam, își structurează fiecare cazanie duminicală în patru părți: un cuvânt introductiv la evanghelie, în care se subliniază importanța

206. *Ibidem*

207. Ieromonah Nestor Vornicescu, *Cazaniile noastre*, MMS 3-4/1961, p.191

208. Varlaam, *Cazania*, f.382

209. Stela Toma, *op.cit.*, p.54

zilei respective, textul evangheliei din duminica respectivă, urmează „Învățătură dintr-această svânta evanghelie” sau „Înțelesul acestei evanghelii” și încheia cu o concluzie, în care se accentuează învățătura morală a pericopei și îndemnul de aplicare în viața cotidiană a celor auzite.²¹⁰

În această carte de învățătură se întâlnesc toate genurile omiletice cunoscute în istoria prediciei creștine: omilii exegetice (*Dumeneca fariseului și a vameșului; Dumeneca feciorului celui curvariu; Dumeneca lăstului carnei*) în care firul Evangheliei e urmat îndeaproape; omilii tematice (*Dumeneca a treia săptămână din post*) în care se dau explicații de ordin dogmatic, moral, liturgic, social sau istoric, ținându-se seamă de necesitățile sufletești ale credincioșilor; panegiricul (în special în partea II-a), unde viețile și patimile sfinților sunt prezentate ca icoane ale adevăratei vieți creștine.²¹¹

Partea a doua cuprinde două zeci și una de cazanii la „Praznicele lunilor preste an, împărătești și la svenții mari.” Se începe cu „Învățăture” la 1 septembrie despre Sf. Simeon Stâlnic; la 8 septembrie despre nașterea Precistei; la 14 septembrie despre Înălțarea Sf. Cruci; la 14 octombrie despre Sf. și Cuvioasa Parascheva; la 26 octombrie despre Sf. Dimitrie; la 8 noiembrie despre Soborul Sf. Arhangheli și se continuă cu praznicele de la 21 noiembrie; 6 decembrie; 25 decembrie; 1 și 6 ianuarie; 2 februarie; 17 februarie (despre „măcenia lui Svinții Teodor Tiron”); 25 martie; 23 aprilie; 2 iunie („muceniia lui Svântului Ioan cel Novii”); 24 iunie („născutul marelui proroc Botezătorul Ioan Prediteci”); 29 iunie; 6 august; 15 august și se termină cu „Învățătură pentru tăiere cinstului cap al lui Ioan Prediteci”, la 29 august.²¹²

După cum se poate observa conținutul acestei părți este hagiografie cuprinzând, panegerice în cinstea sfinților, cu biografii totale sau crâmpie din viața lor, scrise adesea pe baza unor fapte socotite legendare.²¹³ Prin această lucrare Varlaam „trebuie considerat ca primul alcătuitor de vieți de sfinți în limba românească, fiind astfel un precursor al lui Dosoftei.”²¹⁴

Și această a doua parte este încheiată de Varlaam cu câteva stihuri cu caracter

210. Prof. Atanasie Popa, *Care este contribuția lui Varlaam la Cazania sa din 1643*, MMS 3-4 /1972, p.173; Ieromonah N. Vornicu, *op.cit.*, p.192; Stela Toma, *op.cit.*, pp.54-55

211. Ion D. Popa, *Valoarea omiletică a Cazaniei lui Varlaam*, BOR 5-6 /1971, p.555

212. N. Șerbănescu, *op.cit.*, p.1027; Ieromonah N. Vornicescu, *op.cit.*, p.191

213. Stela Toma, *op.cit.*, p.55

214. Gr. Scorpan, *Locul Cazaniei lui Varlaam în vechea noastră literatură omiletică din sec. XVI-XVII*, Cercetări istorice, Iași, 1-2/1940, p.596, apud S. Toma, *op.cit.*, p.55

religios, de această dată în număr de opt:

„Valuri multe rădică furtuna pe mare,
mai vârtos gândul omului întru lucrul ce are.
Nu atâta grije și frica începutului,
cât grijea și primejdea svârșitului.
Hiece început de folos nevoința-l arată,
iar svârșitul a tot lucrul ia plată.
Lăudată să hie a lui Dumnedzău putere,
care după început a dat și svârșire.”²¹⁵

Urmează patru file nepaginate, care cuprind „Capetele ce săm într-aceasti carte”, deci tabla de materii a cărții, cu care se încheie tomul. Înaintea cesteia se găsesc zece rânduri, scrise în limba slavonă, care încheie lucrarea:

„Cu voia Tatălui și cu ajutorul Fiului și cu împlinirea Sf. Duh, din poruncă piosului Domnului nostru, Io Vasile Voievod, din mila lui Dumnedzău Domnul Țerei Moldovei, s-a tipărit această carte, numită *Evangelia învățătoare*, în tipografia sa domnească, în orașul său de reședință, Iași, în domneasca mănăstire a Trei Ierarhi în anul de la zidirea lumii 7151, iar de la întruparea Domnului Dumnezeuului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos 1643.”²¹⁶

Cu privire la data începerii imprimării cărții, părerile specialiștilor variază între 1641 și 1643. Ioan Bianu și Nerva Hodoș susțin că tipărirea ar fi început în anul 1641 și s-ar fi încheiat în 1643.²¹⁷ Părintele profesor N. Popescu ajunge la concluzia că tipărirea a început după 20 decembrie 1642 (când apare scrisoarea de mulțumire a sinodului de la Iași, numită, „întâia roadă a tipografiei”) sau la începutul lui 1643, iar anii 1641 și 1642 de pe două dintre xilografuri ar indica data la care acesta au fost executate.²¹⁸ Acest lucru nu exclude însă posibilitatea ca tipărirea Cazaniei să fi început la o dată anterioară, fiind în curs de tipărire atunci când a apărut scrisoarea sinodului.

Prezența unor diferențe pe foaia de titlu dintre unele exemplare ale Cazaniei, i-a făcut pe specialiști să se întrebe dacă nu cumva s-au imprimat mai multe ediții ale acesteia. Autorii cărții „*Bibliografia românească veche*”, Ioan Bianu și Nerva Hodoș, cred că nu ar fi vorba de mai multe ediții și că „*deosebirile existente s-ar*

215. Varlaam, *Cazania*, f.116/II, apud S. Toma, *op.cit.*, p.56

216. apud Șt. Dinulescu, *op.cit.*, p.336

217. Bianu-Hodoș, *B.R.V.*, p.536, apud Prof. Sofron Vlad, *300 de ani de la moartea mitropolitului Varlaam*, MA, 9-10/1957, p.645

218. N. Popescu, *Pomenirea mitropolitului Petru Movilă și a sinodului de la Iași. 1642*, p.400, apud Sofron Vlad, *op.cit.*, p.646

*explica prin faptul că în cursul tipăririi s-a făcut îndreptarea greșelilor de tipar și paginatie, fără a se renunța la foile tipărite, iar la terminarea lucrării, vechiul titlu părăndu-se prea simplu, s-a retipărit și acesta împreună cu prefața, apoi s-a mai tipărit un alt titlu și mai pompos.*²¹⁹

Cercetările actuale au permis, prin descoperirea mai multor exemplare ale „Cazaniei”, să se stabilească existența a două ediții notate una cu A și cealaltă cu B.

Pentru primul tip (A) s-a constatat că încadramentul îl constituie două coloane laterale, având în partea de sus a paginii pe Sf. Gheorghe (ocrotitorul oștilor Moldovei) și Sf. Ioan cel Nou de la Suceava (ocrotitorul Moldovei), iar la mijloc, în medalion, Sf. Trei Ierarhi (Vasile, Grigorie și Ioan).

Cel de-al doilea tip (B) prezintă xilografuri cu diferite imagini; Mântuitorul (la mijloc sus), cei patru evangheliști (în cele patru colțuri), Ap. Petru și Pavel (de o parte și de alta a paginii) și sub aceștia Sf. Ioan cel Nou și Sf. Parascheva.²²⁰

Ieromonahul Florian Dudaș, printr-un studiu bine documentat și riguros găsește în afara foii de titlu, mai multe diferențe, ajungând la concluzia existenței unor exemplare particulare. El consideră că a existat o singură ediție, tipărită în două tiraje; imprimări succesive, cu plăci sau forme de tipar diferite, perfecționate (A și B), ultimul având textul mai îngrijit, sub aspect grafic mai desăvârșit, mai bogat ilustrat și chiar cu o frază mai încheată. „*Laolaltă ambele serii de exemplare, tipuri de imprimare sau tiraje (A, B, exemplare particulare) ieșite de sub teascul tiparniței din Iași la 1643, alcătuiesc ediția princeps a Cărții românești de învățătură a lui Varlaam.*”²²¹

De asemenea o discuție, foarte pasionantă, s-a purtat între specialiști și pe tema izvoarelor Cazaniei lui Varlaam. Plecând de la faptul că, pe de o parte în scrisoarea adresată de Varlaam, în 1637, marelui cneaz Mihail Teodorovici se găsește următoarea frază: „*Râvna noastră care ne-a fost pentru Sfânta Biserică a Răsăritului și dorința de a traduce pre limba românească cartea Sfântului Calist, cuvântările la Sfintele Evanghelii, care s-o cetească preoții în biserică spre învățătura românilor credincioși, și este gata și scrisă, numai să se dea la tipar.*”; iar pe de alta de la faptul că Varlaam afirmă chiar în titlul cărții: „*din multe scripturi tălmăcită din limba slavonească pre limba românească*”, unii cercetători au afirmat că Varlaam a tradus, după o ediție ucrainiană, „Cazania” lui Calist, fost patriarh

219. I. Bianu și N. Hodoș, *op.cit.*, p.536-537, apud S. Vlad, *op.cit.*, pp.645-646

220. S. Toma, *op.cit.*, p.51

221. Florian Dudaș, *Cazania lui Varlaam în Transilvania*, Cluj Napoca, 1983, pp.42-43

de Constantinopol. Lucrarea acestuia apare în secolul al XIV-lea, devenind una dintre cele mai populare cărți de predici în lumea ortodoxă. Acest succes a determinat tipărirea ei în mai multe rânduri și la slavii de răsărit. O ediție se tipărește la Krilos, în Galiția, în anul 1606. O altă traducere apare la 1616 în tipografia „Frăției din Lwow”. După acest model mitropolitul Petru Movilă tipărește o nouă ediție în 1637. După compararea textului Cazaniei lui Varlaam cu cel al „*Evangheliei învățătoare*” din 1616 s-a ajuns la concluzia că acesta, fiind mai complicat, nu poate fi originalul după care s-a făcut traducerea. Coroborând toate acestea Ștefan Ciobanu ajunge la concluzia că traducerea lui Varlaam s-a făcut după ediția din 1606.²²²

Alți cercetători au concluzionat că Varlaam a făcut o muncă de compilație, după cum o dovedește lipsa de unitate în ceea ce privește cuprinsul, structura, dimensiunile și limba acestora. În această muncă se pare că a fost ajutat și de alți traducători.

Cel care s-a aplecat cu multă competență asupra identificării izvoarelor după care a lucrat Varlaam a fost profesorul Pandele Olteanu. El a demonstrat că izvorul principal al Cazaniei îl constituie cartea intitulată „*Comoara*” a lui Damaschin Studitul.²²³

222. Ștefan Ciobanu, *op. cit.*, pp.273-274

223. Pandele Olteanu, *Damaschin Studitul și Mitropolitul Varlaam al Moldovei*, MMS 3-4/1976, p.211-244; idem, *Unul din izvoarele neogrecești ale „Cazaniei” mitropolitului Varlaam(1643): „Comoara” lui Damaschin Studitul*, Romanoslavica, XVIII, 1972, pp.163-185. Damaschin Studitul (alături de Ioaniche Cartanos, Maximos Margunios, Teofanis Eleavulcos) face parte din curentul democratic-progresist al renașterii civilizației neogrecești. Era originar din Tesalonic. Din titulatura cuvântărilor sale reiese că a fost ipodiaton la Tesalonic și că studiile și le-a făcut la renumita școală din mănăstirea Studion (de unde îi vine și numele) de lângă Constantinopol. A fost profesor viitorului patriarh ecumenic Ieremia al II-lea. Se remarcă prin tipăriturile și cuvântările sale ținute la Tesalonic. Ca o recunoaștere a acestor merite patriarhul Mitrofan (1525-1573) îl trimite ca exarh patriarhal în Ucraina (1565-1572). Fostul său elev, Ieremia II-lea, îl numește mitropolit de Navpactos și Arta, în Epir. Moare în anul 1577. Este un spirit enciclopedic. Scrie în domenii foarte diferite: un tratat de zoologie („*Fiziologul*”); o lucrare despre climă și prevestirea vremii după stele și lună; o interpretare la rugăciunea „*Tatăl nostru*”; o satiră la adresa moravurilor și abuzurilor clericilor („*Dialog contra arhierilor*”); treisprezece epistole și o odă în 124 de versuri lungi, homerice, închinată Adormirii Maicii Domnului. Însă principala sa operă este „*Thisavros*”, cu aceasta devenind cel mai popular scriitor grec din sec. XVI-XVII. Această lucrare a apărut la Veneția între anii 1557-1558, devenind foarte repede una dintre

În lumea slavilor ortodocși „*Comoara*” lui Damaschin Studitul a creat un adevărat curent literar, numit al „damaschinelor”; fiind cunoscute peste 200 de manuscrise slavone.

Varlaam se pare că a folosit un astfel de damaschin, în slavonă, tradus după originalul grec, în manuscris sau tipărit în una din primele patru ediții, care conținea cele trei zeci și șase de cuvântări ale lui Damaschin Studitul. În Cazania sa Varlaam a tradus douăzeci din aceste cuvântări, însumând 200 de pagini. Dintre cele șapte cuvântări ale lui Damaschin Studitul despre sfinți, Varlaam traduce doar patru: Viața și minunile sfinților Tiron, Dimitrie, Nicolae și Gheorghe. Dar Varlaam n-a făcut numai o simplă muncă de traducere. El renunță la introducerea lungă cu formule, comparații și adresări retorice după vechile reguli ale oratoriei, începând cu primul sau cu un alt punct din tratare. De exemplu la cuvântarea închinată Sfântului Mare Mucenic Dimitrie, renunță la peste două pagini de introducere, începând direct cu încadrarea în epoca istorică, după care urmează portretul spiritual al sfântului.

Textul lui Damaschin Studitul este următorul: „*După nașterea trupească a lui Hristos pe la 300 de ani, era un împărat cu numele de Maximian și cu epitetul de Eraclie, care era ginerele împăratului Dioclețian prin fiica acestuia. Dar era un om atât de tiranic și de rău, încât nu voia cu nici un chip să audă de numele lui Hristos. Unul dintre aceștia era și Sfântul Dimitrie, pe care-l preamărim astăzi. După locul de naștere era din marele oraș Tesalonic. Avea și părinți care erau cei dintâi dintre macedonenii. Însă nu era cinstit și slăvit atât numai pentru neamul său, cât pentru virtutea, frumusețea și bunătatea sufletului său.*”²²⁴

La Varlaam: „*După nașterea cea trupească a Domnului nostru Iisus Hristos, în șase sute de ani era un împărat ce-l chema Maximian, iară porecla lui era Eraclie. Acest împărat atât era de rău și fără de lege, cât nu iubea nice puțințel să audză de numele lui Hristos și de să afla undeva vrun creștin, el nevoia să-l omoară. Căci că*

cele mai căutate cărți, având o largă răspândire în lumea greacă a slavilor ortodocși și la români. Cartea cuprindea 36 de cuvântări la diferite sărbători și duminici de peste an. Autorul a folosit elemente biblice, patristice, folclorice, apocrife, hagiografice, istorice și din domeniul științelor naturale. Este o operă de compilație care corespundea cerințelor spirituale și gustului cititorului din Evul Mediu. Prin eroismul sfinților, prin tablourile dramatice, prin umanismul lor, cuvântările lui Damaschin Studitul era o lectură căutată îndeosebi de popoarele balcanice. Satisfăceau setea de cultură, stârneau imaginația și le întăreau în lupta contra turcilor.

224. Damaschin Studitul, *Thisavros*, Veneția, 1786, pp.544-545, apud P. Olteanu, *Damaschin Studitul și Mitropolitul Varlaam al Moldovei*, pp.238-239

avea și un ginere de-l chema Dioclețian. Pentru acea mulți din creștini să duceau la mărturisirea de numele lui Hristos și răbda munci pentru liubovul lui Dumnedzău. Unul dintr-înșii au fost și svântul Dimitrie, carele se proslăvește astăzi, ce era din naștere din cetatea Solunului, născut din părinți oameni denainte, bogați și mai mari țărâei Machedoniei. Ce nu era cinstit și iubea atât pentru părinți, cât pentru bunătățile sufletului lui.”²²⁵

Unele texte ale lui Damaschin Studitul sunt folosite de Varlaam în mai multe cuvântări din Cazania sa. Astfel din cuvântarea pentru „Intrarea în biserică a Născătoarei de Dumnezeu” Varlaam a făcut două cuvântări: cea despre „Nașterea Născătoarei de Dumnezeu” (la 8 septembrie), care lipsește la Damaschin, și cea pentru „Intrarea în Biserică”. De asemenea cuvântarea despre „Închinarea Sfintei Cruci” a fost folosită de Varlaam și la cuvântul din Dumineca a III-a din Post și la „Ridicarea cinstitei Cruci” de la 14 septembrie.

Cercetarea aceasta de identificare a textelor din „Comoara” lui Damaschin Studitul, în „Cazania” lui Varlaam este foarte dificilă deoarece Varlaam traduce uneori o frază printr-o singură expresie, iar alteori traducerea se face în continuare, dar este din altă omilie:

„Astăzi și biserica lui Hristos se arată ca un alt paradis. Fiindcă după cum paradisul are în mijloc pomul cunoștinței, care a omorât pe Adam pentru neascultarea lui, tot așa și sfânta noastră Biserică are crucea, pomul vieții, care a înviat pe Adam prin moartea lui Hristos.”²²⁶

„Astăzi bisereca lui Dumnedzău se închipuiește raiului. Că cum a fost în rai lemnul acela carele au omorât pe Adam pentru greșala lui, așa și la svânta besearecă iaste cinstită cruce lemnul vieții, carele au învins pe Adam pentru moartea lui Hristos.

Pentru aceea se ridică svânta cruce și să arată întru noi, întru oameni, ca să precepem că iaste începătura învierii a toată firea omenească.”²²⁷

Deci Varlaam nu este numai un traducător, ci prin talentul său literar este creatorul unor pagini de proză artistică, care depășesc prin expresivitate, prin simplitate și firească, valoarea artistică a paginilor originalului.

Într-o altă lucrare profesorul Pandelescu afirmă că, alături de opera „Tisavros” a lui Damaschin Studitul, un alt izvor folosit de Varlaam în „Cazanie”

225. Varlaam, *Cazania*, p.370-371, apud *ibidem*, pp.238-239

226. Damaschin Studitul, *op. cit.*, *Cuvântare la Închinarea Sfintei Cruci*, p.424, apud *ibidem*, p.242

227. Varlaam, *op.cit.*, p.361, apud *ibidem*, p.242

este opera „*Sinaxarele*” lui Maxim Margunios, apărută la Veneția în 1607.²²⁸

Un alt cercetător al izvoarelor Cazaniei a fost profesorul Atanasie Popa. Descoperind și cercetând mai multe manuscrise, care au circulat în Transilvania, anterioare Cazaniei lui Varlaam din 1643, a descoperit că unele texte sunt foarte apropiate, având multe părți identice. Aceste manuscrise sunt: *Codicele Drăgan*, aflat la Cluj și datând de prin 1630-1640; *Codicele sibian* aflat în biblioteca arhiepiscopiei din Sibiu și apărut în 1639; *Codicele Marțian* și *Cazania de la Cluj*, din 1640. Pe acestea coroborându-le cu o informație aflată pe „*Cazania*” din 1680, copiată de popa Urs din Cotiglet-Bihor (având multe asemănări cu *Cazania* lui Varlaam, dar existând și deosebiri care conduc la concluzia că el n-a copiat textul de la Varlaam) în care se spune: „*am scris această carte ce se cheamă, păucenie dintru păucenia lui Io Alexandru-Vodă din Țara Moldovei*”, ajunge la concluzia că în Moldova, sub domnia unui Alexandru Vodă (pe care el îl identifică cu Alexandru Lăpușneanu, care a domnit în două rânduri între anii 1552-1561 și 1563-1568) a existat o cazanie moldovenească cu texte reduse în expunere și meditație, dar bogate în îndemnuri morale și de pastorație. Această Cazanie veche ajunge în mâinile lui Varlaam care a prelucrat-o și a pregătit-o pentru tipar.²²⁹

Unele dintre aceste cazanii fac parte din familia textelor rotacizante, care au circulat în Transilvania de Nord în secolul al XVI-ea și începutul sec. XVII-lea. Acestea prezintă particularități dialectale care se înrudesesc cu unele cuvântări din *Cazania* lui Varlaam. Comune sunt: cazurile de rotacism (*pretutinerea*; *nimărui*; *numerele* = numele); grafica *gi* în loc de *j* și *dz* în loc de *z*; velarizarea lui *e* și *i* (*mărg*; *prăvi*; *deschisără*; *iubăsc*; *vamăș*, etc.); cazuri de *rr* vibrant (*rria*; *rrele*; *rrepede*; *curre*); palcetizarea oclusivelor labiale și a fricativelor labio-dentale (*hiți*; *pohțesc*; *huarbă*; *hieciuş*; *omohor*); fonetisme dialectale (*mente*; *ustenit*; *îndereptătoriu*; *nedirepți*; *stepenă*; *bucin*; *acmu*; *acicea*; *sântem*; *făcătoriu*; *ziditoriu*; *băur*, etc.). Unele construcții sintactice arată asemănarea dintre texte: genitivul cu prepoziția *de* (*mitropolit de Țara Moldovei*) sau cu *a* (*suflete a tot omul*); dativul construit cu prepoziția *a* (*cade-se a tot pravoslavnicul*; *nici frate a frate*; *s-a arătat a mulți*); acuzativul fără prepoziția *pre* (*unde lași maica ta*) care alternează cu acuzativul

228. P. Olteanu, *Importanța „Cărții românești de învățătură” denumită și „Cazania” Mitropolitului Varlaam al Moldovei, la împlinirea a 300 de ani de la tipărire: 1643-1993*, BOR 1-3 /1993, p.65

229. Profesor Atanasie Popa, *Texte vechi în Cazania lui Varlaam*, MA 1-3/1963, p.73-99; idem, *Care este contribuția lui Varlaam la Cazania sa din 1643*; MMS 3-4 /1972, pp.172-177

cu *pre*; accentuarea unei idei printr-o succesiune de expresii asemănătoare (*striga de grăia, vor răspunde lui dreptii de vor grăi*); exprimarea ideii de mulțime prin expresia *întunerece de întunerece*. Utilizarea unor cuvinte provenite din limba latină care fie au dispărut, fie sunt utilizate doar în unele regiuni ale țării, în special în nordul Transilvaniei: *cumpliciune (cumplire)* = a pierde, a prăpădi; *ce cure (currere)* = a alerga; *șerb (servum)* = rob; *păsa (passare)* = a merge; *miser (miserum)* = sărac; *cătinel (cautelinus)* = încet, precaut; *sudariul (sudor, sudoris)* = ștergar, mahramă, întăresc această concluzie.

Prezența unor cuvinte de origine maghiară (*tar, chelșug, lacăt, rătez, hotnog, camătă, mântui*) sau germană (*șopron*); a unor cuvinte folosite în Transilvania (*cumenecătură, cină, cocon, prunc, pită, muiere, bucate*, etc.) precum și a unor lucruri specifice zonei transilvănene (între „*năroadele*” venite la Ierusalim, cu prilejul praznicului Cincizecime se află „*sârbi, cehi, nemți*”; în cazania de la Sfântul Mucenic Gheorghe se descrie în mod amănunțit roata de tortură, mijloc de tortură folosit în special în Transilvania) pun în lumină raportul dintre textele rotacizate și Cazania lui Varlaam.²³⁰

Toate acestea duc la concluzia că prima carte tipărită în Moldova – *Cartea românească de învățătură* – „este o operă la definitivarea căreia, într-un timp mai îndelungat și pe un spațiu mai întins, au cotribuit mai mulți autori și, evident mai mulți traducători cărturari.”²³¹

Cu toate că nu se poate cunoaște care este aportul personal al lui Varlaam la „*Cazanie*”, nu se poate trece cu vederea aportul lui la formarea limbii literare. Cartea lui este „o scriere de cea mai mare însemnătate în cea ce privește adevărul graiului românesc... În acest stil viu și plin de culoare, în care putea scrie doar unul care să fi petrecut o bună parte din viață numai între țerani sau între călugării ridicați din mijlocul lor nu se mai făcuseră cărți bisericești până atunci.”²³²

Autorii Istoriei Literaturii Române, editată de Academia Română, concluzionează: „Fie și în ipoteza că, de la un capăt la altul, ar fi traduse sau compilate cele peste 1.000 de pagini de text ale *Cazaniei*, prezintă cea mai îngrijită formă de exprimare a limbii române din prima jumătate a sec. al XVII-lea. Contribuția lui Varlaam este incontestabilă, deși nu poate fi determinată în mod precis. Prin cunoașterea aprofundată a limbii române și prin talentul său de orator,

230. Pr. Scarlat Porcescu, *Tiparnița de la Biserica Sfinții Trei Ierarhi. Cea dintâi carte imprimată în Moldova (1643)*, pp.208-211

231. *Ibidem*, p.20

232. N. Iorga, *Istoria Bisericii Românești*, p.322

Varlaam a reușit să de mai multă expresivitate limbii comune a predecesorilor săi. Prin scrisul său a contribuit la stabilirea unor norme relativ unitare pentru limba română literară a epocii. Sinteză a normelor limbii române literare de epocă, limba lui Varlaam se prezintă unitară pe plan fonetic, lexical, morfologic și sintactic. Puține la număr și periferice în sistemul limbii române, inconsecvențele se datoresc nu nesiguranței lui Varlaam în folosirea limbii ci faptului că însăși limba română literară nu era pe deplin construită.²³³

Cercetările ulterioare asupra Cazaniei lui Varlaam vor duce negreșit la identificarea izvoarelor sale, dar nu va fi cu nimic umbrită contribuția sa. Cazaniele așa cum sunt întocmite, pe înțelesul seminției românești de pretutindeni, într-o limbă îngrijită pentru epoca în care a scris, într-un stil în care abundă comparația și metafora, rămân monumente pe care Varlaam și le-a dăruit singur în istoria spiritualității și a literaturii românești.²³⁴

Acum să ne oprim puțin și asupra cuprinsului Cazaniei. Aceasta prin conținutul ei de idei era pe drept cuvânt „cartea de învățătură” conformă cu cerințele educative ale societății românești de la jumătatea veacului al XVII-lea.

Cea ce atrage pe cititor încă de la prima pagină a Cazaniei este oralitatea limbii. Varlaam este „primul povestitor moldovean”.²³⁵ Să vedem câteva exemple ale talentului de povestitor ale Mitropolitului:

„Era u-npărat mare și puternic, și avea doi robi. Deci audzi că în cutare loc se face târg mare și mare neguțătorie și dobândă acolo. Și chemă robi săi și le dzise:

„Luați avuție multă și vă duceți la cutare loc, unde se adună târg. Și faceți acolo neguțătorie și într-o lună iară să vă întoarceți. Iar carele va zăbovi mai mult, numai cu capul va plăti”. Deci-ș luară amândoi robii aceia avuție și se dusără. Deci unul ca un nebun și rău ce era, nu cumpără lucruri ce iubea-împăratul și să să întoarcă curând, ce cumpără case și dugheane, și ocine, și câte împăratului nu trebuia, nice-i făceau lui dobândă. Și până a direage robul acela casele și dugheanele, ocinele, trecură trei-patru luni și mai mult. Iară celălalt rob, ca u-nțelept ce era, cumpără pietri scumpe și de ce trebuia împăratului. Și să duse la împăratul cinsti-pr-ins și-l mări, căci se arăta credincios. Iară pre celălalt trimise cuvânt și-i tăieră capul ca unui vrăjmaș împăratului.”²³⁶

233. *Istoria Literaturii Românești*, p.341

234. Pr. Scarlat Porcescu, *Locul Mitropolitului Varlaam în Biserica Ortodoxă și în viața culturală a poporului român*, p.853

235. *Istoria Literaturii Române*, p.343

236. apud *Ibidem*, pp.343-344

„Dănăoară fu o foamete mare într-acea lature unde iparhia svântului, iară un corăbiariu neguțători grâu, împlu corabia sa de grâu să o ducă la Frâncie, să vândză grâul. Iară svântul Nicolae să arătă preste noapte corăbiiariului aceluia și-i dzise:

„Să nu aduci acest grâu la Frâncie, unde vrei să-l duci, ce-l du în Mirlichia să-l vendzi cumu-ți va hi voia, și-ț na și trei galbeni arvonă.”

Și când fu a doua dzi, deaca să deșteptă corăbiiariul acela, află în palmă trei galbeni. Și dzise cătră corăbiiari: „Astănoapte am vădzut în vis un vlădic bătrân și mi-au dzis să duc grâul la Mirlichia și iată că mi-au dat și trei galbeni arvonă. Deci să ne ducem acolo să vedem.” Și așea se dusără și izbăvi svântul Nicolae iparhia sa din foamete.”²³⁷

Stilul retoric al unor cuvântări din Cazanie întărește impresia de oralitate a textului:

„Scoală, Adame, zidirea mea! Scoală, Adame, facerea mâinilor mele! Scoală, Adame, și te du d-aicea! Lasă muncile cele cumplite și te du în raiu; lasă locul cel străin și negătat și vino în locul cel gătat; lasă amărăciunea iadului și vino în dulceața raiului; lasă scârba și vino în bucurie. Raiul te așteaptă hrana cea dulce te întâmpină, arma cea de foc ce străjua raiul s-a dat în lături. Iată și eu pentru tine am venit până aice, pentru tine m-am întrupat, pentru tine am fost om, pentru tine m-am smerit, pentru tine am fost ocărât și cu palme peste obradz lovit, schiopit (scuipt) și muncit și rănit, mai apoi și răstignit și îngropat. Toate acestea le-am răbdat ca să isbăvesc pre tine și toată semenția ta, ce au intrat aicea pentru neascultarea ta.”²³⁸

„Deci ce te părăsești păcătoase? Ce te lenevești? Ce aștepti? Fost-ai soț feciorului celui curvariu, când au fost în păcate? Fii-i soț ș-acum când să pocăiește! Scoală și tu din păcatele tale, părăsește și tu faptele cele reale, suspină, lăcrămează și tu ca dânsul! Sosește-ți vremea ce-ai petrecut în păcate! Destulu-ți iaste câte ai petrecut în răutăți! Ajunge-ți cât ai făcut voia doavolului! Întoarce-te acomu bine de unde ai ieșit rău! Apropie-te cătră Dumnedzău, cela ce nu iubește perirea păcătoșului.”²³⁹

Un alt element ce dă un plus de frumusețe limbajului sunt comparațiile. Acestea sunt ample, pline de expresivitate și de înțelepciune practică:

„... cumu-i apa ce de ploaie ce se pogoară din nouri pre pământ în multe chipuri lucrează, pre câmp și pre codrii, în flori și pomeți, de le crește și le înfrumusează, albește și le rușește, gălbenește și mohorășește, unele verdzi, altele albastre, săvai că iaste apa numai într-un feliu iară în multe feliuri lucrează, „îndulcește și amărăște,

237. S. Toma, *op.cit.*, p.63

238. N. Rădulescu, *op.cit.*, p.1072

239. apud S. Toma, *op.cit.*, p.63

așa și Duhul Svânt în multe chipuri lucrează.²⁴⁰

„Cum nu iaste într-un chip apă mării cu picăturile ploi, așa nu iaste într-un chip mila lui Dumnedzău cu mila oamenilor.”²⁴¹

„Cum-s iarna viscole și vânturi reci și vremi geroase, de carile să îngreuiadză oamenii și sântu supărați în vreme iernei, iară deacă vine primăvara ei să iușureadză de acealea de toate și se veselesc, căce c-au trecut iarna cu gerul și s-au ivit primăvara cu caldul și cu seninul, așa și în vremea de demult au fost viscole și vânturi de scârbe și de dosadzi pre oameni, ca și într-o vreme de iarnă...”²⁴²

Pe lângă frumusețea limbajului și a stilului, Cartea de învățătură cuprinde și bogate învățături dogmatice, morale și liturgice. Cu privire la doctrina hristologică avem cazania din Duminica I din post, unde Mântuitorul se adresează lui, Natanail:

„Pentru aceea mă cunoști, Natanail, că am venit din cer cu fire dumnezeiască pe pământ în dzgăul Fecioarei, iară cu trupul din Vifleem și din Nazaret... de aceea sunt îndoit: om și Dumnedzău și nu numai după dar Fiu al lui Dumnedzău, cum zic arienii ci după fire, unul cu Părintele... pururea și din veci nedespărțit de El.”²⁴³

La fel și în cazania din duminica lui Toma: „Însuși este Dumnezeu, însuși este om Dumnezeu este pentru că ne-au făcut pre noi dintre ce n-am fost întru ce suntem... și prin minunile ce le-au făcut... iar om deplin este pentru că toate le-a avut ca noi afară de păcate: și flămânzit-au și însetat-au și golitu-s-au în Iordan și cu palme peste obraz fu bătut și fu răstignit și mai apoi muri.”²⁴⁴ În cuvântarea din Duminica a VIII după Rusalii se spune: „de aceea de bunăvoie se duse în pustie ca să astupe gura ereticilor lui Marcian și lui Maniheu, ce-au învățat că cu nălucire s-au întrupat Hristos.”²⁴⁵

Învățăturile morale ale lui Varlaam se îndreaptă cu precădere împotriva lăcomiei, „rădăcina tuturor relelor” și a alergării continue după averi:

„Iaste o fiară de să cheamă vasilisc, care numai cu ochii deacă veade pre om, ucide-l și-l omoară. Așa și această lume ucide și omoară pre ceia ce o iubesc cu înșelăciunea banilor ș-avuției.” Avera însă nu este rea. Cel ce o folosește în scopuri nobile își poate asigura mântuirea: „Avuția iaste în două chipuri. Una iaste din nedreptate, dintr-apucare, din pâri, din giurământuri strâmbe, din camete, din furțișaguri, din tr-asupreale, și aceasta avuție de nu va hi întoarsă înapoi carea

240. N. Rădulescu, *op.cit.*, p.1073

241. *Ibidem*

242. *Istoria Literaturii Române*, p.339

243. apud prof. T. Bodogae, *Mitropolitul Varlaam ca teolog*, p.781

244. *Ibidem*

245. *Ibidem*

a cu iaște... aduce și munca de veci. Altă avuție iaste dintr-agoniseală dreaptă. Ce s-aceasta să cade să o cheltuiască bine... Să nu o cheltuiеști pre sațiul lumii acesteia, pre mândrii, pre lăcomii, pre beții, pre curvii, pre ucideri și pre alte cheltuiiale reale."²⁴⁶

Într-un comentariu la Evanghelia cu tânărul cel bogat, Varlaam spune cu privire la urmările lăcomiei:

*„Că aceasta de multe ori pre mulți oameni pierde,
cetăți tari răsipește,
pământul împarte cu hotară și cu vame precupeaște-l
marea cu sânge amestecă,
râuri de lacrimi din ochii sârcilor varsă.
Pentru dânsa sânt furtușagurile, uciderile,
războaiele, giurământurile cu strâmbul.*"²⁴⁷

În Cazanie se întâlnesc și explicații de ordin liturgic. Sunt explicate sensurile simbolice ale unor taine ca: Botezul, Euharistia și altele. În legătură cu botezul, Varlaam descrie ritualul lepădării pruncului și al ungerii. Cu privire la însemnarea creștinilor cu semnul Sfintei Cruci se spune: *„Ascultați ce iaste și tâlcul crucei. Când ne punem mâna în frunte și de-acia o pogorâm în pântece, atunce noi dzicem așea că Domnul nostru Iisus Hristos, Fiul lui Dumnedzău au fost și iaste Dumnedzău adevărat, iară pentru spășenia noastră și pentru ca să credem noi, au pogorât din ceriu gios pre pământ s-au pogorât încă mai gios, adecă în iad, de-au scos de-acolo sufletele celea ce să muncea. Dup-aceia, punem iarăși mâna în umărul cel drept și de aciea în cel stâng, atunci noi dzicem așea că deac-au scos sufletele dreptilor din iad, s-au suit iară în ceriu și au ședzut de-a dreapta lui Dumnedzău părintelui și iară va veni giudeț a toată lumea de va pune dreptii de-a dreapta, păcătoșii de-a stânga. Pentr-acea ne rugăm să nu ne puie de-a stânga, ce să ne spodobască să stăm de-a dreapta ci dreptii.*"²⁴⁸

Un alt merit al „Cazaniei” lui Varlaam este acela că, sesizând pericolul propagandei catolice și protestante, aduce la cunoștința credincioșilor învățăturile greșite ale acestora și le dă răspunsul potrivit învățaturii ortodoxe.

În legătură cu postul pe care protestanții îl nesocoteau, în cazania de la lăsatul sec de brânză se spune: *„...că așa să nevoiesc și fac toți credincioșii lui Dumnedzău din toată lumea, numai sânguri calvinii și lutiranii, ereticii din vremea de acum, legătura lucrurilor celor bune nu o vor; în volnicia trupului și în odihnă vor, care*

246. apud S. Toma, *op.cit.*, pp.58-59

247. *Ibidem*

248. apud S. Toma, *op. cit.*, p.578

îndulcește trupul... Fără de usteneală, și fără de post, și fără de lacrimi, și fără de nici o răbdare, vor să agiungă ceriul, îmblând pre calea cea lungă, care duce la peire, și nu-și aduc amente de Daniil proroc, că după ce să posti dzece dzile, mai frumos și mai gras fu decât ceia ce mânca bucate scumpe din masa împăratului Navokodonosor."²⁴⁹

Cât privește cinstirea Sfintei Cruci spune: „Sfânta Cruce pre carea s-au răstignit Domnul nostru Iisus Hristos... (este) armă (cu care) întărește marele împărat Dumnedzău pre voinicii săi. Nu le dă platoșe, nice arc, nice sabie, nice sulită, nice altă nemică de armele voinicilor pementești, ce numai svânta și cinstita cruce. Aceasta iaste și sabie, aceasta iaste și arc, aceasta iaste și sulită, aceasta iaste și coif și platoșe, în fiecă armă ce trebuiaște credincioșilor creștini... Pre ertici să-i proclotim, pre iudei să-i ocărâm, pre păgâni să-i batjocorim că ne rând pre noi că ne închinăm lemnului și aurului și argintului. Căci că noi acelora lucruri nu ne închinăm, că chipul crucei cinstim gândind întru Hristos cel răstignit; că de aflăm lemn sau aur sau argint sau fie într-alt chip, nu ne închinăm, iară cându-i făcut chipul crucei, numai atunci ne închinăm. Petr-aceasta cruce să împlu toate tainele credinței noastre.”²⁵⁰

De asemenea lovește și în inovațiile romano-catolicilor. Credința în Purgatoriu este combătută: „Că nime nu a ieșit din părăția lui Dumnedzău, de sus să mergă în iad gios, nice din iad să meargă împărăția ceriului. Aicea să să rușineadză ceia ce dzic că muncile au săvârșit și să iasă neștine din iad să meargă întru împărăția ceriului.”²⁵¹ În alt pasaj este combătută doctrina Imaculatei concepții: „iară Preacesta și ea ca și toți oamenii s-au dzămislit și născut dintr-o amestecare bărbătească, fiincă numai singurul Hristos s-au născut fără sămânță bărbătească.”²⁵²

În încheierea prezentării conținutului Cazaniei trebuie amintită zguduitoria omilie din Sâmbăta Mare, despre înmormântarea lui Hristos și tânguirea Maicii Domnului, care „îmbracă forma unui bocet popular autohton.”²⁵³

„... Acolo era atunci și Precurata Fecioara Maria, Maica Domnului, de multă jale și de multă obidă cuprinsă pentru toate muncile Fiului său ce le vădzuse toate însă-și cu ochii săi. Că numai svenția sa ce fu la toate muncile lui Hristos ca o maică ce o doare inima de fiul său, pentr-aceea mai mult amaru și durere avu când pogorâră pre cruce, vădzând ranele Lui și moartea rea și groadznică se împlu de durere inima și trupul ei, și cu jale începu a plânga ș-a grăi. O, iubite fiul

249. apud T. Bodogae, *op.cit.*, p.780

250. apud S. Toma, *op.cit.*, p.57

251. *Ibidem*

252. apud T. Bodogae, *op.cit.*, p.781

253. S. Toma, *op.cit.*, p.65

mieu; unde lași maica sa? Într-a cui casă mă tremiți? La-și-mă de-acmu, fiul meu și de astadzi mă despart de tine. Dară pre cine voiu avea agiutoriu? Pre cine voiu avea mângâiare? Că pre tine fiul meu, am avut nădejde, pre tine tată și îmă și Dumnedzău, de agiutoriu și de folosire. Dară d-acmu pre cine voiu avea în locul tău, fiul meu? Amar mie, sângurata de mine! N-am tras nedeade, fiul meu, când te-am născut, de una ca ceasta. N-am așteptat să trag atâta scârbă și dosadă, fiul meu, nice atâta amar și durere. Când te-am născut, fiul meu, n-am sâmtit dureare, iară acuma cumplită dureare sâmt într-înima mea. În loc de bucurie, fiul meu, iau scârbă; în loc de veselie, amar; în loc de dezvătare, nevoie; în loc de iușiuare, greutate; în loc de dzi bună, fiul meu, vădz dzi rea și cumplită; în loc de cât bine am nedejduit să aiub, fiul meu, pentru nașterea ta, acmu atâta rău și durere am. Unde iaste Gavriil arhanghel ce mi-au dzis să mă veselesc? Să-l vădz încai acmu, să grăiesc cătr-îns puține cuvente. Că el mi-au dzis că mă voiu veseli, iară eu acmu, fiul meu, mă amărăsc se să dosădesc. Dzis-mi-au că împărăția ta nu va avea săvârșit, iară eu te vădz, fiul meu, nu ca unpărat, ce ca un vinovat. Dzis-au că împărăția ta nu va avea svârșit, iară eu, fiul meu, te vădz mort și cuvântului lui nice aicea pre pământ nu s-au împlut. O, iubitul meu fiu, dulce lumină ochilor miei, nedejdea și veselii mea, deschide-ți ochii și vedzi maica ta ce te plânge; deschide-ți svântul rost mângâia maica ta. Ascultă, fiul meu, suspinele meale; caotă de vedzi lacrimile meale. Unde ți-s ucenicii? Toți te lasă acmu.

Unde ți-s prietenii? Toți te părăsiră. Unde-i Petr-ucenicul tău, ce dzicea că-și va pune capul pentru liubovul tău, iară acmu nice el nu să află să plângă cu mene? Toți m-au lăsat, toți m-au părăsit. Numai Ioan, cel mai tânăr de toți, acela, te iubește și acela-ți iaste astădzi ucenic. O, iubitul meu fiu, sabia cea de îmbe părțile ascuțită, de care-mi spunea Simeon stareț, astădzi pătrunsă inima mea și trecu prin trupul meu, că te vădz mort, fiul meu cela ce învii ai morții, și mânule tale cealea ce tămăduia bolnavii le vădz pătrunse cu cuie și rănite, și rostul tău cel cu învățătură scumpă și dulce acmu-i închis și I tăcut, și frămsețea feței tale ponegrită și schimonosită.

O, ceriu și pământ, plângeți cu mene pentru moartea cea cu obidă a fiiului meu! Plângeți cu mene maici, că fiul meu și lumina ochior voștrii să stânsă acmu! Glășiți cu mene, fecioare, că mirele sufletelor voastre gropiei să dă! Plângeți voinici, că frămsețea voastră să schimosi, și voi, bătrâni cu amar tânguiți, că tăria voastră slăbi! O, pământ și tu soare întrestați-vă și vă spământați de minunată minune, că tvorețul vostru dzace mort și ziditoriul vostru în groapă să îngroapă! O, ceriu, deschide-ți porțile tale și voi ingeri, plecați-vă ochii voștri și căotați pe tvorețul și împăratul vostru pre pământ, în mijloc de rod păcătos, lăsat și părăsit în ocară mare

*și fără de milă ucis și omorât!”*²⁵⁴

Cazania Mitropolitului Varlaam, prin conținutul ei ortodox, prin frumusețea graiului și prin simplitatea expunerii, a avut o influență extrem de mare asupra vieții spirituale și religioase a poporului românesc. Tipărită în mai multe exemplare, cartea se răspândește în toate provinciile locuite de români, devenind „cea mai citită carte din trecutul nostru.”

În primul rând, „Cartea de învățătură” a fost folosită în edițiile viitoare ale Cazaniilor. Potrivit cercetărilor preotului Florea Mureșanu, Cazania a fost folosită în următoarele ediții: 1) Cazania de la Mănăstirea Dealu (1644); 2) Chiriadromionul sau Evanghelia învățătoare de la Bălgrad (1699)²⁵⁵; 3) Chiriadromionul de la București (1732); 4) Cazania de la Râmnic (1748); 5) Cazania de la București (1765); 6) Cazania a doua de la București (1768); 7) Cazania de la Râmnic (1781); 8) Cazania a III-a de la Râmnic (1792); 9) Cazania de la Buzău (1834); 10) Cazania de la Sibiu (1850); 11) Cazania de la București (1858); 12) Cazania lui Varlaam, ediție școlară, București (1894); 13) Cazania de la București (1898); 14) Cazaniile lui Varlaam, București (1903); 15) Cazania de la București (1911).²⁵⁶

Dintre toate aceste ediții, o profundă semnificație, din punct de vedere al întăririi conștiinței naționale a românilor, o are Chiriadromionul de la Alba Iulia. „Acesta este cea mai deplină expresiune a unității românești prin colaborarea elementului din Moldova (textul Cazaniei lui Varlaam), cu cel din Transilvania (cheltuiala lui Atanasie, a protopopului Gh. Dăiceanu și a oberbirăului Ștefan Raț), alături de însemnata contribuție a Munteniei prin dărnicia lui Constantin Brâncoveanu și prin tot atât de importanta destoinicie tehnică a tipografului literat Istvanovici, plecat de la București la Alba Iulia în acest anume scop. Fără exagerare se poate spune că, în împrejurările de la sfârșitul veacului al XVII-lea, anevoie ar fi fost posibilă o manifestare, peste orice granițe politice, a ideii de unitate și solidaritate românească în chip mai pregnant și mai pilduitor decât cea concretizată în cuprinsul importante tipărituri de la Alba Iulia.”²⁵⁷

254. apud Șt. Dinulescu, *Notițe despre viața și activitatea Mitropolitului Moldovei Varlaam*, p.344-347; S. Toma, *op.cit.*, p.65

255. Cu privire la această ediție I. Lupaș, „Cartea românească de învățătură” de la 1643. Retipărită într-o ediție transilvană la Alba Iulia în 1699, *MMS* 10-12/1957, pp.791-806

256. Paul Mihail, *Circulația Cazaniei Mitropolitului Varlaam în Biserica românească*, *MMS* 10-12/1957, pp.823-824

257. I. Lupaș, *op.cit.*, p.806

Fiind una dintre cele mai iubite și mai citite cărți, Cazania lui Varlaam a cunoscut o largă circulație între români. Exemplare din aceasta au fost găsite în Moldova, Crișana, Maramureș, Transilvania, Banat, Oltenia, Muntenia și în străinătate: Sofia, Belgrad, Zagreb, Praga, München, Paris, Londra, Kiev, Odesa.²⁵⁸

Cea mai mare răspândire a avut-o însă în Transilvania, Banat, Bihor și Maramureș.²⁵⁹ Credincioșii români de aici au primit-o cu mare încredere, conștienți fiind că, spre deosebire de Cazaniile tipărite în Ardeal în care se puteau strecura uneori și învățături eterodoxe, această Cazană purta autoritatea unui arhieru a cărui ortodoxie era mai presus de orice îndoială.²⁶⁰ Majoritatea exemplarelor au însemnări marginale care permit reconstituirea itinerariilor făcute fie de cumpărător fie de proprietarii ulteriori ai acestor „cărți călătore”. Aceste însemnări erau însoțite adeseori de afurisanii înfricoșătoare, care demonstrează valoarea deosebită a Cazaniei pentru credincioși. Pe lângă blestemul obișnuit: „dacă va muta sau fura cartea” se adăuga „și hierul să ruginească și să putrezească iară trupul acelui om să nu putrezească”, sau „să i se verse mațele”, sau „să aibă partea lui Iuda, el și seminția lui.”²⁶¹

De multe ori se ajungea chiar la proces pentru stabilirea proprietarului. Primul caz este semnalat în 1687, când doi săteni se judecă pentru exemplarul de la biserica din Geoagiu de Sus, înaintea scaunului protopopes de la Orăștie.²⁶² În 1689 se judecă un proces între două sate din părțile Lăpușului, chiar în fața mitropolitului Varlaam al Ardealului.²⁶³ Istoricul Nicolae Iorga a mai semnalat două astfel de cazuri: unul în 1738 și altul în 1744, ambele în părțile Făgărașului.²⁶⁴

Prețul cărții era achitat adeseori pe lângă bani (prețul variind între 15 și 25 de forinți) și în animale. Astfel zece săteni din satul Muntele Someșului Cald, la

258. *Ibidem*, p.824

259. Prof. Ovidiu Șchiau, *Circulația Cazaniei lui Varlaam în Transilvania*, MO 5-6/1970, pp.524 -532

260. Idem, *Cărturari și cărți în spațiul românesc medieval*, Cluj, 1978, p.107; apud Doina Braicu, Pr. Victor Bunea, *Cartea veche românească din sec. XVI-XVII în colecțiile arhiepiscopiei Sibiului, Sibiu*, 1980, pp.22-23

261. Ovidiu Șchiau, *Circulația Cazaniei lui Varlaam în Transilvania*, p.528; Paul Mihail, *op.cit.*, p.825

262. N. Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, p.102, apud O. Șchiau, *op.cit.*, p.530

263. Sebastian Stanca, *Pricină pentru o carte boierească. Soborul vlădicului Varlaam*, RT, 1-2/1930, p.33

264. N. Iorga, *op.cit.*, p.208, apud O. Șchiau, *op.cit.*, pp.530-531

îndemnului preotului Ursan, oferă primii opt o oaie și un miel, iar ultimii doi o oaie de sine.²⁶⁵

La încheierea acestui subcapitol dedicat principalei opere a lui Varlaam și uneia dintre cele mai importante din istoria Bisericii și literaturii române, cele mai nimerite par a fi cuvintele marelui istoric Nicolae Iorga: *„...în biserici părăsite, prin praful îngrămădit de sute de ani, iese din când în când câte o foaie cu acea slovă mare hotărâtă, în care recunoști imediat Cazania lui Varlaam. În biserică nu se mai slujește, glasurile au amuțit de multă vreme, în cuprinsul zidurilor pustii s-a îngrămădit pulberea uitării din an în an, din deceniu în deceniu, din secol în secol, și cu toate acestea nu mor foile din Cazania lui Varlaam, care arată ce legături existau cândva între toți românii, din toate satele cuprinsului românesc, măcar de ar fi fost pe alocuri stăpânitori de alt neam decât al călugărașului ajuns mitropolit al Moldovei. Și aceasta încă este operă de unitate națională, o unitate care se face în suflute, pentru că ardeleanul cere același grai pe care îl cere și moldoveanul și munteanul. Nu o dată, când vine, în satele de acum, un preot cu teologie și vrea să introducă în mintea sătenilor lui elemente de cărturărie așa cum de multe ori nu le înțelege nici el singur, deși a dat, sau mai adevărat, tocmai pentru că a dat examene dintr-însele, se ridică din mulțimea aceasta un glas care zice: „Părinte, zici foarte bine, dar mai bine după cartea cea veche.”*

*Cartea cea veche pentru toate provinciile românești este această carte a părintelui Varlaam.*²⁶⁶

b) Șapte taine ale Bisericii

Cu gândul întăririi și luminării păstoriților săi și în special a românilor transilvăneni aflați într-o continuă luptă de păstrare a credinței și identității lor naționale, mitropolitul Varlaam tipărește această carte menită să lămurească învățăturilor fundamentale ale Bisericii și, pe baza mărturiilor din Sfânta Scriptură, din canoanele bisericești și din pravila Sfinților Părinți, să răspundă contestărilor venite din partea diferitelor biserici protestante.

Titlul complet al lucrării este: *„Șapte taine a Besearecii, tipărite cu învățătura și cu toată cheltuiala Măriei sale Ioan Vasile Voevoda, în tipariul cel domnesc în târg în Iași, vl(ea)to 7153 (1644) noiembrie 8.”*

Cartea este de format în patru având la început patru foi nenumerate și 339 de foi numerotate (uneori eronate), cu șaptesprezece rânduri pe fiecare pagină.

265. O. Șchiau, *op. cit.*, p.529

266. N. Iorga, *Istoria Literaturii Românești*, I, pp. 69-70

Are câteva inițiale ornate și câteva frontispicii.²⁶⁷ Titlul este în două culori și este încadrat într-un chenar bine împodobit, având în partea de sus, în medalioane, chipurile Sfinților Trei Ierarhi; pe laturi al Sfântului Atanasie, în stânga, iar în dreapta cel al Sfântului Chiril, patriarhul Alexandriei; în partea de jos în colțuri câte un înger, iar la mijloc, în medalion, stema Moldovei, susținută de doi ostași, având deasupra ei, încrucișate, o sabie și un buzdugan și inițialele voievodului Vasile Lupu.²⁶⁸

Pe verso foi de titlu se găsește din nou stema Moldovei fără cei doi ostași, însă având deasupra două, iar dedesubt patru versuri cu conținut politic:

*„Pecetea Domnii Moldovenesti
Vâlhva, aceștia heri să o socotești.
Cap de băur fiind tare,
Arată puterea celui mai mare.
Acest chip de băur,
Mulți au biruit fără număr.”*²⁶⁹

Urmează apoi „precuvântarea” mitropolitului Varlaam, care ocupă celelalte trei foi nepaginate. Această prefață are următorul cuprins:

„De iaste lumina care iese și purcede de la soare, de luminează și arată pre lume mai vârtos mărgăritarului și a pitrelor celor scumpe, Preluminate și cinstite și milostive Doamne, cu mult mai vârtos lumină și soarele cu care dreptul Domnul nostru Iisus Hristos a luminat Biserica sa, înaintea ochilor a tot rodul omenesc, cum ca să poată vedea și să cunoască, fie cine, prețul odoarelor ei, nu de mărgăritar și de pietre scumpe, ce-s lucruri moarte, ci de lucruri vii, ce-s mai scumpe decât mărgăritarul și pietrele cele scumpe, carele nu numai ochii trupești ci și ochii sufletești veslesc, cu veselie veșnică și netrecută, și deșteaptă pre om întru viață fără de moarte. Pre șapte stâlpi iaste întărită casa înțelepciunii, că șapte cete sunt a Bisericii, cum le numără Pavel Apostolul: întâi apostolii, ai doilea proroci, a treia învățătorii, a patra făcătorii de ciudese(minuni), a cincea vindecătorii de boli, a șasea îndreptătorii, a șaptea tălmăcii limbilor. După aceea de șapte ori într-o zi se laudă Dumnedzău, cum spune David Prorocul. Cu șapte buciune în șapte zile căzură sidurile Ierihonului. Șapte cuconi născu Ana cea stearpă, mama lui Samuil Prorocul. Așa într-acel chip șapte cete făcu Biserica, șapte roade rodește Domnul Svânt, cum zice Pavel, apostolul liubovului: bucuria, pacea, îndelunga răbdare, credința, blândețea, oprirea voi;

267. Dumitru I. Găină, *Pravila bisericească de la Iași*, BOR 5-6/1963, p.559

268. N. Șerbănescu, *op.cit.*, pp. 1028-1029

269. Apud *Istoria Literaturii Române*, p. 345

șapte daruri sunt a Domnului Svânt, cum spune Isaia Prorocul: dar de înțelepciune, de înțelegere, de știință, de credință, de tărie, de sfat, de frica lui Dumnezeu. Și sfeșnicul bisericii legii vechi șapte fufeze și șapte făcli avea de ardea, într-acel chip și Biserica lui Hristos șapte taine are, cu care, ca cu niște lumini luminează și arată toate lucrurile și toate trebile Bisericii noastre. Fără de care tot omul iaste întunecat și nu știe pre ce cale umblă. Că aceste șapte taine sunt șapte daruri și șapte făcli ce luminează și ard în Biserica lui Hristos, pre tot creștinul către cunoștința credinței celei drepte, carele nu sunt de la altcineva, ce sunt de la Domnul nostru Iisus Hristos, arătate și de la sfinții Apostoli date în svânta Biserică.

Cu adevărat lucru iaste căt răsare soarele, zarea și lumina lui mai-nainte lovește munții cei mari, turnurile și copacii cei înalți luminează deci șesurile și văile, așa într-acel chip domnia Măriei tale. Întâi ajunge întru ceata cea înaltă sufletească, întru arhieriei și preoți, de luminează, și în dregătoria cea lumească, în domni și în boieri. De-acii și întru cei mai mici ajunge lumina și căldura, de luminează și încălzește pe toți către voia lui cea svânta. Pentru carile cinstie și norodul cel de sus și nentrecut ajung împreună cu gloatele tuturor svinților, întru slava ceriului, împărăția cea vestită și bogată ce nice dănăoară nu-i schimbată, acolo unde împărățesc toți împreună cu Domnul nostru Iisus Hristos, a Cărui slavă, cinstie și mărire în veci de veci. Amin.”²⁷⁰

După predoslovie urmează foile numerotate. Pe prima dintre acestea se găsește al doilea titlu al cărții:

„Pravilă pre scurt aleasă dea svintele scripturi scoasă pre rând și tocmită mai vartos pentru cele șapte taine mari ale bisearecii care-s dinse orânduită cu toate treabele ei, prin carile și pravila svinților apostoli la tot lucrul istvneaște(are putere), pre toate obiceale ce au lăsat purtătorii de dumnezăire și într-un nărav cu apostoli, păstorii și a toată lumea învățătorii.”²⁷¹

Se continuă cu o scurtă privire asupra Sfintelor Taine, arătându-se importanța lor „spre îndreptarea sufletelor noastre cele păcătoase” (de la fila 1 până la 5); apoi cu cele Șapte Taine: Taina Botezului, „care iaste cap tuturor” (18 glave, f. 6-32); Taina ungerii cu Sfântul Mir (7 glave, f. 33-38); Taina Sfintei Euharisti, cu privire specială asupra Sfintei Liturghi (30 glave, f. 39-116); Taina Preoției (29 glave, f. 117-164); Taina Pocăinței(40 glave, f. 165-224); Taina Nunții (39 glave, f. 225-297); Taina Sfântului Maslu (4 glave, f. 297-300). Urmează câteva însemnări cu privire la: „Sărbătorile ce sunt preste an, întru care nu se cade nici un lucru să să facă” (f. 301-303); „Tocmeala posturilor ce sunt preste an și hărți pre ce vreme se

270. apud Șt. Dinulescu, *op.cit.*, pp. 351-352

271. apud Dumitru Găină, *op.cit.*, p. 559

dezleagă” (f. 304-309) și „Pentru zilele cele dezlegate ce sunt preste an” (f. 310-317). De la fila 318 până la sfârșit se află tabla cuprinsului cărții.²⁷²

În josul filei 317 se află următoarea notiță în limba slavonă: „*Mult păcătosul și de nici o treabă rob Eustratie, fost logofăt, iubitor de muncă.*”

Cu privire la originalitatea cărții păreri cercetătorilor sunt împărțite. Dacă Ștefan Dinulescu susținea că „*opera aceasta poate fi considerată parte originală, parte de compilațiune și nicidecum de traducere*”²⁷³, cercetările ulterioare au dus la concluzia că ea este o traducere: fie după opera lui Gavril Severos Peloponesianul, mitropolit de Filadelfia (†1616)²⁷⁴; fie după o carte slavă cu titlul „*Tainele Bisericii*” tipărită la Lwow în 1640²⁷⁵, sau după o alta, mai completă, apărută în 1630 la Wilna sub titlul „*Știința despre cele șapte taine bisericești.*”²⁷⁶ Mai nou profesorul Pandele Olteanu a demonstrat că „*Șapte Taine*” este o prelucrare după opera retorului Toma (Teofan) Eleavulkos (sec. XVI), prim secretar patriarhal, fost profesor al lui Damaschin Studitul.²⁷⁷

Traducătorul este după părerea lui P. P. Panaitescu, mitropolitul Varlaam, iar după N. Iorga ar fi Logofătul Eustratie. Alți cercetători, ca Șt. Dinulescu și N. Cartoian, atribuie cartea mitropolitului Varlaam, fără a nega însă contribuția lui Eustratie. Dumitru Găină afirmă că cel care a alcătuit această Pravilă este Eustratie, iar prefața mitropolitului este „*un brevet de ortodoxie pentru opera întreprinsă de un laic.*”²⁷⁸

Acest Eustratie era un mare învățat al vremii sale. Avea vaste cunoștințe de limba greacă și slavonă, cunoștea teologie și drept canonic, istoria și cultura poporului moldovean cu credințele și mentalitatea lui. A făcut studii la școli din țară, dar și la Kiev, centrul ortodoxiei din acea vreme. De numele lui se leagă și apariția primei cărți moldovenești de legi: „*Carte românească de învățătură de la pravilele împărătești și de alte giudețe*”, care a apărut la Iași în 1646.

Expunerea învățăturii despre Sfintele Taine se face sub formă catehetică, cu întrebări (văpros) și răspunsuri (otveat). Iată un exemplu:

„*A șaptea taină sunt maslele. Văpros: Ce sânt maslele? Otveat: Sânt unt-de-lemnii*

272. *Ibidem*, p.560; N. Șerbănescu, *op.cit.*, p. 1029; Șt. Dinulescu, *op.cit.*, p. 353

273. Șt. Dinulescu, *op.cit.*, p. 354

274. N. Iorga, *Istoria Bisericii Românești*, p.325

275. P. P. Panaitescu, *L'influence de l'oeuvre de Pierre Mogila, archevêque de Kiev dans les Principautés roumaines*, p.54, apud N. Șerbănescu, *op.cit.*, p. 1029

276. Șt. Ciobanu, *op.cit.*, p. 279

277. M. Păcurariu, *op.cit.*, p. 23

278. Dumitru I. Găină, *Pavila bisericească de la Iași*, pp. 561, 563

*sfeștit cu molitve. Văpros: De unde s-au început acest obicei? Otveat: De la singur Iisus Hristos, Domnul nostru, când trimisese dintru ucenicii săi doi câte doi. Și ieșiră de mărturisirea ca să se pocăiască și draci din mulți gonea și ungea cu unt-de-lemnii....*²⁷⁹

Spre deosebire de „Mărturisirea de credință” a lui Petru Movilă, apărută cu doar doi ani înainte, în 1642, și pe care nu este exclus ca autorul să o fi cunoscut și folosit, care trata problema Sfintelor Taine în special din punct de vedere dogmatic și liturgic, Pravila „Șapte Taine” pune accentul pe cel moral, disciplinar și juridic. Ea vine cu o mulțime de norme canonice ce reglementează viața clericilor și mirenilor.²⁸⁰

Pentru clerici, alături de îndatoririle obișnuite privitoare la săvârșirea Sfintelor Taine și a ierurgiilor, sunt subliniate în mod deosebit îndatoririle pastorale ale episcopilor, preoților și diaconilor, obligându-i, sub sancțiune, „să slujască cu direptate, cu osârdie și cumu să cade”. De asemenea Pravila asigură dreptul episcopilor de a aplica pedepse bisericești. Alături de cele trei trepte ale ierarhiei bisericești sunt amintiți și unii slujitori care dețin funcții în Biserică prin hirotésie: citețul, purtătorul de sfeșnice, țarcovnicul și ipodiaconul.

Credincioșii, ca membrii ai trupului tainic al Domnului nostru Iisus Hristos, participă efectiv la toate Sfintele Taine. De asemenea ei pot, în cazuri de necesitate, să le administreze. Se dau sfaturi cu privire la atitudinea pe care trebuie să o aibă creștinii în viața lor bisericească. Credinciosul să nu facă (aducă) mărturie mincinoasă, să nu clevească, să lupte împotriva furtului și a cametei, a uciderii și sinuciderii, a avortului și a concubinajului și să apere fecioria; părinții să-și iubească copiii, iar copiii au datoria de a-și respecta părinții.

În cuprins, din loc în loc, „se găsesc și câteva note, adevărate documente de folclor, care proiectează lumina lor interesantă peste unele superstiții, răspândite până azi în masele populare din sudul și răsăritul Europei.”²⁸¹ În privința credinței populare în vârcolaci sau strigoii citim: „... omul ce va fi mort și vor dzice oamenii că iaste vârcolac (...) acest lucru dzic oamenii cei proști iară nice într-un chip nu poate să hie acesta vârcolac. (...) Cel mort în ce chip să omoară pe cei vii? Să pornesc oamenii la mormânt și-i dezgroapă oasele aceluia, să le vază cum sunt (...) și le arată că acel trup are sânge și unghii și păr și cum vād acesta luare (...) și strâng lemne și pun foc de ard acele oase de le pierd de tot de pre pământ.”²⁸²

279. apud Șt. Ciobanu, *op.cit.*, p. 279

280. Dumitru Găină, *op.cit.*, p. 564

281. N. Cartoian, *Istoria Literaturii Române vechi*, p. 113

282. Ion Dianu, *op.cit.*, pp. 94-95

Pravila bisericească „*Șapte Taine*” a avut o importanță deosebită atât din punct de vedere juridic, ea legând viața noastră bisericească de vechiul drept canonic și de dreptul bizantin și constituind un izvor în alcătuirea anumitor legi bisericești de mai târziu, cât și al vieții bisericești, ea dând preoților moldoveni și credincioșilor lămuriri asupra credinței lor și ferindu-i de influențele eterodoxe.

c) Răspuns împotriva Catehismului calvinesc

Aceasta este prima scriere polemică din literatura românească veche. În anul 1644 mitropolitul Varlaam se afla „*cu trebe domnești și a nărodului*” la Târgoviște, unde conducea delegația trimisă de domnitorul Vasile Lupu la domnul Țării Românești, Matei Basarab, cu scopul realizării împăcării. Cu acest prilej el intră în contact cu fruntașii vieții politice și culturale din Țara Românească. Printre aceștia se distingea personalitatea lui Udriște Năsturel, fratele doamnei Elina, soția lui Matei Basarab, pe care mitropolitul îl caracteriza ca fiind „*boiarin cinstit și slovesnic și a toată destoinicia și înțelegerea harnic*.” În biblioteca acestuia Varlaam a găsit și un exemplar din „*Catehismul calvinesc*” tipărit în Transilvania în 1642.²⁸³ Lectura cărții a produs o puternică impresie asupra lui Varlaam, care o găsește „*plină de otravă și moarte sufletească*”, iar sentimentele care l-au copleșit au fost, după cum însuși mărturisește, „*mare grije și multă scârbă*”. Acestea îl fac să dea o ripostă energică acestei încercări de calvinizare a românilor: „*îndată am chemat și am strâns săbor dintr-o amândoa pârțile și din Țara Românească și din Moldova*”. Nu se cunoaște cu siguranță anul în care s-a întrunit „soborul”. Unii cercetători (episcopul Melchisedec Ștefănescu, N. Cartoian și Florea Mureșanu) cred că este anul 1645, iar Samuil Klain, anul 1644.²⁸⁴ N. Chițescu, în articolul „*Trei sute de ani de la „Răspunsul la Catehismul calvinesc*”, consideră că 1645 este cea mai potrivită dată, deoarece pe de o parte legăturile dintre cele două țări nu se puteau realiza prea ușor în acele timpuri, iar pe de alta fiindcă „*Răspunsul... săborului a două țări*” e datat tot 1645.²⁸⁵ Întrunit la Iași în 1645, soborul s-a bucurat de participarea ierarhilor din cele două țări: mitropolitul Varlaam,

283. Acest Catehism a fost tipărit în satul Prisaca, lângă Alba Iulia, cu voia și cu porunca principelui Gh. Rakoczy I și „*cu sfatul și îndemnarea și cu cheltuiala*” predicatorului calvin al curții princiare Gh. Csulai. El cuprindea într-o formă prescurtată Catehismul de la Heidelberg din 1563, traducerea fiind făcută de popa Gheorghe din Secul, tipograf fiind popa Dobre din Țara Românească.

284. apud N. Chițescu, *Trei sute de ani de la „Răspunsul la Catehismul calvinesc” al lui Varlaam al Moldovei (1645-1945)*, BOR 11-12/1945, pp. 624-625

285. *Ibidem*

însoțit de episcopii Evloghie al Romanului, Atanasie al Rădăuților și Ghedeon al Hușilor și mitropolitul Teofil al Țării Românești cu episcopii Ștefan al Buzăului și Ignatie al Râmnicului. De asemenea este foarte posibil să fi luat parte la discuții și unii dintre boierii cărturari: Udriște Năsturel din Țara Românească, Eustratie Logofătul și Grigore Ureche din Moldova.²⁸⁶

Soborul a luat în discuție un răspuns la Catehismul calvinesc, propus și întocmit de mitropolitul Varlaam. În ce privește locul și data tipăririi, între cercetători nu există o părere unanimă. În legătură cu locul tipăririi primul care observă divergențele este Ștefan Dinulescu: Gheorghe Șincai, A. Papiu Ilarianu, Eudoxiu Hurmuzaki, A. Densușianu, V. A. Urechia, Al. Philippide și alții afirmă că lucrarea a fost tipărită la Suceava, în vreme ce Vasile Pop, Timotei Cipariu, episcopul Melchisedec, I. Lăzăriciu, I. Andreescu, D. Iancu și alții cred că Iașul este locul unde a fost tipărită, de aceeași părere fiind și Șt. Dinulescu.²⁸⁷ Cercetările recente au dus la concluzia că această carte a fost tipărită la mănăstirea Dealu. Acestei păreri se aliază și Mirela Teodorescu, care în studiul introductiv de la cartea „*Răspuns împotriva Catehismului calvinesc*”, comparând caracterele tipografice și tipul de hârtie folosit la imprimarea „*Răspunsului*” și a „*Liturghierului*” slavon tipărit la 1646 la Dealu, și examinând particularităților de limbă muntenesci întâlnite în cartea lui Varlaam, consideră că imprimarea cărții a avut loc în Țara Românească sub supravegherea lui Udriște Năsturel.²⁸⁸

Nici data apariției „*Răspunsului*” nu a fost pe deplin elucidată. În general cercetătorii, plecând de la faptul că unicul exemplar cunoscut indică pe foaia de titlu ca dată a apariției anul 7153/1645, consideră că ea a apărut în acel an. Însă într-o copie a *Răspunsului* care se găsește în „*Condicele pribeagului Gheorghe Ștefan*” și care aparține unui oarecare Grăjdeanu, se oferă două datări. La începutul copiei, unde este reprodusă foaia de titlu apare anul 1645, iar într-o notiță slavonă de la sfârșitul copiei se spune: „*anul de la facerea lumii 7155 și-a Cuvântului întrupare 1647 s-a scos după învățătura apostolească, soborul cu dispută al prevoslavnicilor cu scrierea iubitoare de trudă a mitropolitului Varlaam al Moldovei.*” Această notiță a făcut pe unii autori să afirme că tipărirea *Răspunsului* ar fi durat doi ani; a fost începută în 1645 și s-a încheiat în 1647. Însă nu se poate ști cu siguranță dacă notița slavonă de la sfârșitul copiei lui Grăjdeanu figura și în textul original.

286. *Ibidem*, p.636; M. Păcurariu, *op.cit.*, p. 24

287. Șt. Dinulescu, *op.cit.*, pp. 359-360

288. Varlaam, *Opere. Răspuns împotriva Catehismului calvinesc*, ediție critică de Mirela Teodorescu, Ed. Minerva, Buc. 1984, pp. 22-31

Singurul exemplar din „*Răspuns împotriva Catehismului calvinesc*” se găsește în Biblioteca Academiei, aflându-se în aceeași legătură cu „*Învățătură bisericească*” tipărită la Râmnic în 1746. Este un volum în patru mic, având 39 de file, distribuite în zece caiete. Primul caiet are trei file (prima filă fiind albă), iar toate celelalte, câte patru file. Exceptând primul caiet toate celelalte sunt numerotate cu litere chirilice. Cele mai multe pagini au câte douăzeci și cinci de rânduri.²⁸⁹

Cuprinsul cărții este împărțit în trei: „*Predoslovia*”, care cuprinde patru file și o pagină; „*Otveatnicul*” cu un „*cuvânt către cititori*” în trei foi și „*Răspunsul soborului a doao Țări*”, cuprinzând restul de foi, acesta fiind însă incomplet. Titlul cărții este: „*Carte care se cheamă Răspuns împotriva Catehismușului calvinesc, făcută de părintele Varlaam, Mitropolitul Suciavei și Arhiepiscopul Țărâi Moldovei. Tipăretă v leto, bytia mira 7153, spseniaje mira 1645.*”

Pe coperta interioară, pe verso, se află două versuri care combat învățătura protestantă cu privire la mântuirea exclusiv prin credință fără fapte bune:

„*Nu se laude nime de bună credință,
De n-are lucruri bune prea cu socotință.*”

Predoslovia, adresată creștinilor din Ardeal, începe prin proclamarea celor două idei centrale ale gândirii autorului: unitatea neamului și ecumenicitatea credinței.²⁹⁰ „*Varlaam cu mila lui Dumnedzău mitropolitul Suceavei și arhiepiscopul Țărâi Moldovei, către creștinii din Ardeal: credincioși pravoslavnici și adevărați fii svintei ai noastre Besearici apostolești, iubiți creștini și cu noi de un neam român, pretutindirea tuturor ce se află în părțile Ardealului, ce sunteți cu noi într-o credință, cu dreptatea Dumnedzăului și Mântuitoriului nostru, lui Iisus Hristos, dar vouo și pace, să să înmulțească întru cunoștința Domnului nostru, lui Iisus Hristos, iară de la smerenia noastră, ca nește fii iubiți întru Hristos, blagoslovenie, rugă și iertăciune și de vecie de la Dumnedzău iertare de toate păcatele.*”²⁹¹

Urmează apoi arătarea motivului care l-a determinat să le adreseze această scrisoare: „*...aducându-mi aminte de datoria cea nenumărată ce am să lupt și să propoveduiesc, să întăresc svânta Evanghelie și poruncile și tăinile Bisearecei noastre...; aducându-mi aminte de datoria mea cea mare, nevoiesc, ustenesc, Dumnedzău veade numai, cu toată puterea mea și cu toată osârdia lucredz după neputința mea cea omenească, ca să cresc și să adaog talentul ce mi-i dat, cândai vrun păcătos și de turma lui Dumnedzău depărtat voiu putea să-l întorc, să să spodobască a fi destoinic*

289. *Ibidem*, p.19

290. N. Chițescu, *op.cit.*, p.627

291. Varlaam, *Opere*, p. 185

și spășit, petrecând întru poruncile ceale pravoslavnice a beserecei noastre, carile din bătrâni sunt date, dinrtu-ntâiu și din început, acealea să le întăresc, să nu cumva să să tâmple să fie neștine svătuیت și smăgit de vicleșugul șarpelui, adecă a ereticilor, să cadră și să să depărteaze de acea alinată și cu pace și fericită carte, Beseareca noastră cea pravoslavnică....”²⁹²

Varlaam descrie în continuare împrejurările care l-au făcut să scrie „Răspunsul”: „Petr-aceaea, iubiții miei fii, tâmplându-mi-se astimp în părțile Țării Românești, cu trebe domnești și a nărodului, în Târgoviște, cu cei mai de frunte și de-a firea vorovind, mai vârtos cu orecare boiaru, cinstit și slovesnic și a toată distoiniciia și înțelegerea harnic, drept pravoslavnic creștin, al doile logotet și frate Doamnei a bunului credincios și a luminatului Domn Io Matei Voivodă, cu mila lui Dumnedzău domnul Țării Românești, dumnealui Udriște Năsturel, carele, ca un iubitoriu de învățături și socotitoriu credinței ceii dreapte, în mijlocul altor cărți noao cemi-au arătat adusu-mi-au și o cărțulie mică, în limba noastră românească tipărită. Și dec-am cetit, am vădzut, sămnul ei scris „Catehizmus creștinesc”, carea o am aflat plină de otravă de moarte sufletească, de care lucru, iubiții miei fii, mărturisesc înaintea lui Dumnedzău, cu firea mea că mare grije și multă scârbă au cuprins sufletul și inima mea. Pentru care lucru îndată am chemat și-am strâns săbor dintr-amândoaă părțile, și din Țara Românească și din Țara Moldovei; cu atâta, că doară să poată ei clăti inima voastră, ce-i întărită și rădăcinată pe temelia cea bună și tare a beserecei noastre pravoslavnice, cât cuget și socotesc, cândai cu aceste minciuni și amăgituri cu carle cearcă și ispitesc în tot chipul să poată afla pre neștine prostac și neștiutori, să-l sparie cu mărturia Sventei Scripturi, carile fără de cale le-au pus și rău le tâlcuiesc cătră a lor perire. Pentr-aceaea am socotit că am o datorie mare să fac răspuns și să arăt stâmbătura și tâlcul cel rău al lor, ce tâlcuiesc rău și strâmbadză Scriptura Svântă. Și-aceasta nu că doară prepuii ceva întru fapturile ceale pravoslavnice a creștinătății voastre, că știu foarte bine și sunt adeverit cum credința voastră ce-ați apucat dintâiu și din ceput nici unul de voi cărțile ceale ereticești și dascălia și învățătura lor în număr nu le socotiți, ce numai pentru să arăt întunearecul și neînțelegerea lor ce au întru Scriptura Svântă, carea o tâlcuiesc pre voia și pre volniviia lor cum vor... Pentr-aceaea, fii miei întru Hristos iubiți scris-am asupra acestui catehizmus nou, cu carele cei den afară de pravoslavie au nădăjduit să vă sparie cu mărturiile Scripturii Svente, să vă înșeale întru eresa lor rătăcită, ce-am scris, una: pentru să puteți sta împotrivă când va fi vreme de nevoie; alta: pentru ca să vă aflați întru învățăturile pravoslaviei întăriți ca nește stâlpi neplecați

292. Ibidem

și neclintiți.²⁹³

Partea a II-a, numită „Otveatnic”, începe cu o prezentare a Catehismului calvinesc: „*Carte ce să cheamă „Catehizmus”, carea cu voia și cu porunca Domnului creștinesc Rakoți Gheorghi, craiul Ardealiului, domnul părților Țării Ungurești și săcuilor șpan, carea s-au întos din limba diacească și slovenească pe limba românească, cu svatul și cu îndemnătura și cu cheltuiela Domniei lui Ciula Gheorghi, păstoriul sufletesc al curței mării sale. Cu scrisoarea s-au ustenit popa Gheorghi de Sec. Și s-au izvodit în cetate în Belgrad și s-au tipărit în sat în Prisac. Meșterul tipariului au fost popa Dobre din Țara Muntenească. Și s-au început il luna lui iulie, 5 zile și s-au obârșit în luna iulie în 25 de zile. Văleat ot săzdanie mira 7150. Ot rojdestvo Hristovo 1640.*”²⁹⁴ Se continuă cu o combatere a învățăturilor protestante întâlnite în cuvântul către cititor.

Urmează apoi, pe foile 4-33, „Răspunsul săborului a doao Țări”. În expunere Varlaam folosește cea mai onestă și mai științifică metodă cu putință. Se citează mai întâi „in extenso” articolul calvinesc, după aceea explicarea lui de către calvini, în întregime și numai la urmă se dezvoltă tâlcuirea ortodoxă, iar în combatere tonul discuției este obiectiv, dar cald și convingător, bazându-se pentru fiecare afirmație pe texte din Sfânta Scriptură, pe care protestanții o utilizau ca singur izvor de credință, înțelegând să-i combată pe calvini cu propriile lor arme.²⁹⁵

În legătură cu metoda scripturistică a protestanților Mitropolitul Varlaam spune: „*Unde află în Svânta Scritură un cuvând pre voia lor alt cuvânt mai de sus sau mai de gios, pentru să să arate un adevăr nu-l pomeneste, ce îndată lasă și fuge la altul și de la acela iarăși la altul, cum ar hi un rătăcit ce îmblă și calea-înainte nu-i sporește.*”²⁹⁶

Stilul polemic al lui Varlaam este mușcător și aspru, plin de revoltă: „*Deci noi toți credincioșii ce urmăim învățăturile celor credincioase și adevărate a svinților părinți purtători de dumnezeire și de Duhul Svânt luminat, mărturisim și dzicem: „întru una svântă săbornicească și apostolească bisearecă”. Ce cu adevăr dzic aicea calvinii și luteranii: o besearecă nice svântă, nice săbornică, nice apostolească, că așea iaste beseareca lor, nice o svinție n-are, nice preuție, nice are ceale șapte Taine, nice săbornică, că nu-i în toată lumea, nice din toate limbile adunată, nice apostolescă, că nu-i de la apostoli, ce-i de curând și noao ca de dăunăzi de o sută de ai de-are hi, nice are făpturile apostolilor, nice-s țin învățăturile apostolilor. Apostoli învață*

293. *Ibidem*, pp. 186-188

294. *Ibidem*, p. 190

295. N. Chițescu, *op.cit.*, p. 629

296. Varlaam, *Opere*, pp. 226-227

curăția să fie mai mare decât căsătoria. Iară ei o strică și silesc pre toți oamenii să se căsătorească. Apostolii învață: „Popa să hie bărbat numai unii muieri”, iară ei până în șapte muieri iau și-s tot popi.”²⁹⁷

Varlaam alege să se ocupe numai de glavele: I, IV, IX, X, XII, XXXVI și LIV din „Catehismul calvinesc”, deoarece aceste conțin principalele învățături protestante. Astfel glava a IV-a cuprinde una din ereziile centrale ale protestantismului și anume aceea că omul se poate mântui numai prin credință, „sola fide”, el ne mai putând face fapte bune după căderea în păcat. Glava a IX-a răspunde la întrebarea dacă putem aduce satisfacție deplină lui Dumnezeu pentru păcatele noastre, „Ba nici dintr-o parte ce mai vârtos ne înmulțim și ne sporim păcatele din zi în zi”. Glava a X-a arată că singurul „îmblătoriu” (mijlocitor) între oameni și Dumnezeu este Iisus Hristos, intenția calvinilor fiind aceea de a înlătura cultul sfinților. Glava a XII-a vorbește despre Biserică, cu privire la care protestanții spun: „Crez o besearecă creștinească și uniciunea svinților, care lucru iaste mare smenteală și întunecare din calea credinței dreapte..., cu acest gând pentru că beseareca iaste adunătura credincioșilor, deci să nu să paie că cred în oameni, să cadză în păcate, pentr-acea dzic o besearecă, iară nu, întru una svânta și apostolească besearecă”. Glava XXXVI-a tratează unele probleme legate de mântuire: ceea a raportului dintre Vechiul și Noul Testament, a harului, a legăturii dintre credință și fapte bune. Iar glava a LIV-a, pornind de la porunca a II-a a Decalogului, atacă cultul icoanelor și al sfinților, acuzându-i pe ortodocși de idolatrie. Varlaam își încheie lucrarea cu un rezumat în zece puncte al credinței ortodoxe. Copia manuscrisă a lui Grăjdean are următorul sfârșit: „Acestea toate câte scrie mai sus să cade tot creștinul să le ție și să le ferească cu mare socotință și cu mare nevoie de i-i voia să hie ocinătoriu împărăției ceriului, carea noi toți să o dobândim, pentru mila Domnului nostru, lui Iisus Hristos, a Căruia iaste puterea și ținerea și totă cinstea și închinăciunea despre una cu Părintele și cu Duhul Sfânt, acmu și pururea și întru netrecuți veaci de veaci. Amin.”²⁹⁸

Este de remarcat faptul că deși Răspunsul este o lucrare compusă în întregime de Varlaam, el o pune totuși sub egida „săborului a doao țări”, fapt ce demonstrează pe de o parte smerenia înaltului ierarh, iar pe de alta se proclamă principiul autorității în Biserica Ortodoxă care este Sinodul, spre deosebire de principiul individualist al protestantismului.²⁹⁹

297. *Ibidem*, pp. 210-211

298. *Ibidem*, p. 230, nota 1

299. N. Chițescu, *op.cit.*, p. 630

De asemenea nu este lipsit de interes faptul că, simțind pericolul pe care-l reprezintă cartea vrednicului mitropolit moldovean, calvinii dau un răspuns „vehement și grosolan”, tipărit la Alba Iulia în anul 1656 sub titlul: „Scutul catichizmușului, cu răspuns den Scriptura Svântă împotriva răspunsului a doauă țări fără Scriptură Svântă”.

„Din răspunsurile pe care le dă Catehismul calvinesc, Varlaam apare ca un foarte bun cunoscător și mânuitor al Sfintei Scripturi, ca un admirabil strateg în apărarea poziției ortodoxe și combaterea celei adverse. El ni se înfățișează ca un ierarh luminat, conștient de răspunderea mare pe care o are, ca un păstor treaz, veghind ca nici o oaie să nu se rătăcească și să nu fie răpită din staulul ortodox și românesc. El ne apare ca un luptător neșovăelnic și hotărât în apărarea credinței strămoșești.”³⁰⁰

Unii cercetători atribuie lui Varlaam și tipărirea unui „Paraclis al Născătoare de Dumnezeu” apărut la Iași, probabil în 1645. Cartea este formată din trei părți: textul propriu-zis al Paraclisului, urmat de patruzeci și opt de versuri, originale în care este descrisă pedepsirea necredincioșilor și de două povestiri, pe teme din Vechiul Testament, în proză: înrobirea Ierusalimului de către Nabucodonosor și istoria Suzanei. Aceste povestiri sunt expuse într-o formă artistică personală, folosind un stil cronicăresc foarte expresiv.³⁰¹

Ultima carte ieșită din tipografia de la Sfinții Trei Ierarhi, în timpul păstoririi lui Varlaam este: „Carte românească de învățătură de la pravilele împărătești și de la alte giudeațe, cu zisa și cu toată cheltuiala lui Vasile Voievodul și Domnul Țării Moldovei din multe scripturi tălmăcită din limba ilenească pre limba românească”, apărută în anul 1646. Ea este cunoscută și sub numele de „Pravila lui Vasile Lupu”. Așa cum o arată și titlul este o colecție de legiuri, tradusă din „limba ilenească” la porunca domnitorului Vasile Lupu, care cum aflăm din prefață „au cercat pre multe țări, până l-au îndreptat Dumnedzău de au găsit oameni ca aceia, dacăli și filozofi, de-au scos den cărți elinești și latinești toate tocmealele ceale bune și giudeațele celor buni creștini și sfinți.”³⁰²

La sfârșitul prefeței aflăm că cel care a „tălmăcit-o, den scrisoare grecească pre limba românească ca să poată înțelege toți” este biv logofătul Eustratie.

Prima parte a Pravilei, având 16 pricini (capitole) împărțite în 152 de paragrafe, este o traducere a unei colecții de legi bizantine cunoscută sub numele

300. Sofron Vlad, *300 de ani de la moartea Mitropolitului Varlaam*, p.652

301. *Istoria Literaturii Române*, I, pp. 338-339; M. Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, II, p. 25

302. apud Șt. Ciobanu, *op.cit.*, p. 280

de „*Legea agrară bizantină*”, un cod rural bizantin, alcătuit în sec. VII-VIII în Bizanț. Partea a doua este alcătuită din 78 de glave, cu numeroase paragrafe și cuprinde capitole extrase din tratatul penalistului italian Prosper Farinaccius: „*Praxis et theoricae criminalis*”, apărut la Veneția între anii 1607-1621.³⁰³

Importanța acestei opere constă în aceea că ea a fost multă vreme „*norma spre-a judeca drept*” pentru cei însărcinați cu înfăptuirea dreptății în Moldova; iar prin includerea ei integrală în „*Pravila lui Matei Basarab*” (1652, Târgoviște) devine codul general recunoscut și respectat în toate provinciile românești.³⁰⁴

III. 12 Ultimii ani de păstorire. Sfârșitul mitropolitului Varlaam

Anii 1649-1650 au însemnat pentru Moldova o perioadă de grele încercări. În anul 1649 țara este prădată de tătari, pe care Vasile Lupu reușește în cele din urmă să-i învingă. Un an mai târziu, în 1650, situația devine și mai gravă căci asupra Moldovei se năpustesc alături de hoardele de tătari și cazacii zaporojeni. Domnul este nevoit să se retragă din fața năvălitorilor care pustiesc întreaga țară. Vasile Lupu își stabilește cartierul general la Căpotești, în apropiere de mănăstirea Secu. După cum relatează un cronicar al mănăstirii, mitropolitul Varlaam, care-l însoțise în pribegie pe domn, nemulțumit de atitudinea acestuia, de faptul că nu încerca să stopeze înaintarea tătarilor și văzând suferința poporului, îl muștră, ba chiar îl palmuiește.

„*Să povestește că acest mitropolit văzând că Vodă nu avea grijă pentru năvălirea tătarilor, au început a-l ocări. Întrucât și o palmă i-au dat, deci mâniindu-se acel domn l-au lovit cu buzduganul și învrăjbindu-să amândoi au paretestit scaunul și viind la monastirea Secul să liniștece. Deci fiind că Vodă rămăsese supt legătura mitropolitului, au venit însuși la monastirea Secul spre împăcare. Și ertându-se amândoi întru semn de dragoste au dăruit monastirii Secului cetatea cu câte moșii mai aveau.*”³⁰⁵

Pe de altă parte spre sfârșitul anului 1652 Vasile Lupu începe să uneltească din nou împotriva vecinului său din Țara Românească. De această dată Matei Basarab se aliază cu principele Transilvaniei și împreună trimit corpuri de armată în sprijinul logofătului Gheorghe Ștefan, care se răsculase împotriva lui Vasile

303. Ioan N. Floca, *Drept canonic ortodox*, vol. I, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al BOR, Buc. 1990, pp.137-138

304. *Ibidem*, p.139

305. Apud Augustin Z. N. Pop, *Viața mitropolitului Varlaam al Moldovei*, p. 769

Lupu. În cele din urmă Gheorghe Ștefan reușește, în aprilie 1653, să-l înlăture și să fie numit domn al Moldovei.

În Joia Floriilor, 3 aprilie 1653, Vasile Lupu părăsește Iașul și se retrage spre Hotin, cu gândul de a merge în Polonia. Odată cu el a plecat și mitropolitul Varlaam. Despre faptul că la urcarea pe tron, la 7 aprilie 1653, a noului domn, Varlaam nu se mai afla în capitală, aflăm din Letopisețul lui Miron Costin, care spune că Gheorghe Ștefan „*au mârșu cu câteva gloate de țară la beseareca lui Sventii Nicolae și i-au cetit molitva de domnie Ghedeon, episcopul de Huși, fiind mitropolit Varlaam eșit la munte, la mănăstirea Secul.*”³⁰⁶ Astfel după o păstorire de douăzeci și unu de ani, plină de realizări pentru Biserica Moldovei, mitropolitul Varlaam se reîntoarce la mănăstirea sa de metanie. Aici el va mai trăi încă patru ani, purtând de grijă pentru bunăstarea mănăstirii Secu. De la el se păstrează în muzeul mănăstirii: un sacos din anul 1638, un epitrahil din anul 1642, două omofore, toate brodate artistic cu fir de aur și mărgăritare, purtând inscripții în slavonă. De asemenea s-a mai păstrat și un manuscris slavon al unui Liturghier, precum și un antimis sfințit în vremea sa.³⁰⁷

Încă din 1655 mitropolitul Varlaam își redactează testamentul în care lăsa dispoziții scrise cu privire la avutul său, „*agonisit cu slujba sa, nu cu banii mănăstirii, nici cu a mitropoliei.*” Se cunosc trei redacții ale testamentului său, ultima fiind datată 18 august 1657. Toate aceste diate el le-a semnat cu titulatura de „*Varlaam Mitropolitul Biv Suceavski.*” Pe două din aceste „*parentele Varlaam a le iscăli n-au putut că au fost bolnav, fulgerat de mâini... ce undea-i trebuia pune a pecetea.*”³⁰⁸ Această boală, după toate probabilitățile o paralizie, a fost cea care i-a adus sfârșitul. Trecerea din viața aceasta, sau cum îi plăcea mitropolitului să spună „*mutarea în casa de lut a moșilor săi*”, s-a petrecut între 18 august 1657, când este datat ultimul său testament și 19 decembrie același an, când printr-o carte domnească domnitorul Gheorghe Ștefan întărea mănăstirii Secu stăpânirea morilor rămase de la mitropolitul Varlaam.³⁰⁹

A fost îngropat în mormântul pe care și-l pregătise singur, lângă zidul de miazăzi al bisericii mănăstirii Secu, spre strana dreaptă. Pe lespedea de mormânt era dăltuită în limba slavonă inscripția: „*Această piatră de mormânt și-a făcut-o*

306. Miron Costin, *Letopisețul Țării Moldovei. De neamul moldovenilor*, Ed. Junimea, Iași 1984, p. 148

307. Șt. Dinulescu, *op.cit.*, p. 280-281; Arhimandrit Dionisie Udișteanu, *Un antimis din vremea Mitropolitului Varlaam al Moldovei*, BOR 10/1957, p. 1035

308. Apud N. Șerbănescu, *op.cit.*, p. 1034

309. Augustin Z. N. Pop, *op.cit.*, p. 773

*arhiepiscopul Varlaam Mitropolitul... în al zecelea an al arhieriei sale... în anul 7150 (1642).*³¹⁰

IV. Concluzii

După cum însuși mitropolitul Varlaam mărturisea în Predoslavia de la „*Cartea românească de învățătură*”, întregul efort depus de-a lungul păstoririi sale a avut în vedere răspunsul pe care-l va da Mântuitorului la judecată, pentru talantul primit: „*Pentru-acea de nevoi mi-au fost, ca un datornic ce sunt lui Dumnezeu cu talantul ce mi-au dat poci plăti datoria...*” Și într-adevăr Mitropolitul Varlaam a putut înfățișa Dreptului Judecător prinos de fapte mântuitoare pentru sine și poporul său.

Mitropolit Varlaam a fost ierarhul providențial care, prin însușirile sale excepționale și prin înaltele sale preocupări atât pentru Biserică cât și pentru „*seminția românească de pretutindeni*” și-a pus pecetea personalității sale asupra întregii istorii a poporului român.

El a luptat continuu pentru apărarea păstoritorilor săi și pentru ridicarea prestigiului clerului moldovean. A strâns legăturile cu Bisericile Ortodoxe surori de pretutindeni, primind la Iași patriarhi și mitropoliți ai popoarelor aflate sub jugul Imperiului Otoman. O legătură specială a stabilit cu Biserica chieveană condusă în acele timpuri de Sfântul mitropolit Petru Movilă.

A luptat din toate puterile sale pentru apărarea și întărirea credinței ortodoxe. El a sprijinit tipărirea de cărți (este de remarcat că s-au publicat numai cărți în limba română) pe care le-a pus la îndemâna preoților și a tuturor credincioșilor pentru luminarea credinței lor. Alături de „*Cazania*” sa, una din cărțile care alături de Sfânta Scriptură a fost cea mai iubită și cea mai citită de către marea masă a poporului, el a publicat primul tratat polemic din literatura română: „*Răspuns împotriva Catehismului calvinesc*” (1645) și prima pravilă bisericească românească: „*Șapte taine ale Bisericii*” (1644). Tot în scopul ridicării culturale a poporului său a luptat pentru înființarea Colegiului și a tipografiei de la Iași, de asemenea și în acest caz fiind un deschizător de drumuri.

În timpul vrednicei sale păstoriri s-au întrunit în capitala Moldovei, două sinoade, dintre care unul panortodox în 1642, la care Varlaam și-a adus un aportul să la formularea și apărarea dreptei învățături.

310. Apud Șt. Dinulescu, *op.cit.*, p. 282

Ca o recunoaștere a distinsei sale activități în folosul întregii Biserici Ortodoxe, în anul 1639 a figurat printre candidații la scaunul Patriarhiei Ecumenice de la Constantinopol, lucru unic până atunci, dar și de atunci înainte în istoria Bisericii Ortodoxe Române.

Și dacă oamenii nu-și vor aduce aminte de înfăptuirile sale, vor grăi lemnele și pietrele. Mănăstirea Sfinții Trei Ierarhi, despre care atât de plastic se exprima Pavel de Alep când spunea că „*apucă mintea de uimire*”, stă mărturie a alesei vieți duhovnicești din Moldova începutului de veac XVII.

Gândul i-a fost ca și scrisul, iar ca slova și gândirea i-au fost faptele.³¹¹

Întreaga sa viață a fost închinată slujirii Bisericii și turmei încredințate lui de Marele Păstor. El nu putea concepe existența poporului român în afara ortodoxiei, a învățăturilor Evangheliei și a moralei creștine. La rândul său poporul nu poate decât să mulțumească lui Dumnezeu pentru că a fost învrednicit să aibă în fruntea sa, ca păstor duhovnicesc, un om excepțional, care a luptat cu toată forța pentru propășirea sa materială și spirituală.

Bibliografie

I. Izvoare

1. *Documente privind istoria României. Moldova, secolul XVII*, Editura Academiei Române, București, 1951
2. Bianu, Ioan; Hodoș, Nerva, *Bibliografie Românească Veche. 1508-1716*, tomul I, București, 1903
3. Costin, Miron, *Letopisețul Țării Moldovei. De neamul moldovenilor*, Ed. Junimea, Iași, 1984
4. Varlaam, *Cazania din 1643*, ediție de Jacques Byck, Ed. Fundațiilor regale pentru cultură și artă, București, 1943
5. Varlaam, *Opere. Răspunsul împotriva Catehismului calvinesc*, ediție critică, studiu filologic și studiu lingvistic de Mirela Teodorescu, Ed. Minerva, București, 1981

II. Manuale și cărți

1. Andreescu, Ioan, *Varlaam al II-lea, Mitropolitul Moldovei (1632-1653)*, teză de licență, București, 1897

311. Ioan Dianu, *Mitropolitul Varlaam ctitor de scriere și carte românească*, p.85

2. Braicu, Doina; Bunea, Pr. Victor, *Carte veche românească din secolele XVI-XVII în colecția Arhiepiscopiei Sibiului*, Ed. Centrului mitropolitan Sibiu, Sibiu, 1980
3. Călinescu, George, *Istoria literaturii române de la în prezent*, ediția a II-a revăzută și adăugită, ediție și prefată de Al. Piru, Ed. Minerva, 1988
4. Cardaș, Gh., *Istoria literaturii românești*, București, 1939
5. Cartoian, Nicolae, *Istoria literaturii române vechi*, Ed. Minerva, 1980
6. Ciobanu, Ștefan, *Istoria literaturii române vechi*, Ed. Hyperion, Chișinău, 1992
7. Constantinescu, Miron; Daicoviciu, Constantin; Pascu, Ștefan, *Istoria României. Compendiu*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1969
8. Dincă, Gh., *Varlaam Mitropolitul Moldovei*, București, 1915
9. Dudaș, Florian, *Cazania lui Varlaam în Transilvania*, Ed. Mitropoliei Banatului, 1983
10. Dumea, Emil, *Istoria Bisericii. Teme*, vol. II, Ed. Institutul Teologic Romano-Catolic, Iași, 2000
11. Giurescu, Constantin C., *Istoria Românilor*, vol. II, ediția a II-a, Ed. Fundația regală pentru literatură și artă, București, 1944
12. Haneș, Petre V., *Istoria literaturii românești*, ediția a II-a, Ed. Ancora, București, 1927
13. Iorga, Nicolae, *Istoria Bisericii Românești și a vieții religioase a românilor*, ediția a II-a revizuită și adăugită, Ed. Ministerului de Culte, București, 1929
14. Iorga, Nicolae, *Istoria literaturii religioase a românilor până la 1688*, București, 1903
15. Iorga, Nicolae, *Istoria literaturii românești. Introducere sintetică*, vol. I, ediție îngrijită de Rodica Rotaru, Ed. Minerva, București, 1985
16. Iorga, Nicolae, *Istoria românilor prin călători*, ediții îngrijite de Adrian Angheliescu, Ed. Eminescu, București, 1981
17. Iorga, Nicolae, *Istoria Românilor*, vol. VI, București, 1938
18. *Istoria literaturii române de la origini până la 1900*, Ed. Academiei Române, București, 1979
19. *Istoria Literaturii Române. Folclorul. Literatura în perioada feudală (1400-1780)*, vol. I, ediția a II-a revăzută, Ed. Academiei Române, București, 1970
20. *Istoria Românilor*, vol. II, *Feudalismul dezvoltat în secolul al XVII-lea și la începutul secolului al XVIII-lea. Destrămarea feudalismului și formarea relațiilor capitaliste*, Ed. Academiei Române, București, 1964
21. Lăudat, I. D., *Istoria literaturii române vechi*, Ed. Didactică și Pedagogică

București, 1962

22. Longhin, Constantin, *Istoria literaturii române (de la origini până în zilele noastre)*, ediția a VIII-a revăzută, Ed. Tipografia Mitropolitul Silvestru, Cernăuți, 1940

23. Lupaș, Ioan, *Mitropolitul Varlaam al Moldovei (1632-1653)*, Cluj, 1935

24. Micu, Dumitru, *Scurtă istorie a literaturii române*, vol. I, Ed. Iriana, București, 1994

25. Mihăilă, Gh., *Contribuții la istoria culturii și literaturii române vechi*, Ed. Minerva, București, 1972

26. Minea, Ilie, *Din istoria culturii românești*, Iași, 1935

27. Murărașu, D., *Istoria literaturii române*, ediția a III-a, Ed. Cartea românească, București, 1943

28. Mureșeanu, Florea, *Cazania lui Varlaam. Prezentare în imagini*, editor Emil Hațieganu, Kolozsvár (Cluj), 1944

29. Oțetea, Acad. Andrei; Popescu-Puțuri, I.; Nestor, I.; Berza, M.; Maciu V., *Istoria poporului român*, colecția „Biblioteca de istorie”, București, 1972

30. Păcurariu, Pr. Prof. Dr. Mircea, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1992

31. Panaitescu, P. P., *Începuturile și biruința scrisului în limba română*, Ed. Academiei Române, București, 1965

32. Pascu, Dr. Giorge, *Istoria literaturii române în secolul al XVII-lea*, Ed. Viața românească, Iași, 1922

33. Piru, Alexandru, *Istoria literaturii române de la origini până la 1830*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1977

34. Piru, Alexandru, *Istoria literaturii române*, Ed. Grai și suflet, București, 1994

35. Plămădeală, Dr. Antonie, *Dascăli de cuget și simțire românească*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1981

36. Popa, Atanasie, *Cazania lui Varlaam. Prezentare grafică*, Ed. Helicon, Timișoara, 1944

37. Pușcariu, Sextil, *Istoria literaturii române. Epoca veche*, ediție îngrijită de Magdalena Vulpe, Ed. Eminescu, București, 1987

38. Rămureanu, Pr. Prof. Ioan; Șesan, Pr. Prof. Milan; Bodogae, Pr. Prof. Teodor, *Istoria Bisericii Universale*, vol. II, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1993

39. Rotaru, Ion, *O istorie a literaturii române*, vol. I, Ed. Minerva, București,

1971

40. Russo, Demostene, *Studii istorice greco-române*, vol. I, Ed. Fundația pentru literatura și artă „Regele Carol II”, București, 1939

Studii și articole

1. Avădanii, Conf. univ. Dr. Mihail I., *Așezământul școlar de la Trei Ierarhi din Iași – prima instituție cu elemente de învățământ superior din Moldova*, MMS 5-6\1971; 9-12\1972; 5-6\1974

2. Basarab, Mircea, *Conștiința originii române și a unității naționale în opera mitropolitului Varlaam și Dosoftei*, MMS 9-10\1967

3. Bodogae, Prof. Teodor, *Mitropolitul Varlaam ca teolog*, MMS 10-12\1957

4. Bucuță, Emanoil, *Cazania lui Varlaam, carte românească de învățătură*, Albina, 11-12\1945

5. Bulacu, Mihail, *Carte românească de învățătură a marelui Varlaam mitropolitul Moldovei*, GB 12\1957

6. Chițescu, Prof. Nicolae, *Trei sute de ani de la „Răspunsul la Catehismul calvinesc” al lui Varlaam al Moldovei*, BOR 11-12\1945

7. Cojocaru, Pr. Prof. Drd. C., *Strădaniile mitropolitului Varlaam pentru păstrarea dreptei credințe*, Îndrumar misionar și patriotic, 5, Ed. Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Iași, 1989

8. Corneanu, Nicolae, *Contribuții ale talmăcitorilor români la cunoașterea „Scării” Sf. Ioan Sinaitul*, ST 3-4\1964

9. Diaconescu, Emil, *O importantă donație a mitropolitului Varlaam făcută mănăstirii Secul*, MMS 10-12\1957

10. Dianu, Ioan, *Despre răspunsurile mitropolitului Varlaam*, Analele Academiei Române, Memoriile Secțiunii Istorice, seria II-a, t. XXVI, București, 1903

11. Dianu, Ion, *Mitropolitul Varlaam ctitor de scriere și carte românească*, GB 1-2\1981

12. Dinulescu, Ștefan, *Notițe despre viața și activitatea mitropolitului Moldovei Varlaam (1632-1653)*, Candela 12\1885; 1, 2, 3, 4, 5, 6\1886

13. Dragomir, Silviu, *Contribuții la relațiile Bisericii românești cu Rusia în veacul al XVII-lea*, Analele Academiei Române, Memoriile Secțiunii Istorice, seria II-a, t. XXXIV, București, 1911-1912

14. Găină, Magistrand Dumitru I., *Pravila bisericească de la Iași (Șapte Taine, 1664)*, BOR 5-6\1963

15. Georgescu, Magistrand Ilie, *Ierarhi români soli diplomatici în veacurile*

XVI-XVII, ST 3-4\1957

16. Ghibănescu, Gh., *Leastvița lui Ioan Scărarul, traducerea lui Varlaam, mitropolitul Moldovei, către 1618*, Arhiva, an XXV, Iași, 1914
17. Grigoraș, Nicolae, *Biserica „Sfinții Trei Ierarhi” din Iași*, MMS 5-6\1961
18. Haneș, Petre V., *Răspunsul mitropolitului Varlaam*, Preocupări literare, an V, 1940
19. Haneș, Petre V., *Vechile noastre Cazanii: Coresii, Varlaam, Mănăstirea Dealu*, Prietenii istoriei literare, I, 1931
20. Ionescu, Pr. Ion, *Sinodul de la Iași, 1642*, BOR 11-12\1992
21. Iorga, Nicolae, *Vasile Lupu ca următor al împăraților din Răsărit în tutelarea Patriarhiei din Constantinopol și a bisericii ortodoxe*, Analele Academiei Române, Memoriile Secțiunii Istorice, seria II-a, t. XXXVI, București, 1913
22. Irimia, I., *Personalitatea religioasă a domnitorului Vasile Lupu*, MM 12\1942
23. Lupaș, Ioan, *„Carte românească de învățătură” de la 1643. Retipărită într-o ediție transilvană la Alba-Iulia în 1699*, MMS 10-12\1957
24. Lupaș, Ioan, *Mitropolitul Varlaam al Moldovei (1632-1653)*, în vol. *Studii, conferințe și comunicări istorice*, Cluj, 1940
25. Mangra, Vasile, *Cartea care se cheamă „Răspunsului împotriva Catehismului calvinesc”*, Biserica și Școala, 22\1903
26. Mihail, Pr. Paul, *„Leastvița” (Scara raiului). Traducerea lui Varlaam de la Secu într-o nouă redacție*, BOR 11-12\1964
27. Mihail, Pr. Paul, *Știri noi privind circulația Cazaniei lui Varlaam*, BOR 3-4\1964
28. Mihail, Pr. Paul, *Circulația Cazaniei mitropolitului Varlaam în Biserica românească*, MMS 10-12\1957
29. Năstase, Pr. Gh. A., *Fapte și întâmplări din vremea păstoririi mitropolitului Varlaam*, BOR 9-12\1976
30. Nonea, Pr. Constantin, *Legăturile mitropolitului Varlaam cu Bisericele Ortodoxe din Chiev și Moscova*, MMS 10-12\1957
31. Olteanu, Prof. Dr. Pandele, *Damaschin Studitul și mitropolitul Varlaam al Moldovei*, MMS 3-4\1976
32. Olteanu, Prof. Dr. Pandele, *Importanța „Cărții românești de învățătură” denumită și „Cazania” mitropolitului Varlaam al Moldovei la împlinirea a 350 de ani de la tipărire: 1643-1993*, BOR 1-3\1993
33. Olteanu, Prof. Dr. Pandele, *Izvoare și versiuni bizantino-slave ale omiliei lui Varlaam la Învmormântarea lui Hristos*, Studii de slavistică, 1971

34. Olteanu, Prof. Dr. Pandele, *Izvoare originale și modele bizantino-slave în operele mitropolitului Varlaam*, BOR 1-2\1970

35. Olteanu, Prof. Dr. Pandele, *Metoda filologiei comparate în studierea și în identificarea versiunii neogrești a operei „Scara”, tradusă de mitropolitul Varlaam*, MO 5-6\1970

36. Olteanu, Prof. Dr. Pandele, *Unul din izvoarele neogrești ale Cazaniei mitropolitului Varlaam (1643): „Comoara” lui Damaschin Studitul*, Romanoslavica, XVIII, 1972

37. Onu, Liviu, *Observații cu privire la contribuția lui Varlaam la dezvoltarea limbii românești literare*, în culegerea „De la Varlaam la Sadoveanu. Studii despre limba și stilul scriitorilor”, Ed. de Stat pentru literatură și artă, București, 1958

38. Papuc, Gh., *Principii ermineutice în Cazaniile românești*, BOR 3-4\1955

39. Pop, Augustin Z. N., *Bibliografia mitropolitului cărturar Varlaam al Moldovei*, Atheneum, an V, 4\1940

40. Pop, Augustin Z. N., *Cazania mitropolitului Varlaam după trei sute de ani*, Universul literar, 10\1944

41. Pop, Augustin Z. N., *Neamul mitropolitului cărturar Varlaam al Moldovei*, BOR 5-6\1939

42. Pop, Augustin Z. N., *Viața mitropolitului Varlaam al Moldovei*, MMS 10-12\1957

43. Popa, Ioan D., *Valoarea omiletică a Cazaniei lui Varlaam*, BOR 5-6\1971

44. Popa, Prof. Atanasie, *Care este contribuția lui Varlaam la Cazania sa din 1643 ?*, MMS 3-4\1972

45. Popa, Prof. Atanasie, *Texte vechi în Cazania lui Varlaam*, MA 1-3\1963

46. Popescu, Pr. Nicolae M., *Fântâneri de Cazanii*, GB 6\1950

47. Porcescu, Pr. Scarlat, *Locul mitropolitului Varlaam în Biserica Ortodoxă și în viața culturală a poporului român*, MMS 10-12\1957

48. Porcescu, Pr. Scarlat, *Sfânta Parascheva cea Nouă*, MMS 3-2\1956

49. Porcescu, Pr. Scarlat, *Tiparnița de la Biserica Sfinții Trei Ierarhi din Iași. Cea dintâi carte imprimată în Moldova (1643)*, MMS 3-4\1971

50. Rădulescu, N., *Cazania lui Varlaam, monument de limbă românească*, BOR 9-12\1976

51. Roseti, Al., *Varlaam*, Cum vorbim, nr. 8\1949

52. Rusu, D., *Tipografia, în Moldova, până la sfârșitul secolului al XVII-lea*, MMS 3-4\1976

53. Scorpan, Gr., *Locul „Cazaniei lui Varlaam” în veche noastră literatură omiletică din sec. XVI și XVII*, Cercetări Istorice, anul XII-XIV, 1940

54. Sofron, Prof. Dr. Vlad, *Trei sute de ani de la moartea mitropolitului Varlaam*, MA 9-10\1957
55. Stanca, Sebastian, *Pricină pentru o carte bisericească. Soborul Vlădicului Varlaam la 1689*, RT 1-2\1930
56. Stoide, C. A., *Despre unele însemnări de pe „Cazania lui Varlaam” și de pe unele tipărituri vechi*, MMS 10-12\1957
57. Stoleru, diacon Mircea, *Biserica „Sfinții Trei Ierarhi” din Iași și importanța ei cultural-națională*, Îndrumar misionar și patriotic, 5, Ed. Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Iași, 1989
58. Șchiau, Prof. Octavian, *Circulația Cazaniei lui Varlaam în Transilvania*, MO 5-6\1970
59. Șerbănescu, Pr. Nicolae, *La trei sute de ani de la moartea mitropolitului Varlaam al Moldovei*, BOR 10\1957
60. Șesan, Pr. Prof. Milan, *Teologia ortodoxă în secolul XVII*, MO 10-12\1967
61. Ștrempel, Gabriel, *Sprijinul acordat de Rusia tiparului românesc în prima jumătate a secolului al XVII-lea*, Studii și cercetări de bibliologie, I, 1955
62. Teodorescu, Mirela, *Unde a fost tipărită lucrarea lui Varlaam „Răspunsul împotriva Catehismului calvinesc”?*, LR 2\1978
63. Toma, Stela, *Cazania lui Varlaam după 350 de ani (1643-1993)*, ST 1-2\1993
64. Udișteanu, Arhim. Dionisie, *Un antimis din vremea mitropolitului Varlaam al Moldovei*, BOR 10\1957
65. Urechia, V. A., *Autografele lui Varlaam mitropolitul*, Analele Academiei Române, Memoriile Secțiunii Istorice, seria II, tomul X, București, 1888
66. Vornicescu, Ieromonah Nestor, *Cazaniile noastre*, MMS 3-4\1961

MEDITAȚIE DESPRE BOALĂ

Preot **Pop Silviu**, Com. Cășeu, jud. Cluj

**„În lume necazuri veți avea, dar îndrăzniți! Eu am biruit lumea”
(Ioan 16,33)**

Un însoțitor inevitabil al vieții noastre este boala. Oricât am vrea s-o evităm, oricât am dori să ne păstrăm sănătatea, totuși cândva, aceasta se va clătina și va cădea și, astfel, ne vom îmbolnăvi, adică ne vom găsi în patul durerii, bătrâni, tineri și copii, bărbați și femei, buni și răi, toți, fără nici o deosebire, este posibil să treacă prin această „probă de foc” care se numește boală.

Să vedem însă ce este boala: binefacere sau nenorocire, pedeapsă sau răsplată? Vine să ne aducă foloase sau să ne provoace pagube, să ne deschidă mormântul sau drumul mântuirii sufletului în veșnicie? Să provină, oare, boala de la Dumnezeu pentru a ne încerca credința și nădejdea sau este rodul păcatelor, așa cum auzim citindu-se într-una din cântările canoanelor de la Paraclisul Maicii Domnului: **„din pricina păcatelor mele mi se îmbolnăvește trupul și sufletul meu?”**

De multe ori e posibil să se întâmple amândouă.

Dumnezeu îngăduie lipsurile și necazurile în viața noastră nu fără un scop anume; totdeauna scopul lui Dumnezeu este relația noastră cu El.

Durerea trupească are drept scop să ne determine a ne apropia de Hristos. Nu trebuie să fim dezamăgiți dacă Hristos ne refuză ceea ce îi cerem și ne dă altceva, mult mai important mântuirea noastră sufletească. Sănătatea sufletească este infinit mai scumpă decât cea trupească. Și cât ne limităm să-L rugăm pe

Dumnezeu să ne arate că ne-a auzit în rugăciunile noastre. Domnul ne-a zis: **„Cereți și vi se va da, căutați și veți afla, bateți și vi se va deschide” (Mt.7,7).**

O nenorocire gravă, o boală grea și istovitoare ne nimicește egoismul, ne face să înțelegem că nu suntem nimic, și, totodată, ne determină să ne gândim la Dumnezeu Cel uitat de noi, să ne pocăim, să plângem, să alergăm la duhovnic și, cu durere în suflet (fiecare început, deși greu, reprezintă prima treaptă), să cerem dumnezeiasca milă, iar, la sfârșit, Sfânta Euharistie. Și atunci, dar numai atunci, credeți-mă, sufletul nostru se va ușura și va reînvia din starea de morbiditate.

„Cele cu neputință la oameni sunt cu putință la Dumnezeu”.

Boala – ca pedeapsă: atâta timp cât vom rămâne nepocăiți, Dumnezeu ne va lăsa să suferim toate durerile noastre.

Boala – ca binefacere: atunci când ne pocăim și alergăm la Dumnezeu, cerându-I milă și iertare păcatelor noastre, boala, ca pedeapsă, se transformă în binefacere.

„Cel ce n-a privegheat în timpul suferinței sale și nu și-a gustat cu lacrimi pâinea sa, acela nu L-a cunoscut, o, cerurilor...” (Goethe).

Cerul nu este totdeauna senin, iar marea nu este totdeauna albastră. Cu cerul și marea se aseamănă și viața omului, aici, pe pământ; nu este totdeauna liniștită. Plângând vine omul pe pământ și tot plângând pleacă de aici. Pe mormânt va rămâne doar crucea ca semn al durerii.

Toți cei îndurerați vor să afle de ce există durere în viața noastră? La această întrebare, se dau diferite răspunsuri, potrivit convingerilor religioase ale fiecărui om. Iată opinia unui profesor Howard Rusk: **„Nu cunosc multe despre durerea care există în viața omului. Ceea ce cunosc este: așa cum olarul își așează vasele de lut în cuptor pentru a deveni rezistente și astfel să se perfecționeze, în timp câteva din acestea se distrug în interiorul cuptorului, iar altele ies tari, rezistente și sunt folositoare, tot astfel și omul îndurerat; se aseamănă cu acestea din urmă.**

Am cunoscut din experiență, independent de convingeri religioase, culoare sau rasă, că cei mai mulți dintre bolnavii invalizi se roagă lui Dumnezeu și sunt mai aproape de El, ca și noi toți, care îi slujim și ne interesăm de ei”.

Ceea ce cunosc personal este că, din momentul venirii lui Hristos, durerea nu mai are puterea să-și ucidă victimele. Rămâne ca un pedagog al omului și este întrebuințată de Dumnezeiasca Pronie din diferite motive, pentru ca omul să devină potrivit pentru Împărăția lui Dumnezeu.

Dacă n-ar exista durerea, lumea ar fi mult mai aspră, mai înspăimântătoare,

mai plină de greutate și nedreptăți. Câte inimi nu s-au domolit datorită durerii? De câtă gingășie nu s-au umplut sufletele oamenilor care suferă? Durerea și progresul sunt strâns legate una de alta și merg mână în mână în istoria omenirii.

Durerea nu este dușman, ci binefăcător.

Ignorând influența benefică a durerii și a cuvintelor grave, motiv pentru care Bunătatea divină a lăsat-o ca tovarășe aici, pe pământ, mulți oameni deznădăjduiesc și le pun pe seama lui Dumnezeu, numindu-L aspru.

Pe nedrept însă, deoarece, dacă un tată pământesc nu poate gândi rău copilului său, făcându-l să sufere fără motiv, chiar dacă uneori se comportă cu asprime față de el, urmărește ca, prin aceasta, el să tragă vreun folos din constrângere; cu atât mai mult Părintele nostru ceresc, Care urmărește totdeauna mântuirea omului.

Motivele pentru care Dumnezeu îngăduie ca fiii săi să bea potire amare, dar care conțin medicamente eficiente, sunt acelea d-ai vindeca sufletește și a le conduce sufletele spre mântuire. Durerea trupească devine pricina care ne determină să ne protejăm sănătatea. Dacă n-ar exista senzația durerii, sentimentele n-ar mai fi folositoare; prin urmare, fără durere n-ar exista avertismentul.

Pentru ce Dumnezeul iubirii îngăduie atâta durere pe pământ? – Întreabă oamenii. Durerea – spun ei – este marele dușman al omului și nu moartea. Voi răspunde cu următorul exemplu: *mama fiecăruia dintre noi a suferit mult – e posibil să fi văzut și moartea – pentru a ne naște, iar durerea pe care a suferit-o are suficientă legătură cu iubirea pe care o simte pentru noi. Femeia care nu a născut vreodată un fiu nu poate înțelege ce sacrificiu presupune instinctul uman; tot astfel, omul care nu a suportat durerea nu o poate aprecia. Mama noastră ne-a născut în dureri și iubirea sa puternică pentru noi este plămădită cu durere.*

Nu există, așadar, nici un alt mod de a explica dumnezeiasca însușire a iubirii materne. Dar, întrucât este adevărat că dumnezeirea are legătură cu minunata însușire ce există în iubirea mamei pentru noi, cum este atunci posibil să spunem durerii „dușman”? Când Însuși Dumnezeu, Iisus Hristos, a suportat-o? Avea trup omenesc și a trăit o agonie care depășea înțelegerea noastră umană. Fericirea cerească vine la cei care pot să vadă semnul cuielor Lui.

Cea mai grea durere din câte au existat vreodată pe pământ a fost cea pe care a îndurat-o Hristos, Mântuitorul nostru. Când ne gândim la zbuciumul Său sufletesc aici, pe pământ și mai adăugăm la acest zbucium și durerile trupești ale Jertfei de pe cruce, atunci nu putem să ne imaginăm un mai mare torent de durere care să poată trece prin canalele unei inimi omenești. A existat oare o suferință mai mare decât a Lui? Ne-o arată mâinile Sale care ne spun: „Și eu am suferit!”. Așadar, să îndurăm și noi suferința, urmând exemplu Lui.

Hristos a suferit pe nedrept, fără să fi avut vreun păcat, pe când noi suferim după dreptate și, în mod obișnuit, din pricina păcatelor.

Istoria și viața sunt pline de durere. Nedrepti și drepti, păcătoși și virtuoși, toți trec în viața lor prin multe necazuri, încercări și calamități. Așadar, durerea – această senzație neplăcută și simțământ, care apasă, presează și rănește trupul și sufletul – există. Dar, de ce este necesar să existe? La această întrebare numai Sfânta Scriptură este în stare să ne dea un răspuns corect.

Dumnezeu este IUBIRE; este iubitor de oameni și vrea ca noi să trăim în veci fericiți. Însă, izvorul, cauza și mama durerilor este păcatul, răzvrătirea față de Dumnezeu, adică EGOISMUL NOSTRU.

Dumnezeu, întrucât este Iubire desăvârșită, se grăbește să ne vină în ajutor, îngăduind durerea ca învățător și pedagog. Durerea, pentru cei care sunt amoralii (adică săvârșesc fapte rele din obișnuință, fără să le considere păcate) nu este blestem, nu este expresia mâniei sau un martiriu, ci o binefacere substanțială. Durerea, cu glasul ei puternic, ne strigă: „Nu vă încredeți în voi înșivă! Nu vă îndepărtați de Dumnezeu! Întoarceți-vă la El!”. Fiecare dintre noi să strige cu proorocul David: „Doamne, în necazul meu, mi-am adus aminte de Tine”. În necazuri, Dumnezeu ne călăuzește și ne educă în interesul sufletelor noastre.

Necazurile, suferințele și, în general, diferitele cruzimi ale vieții îl aduc pe om mai aproape de Dumnezeu și de mântuire; desigur, pentru cei care nu și-au învârtosât inima.

În încheiere, aș putea spune că necazul, boala, sărăcia, marginalizarea și celelalte – domolesc inima și influențează benefic spre rugăciune, încălzesc pocăința și mărturisirea, activează iubirea, îl ajută pe om să progreseze din punct de vedere moral și spiritual, conducându-l spre mântuire.

DESPRE DIMENSIUNILE SPIRITUALE ALE ESHATOLOGIEI, SOTERIOLOGIEI ȘI ETICII

Drd. Stelian Gomboș

Ca un **preambul** la această lucrare ce cuprinde această temă cât se poate de pretențioasă, vom susține că actul divin al creării trebuie să fie pe măsura lui Dumnezeu, este necesar să reprezinte întreaga putere și iubire a Sa. Este normal deci, să înțelegem că facerea lumii, ca act al Iubirii absolute, înseamnă un destin etern și fericit al creaturii, intrată prin creație definitiv în iubirea lui Dumnezeu. *Condiția istorică a ființei umane ne obligă să recunoaștem realitatea răului ca trecere din istorie în eternitate.* Însă realitatea Întrupării lui Dumnezeu și condiția originară a persoanei omenești revendică și evocă într-un mod imbatabil providența continuă și existența veșnică a creaturii. Natura fapturilor are în fața ei inexistența iar faptul de a exista pentru totdeauna sau a nu exista sălășluiește în puterea Celui ce există cu adevărat. Totuși, fiindcă El nu-și ia darurile înapoi (Rom. 11, 29) ea este și va fi pururi, fiind susținută prin puterea atotțiitoare... Așa stând lucrurile, vom spune că diferența sau deosebirea dintre sensul primordial și starea actuală a ființei impune credința că mântuirea pe care a început-o Fiul lui Dumnezeu în istorie, prin Întrupare, va fi încununată cu restaurarea ființei în condiția ei finală, împlinită și desăvârșită. Această credință – după cum susține și Pr. Prof. Dr. George Remete – este învățătură fundamentală în Teologie și în Biserică, cu convingere unanimă. Înțelegerea și descrierea exactă a mântuirii, a condiției eterne și veșnice a ființei ca fiind restaurată și răscumpărată de Dumnezeu nu este însă uniformă și omogenă în Teologie și în Biserică, de aceea

nu a fost dogmatizată oficial în amănunte, reclamând permanent întrebări noi și răspunsuri diferite.

În cele ce urmează, mai exact spus, în partea de **introducere** vom arăta că Eshatologia este o componentă fundamentală și determinantă a Teologiei creștine, dimensiunile ei fiind esențial hristologice, eclesiale și cosmice. Prin atribuirea titlului de Mesia – Hristos Mântuitorului, Biserica primară a identificat Persoana Domnului datorită speranței și nădejzii milenare a poporului lui Israel – cu Împărăția lui Dumnezeu. În acest fel Iisus – Cel Care a predicat venirea Împărăției lui Dumnezeu, a devenit „Hristos” – Cel ce a întrupat Împărăția în *kerygma Bisericii*. „De când este prezentă în Iisus și în iconomia Lui Împărăția lui Dumnezeu, cu toată puterea ei mântuitoare, Revelația completă și perfectă din viitor este deja asigurată. Dar această împlinire este încă o cauză, un efect și un scop al speranței, și desăvârșirea mântuirii în acest timp prezent este doar o sugestie, un început sau un semn, o anticipare a ceea ce va veni”¹.

Eshatologia este prin excelență locul unde timpul se deschide eternității, veșniciei: istoria eshatologiei este *Sfânta Liturghie, și în mod deosebit Euharistia*. Pentru a înțelege și pricepe morala Domnului nostru Iisus Hristos este necesar să cunoaștem și să recunoaștem conținutul mesajului Său, care face comprehensivă și imperativă proclamarea și realizarea voinței lui Dumnezeu. Acest miez, care este în același timp centru și punct de legătură, și care constituie totodată semnul, motivul și scopul începerii iconomiei Mântuitorului, este mesajul venirii iminente a Împărăției lui Dumnezeu, marcând în acest mod perioada eshatologică. *Eshatologia constă în cunoașterea faptului că ne aflăm în posesia realităților finale*. Însă, Împărăția lui Dumnezeu nu constă doar într-un fapt eshatologic, într-un act al lui Dumnezeu Răscumpărătorul, ci și în binecuvântarea cea mai înaltă a mântuirii, adică esența tuturor binecuvântărilor, „ideea centrală a Fericirilor”². Expresia cea mai frecvent utilizată de rabini, care cuprinde binecuvântările mântuirii la sfârșitul timpului, este „lumea ce vine” (ha-olam-ha-ba), ce este aici prezentă, deja inaugurată, și care conduce mersul istoriei, și numai în lumina ei poate fi corect înțeleasă istoria.

Cu privire la **Eshatologia biblică și dogmatică și la aspectele renașterii și redescoperirii „eshatologiei” în conștiința creștină**, vom susține că Împărăția veșnică a lui Dumnezeu este universal valabilă și acceptată nu doar în Vechiul

1. Rudolf Schnackenburg, în *Encyclopedia of Biblical Theology. The Complete „Sacramentum Verbi”*, Ed. J.B. Bauer, New York, 1981, p.462.

2. Idem, *The Moral Teaching of the New Testament*, London, 1962, p. 145.

Testament (vezi Ex. 15, 18; Ps. 10, 16) ci și în scrierile Apocalipsei (Dan. 4, 31-34). Iudaismul rabinic vorbește de asemenea, despre „Împărăția Cerurilor”, atât în formă prezentă, cât și în cea viitoare. În prezent, există o providență tainică a lui Dumnezeu, stabilită prin Lege și împlinită prin ascultarea omenească a Legii. Dar Israel se roagă (cum ar fi Kadish și Alenu)³ pentru Revelația atotputernică, finală a Împărăției Divine în ochii întregii lumi. Iudaismul cel contemporan cu Domnul a așteptat și a căutat un *eshaton istoric*; dar, pentru Iisus Hristos, Împărăția lui Dumnezeu nu a fost legată de timpuri și locuri sfinte, nici nu a fost delimitată în chip esoteric ori sectar la o rămășiță sfântă în Israel⁴.

Împărăția lui Dumnezeu nu poate fi luată ca bază de calcul a unui program apocaliptic, și nici nu poate fi descrisă în detalii speculative. Cea mai importantă observație pentru morală constă în aceea că *Împărăția lui Dumnezeu nu reprezintă numai dimensiunea transcendenței, ci și o „prezență inaugurată în această lume”*. Mai presus de orice, preocuparea lui Hristos pentru un mesaj religios, moral, unificat, al acestei noutăți (Împărăția lui Dumnezeu) a rezultat din importanța momentului împlinit deja în istoria mântuirii umanității. „Zilele de pe urmă” sunt aici inaugurate. Acestui fapt îi corespunde – afirmă Sfântul Ignatie Teoforul – „o chemare consecventă pentru o alegere morală radicală”⁵. Adevărul Învierii Domnului și nădejdea pentru viața viitoare are implicații ontologice pentru viața moral-spirituală. Unicitatea mesajului hristic a constat în faptul surprinzător că El nu a derivat etica Împărăției lui Dumnezeu din Tora și nici nu a apelat la autoritatea lui Moise, indiferent cât de compatibile ar fi fost cele două. Sfântul Ioan Damaschin a spus că „Dumnezeu nu se supune Legii; și ceea ce vrea, aceea e bun, nu ce socotim noi, fiindcă nu suntem noi judecătorii lui Dumnezeu”⁶. Aceasta este o afirmație clară și limpede a superiorității Persoanei lui Dumnezeu față de Lege. Tot el spune: „Virtutea este împlinirea Legii lui Dumnezeu. Iar Legea lui Dumnezeu este voia lui... Iar voia lui Dumnezeu este binele neschimbat, mereu același... chiar când este... desființarea a ceea ce este”⁷. Ceea ce este cu adevărat important constă în recunoașterea Persoanei dumnezeiești ce Își proclamă voința în Revelație.

Voința dumnezeiască este mai importantă decât litera Legii, decât acțiunea

3. Herman L. Strack und Paul Billerbeck, *Kommentar zum N.T. aus Talmud und Midrash*, 7 th. Ed. Munich, Beck 1978, I, 408.

4. Cf. Hoffman, *Eschatologie*, p. 185.

5. Sf. Ignatie Teoforul, *Epistola către Efeseni* (II, I) și *Epistola către Magnezieni* (V, I).

6. Sf. Ioan Damaschin, *Dialog contra Maniheilor*, P.G. 94, col. 1547.

7. *Ibidem*, col. 1545.

exterioară, formală, ori sentimentele umane naturale. Dumnezeu este criteriul valorilor și forul suprem care decide ce este bine și ce este rău. Criteriul suprem al binelui și al adevărului nu-l poate cunoaște decât Acela ce este El Însuși Binele și izvorul vieții, Calea, Adevărul și Viața sau Lumina lumii. În această ordine de idei, proclamarea Împărăției este proclamarea voinței divine, iar condițiile de accedea la ea sunt, de asemenea o proclamare a voinței Lui. Împărăția lui Dumnezeu nu putea fi impusă prin acțiunea zeloților, și nici nu putea fi limitată la un naționalism politic. Trăsătura sa caracteristică este *dialectica temporală a prezentului și a viitorului*. Aceasta înseamnă, de pildă, că poporul poate vorbi despre ea ca fiind iminentă și poate invoca rugăciuni pentru venirea ei desăvârșită (așa cum facem în partea a doua a Rugăciunii Domnești „Tatăl nostru”), dar poate proclama și venirea ei în prezent (aici și acum), odată cu Domnul și Stăpânul (cf. Mat. 12, 38; Lc. 17, 20). Mântuitorul nostru Iisus Hristos a conceput și întrupat întreaga Sa iconomie, în cuvânt și faptă, ca semn al apariției ei, „*ca o prezență proleptică a viitorului*. Dar există o prezență neîntreruptă a Împărăției lui Dumnezeu în cursul istoriei”. Rudolf Schnackenburg exprimă această idee în următoarele afirmații: „Că o împărăție vizibilă, Împărăția Eshatologică a lui Dumnezeu este încă așteptată, însă ea anunță deja venirea ei în manifestările de putere pe care Apostolul Pavel, și cu el întreaga Biserică primară, le experimentează în lucrarea Duhului lui Dumnezeu”⁸. Este remarcabil însă că Împărăția lui Dumnezeu nu se reduce la relația dintre Biserica primară și cea apostolică. Dimpotrivă, Sfinții Părinți ai Bisericii au mărturisit și experimentat aceeași prezență a ei în lucrarea Duhului Sfânt, arătând relația vie dintre morală și Împărăția lui Dumnezeu.

Cuvioșii Părinți ai Patericului se pregătesc pentru fericirea Împărăției printr-o fidelitate, o consecvență și o credincioșie față de poruncile Evangheliei și printr-un ascetism transfigurator, desăvârșitor. Mucenicia și martiriul prin „voință” și „fără de sânge” este perceput și tâlcuit tocmai printr-un astfel de ascetism, curățitor, purificator și sfințitor. Literatura Părinților Deșertului cuprind de fapt, un element substanțial și fundamental al „eshatologiei prezente”, în demersurile lor de a exprima și comunica valoarea și nădejdea unei vieți ascetice în toată Biserica. Prin crearea unei „comuniuni și a unei comunități” între ucenici, Sfântul Părintele nostru Antonie cel Mare relatează fraților că „Hristos a desăvârșit deja învierea minților noastre pe pământ”⁹. Învierea lui Iisus Hristos nu este numai o asigurare, o promisiune ci și o certitudine a învierii noastre în viitor – spunea

8. Rudolf Schnackenburg, *Gottes Herrschaft und Reich*, Freiburg, Herder, p. 203.

9. Sfântul Antonie cel Mare, *Epistola* 5. 2, P.G. 40, 99 (I) C 4-7.

Sfântul Pahomie cel Mare călugărilor, fraților și ucenicilor – căci deja acum „noi am înviat cu El” printr-o „înviere spirituală a unei credințe vii”¹⁰. Asceții care tânjesc și aspiră după Sfântul Duh, care dobândesc harismele Lui și acordă atenție însuflărilor sale, „vor fi deja ca un popor metamorfozat Împărăției, chiar în timp ce mai sunt încă în trup”¹¹. Această lucrare a Sfântului Duh – Cel de viață dătător, abordată ca prezență a Împărăției lui Dumnezeu și ca realitate a unei eshatologii prezente, este o caracteristică a moralei Părinților bisericești de-a lungul timpului. Fericirea către care aleargă cei ce L-au dobândit și L-au avut pe Domnul Hristos în ei reprezintă deplinătatea descoperită împreună cu El, dar și o continuare a comuniunii cu El pe parcursul vieții pământești. Acest fapt l-a exprimat foarte elocvent, Sfântul Simeon Noul Teolog, care susține „că la credincioși venirea Domnului s-a produs deja și se produce fără încetare, cum s-a produs la toți cei ce voiesc... și nu numai în veacul viitor, ci mai întâi în viața prezentă și apoi în cea viitoare. Deși aici într-un fel mai obscur și acolo mai desăvârșit, totuși credincioșii văd și primesc încă de aici pârga tuturor celor de acolo. Ei nu primesc totul de aici, nici nu rămân aici nepărtași și fără gustarea bunătăților de acolo, nădăjduind să ia totul acolo. Dar fiindcă Dumnezeu a rânduit să ne dea prin moarte și înviere nestrăciunea și viața veșnică, ne facem încă de aici, în chip neîndoielnic, părtași ai bunătăților viitoare, adică incoruptibili și nemuritori și fii ai lui Dumnezeu și fii ai luminii, moștenitori ai Împărăției Cerurilor, având-o pe aceasta înlăuntrul nostru (Lc. 17, 3)...”¹² Acest verset arată că Sfinții Părinți nu au înțeles această prezență a Împărăției lui Dumnezeu în istorie ca pe o „eshatologie realizată”¹³. Această expresie este greșită datorită atribuirii la prezent a tuturor formulărilor referitoare la viitor, formularea în termeni apocaliptici a mesajului lui Hristos fiind una secundară. „Eshatologia realizată” a lui Dodd apare în contextul dezbaterilor teologice de la începutul și mijlocul secolului al XX-lea, cu privire la raportul dintre Biserică și lume în planul lui Dumnezeu. „Împărăția lui Dumnezeu” este una dintre ideile ce au prevalat în Școala de la Tubingen din secolul al XIX-lea, alcătuind un cadru tematic pentru studiile dogmatice ale lui J.D. Drey și oferind principiul central al moralei lui J.B. Hirscher. Teologia „Împărăției lui Dumnezeu” a fost văzută ca o înțelegere mai profundă a tainei

10. *Viața Sfântului Pahomie cel Mare*, P.G. 56: cf. 57.

11. Avva Amona, *Scrisoarea 8*, P.G. 10, 5 (87), 13-5 (88) I.

12. Sf. Simeon Noul Teolog, *Cateheze (Discursuri etice)*, vol. III, Editura Deisis, Sibiu, 2005, pp. 310-312.

13. Cf. C.H. Dold, *The Parables of the Kingdom*, London: Nisbet 1935; parțial, protestantismul vede Împărăția ca „eshatologie prezentă” (inclusiv Oscar Cullmann).

Bisericii. Johann Adam Moehler care este unul dintre reprezentanții de frunte ai Școlii de la Tubingen, a reliefat importanța conceptului organic al Bisericii, el vorbind despre o dimensiune structurală (simbolică) și pnevmatică a ei. O seamă de conferințe realizate cu motivul și cu scopul apropierii dintre Răsărit și Apus, au dezbătut tema Împărăției lui Dumnezeu. În 1927 la Canterbury s-a discutat despre Împărăția lui Dumnezeu în relație cu societatea omenească, în timp ce hristologia a fost subiectul predilect și obiectul predominant al conferinței de la Wartburg, din anul 1928, în cadrul căreia s-au confruntat părerile teologilor anglicani și luterani. În această perioadă, Y. Congar a luat contact cu mișcarea slavofilă a lui Vladimir Soloviev, Serghei Bulgakov și Alexander Homiakov, fiind influențat de ea în enunțurile privitoare la raportul dintre eclesiologie, lume și societatea contemporană.

A fost elaborată o definiție despre Biserică în care aceasta este tratată ca fiind o „mișcare” către un scop. Împotriva unor vederi spiritualiste și idealiste, s-a afirmat că *Biserica are o misiune și o orientare dinamică ce sunt înrădăcinate în eshatologie*. Biserica este o *realitate eshatologică* în două moduri, cu alte cuvinte ea deține, într-o „manieră fragmentară” realitățile finale spre care tinde, și totuși, o parte dintre aceste realități finale sunt „deja împlinite”. Așadar, Biserica își găsește înțelesul și conceptul ei propriu în lupta permanentă spre posesia finală a realităților eshatologice. „Toate sunt în mișcare”, spune Congar, și prin urmare este impropriu să vezi Biserica desprinsă de situația și misiunea ei în istorie. Dacă Biserica nu poate fi înțeleasă corect numai în lumina destinului eshatologic, tot așa, lumea trebuie văzută nu doar în termenii imperfecțiunii și ai nedesăvârșirii, ci și în lumina destinului ei.

Conferința din anul 1930 de la Berna consacrată „Epistolei către Efeseni”, ce a format o întâlnire a reprezentanților teologiei ortodoxe cu cei ai spiritualității apusene, a avut un rol determinant în această direcție. N. Gluboloswski¹⁴ s-a inspirat din Epistola către Efeseni a Sf. Ap. Pavel, pentru a dezvolta o *înțelegere mai accentuat hristologică a mântuirii*. El a prezentat viziunea unui Hristos care restaurează unitatea cosmosului și întrerupe diviziunile ce au fost făcute de om¹⁵. Congar a afirmat, în contradicție cu înțelegerea hristologică a Bisericii Ortodoxe, *principiul antropologic*, specific Occidentului creștin. În centru acestei concepții

14. N. Gluboloswski, *Les conférences theologiques entre Orientaux et Occidentaux*, L'union de l'Eglise, sept.-oct. 1931, pp. 513-515.

15. Cf. *Theologiens orthodoxes et Protestant*, în „La vie intellectuelle”, B. 1939, pp. 212-214.

este așezat omul mântuit, ce acționează sub înrăurirea și influența Harului Divin, și care este un instrument al mântuirii întregii creații. O atare înțelegere a problemei conduce teologia catolică la evidențierea mai pronunțată a tezei răscumpărării și satisfacției, și determină, în mod consecvent, preocuparea ei specifică asupra aspectelor morale ale mântuirii. Cu timpul, Congar se va întoarce la o înțelegere hristologică a lumii și a Bisericii. El a dezvoltat un studiu eshatologic intitulat „Biserica înțeleasă ca trup mistic”, în care scrie: „Misterul trupului mistic, precum și acela al Împărăției, ne pun față în față cu un dublu adevăr dialectic: toate sunt împlinite în Hristos; Biserica este numai manifestarea a ceea ce este El, realitatea vizibilă însuflețită de Duhul Lui. Însă noi suntem chemați să-L reactualizăm pe Hristos și să desăvârșim trupul Său. Acest dublu adevăr l-am numi dialectica harului și a misiunii¹⁶. De la acest studiu (*L'Eglise et son unite*), Y. Congar a început să dezvolte o teologie a misterului Bisericii. El a constatat că anumiți teologi, chiar dintre cei mai cunoscuți la vremea aceea, au fost lipsiți de dimensiunea eshatologică a credinței. El a considerat că lucrarea lui R. Garrigou-Lagrange este deficitară în ceea ce privește aprecierea dimensiunii colective și istorice a mântuirii, iar lucrarea lui Ch. Journet a găsit-o cu totul lipsită de interes pentru eshatologie. Problema eshatologiei a primit o nouă dimensiune în timpul și după cel de-al doilea război mondial. Teologii au început să mediteze la modul cel mai serios asupra valorii intrinseci a tuturor faptelor omenești, îndeosebi în raport cu Împărăția lui Dumnezeu. Una din sintagmele foarte des utilizată la această dezbatere a fost „*humanisme eschatologique*”. O. Rousseau susține că această expresie a fost folosită la întrunirile anuale ale ecumenicilor de la Chevetogne¹⁷.

Discuția despre „umanismul eshatologic” a dobândit cel mai bun contur în scrierea lui Louis Bouyer „*Christianisme et eschatologie*”¹⁸. Bouyer a fost nemulțumit de felul în care a fost dezvoltată teologia „Trupului Mistic”¹⁹ pentru a

16. Y. Congar, *L'Eglise et son unite*, Esquisses, p. 26. Acest eseu a fost publicat mai întâi în limba germană: *Die kirche Christi*, în anul 1941, cu titlul *Der Mystische Leib Christi und seine sichtbare Manifestationem*. El a adus o contribuție catolică importantă la Conferința de la Oxford despre creștinismul practic (1937).

17. O. Rousseau, *Les journees oecumenique de Chevetogne (1942-1967)*, în „Au service de la parole de Dieu; mélanges offerts a Monseigneur Andre-Marie Charne, eveque de Namur. Gemblaux: J. Doculot 1969, pp. 451-485.

18. Louis Bouyer, *Christianisme et eschatology*, în „La vie intellectuelle”, oct. 1948, pp. 6-38.

19. Idem, *Ou en est la theologie du Corps Mystique*, în *Revue des Sciences Religieuses*, 22 (1948), pp. 313-333.

conferi valoare veșnică acțiunii umane, după cum a fost cazul „Acțiunii Catolice” și mentorilor ei. El a dezaprobat tendințele ce doreau a face opoziție între Trupul Mistic – înțeles ca o comuniune a harului, și Biserică – aceasta din urmă fiind considerată a fi o comunitate ierarhică. Bouyer își prezintă „umanismul eshatologic” ca alternativă la această „teologie a întrupării”. El declară că istoria este dominată și stăpânită de existența și prezența răului și că progresul e mai mult un progres în dualitate decât unul în unitate. Această dualitate rezultă din lupta Fiului Omului – Iisus Hristos cu răul.

În doctrina creștină există o antipatie, o confruntare ireconciliabilă între Evanghelie și lume. Creștinul trebuie să fugă de lume și de implicarea în deșertăciunile ei cele vremelnice și de suflet pierzătoare. Exemplul ideal pentru creștin, ca mod de viață, este monahul (el a fost influențat aici de Dom Clement Lialine, cu ajutorul căruia și-a revizuit termenul de „umanism eshatologic”). Călugărul, ca urmaș al martirilor și mucenicilor, ca unul ce-și asumă promisiunile și făgăduințele Botezului, dezvoltându-le până la desăvârșire, anticipează în viața lui împlinirea eshatologică de la sfârșitul lumii. Motivul și scopul vieții călugărești este acela de a obține un asemenea nivel de sfințenie, încât monahul să poată transforma cosmosul nu prin implicarea activă în el, ci prin evadarea dintr-însul și metamorfozarea în rugăciune. Congar a subliniat faptul că activitatea apostolică a Bisericii, pe care Bouyer a criticat-o în materialul său despre „Trupul Mistic”, a fost realmente inspirată de *Duhul însuflețitor al rugăciunii, de întâlnirea cu Euharistia și de conștientizarea Crucii*.

Lipsa de apreciere a valorilor vieții conduce la dualism: lumea nu mai este recunoscută ca o realitate istorică având semnificație proprie și valoare în sine, ci este văzută ca reflectare a realităților cerești; unde trebuie căutat adevărul?²⁰ Congar subliniază că Bouyer continuă „eshatologia dualistă” a tradiției protestante, „teza unei discontinuități totale... este dualismul și eshatologismul unui Luther sau Barth... Afirmarea fundamentală ce se face constă în distincția aproape disjunctă, dintre un creștinism eshatologic și „această lume”, care se află în întregime sub judecata și condamnarea lui Dumnezeu”²¹. În această disjunție a relației Biserică – lume nu există loc pentru imanența lui Dumnezeu. Congar se referă la această abordare, numind-o „transcendentalism eshatologic”²². Împotriva acestei poziții,

20. Y. Congar, *Eglise et Monde*, în „Le Concile au jour III me session”, Paris, Editura Du Cherf, 1965, (*L'Eglise au cent visages*, 15) pp. 143 (118)-176.

21. Idem, *Jalons*, p. 116.

22. Idem, *Le Christ, Marie et l'Eglise*, Bruges, Desclee, 1952, p. 77.

Congar susține că creștinul nu trebuie să fugă de lume, ci este neapărat nevoie să se implice în ea. Ele se referă la dialectica detașării de lume pentru apropierea de Dumnezeu, pe de o parte, și atașamentul față de lume, pe de altă parte, întrucât vocația omului este să fie în lume. Paradoxul vieții creștine nu constă într-un pesimism pentru lume și un optimism pentru biruința eshatologică, finală, a venirii Domnului, ci a unei implicări și retrageri simultane în și din lume²³.

Gustav Thills a adus subiectul valorii „realităților pământești” în fața grupului de la Chevetogne. Pentru Thills trebuie să existe o continuitate între stadiul prezent și cel viitor al Împărăției, fiindcă împlinirea eshatologică, ce va surveni odată cu Parusia, este deja inaugurată acum. Totuși el nu și-a fundamentat poziția pe teologia Împărăției lui Dumnezeu, și nici pe suveranitatea Împărăției lui Iisus Hristos. El dorește să găsească „legea fundamentală care e bază a vieții și a progresului Bisericii, precum și a domniei lui Hristos”²⁴. El vede istoria ca pe o mișcare de la începuturi, unde toate sunt trup, către desăvârșire, unde toate sunt spirituale. Așadar, în curgerea timpului și în succesiunea istoriei există o tensiune între Biserică și lume, iar modalitățile, valențele acestei tensiuni ies la suprafață în războiul pentru suveranitatea dintre trup și duh. El vede această luptă în termeni cosmici și antropologici deoarece „Totul este ori lumină, viață, iubire sau duh, ori întuneric, moarte, ură sau trup; aceasta este o definiție teologică a realității”²⁵. Problema istoriei poate fi rezolvată cu ajutorul unei antropologii extinse, concrete și desăvârșite. El a acordat atenție tendinței de a opune eshatologia timpului prezent. Noi trăim acum în prima fază a timpurilor finale, care este „preludiu la simfonia completă”. Thills se referă la această primă fază, sau preludiu, ca la o „eshatologie inaugurată”.

Eshatologia este inaugurată odată cu întruparea, în vreme ce „simfonia completă” va începe odată cu a doua Venire a lui Hristos. Prin întrupare, Domnul Iisus Hristos a cuprins întreaga creație, a atins toate cele create, așa încât toată creație reflectă o valoare în planul dumnezeiesc. El alege „un optimism fundamental deși tragic” și deci, un fel de continuitate între lumea prezentă, actuală, și Împărăția lui Dumnezeu, care „nu este din lumea aceasta”. La temelia acestei convingeri este așezată încredințarea că există o mișcare ireversibilă în istorie, ce este condusă de Duhul lui Hristos. Binomia și dihotomia trup-suflet (duh) are cu siguranță, fundament scripturistic, însă Thills nu are un motiv

23. Idem, *Vie Dans le monde et vie dans le seigneur*, pp. 359-366.

24. Gustav Thills, *Theologie des realites terrestres*, p. 54.

25. *Ibidem*, p. 59.

substanțial pentru a vedea istoria ca pe o mișcare de la hegemonia trupului la domnia spiritului, a duhului. Se pare că dihotomia trup-suflet este extinsă într-un dualism ontologic ce străbate toată istoria. Factorul decisiv și determinant în combaterea și desființarea acestei dihotomii este tocmai *Întruparea*, care, așa după cum a evidențiat Sfântul Maxim Mărturisitorul, desființează toate diviziunile dintre om și Dumnezeu, precum și dintre Dumnezeu și lume. W. Warnach arată că Thills acordă prea puțină atenție și importanță *dimensiunii pascale* a iconomiei lui Hristos. Thills percepe coborârea în istorie prin întrupare ca pe o ridicare a tuturor lucrurilor seculare într-un plan nou de a fi. Un alt teolog protestant – Waenach subliniază că, în pofida coborârii într-un plan al Întrupării, există o urcare într-un plan al Învierii, în a cărui dinamism vor fi transformate toate lucrurile lumii²⁶. Acestor idei a dezbatelor referitoare la teologia Împărăției lui Dumnezeu, potrivit felului în care a fost concepută de Congar – în mintea căruia Împărăția lui Iisus Hristos se limitează la perioada iconomiei Lui între Înălțare și Parusie. În această perspectivă este în acord cu Oscar Cullmann, care abordează Biserica drept „centru” și „punct vital” al Împărăției lui Hristos Iisus. Pentru Congar, Împărăția, în forma ei pământească, este pregătitoare și pregustătoare, aceasta fiind totuși, Împărăția Domnului; dar în forma ei finală și perfectă, va fi Împărăția lui Dumnezeu, care este cea a Tatălui, principiul fără început, monoteismul perfect²⁷. Congar tâlmăcește aici o expresie a Sfântului Apostol Pavel, pe care o găsim la C.K. Barell: „Pentru Pavel, Dumnezeu este un termen ultim, Hristos este penultim. Creația este de la Dumnezeu, prin Hristos; mântuirea este prin Hristos la Dumnezeu. Aceasta nu implică diferența de statut, ci implică diferența rolului în cadrul lucrărilor ad extra”²⁸.

Dodd afirmă că în Predica lui Iisus Hristos Împărăția lui Dumnezeu nu este prezentată ca „ceva ce vine în viitorul apropiat, ci ca o problemă a experienței prezente”. Acesta respinge ideea că există o dezvoltare dinamică a istoriei. Pentru Congar lumea este în căutarea integrității eshatologice. Istoria este dinamică, progresivă și teleologică: „Planul lui Dumnezeu a prevăzut în faza ultimă sau eshatologică adunarea tuturor lucrurilor în Sine, precum și guvernarea lor, astfel încât toate lucrurile să își găsească împlinirea în Împărăția lui Dumnezeu sub Iisus Hristos – Care e Capul și totodată Principiul unificator ce cuprinde și

26. Cf. W. Warnach, în *Theologische Revue*, 48 (1952), pp. 171-173.

27. Y. Congar, *Jesus Christ*, p. 191.

28. C.K. Barell, *A Commentary on the first Epistle to the Corinthians*, London: A and C. Black, 1968, p. 357.

desăvârșește toate, nu numai umanitatea, ci lumea în întregimea ei”²⁹. Congar vorbește despre „structurile creaționale” ale cosmosului, care vor conduce lumea către unitate și în fond, către ordinea pentru care au fost create. Corespunzător acestor structuri ale creației există „vocațiile creaționale ale lumii”, prin care omul depune un efort către dezvoltarea „energiilor latente ale creației”. Congar inserează toate aceste idei fiindcă nu a fost mulțumit de expunerea lui Culmann; deși „ciclurile concentrice” ale lui Culmann îngăduiau reflectarea Bisericii în lume, ele nu au permis autonomia lumii ca realitate în care lucrează Împărăția lui Iisus Hristos. Ca să asigure această autonomie, Congar „restaurează” teologia creației și antropologia. Aici Congar vede „pregătirea Împărăției lui Dumnezeu” în desăvârșirea cosmosului. Desăvârșirea creației este abordată ca fiind o „condiție necesară” pentru participarea finală la Împărăția lui Dumnezeu. Însă Congar nu dă explicații cu privire la tipul continuității existente între lume și Împărăție. El susține un lucru important, și anume că *eforturile umane nu produc Împărăția lui Dumnezeu*. Împărăția nu vine ca rezultat al progresului istoric. Sfânta Scriptură arată că ea este prezentă ca *dar al puterii Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos*. Vorbind în mod tehnic și concret, nici lumea și nici Biserica nu sunt în stare să o aducă. Ea este dată de sus. Iisus Hristos este Acela care o realizează cu puterea sa cea răscumpărătoare și mântuitoare, deci *caracterul ei este unul transcendent*. Eforturile umane, atât în lume cât și în Biserică, sunt de asemenea roadele Harului Divin. Omul are vocația de a lucra în lume cu scopul de a o pregăti pentru Împărăția lui Dumnezeu. Dar această lucrare, precum și rezultatul acestei lucrări intrinsece, sunt neputincioase și incapabile de a produce Împărăția. Suveranitatea lui Dumnezeu nu doar că supraveghează și coordonează istoria, adică mersul lucrurilor pe fața acestui pământ, în virtutea dragostei și purtării Sale de grijă proniatoare, dar și lucrează la modul cel propriu la împlinirea și la desăvârșirea ei. Unul și același Dumnezeu transformă sfârșitul și înalță și inspiră de-a lungul istoriei. Mântuirea nu este în primul rând o restaurare a ordinii create, ci împlinirea sensului și ființei acestei Împărăției, care aduce „un surplus de a fi”³⁰.

Pentru Dodd categoria de „progres” este „numai parțial aplicabilă istoriei biblice și Noului Testament. Venirea Împărăției lui Dumnezeu nu este identificată cu un scop îndepărtat al istoriei”³¹. Sfârșitul istoriei nu are nici o consecință

29. Y. Congar, *L'Eucharistie et l'Eglise de la Nouvelle Alliance*, Les voies du Dieu Vivant, Paris, Editura Du Cerf, 1968, pp. 185-216.

30. Y. Congar, *Jesus Christ*, 1968, p. 209.

31. C. H. Dodd, *History and the Gospel*, Nisbet, 1938, p. 181.

majoră, deoarece: „unicul eveniment ce dă semnificație tuturor celorlalte a intrat odată pentru totdeauna în procesul istoriei. Noi nu trebuie să așteptăm sfârșitul istoriei pentru a descoperi semnificația istoriei; pentru că în viața, moartea și Învierea lui Iisus Hristos planul lui Dumnezeu pentru întreaga istorie a fost desăvârșit revelat. Împărăția lui Dumnezeu a fost desăvârșit revelată³². În concepția lui Congar, Parusia este consumarea istoriei, este evenimentul care va aduce revelația cea mai desăvârșită a planurilor lui Dumnezeu. Congar dezvoltă o teologie a istoriei – ca tradiție vie. Problema de importanță foarte mare a acestei teologii se referă la aspectul continuității dintre Biserica Noului Testament și cea din perioada post apostolică, patristică și neopatristică. În mod special se pune următoarea problemă: Cum este realizată în timpul istoriei puterea mântuitoare a lui Hristos? Ce înseamnă, cu alte cuvinte, „a fi contemporan cu Hristos” – conform expresiei lui Sorren Kierkegaard. Congar răspunde acestei probleme cu ajutorul conceptului de tradiție vie ca teologie a istoriei. Ca predecesor și precursor al său, Congar îl are pe Maurice Blondel, cel care în anul 1904 a redactat o seamă de articole împotriva mișcării moderniste din Biserica Franței. Blondel a dezvoltat o noțiune proprie a tradiției, aceasta fiind, în accepțiunea sa, tocmai concordanța „unei relații armonioase între istorie și dogmă”³³, dar nu insistăm prea mult deoarece aceste aspecte nu intră în tematica acestui material.

În sfârșit, au existat factori destul de importanți care să contribuie la o reșezare a eshatologiei în cadrul preocupărilor teologiei. Cel mai important dintre aceștia pare a fi conștientizarea intensă a revelației viitorului pentru vremea de acum, pentru timpul prezent. Această conștientizare a viitorului a fost descrisă de G. Gutierrez în lucrarea „O teologie a eliberării” și de E. Schillebeeckx în lucrarea „Problema eshatologiei”. Referitor la poziția eshatologiei în teologie, este important de amintit și lucrarea lui E. Kasemann: „Apocalipsa este mama întregii teologii creștine”. Alături de toate aceste dezbateri trebuie să facem trimitere și la interpretarea conceptului de „eshatologie totală”. În acest sens, este complet eronat să consideri toate afirmațiile privitoare la prezent ca interpretări post – pascale³⁴. Așa cum am afirmat deja, simultaneitatea prezentului și a viitorului

32. *Ibidem*, p. 182.

33. Articolele au fost publicate în: La Quinzaine, cu titlul „*Histoire et Dogme*”, în anul 1904. Ele sunt accesibile acum în: *Les premiers écrits de Maurice Blondel*, Paris, Presses Universitaires de France, 1956.

34. Werner G. Gummel, *Promise and Fulfilment*, 3d Ed. SBT 23 (London: SCM Press, 1966; Norman Perin, *Rediscovering the Teaching of Jesus*, New York, Harper and Row, 1967).

este o caracteristică a lui Iisus Hristos. Parabola, pericopa evanghelică de la Sf. Ap. Și Ev. Marcu 4, 30-32 și Sf. Ap. Și Ev. Luca 13, 18-19 se revelează ca fiind drept o „parabolă-contrast”, în care se opune începutul insignifiant cu un sfârșit măreț și grandios, în slavă, fără a se preciza o dezvoltare intermediară, biologică ori istorică. Este o relație vădită între un început și un sfârșit. Drept urmare, Împărăția lui Dumnezeu nu crește organic sau permanent fără un început, și este cu neputință să dispară ori să disocieze începutul de sfârșit. Este posibil să vezi aici semnele unui dinamism eshatologic. Acest dinamism arată că „istoria este, prin ființa ei, drum, nu odihnă finală: ea este tensiune neajunsă la capăt... Din această tensiune nu se poate ajunge evolutiv la odihnă, ci doar printr-un salt care nu stă în puterile celor ce se află în tensiune, în mișcare, în puterile și resursele istoriei. Este neapărat nevoie a se ajunge la o oprire, la o staționare a istoriei efectuată ori săvârșită de sus pentru ca umanitatea să fie trecută, transbordată la o existență supraistorică”. De aceea, mesajul Mântuitorului este acela de a arăta că „*Împărăția lui Dumnezeu, veșnică și transcendentă, este vie și lucrătoare aici și acum*”³⁵. Pentru etica lui Iisus Hristos este foarte important faptul că *El a proclamat și trăit venirea mântuitoare a Împărăției lui Dumnezeu și că El a cerut pentru ea o morală corespunzătoare*, chiar radicală, de la cei ce voiesc să intre într-însa. Morala Lui presupune atât începerea trăirii Împărăției lui Dumnezeu, cu darul mântuirii ei, cât și încrederea și așteptarea realizării ei desăvârșite.

Referindu-ne în mod explicit și concret la **raportul, la relația dintre Eshatologie și Etică**, vom argumenta faptul că mesajul eshatologic al Împărăției lui Dumnezeu și mila Sa arătată lumii, cuprinde consecințe morale deosebite în viața duhovnicească, creștină. Iminența Împărăției lui Dumnezeu capacita și motiva poporul să acționeze într-un mod potrivit pentru această Împărăție a zilei a opta. *Arătarea și dovedirea voinței divine și efectul dreptății Lui va concepe o nouă viață, un mod nou de a fi, dar și o împăcare cu Dumnezeu*. De la acest fel de viață și împăcare a izvorât semnificația și posibilitatea unei vieți de ascultare și desăvârșire. Cei care au fost robii păcatului și ai patimii sunt nevoiți acum să se consacre slujirii dreptății și desăvârșirii unei vieți sfinte³⁶. De data aceasta, ei „aparțin lui Hristos”, după cum o arată Sf. Ap. Pavel în Epistola I către Corinteni 7, 17-25. Și aceasta „schimbă modul de viață”, mod în care ei trebuie să aparțină lui Iisus Hristos,

35. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, E.I.B.M.B.O.R., Vol. III, București, 1997, p. 248.

36. Ulrich Wilckens, *Urchristlicher Kommunismus*, în *Christentum und Gesellschaft*, p.141.

„înaintea lui Dumnezeu”. Există în acest fel, un raport, o relație între persoana ce aparține Domnului și faptele ei. Faptele personale, în ansamblul și în întregimea lor, evidențiază situația persoanei respective ca fiind aparținătoare lui Hristos, că este și se află în Domnul Hristos. În pofida acestui fapt, persoana respectivă depășește și traversează atât semnele evidente și individuale ale faptelor, cât și totalitatea acestora. De aceea, vorbim de transcendența „moralității” persoanei creștinului. Atunci când persoana acestuia face un anumit lucru, ea descoperă nu doar acel lucru, în particular, ci se descoperă pe ea însăși, ca persoană în totalitatea, în integralitatea ei. „Apartenența la Hristos” definește și îndreaptă providența desăvârșirii persoanei în consonanță cu trecutul, prezentul și viitorul ei³⁷. Observăm aici implicațiile prezenței Împărăției lui Dumnezeu în viața persoanei și îndeosebi, ale răspunderii eshatologice a faptelor personale. Morala lui Iisus Hristos este „o morală a mântuirii” iar nu o morală individuală. Morala teonomă se ocupă cu „ceea ce trebuie să devină un om în sine însuși”, mai mult decât cu ce fapte specifice trebuie să facă; aceasta deoarece morala cerută este întrupată „în viața lui Hristos” – Arhetipul răspunsului moral perfect.

Dacă ne referim la **raportul eshatologiei cu morala** trebuie să recunoaștem că nu este un subiect discutabil și disputabil nici măcar pentru cei care interpretează eshatologia ca fiind realizată: spre exemplu, Dodd afirmă că prezența Împărăției pune temei eticii și cheamă oamenii la un comportament potrivit: „Istoria a ajuns la treapta ei... Este ora 0, în care este cerută acțiunea umană decisivă” (Gospel B, 60; și Amas W. Wilder, *Eschatological Ethics in the Teaching of Jesus*, p. 160). În cele din urmă, mulți nu au urmat lui Weiss ori lui Schweitzer în interpretarea eshatologiei ca fiind realizată total și în prezent, dar au preluat în schimb, un mod de abordare dialectic, cu implicații etice. De exemplu, Wendland găsește în etica lui Iisus Hristos o dublă motivație: „prezența mântuitoare învederată” și „viitorul judecății care va veni”. Acestea determină conduita morală (Ethik B, 29; cf. Gottesrrchaft, p. 68). Bineînțeles că nu toți exegeții gândesc că etica lui Iisus Hristos este fundamentată în eshatologie. În special Windisch (*Bergpredigt*, 6) și Schurmann (*Eschatologie*, 203) apreciază etica și eshatologie ca fiind două dimensiuni totalmente izolate, neand nici o relație direct necesară. Însă chiar dacă rămâne problematică existența unui raport sistematic între *etică*, *soteriologie* și *eshatologie*, și chiar dacă nu există în literatura teologică nici o referire directă la legătura dintre ele, problemele unității și a relației lor efective, sunt obligatorii să fie stabilite.

37. Cf. Ziesler, *The Meaning of Righteousness in Paul*, p. 189

O asemenea idee și unitate intențională a fost remarcată în înțelegerea existențială a situației în care sunt luate decizii din perspectiva ideii lui Dumnezeu și inclusiv, din perspectiva unei hristologii. Atât eshatologia, soteriologia cât și etica sunt fundamentate pe aceeași înțelegere a umanității și a relației ei cu Dumnezeu (Hauz Conzelmann, *Jesus Christus*, 3). Deoarece un existențialism atemporal nu poate să ne dea cheia înțelegerii lui Iisus Hristos, ar fi mai indicat să afirmăm că, în ceea ce privește mântuirea viitoare, „regula (sau norma) morală” intervine în prezent ca un Tată iubitor³⁸. Morala lui Iisus Hristos revendică „întotdeauna o îndreptare absolută spre Dumnezeu”. Adevărul unei soluții hristologice implicite constă în faptul că prezența mântuirii aduse de Împărăția lui Dumnezeu depinde de Iisus Hristos. *Hristologia este punctul de început, comun doctrinei despre Dumnezeu, moralei și eshatologiei*. Morala Domnului Iisus Hristos, totodată *teocentrică și eshatologică*, nu se reduce la o tensiune a tratării și abordării teologiei și eshatologiei ca alternative ce se exclud mutual (Bald, *Ethik*, 36). Este caracteristic faptul că ambele se regăsesc în învățătura Împărăției lui Dumnezeu: *Suveranitatea eshatologică a lui Dumnezeu este suveranitatea Tatălui care, în suveranitatea Lui, dă naștere puterii mântuitoare a iubirii*. Iconomia revelației și a mântuirii se întemeiază pe faptul că Dumnezeu, Care este Persoană, este de asemenea, iubire. Această relație a omului cu Dumnezeu nu este atât o problemă de existență cât una de „existență desăvârșită” (Împărăția lui Dumnezeu va fi realizarea unui monoteism perfect). Y. Congar vede textele de la I Cor. 15, 28 și Ex. 3, 14 într-o relație foarte strânsă. Referatul biblic de la Cartea Exodului Susține că Dumnezeu Se arată pe Sine Însuși ca Unul Care va interveni prezent și activ în istoria poporului Său. Congar preferă să traducă „Eu sunt Cel ce sunt” cu „Eu voi fi Cel ce voi fi”. Această expresie ar arăta faptul că Dumnezeu nu este prezent ca natură, ci ca o Persoană ce acționează spre noi, pentru binele nostru comun, fiind întotdeauna cu noi, în mod iminent, inerent și veșnic înaintea noastră³⁹. Prin aceasta, el afirmă ca motiv fundamental al teologiei, scopul transcendent al istoriei, menținând în același timp o înțelegere superioară a procesului istoric. În fapt, Unul și Același Dumnezeu transformă sfârșitul, și înalță în inspirație de-a lungul timpului, al istoriei. Ultima parabolă a Predicii de pe Munte, tălmăcită ca o cale spre desăvârșire, are drept consecință mântuirea finală. Este prin urmare,

38. Josef Fuchs, S.J., *Christian Morality, The Word Becomes Flesh*, Georgetown University Press, Washington D. C., p. 95.

39. Wolfgang Schrage, *The Ethics of the New Testament*, T. Clark, Edinburg, 1998, p.25.

înțelept acum să coordonezi și să îndrumi conduita morală prin aceste cuvinte ale Mântuitorului, și să *încorporezi această dimensiune eshatologică într-o manieră totală a vieții*. În prologul la opera *Moralia* sau „Despre Judecata lui Dumnezeu”⁴⁰. Sfântul Vasile cel Mare enunță seriozitatea poruncilor lui Dumnezeu într-un mod în care doctrina origenistă a mântuirii universale nu-și mai poate revendica nici o îndreptățire, nici o justificare. Constatând că Scriptura învață că orice păcat, indiferent dacă este mic sau mare în sine, va fi judecat și pedepsit cu aceeași severitate și exigență – pentru că este o neascultare față de Dumnezeu (C. 4: 66 I A I 5 – B6; C. 7: 66 9 B6) și că păcatele omiterii vor fi privite de Dumnezeu cu aceeași ochi, și tratate în același fel ca și păcatele comiterii (C. 8: 6 73 B5 – C I 4), Sfântul Vasile afirmă deschis: „Eu nu văd nicum iertare pentru păcatele de-a stânga în legătură cu oricare din poruncile lui Dumnezeu, pentru că aceia care nu au fost luați din necredințioșia lor și convertiți, nu vor avea curajul să se gândească la o altă postură care să fie în contradicție cu asemenea imperative fundamentale simple, clare și absolute, proprii semnificației (Scripturii)” (C.8: 6 7 2 C I – D I).

Acela care nu împlinește cuvintele Scripturii se află în situația, în postura „bărbatului nechibzuit ce și-a clădit casa pe nisip, și căderea ei a fost mare” (Mat. 7, 24-28). Judecata urmează nu numai respingerii sau refuzării Împărăției lui Dumnezeu (Luc. 10, 10 și urm.; 11, 31-32), dar și comportamentului rău, concret, ori păcatelor specifice ale omiterii (Mat. 25, 31 și urm.). Sfântul Grigorie Teologul spune că „păcatele noastre ne vor acuza înaintea lui Dumnezeu” (Cuv. 16, C. 8). La Judecata de Apoi oamenii vor răspunde în consecință, pentru fiecare cuvânt (Mat. 12, 36), iar cei care judecă vor fi judecați (Mat. 7, 1-2), cei care se mânia pe frații lor vor fi vrednici de judecată și osândă (Mat. 5, 22)... Fiecare va veni în fața Judecății de Apoi ca din partea lui Dumnezeu. Orice faptă săvârșită sau lăsată nefăcută, are consecințe inevitabile pentru bine sau pentru rău, spre mântuire ori spre pieire. „Această perspectivă a Judecății nu este un mit”, spune Sfântul Vasile cel Mare, avertizând la sfârșitul Omiliei din timpul foametei că „Judecata este o învățătură proclamată de o voce care nu poate înșela” (P.G. 3 I; 3 28 C I-3). În morala lui Iisus Hristos, noțiunea de răsplată este deasupra tuturor acestor serii de motive eshatologice. Făgăduința răsplătirii, a recompensei este exemplificată de fapte specifice și concrete – pornind de la dăruirea unui pahar cu apă (Mc. 9, 41) și până la iubirea vrășmașilor (Mat. 5, 46; cf. cu Parabolele din Mat. 25). Protestantismul aduce un foarte mare prejudiciu noțiunii de răsplată

40. Y. Congar, *Jesus Christ*, pp. 21-32.

– prejudiciu moștenit de la Platon și Kant⁴¹. Acesta a fost consolidat în disputa cu catolicismul. Noțiunea biblică despre răsplată trebuie însă distinsă de etica idealistă – care afirmă că binele făcut are valoare și însemnătate în sine însuși – cât și de doctrina catolică a meritului ce se obține prin fapte bune.

Adevărul conform căruia răsplata este un *dar al lui Dumnezeu* (cf. Mat. 20, 1) anulează de la bun început toate speculațiile despre răsplată ca motiv al moralei, luând totodată în serios perspectiva dependenței omului de Harul Divin. Toate acestea reflectă într-un mod foarte limpede că *mesajul eshatologic* al lui Iisus Hristos – promisiunea Împărăției lui Dumnezeu – ce nu poate fi împlinit numai prin efort uman, el având caracter transcendent, reprezintă un mesaj crucial pentru morala omenească. Iisus în Galileea propovăduind Evanghelia Împărăției lui Dumnezeu și zicând: S-a împlinit vremea și s-a apropiat Împărăția lui Dumnezeu. Pocățiți-vă și credeți în Evanghelie (Mc. 14-15). Asocierea pocăinței cu eshatonul are ecou în literatura iudaismului rabinic. Potrivit rabinilor, Dumnezeu a determinat ziua izbăvirii eshatologice; pe de altă parte, timpul mesianic nu va veni până când condițiile morale și religioase ale oamenilor nu va permite. S-a crezut că venirea lui Mesia și a mântuirii vor fi grăbite prin pocăință și prin observarea Legii, prin studiul Torei, și că aceasta ar putea întârzia din cauza absenței unor asemenea fapte. Rabbi Eliezer ben Hyrcanus (90) afirmă în Y. Taanit 1, 1: „Dacă esraeliții nu se vor pocăi, ei nu vor fi răscumparați, pentru toată eternitatea”. Ceva asemănător a spus și Rabbi Levi (300) în Midrash, când s-a referit la cartea „Cântării lui Solomon” 5, 2: „Dacă israeliții ar face pocăință chiar și numai pentru o zi, ei vor fi răscumparați fără întârziere de Fiul lui David, dacă ar veni” (Strack – Billerbeck, Komentar 1, 62). În manuscrisele de la Qumran și în predica Sfântului Ioan Botezătorul găsim o situație puțin diferită; aici dispozițiile morale sunt argumentate și fundamentate prin expuneri apocaliptice, și apropierea Împărăției îndeamnă la predici și avertismente. Cu toate că există aluzii indirecte, ocazionale, față de un prezent eshatologic, textul se întemeiază, în primul rând, pe afirmații referitoare la cele viitoare. În orice caz, Împărăția lui Dumnezeu este într-un fel izvorul și fundamentul eticii; această structură trimite gândul la conexiunea dintre eshatologie și morală ce se află în Predica de pe Munte. Oricum, mesajul lui Iisus Hristos nu este: „Pocățiți-vă, că Împărăția lui Dumnezeu va veni” ci „Pocățiți-vă, pentru că Împărăția lui Dumnezeu este aici”. Corelarea pe care tocmai am făcut-o între eshatologie și etică este confirmată de referatele scripturistice, cum

41. Sf. Vasile cel Mare, *P.G.* 31, 6 (53) și urm.

ar fi de exemplu, parabola comorii ascunse în țarină și a mărgăritarului de mare preț (Mat. 13, 44-46). Avem posibilitatea să remarcăm aici o diferență esențială între definiția apocaliptică a relației dintre eshatologie și etică, pe de o parte, și înțelegerea lui Iisus Hristos, pe de altă parte. Aici morala este întemeiată și fundamentată nu pe viitorul care vine, ci pe prezența Împărăției lui Dumnezeu. Împărăția lui Dumnezeu este fundamentul și temelia moralei, în sensul că ea, deja aici și acum, a apărut în prezent ca o descoperire făcută cu bucurie, ca ceva care aduce iluminare, nădejde și mântuire. Pentru Domnul nostru Iisus Hristos, morala este o consecință a eshatologiei, în sensul că ea ajută pregătirii oamenilor pentru eshatonul iminent (Luc. 12, 57). Morala este o consecință inevitabilă, adică ea este răspunsul cel mai eficient și cel mai propice Împărăției lui Dumnezeu – Împărăție ce este deja prezentă în Persoana și în lucrarea lui Iisus Hristos. Morala și Împărăția lui Dumnezeu nu pot fi separate așa încât relația substanțială dintre ele reprezintă o condiție și un criteriu pentru înțelegerea credinței creștine.

Această Morală ce aparține Împărăției lui Dumnezeu nu este nicidecum una apocaliptică, după cum a afirmat Weiss și Schweitzer. Dar trebuie să apreciem la aceștia redescoperirea naturii eshatologice a mesajului hristic și importanța acestei naturi pentru teologia și exegeza apuseană, occidentală. În secolul al XIX-lea, Împărăția Lui Dumnezeu a fost percepută și tâlcuită în general ca fiind *o împărăție morală implicată în lume și luând formă în interiorul acestei lumi*; ea a fost răspândită peste tot și împlinită prin eforturi omenești. De fapt, toate variantele milenariste ale Împărăției Cerurilor o înțeleg pe aceasta ca având caracter istoric, fiind după chipul acestei lumi și al vieții de acum. Ele înțeleg Împărăția Cerurilor ca pe un chip dezvoltat, perfect, al lumii de aici, sau lumea de aici ca pe un chip nedevelopat, nedeșăvârșit, al Împărăției lui Dumnezeu. Weiss a afirmat în studiul său despre mesajul lui Hristos⁴² că Împărăția lui Dumnezeu nu este immanentă și evolutivă; ea nu este obligație morală ori posibilitate etică. Ea este dincolo de scopul acțiunii sau al inițiativei omenești și poate irumpe în această lume doar printr-un act minunat, atotputernic, al lui Dumnezeu. Chemarea lui Iisus Hristos la trezire, veghe și pocăință poate fi înțeleasă numai din perspectiva unui credincios pentru care sfârșitul lumii este iminent și inevitabil. Etica hristologică este o cerință și o datorie pentru omul care știe că se află, deja cu un picior în cealaltă epocă, în noua eră, și care așteaptă sfârșitul lumii în orice moment. Albert Schweitzer a înțeles chiar mult mai radical eshatologia lui Iisus Hristos ce consta în sfârșitul tuturor civilizațiilor și a valorilor lor, oferind o concepție

42. Wolfgang Schrage, *op.cit.*, p. 27.

de catastrofă, anistorică pentru prezent. Mesajul eshatologic al Domnului și Mântuitorului nostru Hristos este unul fundamental și existențial, prezentând o perspectivă de referință pentru etica Lui. Din punct de vedere formal prezentul est „o trecere”, „un moment” de pregătire a Împărăției lui Dumnezeu. Etica Domnului este, din acest motiv, o „etică interimară”, temporară sau provizorie⁴³. În consecință, trebuie să susținem cu convingere că morala lui Iisus Hristos nu poate fi confundată sau amestecată cu catastrofismul apocaliptic și, de aceea, nu putem comenta etica Evangheliei ca fiind o etică interimară. Afirmările eshatologice ale Mântuitorului nu pot fi interpretate ca urgență neprevăzută pentru o lume ce stă în fața unei catastrofe cosmice iminente. Iisus Hristos nu a fost Proorocul unei damnațiuni sau eticistul unei catastrofe, care să-și fi întemeiat morala pe viziunile și înțelegerile unei distrugerii holocaustice universale. Acest ton este într-o toată străin cuvintelor lui Iisus. Acest supra-eschatologism încearcă să arunce sfârșitul peste istorie, și de aici decurge de fapt, mentalitatea dualistă, caracteristică protestantismului, dar străină Teologiei Sfinților Părinți și scriitorii bisericești. Pentru Sfântul Maxim Mărturisitorul, scopul istoriei, în conformitate cu planul și voința lui Dumnezeu, constă în mântuirea întregului neam omenesc și unirea întregii creații cu El⁴⁴. Poruncile lui Iisus Hristos nu sunt întemeiate într-un fel privilegiat pe durata scurtă a timpului rămas, ci pe faptul că *ceea ce vine este Împărăția lui Dumnezeu, Împărăție care acționează asupra mântuirii lumii, supraveghind și ocărnuind istoria*⁴⁵.

Sfântul Irineu dezvoltă în teologia sa o concepție eshatologică, o concepție continuă a istoriei mântuirii, o mentalitate asupra soteriologiei foarte autentică, a cărei împlinire se află într-un viitor destul de îndepărtat. Un capitol din „Adversus Haereses” care a devenit deja cunoscut, expune și sintetizează istoria scripturistică în următorii termeni: „întâi a fost necesar ca persoana umană să fie creată; și fiind creată, a trebuit să primească creșterea; și primind creșterea, a trebuit să fie întărită; și fiind întărită, a trebuit să prisosească; și prisosind, a trebuit să fie recâștigată din boala păcatului; și fiind recâștigată, a trebuit să fie slăvită, și fiind slăvită a trebuit să vadă pe Domnul. Pentru că Dumnezeu este Unul Care încă poate fi văzut, și aparținerea de Dumnezeu e creatoare de veșnicie, iar veșnicia

43. Johannes Weiss, *Die Predigt Jesu vom Reiche Gottes*, Gottingen, 1982.

44. A. Schweitzer, *The Mystery of the Kingdom of God*, New York, Dodd, Mead, 1914.

45. Sf. Maxim Mărturisitorul, Questions ad Thalassium (Răspunsuri către Talasie), G4: P.G. 90. 700 A (54) - B 3; *Ambigua* 10: P.G. 91. 1165 (D 10); *Capita Theologica* (*Capete Teologice*) 47: P.G. 90. 1100 B(12) - C(4).

acordă o apropiere față de Dumnezeu”⁴⁶. În această perspectivă, *viața veșnică și incoruptibilă apare ca un scop al planului lui Dumnezeu pentru ființa omenească*. Veșnicia, eternitatea este *un dar al lui Dumnezeu* și nu un drept al naturii, „sufletul în sine nu este viață, dar participarea la acea viață conferită de Dumnezeu îl face veșnic” (*Adversus Haereses*, 2.34.4). Centrul, firul roșu sau inima răscumpărării eshatologice a fi „îndumnezeirea”, în care Dumnezeu este unit cu aceia care au devenit dumnezei și fac totul pentru binele lui” (Sf. Maxim Mărturisitorul, P.G. 91, 1088 C(I)3 și urm.). Însă așa cum susține Sfântul Maxim Mărturisitorul, această participare înțelegă ca îndumnezeire va fi realizată numai în cei care s-au arătat vrednici de Harul lui Dumnezeu⁴⁷. Ar fi foarte potrivit să vorbim de o morală teocentrică și teonomă (între teologii occidentali care s-au ocupat de această problemă îi pomenim pe: Neuhausler, Anspruch și Schurmann, „Eschatologie and Ethic”). Aspectele eshatologice și soteriologice ale divinității trebuie păstrate permanent în minte și în inimă. Orice referire sau trimitere este necesar a fi (de)săvârșită numai la Dumnezeu și în Dumnezeu, Care a venit să restaureze, să răscumpere și să mântuiască lumea odată pentru totdeauna în Iisus Hristos. De aceea, este greșit să vorbim despre noțiunea unui Dumnezeu care este doar formal eshatologică, dar material teologică, fiindcă pentru Iisus Hristos noțiunea de Dumnezeu și eshatologia sunt de nedespărțit. Merklein a subliniat corect faptul că, cel puțin în „planul de bază”, mesajul etic al lui Hristos ar putea fi interpretat material din perspectiva Împărăției eshatologice a lui Dumnezeu; ea cere „o reorientare morală”, deoarece nu avem competența de a reduce eshatologia numai la o forță motivatoare, fie ea și capacitate. Este imposibil a se face o distincție exactă și precisă între motivație și conținut în etica Domnului. Pentru Bald, de pildă, credința în Dumnezeu Creatorul, Stăpânul și Judecătorul ar fi unitatea de legătură a afirmațiilor eshatologice orientate către viitor, cu afirmațiile etice orientate în prezent (Bald, *Ethik* 45). Categoria cea mai extinsă care cuprinde învățătura Mântuitorului nu este realitatea unei lumi create, ori credința în Creator, ci Împărăția lui Dumnezeu (Cf. Merklein, *Gottes-herrschaft*, 97). Mai presus de orice, voința lui Dumnezeu nu poate fi dedusă din vreo ordine ontologică sau cosmologică, și nu putem fi de acord cu încercările celor ce văd morală Evangheliei întemeiată pe legea naturală⁴⁸. R.

46. Sf. Irineu, *Adversus Haereses (Contra ereziilor)*, c. 4.38.3

47. Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, Ioan 7: P.G. 90.6(68)C(6) - (9); cf. *Questions ad Thalassium* (Răspunsuri către Talasie), 47: C. 6-7.13(6) -47.

48. W. D. Davies, *The Relevance of the Moral Teaching of the Early Church*, în *Neotestamentica et Semitica*, ed. E. Ellison, M. Wilcox, Edinburg: Clarke, 1965, pp. 30-49.

Schnackenburg a numit corect „legea morală naturală” o categorie improprie discutării eticii lui Iisus Hristos⁴⁹.

Referindu-ne la **Morala Împărăției lui Dumnezeu care nu este una sapiențială**, vom analiza mesajul Lui Iisus Hristos ce cuprinde tradițiile sapiențiale, care îl fac să semene cu un predicator al înțelepciunii mai mult decât cu un profet al Împărăției lui Dumnezeu; un catehet care învață fără nici o referință la eshaton și care pare a considera realitatea o lume de durată. Obiceiul de a izola pasajele sapiențiale în acest mod se bazează pe aceea că natura izolată a tradițiilor individuale pretinde înțelegerea unității intelectuale a mesajului etic al lui Iisus Hristos într-un proces de reconstrucție. Astfel, materialul tradițional ar fi în dezacord cu eshatologia, așa cum este chemarea la rațiune și experiență ce decurge din înțelepciune. Aceasta din urmă pretinde o înțelegere diferită și o nouă perspectivă asupra contextului eshatologic. Acest fapt este mai bine ilustrat prin câteva exemple concrete: Mat. 6, 19 și Luc. 12, 16. Bultmann și alți exegeți au văzut în Hristos un moralist al înțelepciunii dominat de spiritul unei religiozități populare⁵⁰. Când a trebuit să înțeleagă taina iconomiei lui Hristos Iisus, Bultmann a rămas nedumerit și de-a dreptul indignat, exclamând: „ce religie primitivă este aceasta în care o ființă divină se întrupează și ispășește păcatele oamenilor prin propriul său sânge!”⁵¹. Este incontestabil că aici Mântuitorul face apel la „sensul comun”. De exemplu, în Matei 6, 19; el folosește argumentul rațional care pune la îndoială permanența bogățiilor lumești. Chintesența acestora este aceea că inima nu trebuie să se fixeze pe lucrurile pământești care trec, ci pe lucrurile cerești, care sunt perene și veșnice și-n care sălășluiește Dumnezeu. Numai că această instruire și formare a înțelepciunii nu se fundamentează, nu se întemeiază pe experiența omenească, evidentă și vădită imediat. Această experiență și această chemare la rațiune dezvăluie o nesiguranță și o incertitudine, dar nu poate pune un temei pozitiv pe iubire și nădejde. Ea are o funcție subordonată, neputând cuprinde și înțelege tema și subiectul în întregime. Elementul central al textului din Ev. Mat. 6, 25, care evocă atât valoarea adevărată cât și limita tradiției

49. R. Schnackenburg, *Die neutestamentliche Sittenlehre in ihrer Eigenart im vergleich zu einer natuerlichen Ethik*, în *Moraltheologie und Bibel*, Ed. Stetzenberger, 36-39, în special 49 și 52.

50. *Herald Reinsfeld, vom Schatzesammeln und Sorgen*, în *Neotestamentica et Patristica* (Festschrift Oscar Cullmann) Ed. W.C. van Unnik N.T. 6 (Leiden, Brill 1962), pp. 47-48.

51. R. Bultmann, *New Testament and Mythology*, în Bartsch, *Kerygma and Myth* S.P.C.K. Press, 1953, p. 7.

sapiențiale, este vers. 32: „știe doar Tatăl vostru Cel ceresc că aveți nevoie de ele”. Acest verset ne reamintește de cererea pâinii zilnice, adică „cea de toate zilele” din Rugăciunea Domnească „Tatăl nostru”. Doar cei ce se roagă pentru Împărăția eshatologică a lui Dumnezeu pot fi încrezători în providența Sa. Drept urmare, Ev. Mat. 6, 3 nu prezintă o imagine idilică. De aceea, Sf. Ap. Și Ev. Matei exprimă clar întâietatea eshatologiei prin dispunerea înțelepciunii din Predica de pe Munte într-o viziune și perspectivă eshatologică. Ulrich Luck interpretează această evidență în mod diferit; conform ideologiei și mentalității sale, Matei Evanghelistul și Apostolul „schimbă ceea ce în mod inițial a fost o proclamație eshatologică a legii divine într-o perspectivă determinată de forme ale gândirii sapiențiale”⁵². Însă chiar în Evanghelia scrisă de Sf. Ap. Luca se arată limpede că întâietatea Împărăției lui Dumnezeu edifică grija pentru pâine și hrană ca fiind una secundară și ne semnificativă.

Tocmai tradițiile apocaliptice iudaice, ce încorporează elementele înțelepciunii, nu au acordat niciodată prioritate sau întâietate înțelepciunii. Nici înțelepciunea și nici componentele ei nu au avut posibilitatea vreodată, să definească ori să cuprindă structura, substanța sau esența lumii Restauratorului și Răscumpărătorului. Cu alte cuvinte, este necesar ca noi să trecem, să traversăm dincolo de perspectiva și limitele înțelepciunii acestei lumi pământești și vremelnice. *Eshatologia risipește și îndepărtează tradițiile înțelepciunii* (Proor. Ieremia 8, 8-9). Noutatea Împărăției lui Dumnezeu anihilează categoriile și criteriile tradiției vechi (a se vedea imaginea noului Paște și a noului Vin în Ev. Mc. 2, 21-22, de asemenea și reinterpretarea eshatologică a unor proverbe, cum ar fi în Sf. Ap. Și Ev. Mc. 4, 21). Abordarea și analizarea înțelepciunii ca fenomen sigur și temeinic al vieții umane, este o problemă secundară vis-a-vis de proclamarea Împărăției Cerurilor, a Împărăției lui Dumnezeu. Ea joacă „un rol complementar și auxiliar”⁵³. Potrivit concluziei lui D. Zeller afirmațiile, asemenea celor din Sf. Ap. și Ev. Mat. 5, 39-45 au legătură cu temele înțelepciunii tradiționale, însă depășesc „toate limitele raționale” (Mahnspruche, 150). În comentariile sale, el încearcă și chiar reușește să stabilească un așa-numit Sitz im Leben, pentru sfaturile înțelepciunii: ele sunt adresate acelor care au răspuns chemării Împărăției și sunt avertizați de Domnul asupra consecințelor practice

52. Ulrich Luck, *Die Wollkommenheits forderung der Berg-predigt*, Munchen, 1968, p. 38.

53. Dieter Zeller, *Weisheitliche Ueberlieferung in der predigt Jesus*, în *Religiose Grunderfahrungen*, Ed. W. Strolz, Freiburg, Herder, 1977, pp. 91-111.

ale mesajului Său, cum ar fi de pildă, redefinirea relațiilor interpersonale. Prin urmare, putem spune că aceste două perspective sunt complementare. Etica Împărăției ori mesajul Împărăției veșnice și tradiția înțelepciunii veșnice nu trebuie să ajungă la o contradicție sau într-un conflict.

Dacă **etica Împărăției – ca fiind conformitatea cu planul lui Dumnezeu**, motivul și perspectiva sau orizontul moralei Mântuitorului este realizarea Eshatologiei – în care Împărăția mântuitoare a lui Dumnezeu este deja prezentă și desăvârșită în Persoana divino-umană a Domnului nostru Iisus Hristos – atunci rămâne întrebarea: *ce înseamnă aceasta?* Afirmațiile Fiului lui Dumnezeu referitoare la mântuirea omului, iertarea păcatelor, porunca iubirii aproapelui, inclusiv a vrășmașilor și multe altele, au consecințe și implicații profund morale. Pilda celui care datora zece mii de talanți (Mat. 18, 23-29) reprezintă un punct de plecare în această direcție. Ea ne demonstrează că „obligația noastră” de arăta milă și compasiune față de semenii noștri se fundamentează pe *descoperirea milei dumnezeiești* atunci când Împărăția Sa a venit în Persoana lui Iisus Hristos (Mat. 5, 7; 9, 7). Lucrul esențial și principal în acest caz nu este vinovăția intransigenței omenești, cu toate că există nuanțe ale judecării. Nici deosebirea ori diferența incomensurabilă sau insurmontabilă între ceea ce noi îi datorăm Domnului Dumnezeu și ceea ce datorăm altor oameni, deși diferența extrem de accentuată, remarcată și consemnată între aceste aspecte, nu este bineînțeles întâmplătoare când, în pofida paralelismului raporturilor de datorie, sluga ce datora zece mii de talanți, deși „cade în genunchi” în fața stăpânului, nu dovedește milă față de cel îi datora doar o sută de dinari. Nici la sfârșit, punctul fundamental nu este „timpul de har” dăruit lui Dumnezeu, cu toate că se poate găsi în mâna și în mila lui Dumnezeu darul unui timp al răscumpărării și al iertării păcatelor. Locul, punctul crucial și determinant este acela că *mila dumnezeiască și mila omenească corespund, adică sunt compatibile, ele fiind împreună în voința lui Dumnezeu*. „Prioritatea milei (Hesed) arătată de Împărat nu este tocmai o necesitate narativă, ci are o semnificație substanțială”⁵⁴. Comportamentul slugii neîndurătoare este blamabil numai pentru că ea „acționează fără milă după ce a primit milă”. Parabola arată limpede că urmarea faptelor depășește consecința temporală a unor evenimente independente. Experiența milei lui Dumnezeu (Hesed) este, așadar, premisă, temei, fundament și rațiune pentru faptele noastre milostive față de alții. Mila lui Dumnezeu întemeiază poruncile morale dumnezeiești (ajungând a fi o „ermineutică” a teologiei morale), dar și Judecata Sa. Mai presus de orice, ceea ce

54. Linnemann, *Parables*, 105 și urm.

Dumnezeu ne cere nouă ca porunci, sunt *acele fapte corespunzătoare voinței Lui*.

Dumnezeu nu Își arată bunătatea Sa doar pentru a-Și menține superioritatea, ci pentru ca *bunătatea noastră să o reflecte pe a Lui*. Porunca de a iubi a lui Dumnezeu nu poate fi născocită, inventată, fiindcă ea „*este întotdeauna mai înainte de ceea ce trebuie să facem noi*”. Porunca iubirii „nu poate fi gândită”, ne spune Sfântul Vasile cel Mare. *Iubirea este „creatoarea fiecărei virtuți”*, remarcă Sfântul Ioan Gură de Aur, pentru că „virtutea se naște din iubire și iubirea din virtute. Ele se angajează una pe alta” (cf. Omilia I Cor. 33, 9; Omilia de laudă pentru Sf. Ap. Pavel, 2). Nici măcar mucenicia ori martiriul, care de altfel constituie unul dintre lucrurile cele mai bune, totuși nu este mai mare ca dragostea, „pentru că dragostea ne face, chiar fără martiriu, ucenicii lui Hristos, în timp ce martiriul fără dragoste nu poate să facă aceasta” (Omilia pentru Sf. Roman, Martir, I). Dragostea rămâne modul cel mai înalt al viețuirii creștine. Nu putem falsifica porunca iubirii. Nu putem fi creștini pe jumătate. „*Măsura dragostei - spune același Sf. Ioan Hrisostom - este aceea că ea nu se oprește niciodată*” (Omilia la Epistola Sf. Ap. Pavel către Filipeni 2, 1). Omul este responsabil pentru darurile primite pentru că ele sunt daruri ale Împărăției și „se cer a fi împlinite la modul perfect” (Luc. 12, 48; Mat. 25, 14). Faptul că făgăduința mântuirii este absolută face și caracterul lor absolut – în substanță nu doar în formă. Ele trebuie să fie vrednice de Dumnezeu și de Împărăție. Ungerea lui Iisus de către femeia păcătoasă arată *raportul dintre iertare și iubire*. Domnul Iisus Hristos iartă păcatele femeii ca să confirme faptul că există o *relație de esență (nu una epistemologică) între iertare și iubire*. Iubirea omenească izvorăște din iubirea lui Dumnezeu și o imită pe aceasta; „*măsura iubirii corespunde măsurii iertării*” iubirea unora neputând fi separată de iubirea altora. Ultimul comentariu și ultima analiză a Predicii de pe Munte argumentează și justifică iubirea unui dușman în următoarele: „...ca să fiți fiii Tatălui vostru Celui din Ceruri...” (Mat. 5, 44-45), iar Sf. Ap. și Ev Luca adaugă: „Fiți milostivi, precum și Tatăl vostru milostiv este” (Lc. 6, 36). Iar Sf. Ap. și Ev. Matei a schimbat aceasta în „Fiți, dar, voi desăvârșiți, precum și tatăl vostru Cel ceresc desăvârșit este” (Mat. 5, 48). Iubirea părintească a lui Dumnezeu pentru toată creația, bună sau rea, este motivul și principiul călăuzitor al iubirii de vrășmași. Dumnezeu nu pune limite iubirii Sale și, deci; nici nu noi nu avem limite în a iubi. Referatul biblic din sf. Ap. și Ev. Luca 6, 36 enunță și indică deopotrivă comparația, cât și motivația. *Faptul că Dumnezeu răspunde nedreptății omenești cu iubire, nu cu dreptate sau cu nedreptate, arată că ea, iubirea, este inima și miracolul cuvintelor pline de miez ale lui Iisus Hristos*. Iubirea este un semn al prezenței Împărăției lui Dumnezeu. Ea are întâietate și prioritate în fața altor pretenții și cerințe, fiind „măsura vieții

creștine”. Problemele cultice și tipiconale, convențiile clericale și alte tabuuri intelectuale (Osea 6, 6; Mat. 5, 23-24; 9, 13; 12, 7 și Mc. 11, 25) trebuie să urmeze pretenției elementare și fundamentale de a acționa potrivit suveranității divine a iubirii lui Dumnezeu și a înțelegerii valorii veșnice a persoanei umane. Evocarea din Sf. Ap. și Ev Marcu 12, 31 „să-l iubești pe el ca pe tine însuși” nu este o concesie făcută iubirii de sine, egoiste. Iubirea dușmanului este o supremă demonstrație că iubirea nu este o problemă de parțialitate (Kierkegaard), și nici o considerație asupra a ceea ce este mai avantajos din punct de vedere pragmatic (Didahia 1, 3) conform principiului „îți ofer atât cât ai putea tu să-mi oferi”. Iubirea care caută să primească iubirea pe baza unei reciprocități tacite nu este o iubire agapică. Iubirea nu poate fi o tranzacție personală între „eu” și „tu”. Dragostea nu e nici „împlinirea sinelui”, după mărturisesc unii. Cauza, efectul, sfârșitul și măsura nu este ca în stoicism, o viață proprie virtuoaasă, ci desăvârșirea și iubirea celorlalți. Perfecțiunea nu este ceva fragmentar, parțial și staționar. Nu există ignoranță, indiferență, pasivitate și neutralitate în morala Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos. Viața nu poate fi împlinită cu jumătăți de măsură; ea trebuie trăită ori pentru, ori împotriva lui Dumnezeu. *Dumnezeu trebuie să fie ascultat într-un mod vrednic de Dumnezeu (Sf. Vasile cel Mare, Moralia 16 și 18). Există numai o singură morală a Evangheliei, și această Evanghelie este a desăvârșirii pentru Împărăția lui Dumnezeu.*

În **încheiere**, vom susține adevărul și realitatea că „trebuie să recunoaștem că gândirea religioasă în special și orice gândire în general nu poate funcționa, nu există decât afirmând victoria deplină a binelui; a accepta o dăinuire a răului – în orice fel – este un compromis, un cal troian în miezul gândirii, dinamitând-o. Dar nu numai cugetarea noastră nu se împacă și nu dă nici un loc răului ci și Revelația, care ne spune că toată ființa a fost creată „bună foarte” de către Dumnezeu, că „toată suspină așteptând mântuirea”, că toată e în mâna lui Dumnezeu și, în calitate de creator și proniator, El rămâne etern și total responsabil pentru destinul definitiv – și deci fericit – al ființei”⁵⁵. Atât măsura cugetării omenești cât și cea a Revelației par a fi obligate – pe baza creaționalității și a Providenței Divine – să elaboreze împlinirea veșnică pentru toți. Nu poate fi evitat adevărul că orice pierdere din ființă Îl privește în final pe Dumnezeu și este, deci „o pierdere în Dumnezeu”. Gândirea și cugetarea, în acest sens, este consecventă și autentică numai dacă are permanent în vedere totalitatea ființei. A gândi ființa pe fragmente, așa cum am mai spus, și nu ca pe o unitate de origine și destin înseamnă a nu gândi, de fapt. În acest înțeles, pare firească observația că „excluderea, fie și a unui singur suflet, din miraculosul concert

al lumii e de neconceput, ar fi un pericol pentru armonia universală⁵⁶, și un pericol pentru unitatea, integralitatea și ideea ființei, am zice noi. Având așadar, în vedere, determinarea totală a creaturii în Dumnezeu, originea și sensul ei divin, „cugetarea creștină nu poate exista decât ca afirmare a destinului bun al creaturii, a reușitei plenului creațional divin. Dumnezeu fiind prin firea sa iubire, iubirea e însăși firea sau existența; de aceea, este necesar să biruiască în cele din urmă. Fără îndoială că acest final, atotcuprinzător al ființei l-a avut în vedere Sf. Ap. Pavel atunci când a ținut să sublinieze, exultând, că „Hristos va fi totul în toate” (I Cor. 15, 28)”⁵⁷.

În altă ordine de idei, numai prin iubirea lui Dumnezeu se poate afirma și conserva sau permanentiza ființa. Ea este lumina ființei, singura prin care se explică și se țin toate căci „întru lumina Ta vom vedea lumină!”. Iar această Lumină, ce ne scoate pe noi din umbra păcatului și din întunericul morții, este totuna cu nădejdea și cu viața. „A rămâne în nădejde înseamnă a rămâne în ființă, adică în Dumnezeu. *Ființa lumii rămâne în nădejdea lui Dumnezeu în măsura în care se smerește, adică se pocăiește. Nădejdea înseamnă această minimă deschidere spre Dumnezeu, care este smerenia sau pocăința. Orice ființă păstrează deci șansa în și la Dumnezeu dacă păstrează minimul acestei nădejdi. Dar cine refuză smerenia sau pocăința față de Dumnezeu refuză orice deschidere, se închide de bună voie față de Dumnezeu prin mândrie*”⁵⁸. Fiindcă mândria este închiderea absolută față de ființa Lui, smerenia, în schimb, fiind deschiderea totală față de El, *în aceasta constând, până la urmă, toată etica și tot sensul soteriologiei și, mai cu seamă, al eshatologiei!*...

56. Leon Bloy, *Meditations d'un solitaire en 1916*, appud Hans-Urs von Balthasar, *Mic discurs despre iad*, Editura Anastasia, București, 1994, p. 14.

57. Pr. Prof. Dr. George Remete, *idem*, p. 124.

58. *Ibidem*, p. 126.

VIAȚA BISERICESCĂ

AGENDA DE LUCRU A PREASFINȚITULUI PĂRINTE EPISCOP GALACTION

01 iulie - 31 decembrie 2008

Marti, 01 iulie 2008 – săvârșește Sfânta Liturghie și parastas de pomenire de 40 de zile pentru Ierod. Visarion Iugulescu, în biserica Sfântului Ierarh Nicolae din Mănăstirea Cernica și rostește un cuvânt de învățătură.

Sâmbătă, 05 iulie 2008 – în biserica Mănăstirii Sfântului Cuvios Pimen și a Nașterii Sfântului Ioan Botezătorul din Poiana Brașov oficiază cununia tinerilor Roberto Mariani și Cristina Morar și rostește un cuvânt de învățătură.

Duminică, 06 iulie 2008 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Mănăstirii Sfântului Cuvios Pimen și a Nașterii Sfântului Ioan Botezătorul din Poiana Brașov adresând credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Marti, 08 iulie și miercuri, 09 iulie 2008 – participă la lucrările Sfântului Sinod desfășurate la Palatul Patriarhal din București.

Joi, 10 iulie 2008 – primește, la Centrul Eparhial, vizita Fr. Ștefano Visintin, Secretar general al Colegiului Pontifical Sant'Anselmo din Roma, aflat într-o scurtă vizită în România.

Duminică, 13 iulie 2008 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Mucenic Ioan cel Nou de la Suceava din parohia Parisești – Videle și rostește un cuvânt de învățătură.

Luni, 14 iulie 2008 – primește, la Reședința Episcopală și are o întrevedere cu Domnul Profesor Nicolae Zorilă, noul Inspector General al Inspectoratului

Școlar Județean Teleorman, însoțit de Preot Lazăr Emil, Inspector de specialitate pe disciplina Religie.

Miercuri, 16 iulie 2008 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Adormirii Maicii Domnului din Alexandria, hirotonește diacon pe tânărul Bălan George-Mircea și hirotonește preot pe Ierodiaconul Teofan Pătrășescu.

Participă la deschiderea festivă a Sesiunii de referate și comunicări științifice ale elevilor din învățământul liceal, la disciplina istorie, etapa națională, la Școala Mihai Viteazu din Alexandria și rostește un cuvânt de salut.

Joi, 17 iulie 2008 – prezidează examenul de capacitate preoțească desfășurat la Seminarul Teologic din Turnu Măgurele.

Sâmbătă, 19 iulie 2008 – slujește Sfânta Liturghie și parastas în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Mănăstirea Crasna – Prahova.

Oficiază privegherea în cinstea Sfântului Proroc Ilie Tesviteanul în biserica Sfântului din Mănăstirea Crasna.

Duminică, 20 iulie 2008 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Proroc Ilie Tesviteanul din Mănăstirea Crasna – Prahova și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură. Participă la lansarea volumului „Istoria Mănăstirii Crasna” și rostește un cuvânt ocazional.

Joi, 24 iulie 2008 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Ioan Rusul din Mănăstirea Nașterii Maicii Domnului – Adămești și oficiază înmormântarea monahiei Fanuria Negru, rostind un cuvânt de învățătură.

Vineri, 25 iulie 2008 – săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Roșiorii de Vede.

Sâmbătă, 26 iulie – 27 iulie 2008 – participă la ceremoniile prilejuite de instalarea noului mitropolit al Olteniei, Înalț Preasfințitul Părinte Irineu Popa și slujește Sfânta Liturghie, în sobor, în Catedrala Mitropolitană a Sfântului Dimitrie, Izvorătorul de Mir, din Craiova.

Marti, 29 iulie 2008 – face o vizită la Mănăstirile Sfântul Gheorghe – Țigănești și Sfântul Ioan Botezătorul – Brânceni.

Miercuri, 30 iulie 2008 – oficiază Sfântul Maslu în biserica parohiei Fotăchești – Videle și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Joi, 31 iulie 2008 – slujește Sfânta Liturghie și parastas de pomenire de un an pentru vrednicul de pomenire Patriarh Teoctist în Catedrala Sfântului Alexandru din Alexandria și rostește un cuvânt ocazional.

Duminică, 03 august 2008 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Ioan Gură de Aur din Mănăstirea Sfântului Pantelimon – Siliștea Gumești, hirotonește diacon pe tânărul Daniel Diaconu și rostește un cuvânt de

învățătură.

Miercuri, 06 august 2008 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Mare Mucenic Gheorghe din parohia Lisa și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Duminică, 10 august 2008 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Ioan Botezătorul din parohia Izvoarele – Călinești, instalează noul preot de la această parohie și rostește un cuvânt de învățătură.

Joi, 14 august 2008 – slujește Sfânta Liturghie și parastas în biserica Sfântului Ilie Tesviteanul din Mănăstirea Crasna – Prahova. Oficiază Sfântul Maslu și Privegherea cu Prohodul Maicii Domnului în aceeași mănăstire.

Vineri, 15 august 2008 – săvârșește Sfânta Liturghie și parastas în biserica Sfântului Ilie Tesviteanul din Mănăstirea Crasna – Prahova și rostește un cuvânt de învățătură.

Sâmbătă, 16 august 2008 – participă la ceremoniile prilejuite de prăznuirea Sfinților Martiri Brâncoveni, ocrotitorii Episcopiei Slatinei: Sfânta Liturghie, în sobor, la Mănăstirea Brâncoveni, dezvelirea și sfințirea plăcuței cu numele Bulevardul Sfântul Constantin Brâncoveanu, în Slatina, procesiunea pe acest bulevard și Sesiunea de comunicări științifice, la Casa de Cultură din Slatina.

Duminică, 17 august 2008 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Adormirii Maicii Domnului din parohia Scurtu Mare și rostește un cuvânt de învățătură.

Săvârșește sfințirea unei noi troițe ridicate prin evlavia credincioșilor în satul Valea Poștei aparținând de parohia Scurtu Slăvești și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Duminică, 24 august 2008 – săvârșește Sfânta Liturghie în paraclisul Mănăstirii Sfântului Gheorghe – Țigănești și rostește un cuvânt de învățătură.

Miercuri, 27 august 2008 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena și a Tuturor Sfinților din Mănăstirea Sfântului Mucenic Fanurie – Siliștea Gumești și rostește un cuvânt de învățătură.

Joi, 28 august 2008 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Mănăstirii Zamfira – Prahova și oficiază slujba înmormântării Arhim. Gavriil Stoica, duhovnicul acelei mănăstiri. Rostește un cuvânt de învățătură.

Vineri, 29 august 2008 – participă la ceremonia organizată la Prefectura Teleorman în cadrul căreia i se decernează premiul „Oscar pentru excelență” și rostește un cuvânt ocazional.

Săvârșește Vecernia și Litia în Catedrala Sfântului Alexandru din Alexandria și rostește un cuvânt de învățătură. În continuarea acestui moment se desfășoară procesiunea cu icoana Sfântului pe străzile centrale ale orașului.

Sâmbătă, 30 august 2008 – slujește Sfânta Liturghie și Parastasul ctitorilor în Catedrala Sfântului Alexandru din Alexandria și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură. Oficiază cununia tinerilor Călin Octavian-Victor și Dide Ruxandra-Marilena în biserica Sfinților Trei Ierarhi din Videle și rostește un cuvânt de învățătură.

Duminică, 31 august 2008 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfintei Parascheva din Alexandria și rostește un cuvânt de învățătură.

Luni, 01 septembrie 2008 – săvârșește Sfânta Liturghie și Te Deum de mulțumire în biserica Adormirii Maicii Domnului din Alexandria cu prilejul împlinirii a 12 ani de la hirotonia într-un arhieru și instalarea Preasfinției Sale ca cel dintâi episcop al Sfintei Episcopii a Alexandriei și Teleormanului.

Sâmbătă, 06 septembrie 2008 – face o scurtă vizită la Mitropolia Olteniei și se întâlnește cu Înalt Preasfințitul Părinte Mitropolit Irineu. Oficiază cununia tinerilor Ouatu Andrei-Cosmin și Vulcănescu Mihaela-Simona în biserica Adormirii Maicii Domnului – Mântuleasa din Craiova și rostește un cuvânt de învățătură.

Duminică, 07 septembrie 2008 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Adormirii Maicii Domnului din Alexandria și rostește un cuvânt de învățătură. Oficiază cununia tinerilor Ogrăzeanu Costin și Mănăscu Mihaela Roxana în biserica Sfântului Ierarh Nicolae din parohia Talpa Bâscoveni și rostește un cuvânt de învățătură. Săvârșește privegherea în biserica Sfântului Mucenic Ioan Rusul din Mănăstirea Nașterii Maicii Domnului – Adămești rostind un cuvânt de învățătură.

Luni, 08 septembrie 2008 – slujește Sfânta Liturghie în Mănăstirea Nașterii Maicii Domnului – Adămești, hirotonește preot și hirotesește duhovnic pe tânărul Diaconu Daniel și adresează mulțimilor de credincioși un cuvânt de învățătură.

Mărti, 09 septembrie 2008 – prezidează lucrările Conferinței administrative cu preoții și personalul neclerical la protoieria Turnu Măgurele și rostește un cuvânt ocazional.

Miercuri, 10 septembrie 2008 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfinților Mucenici Ciprian și Iustina din Mănăstirea Sfintei Treimi – Drăgănești Vlașca.

Sâmbătă, 13 septembrie 2008 – slujește Sfânta Liturghie și parastas de 6 luni pentru mama Preasfinției Sale în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din parohia Constantin Brâncoveanu – Călărași. Săvârșește Vecernia și Litia în Mănăstirea Crasna – Prahova.

Duminică, 14 septembrie 2008 – la Înălțarea Sfintei Cruci slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Mănăstirea Crasna – Prahova și rostește un cuvânt de învățătură.

Luni, 15 septembrie 2008 – săvârșește Te Deum la deschiderea noului an școlar la Colegiul Național „Alexandru Dimitrie Ghica” din Alexandria și rostește un cuvânt ocazional.

Marti, 16 septembrie 2008 – săvârșește Te Deum la deschiderea anului școlar la Seminarul Teologic „Sfântul Calinic Cernicanul” în Catedrala Sfântului Haralambie din Turnu Măgurele și rostește un cuvânt ocazional.

Miercuri, 17 septembrie 2008 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Adormirii Maicii Domnului din Alexandria și hirotonește diacon pe tânărul Georgescu Mihai. Participă, în direct, la emisiunea televiziunii Media Sud cu tema „Anul 2008 – anul jubiliar al Sfintei Scripturi și al Sfintei Liturghii”.

Joi, 18 septembrie 2008 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Adormirii Maicii Domnului din Alexandria și hirotonește diacon pe tânărul Iacob Marian.

Vineri, 19 septembrie 2004 – oficiază Sfânta Liturghie în biserica Adormirii Maicii Domnului din Alexandria, hirotonește diacon pe tânărul Floștoiu Mihai Daniel, hirotonește preot și hirotesește duhovnic pe tânărul Iacob Marian.

Sâmbătă, 20 septembrie 2008 – participă la deschiderea lucrărilor celei de-a XXXIV-a Reuniuni și Expoziții Naționale a Colecționarilor de insigne din România, în sala de marmură a Primăriei Petroșani și rostește un cuvânt de deschidere. Are o întrevedere cu primarul Municipiului Petroșani și face o vizită la parohia Sfintei Varvara din acest oraș.

Duminică, 21 septembrie 2008 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Adormirii Maicii Domnului din Alexandria, hirotonește diacon pe monahul Serafim Dobrin, hirotonește preot și hirotesește duhovnic pe tânărul Floștoiu Mihai-Daniel și rostește un cuvânt de învățătură.

Luni, 22 septembrie 2008 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Adormirii Maicii Domnului din Alexandria și hirotonește preot și hirotesește duhovnic pe cuviosul ierodiacon Serafin Dobrin.

Miercuri, 24 septembrie 2008 – săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Arhangheli din parohia Fotăchești – Videle.

Vineri, 26 septembrie 2008 – participă la ceremoniile organizate de Episcopia Râmnicului în cinstea Sfântului Ierarh Antim Ivireanul, la procesiunea cu icoana Sfântului și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Sâmbătă, 27 septembrie 2008 – slujește Sfânta Liturghie, în sobor, împreună cu Înalt Preasfințitul Părinte Mitropolit Irineu al Olteniei, la Episcopia

Râmnicului.

Duminică, 28 septembrie 2008 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfintei Mucenițe Filoftea din parohia Cosmești, hirotonește diacon pe tânărul Ogrăzeanu Costin și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Luni, 29 septembrie 2008 – participă la ședința Sinodului mitropolitan al Mitropoliei Munteniei și Dobrogei la Palatul Patriarhal din București și la ceremonia lansării volumului „Palatul Patriarhiei din București” al domnului Prof. Univ. Nicolae Noica, în aula Palatului Patriarhiei.

Marti, 30 septembrie 2008 – participă la ceremoniile organizate la Sfânta Patriarhie cu prilejul aniversării unui an de la întronizarea Preafericitului Părinte Daniel ca patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, la Palatul Patriarhiei din București. Săvârșește privegherea în Mănăstirea Crasna – Prahova.

Miercuri, 01 octombrie 2008 – săvârșește Sfânta Liturghie și parastas în biserica Sfântului Proroc Ilie Tesviteanul din Mănăstirea Crasna – Prahova și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Joi, 02 octombrie 2008 – slujește Sfânta Liturghie și parastas de 40 de zile pentru Arhim. Gavriil Stoica în biserica Mănăstirii Zamfira – Prahova și rostește un cuvânt ocazional.

Vineri, 03 octombrie 2008 – slujește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Împărați din Roșiorii de Vede și rostește un cuvânt de învățătură.

Sâmbătă, 04 octombrie 2008 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Ierarh Nicolae din parohia Talpa Bâscoveni, hirotonește preot și hirotessește duhovnic pe tânărul Ogrăzeanu Costin și rostește un cuvânt de învățătură.

Duminică, 05 octombrie 2008 – târnosește paraclisul Bunei Vestiri a Maicii Domnului din Mănăstirea Sfântului Gheorghe – Țigănești și Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Gheorghe din această mănăstire și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Miercuri, 08 octombrie 2008 – la Agenția pentru Protecția Mediului – Teleorman săvârșește slujba de sfințire a unui nou corp de clădire al sediului acestei instituții.

Sâmbătă, 11 octombrie 2008 – participă la ediția a II-a a Seminarului și Festivalului Internațional „Limba, obiceiuri, tradiții” organizat de Asociația Învățătorilor teleormăneni la Sala polivalentă din Alexandria și rostește un cuvânt ocazional.

Duminică, 12 octombrie 2008 – săvârșește resfințirea bisericii Sfinților Apostoli și a Duminicii Înfricoșătoarei Judecăți, din Zimnicea și rostește un

cuvânt de învățătură. Hirotesește iconom-stavrofor pe Preotul Pencea Costinel.

Luni, 13 octombrie 2008 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Adormirii Maicii Domnului din Alexandria și hirotonește diacon pe tânărul Chilianu Petrișor-Iulian. Săvârșește Vecernia și Litia în biserica Sfintei Parascheva din Alexandria și rostește un cuvânt de învățătură.

Marti, 14 octombrie 2008 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfintei Parascheva din Mănăstirea Sfântului Nicolae – Năsturelu, hirotonește preot și hirotesește duhovnic pe tânărul Chilianu Petrișor-Iulian și rostește un cuvânt de învățătură.

Joi, 16 octombrie 2008 – săvârșește Sfânta Liturghie și parastas de un an pentru Arhim. Teofil Belea în biserica Adormirii Maicii Domnului din Mănăstirea Balaciu – Ialomița și rostește un cuvânt ocazional.

Vineri, 17 octombrie 2008 – săvârșește Vecernia și Litia în biserica Sfântului Apostol și Evanghelist Luca din parohia Brânceni și rostește un cuvânt de învățătură.

Sâmbătă, 18 octombrie 2008 – slujește Sfânta Liturghie și parastas pentru ctitori în biserica Sfântului Apostol și Evanghelist Luca din parohia Brânceni și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Duminică, 19 octombrie 2008 – săvârșește resfințirea bisericii Sfântului Mare Mucenic Dimitrie Izvorătorul de Mir din parohia Florica, Sfânta Liturghie și parastas pentru ctitori în această biserică, hirotesește iconom-stavrofor pe Preotul Dulgheru Florian și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Miercuri, 22 octombrie 2008 – săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Arhangheli din parohia Fotăchești – Videle.

Sâmbătă, 25 octombrie 2008 – oficiază Vecernia și Litia în biserica Adormirii Maicii Domnului din Alexandria și participă la deschiderea Adunării anuale pe țară a Oastei Domnului, rostind un cuvânt de învățătură.

Duminică, 26 octombrie 2008 – slujește, alături de Preafericitul Părinte Patriarh Daniel, împreună cu alți ierarhi, la slujba de târnosire a Catedralei Patriarhale din București și la Sfânta Liturghie în cadrul căreia s-a făcut proclamarea solemnă a canonizării Sfinților: Iachint de la Vicina, Dionisie Exiguul și Neagoe Basarab Voievod.

Luni, 27 octombrie 2008 – slujește Sfânta Liturghie, în sobor, alături de Preafericitul Părinte Patriarh Daniel la Catedrala Patriarhală din București.

Marti, 28 octombrie 2008 – participă la ședința solemnă a Sfântului Sinod și la celelalte manifestări desfășurate la Sfânta Patriarhie cu prilejul evaluării activităților prilejuite de proiectul: „Anul 2008 – Anul Sfintei Liturghii și al

Sfintei Scripturi”.

Miercuri, 29 octombrie 2008 – participă la ședința de lucru a Sfântului Sinod, la Palatul Patriarhal din București.

Duminică, 02 noiembrie 2008 – săvârșește resfințirea bisericii Sfântului Ierarh Nicolae și a Sfântului Apostol Andrei din parohia Stejaru – Videle și Sfânta Liturghie în această biserică, adresând credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Luni, 03 noiembrie 2008 – prezidează lucrările Conferinței pastoral-misionare cu tema „Rolul și implicarea preotului în formarea generației tinere. Aspecte actuale ale pastorației copiilor și tinerilor.” la protoieria Alexandria.

Marti, 04 noiembrie 2008 – participă la lansarea de carte organizată de Sfânta Episcopie și Secția Alexandria a Societății Numismatice Române, la Biblioteca Județeană Teleorman din Alexandria, în cadrul căreia au fost prezentate două volume ale veteranului de război și colecționarului numismat Ioan V. Nicolae din Alexandria. Rostește un cuvânt ocazional.

Săvârșește Vecernia și Litia în biserica Sfinților Ilie și Galaction din Alexandria și rostește un cuvânt de învățătură.

Miercuri, 05 noiembrie 2008 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Cuvios Mucenic Galaction și a Sfinților Împărați Constantin și Elena din Mănăstirea Sfântului Cuvios Mucenic Galaction – Crângu și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Joi, 06 noiembrie 2008 – prezidează lucrările Conferinței preoțești cu tema „Rolul și implicarea preotului în formarea generației tinere. Aspecte actuale ale pastorației copiilor și tinerilor”, la protoieria Roșiorii de Vede.

Vineri, 07 noiembrie 2008 – săvârșește Sfântul Maslu, Vecernia și Litia în biserica Sfinților Arhangheli din parohia Măldăieni-Tâmplaru și rostește un cuvânt de învățătură.

Sâmbătă, 08 noiembrie 2008 – săvârșește resfințirea bisericii Sfinților Arhangheli din parohia Buzescu și Sfânta Liturghie în această biserică, hirotesește iconom-stavrofor pe preoții Moșu Dan, Moșu Ciprian și Ivănescu Dragoș și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Săvârșește slujba de punere a pietrei de temelie a bisericii Prea Sfintei Treimi din Mănăstirea Sfintei Treimi – Drăgănești Vlașca și rostește un cuvânt de învățătură și îndemn.

Duminică, 09 noiembrie 2008 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil din parohia Măldăieni-Tâmplaru, adresând credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Luni, 10 noiembrie 2008 – prezidează lucrările Conferinței pastoral-

misionare cu tema „Rolul și implicarea preotului în formarea generației tinere. Aspecte actuale ale pastorației copiilor și tinerilor”, la protoieria Turnu Măgurele.

Marti, 11 noiembrie 2008 – prezidează lucrările Conferinței pastoral-misionare cu tema „Rolul și implicarea preotului în formarea generației tinere. Aspecte actuale ale pastorației copiilor și tinerilor”, la protoieria Videle. Participă la lansarea de carte și conferința actorului și regizorului Dan Puric la sala de ședințe a Primăriei Municipiului Alexandria și rostește un cuvânt ocazional.

Joi, 13 noiembrie 2008 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Ioan Gură de Aur din Mănăstirea Sfântului Pantelimon – Siliștea Gumești, hirotonește diacon pe tânărul Barbu Florin-Cristian și rostește un cuvânt de învățătură.

Duminică, 16 noiembrie 2008 – săvârșește resfințirea paraclisului Adormirii Maicii Domnului din Mănăstirea Sfântului Ioan Botezătorul – Brânceni și Sfânta Liturghie în acest sfânt locaș. Hirotonește preot și hirotesește duhovnic pe tânărul Barbu Florin-Cristian și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Joi, 20 noiembrie 2008 – săvârșește Vecernia și Litia în biserica Sfântului Acoperământ al Maicii Domnului din Mănăstirea Crasna – Prahova.

Vineri, 21 noiembrie 2008 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Acoperământ al Maicii Domnului din Mănăstirea Crasna – Prahova și rostește un cuvânt de învățătură.

Duminică, 23 noiembrie 2008 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Adormirii Maicii Domnului din Alexandria și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Miercuri, 26 noiembrie 2008 – săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Arhangheli din parohia Fotăchești – Videle și rostește un cuvânt de învățătură.

Vineri, 28 noiembrie 2008 – participă la ședința Societății Numismatice Române, la sediul societății din București.

Sâmbătă, 29 noiembrie 2008 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfinților Apostoli din Alexandria, hirotonește diacon pe tânărul Lincan Cătălin-Nicușor, hirotonește preot și hirotesește duhovnic pe tânărul Țintea Ion-Adrian.

Duminică, 30 noiembrie 2008 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil din parohia Fotăchești – Videle și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Vineri, 05 decembrie 2008 – primește la Cancelaria Sfintei Episcopii delegațiile Ministerului Apărării Naționale, Ministerului Culturii și Cultelor și Secretariatului de Stat pentru Culte pentru încheierea protocolului și procesului-verbal de predare-primire a unității militare de la Nanov, preluată de Sfânta Episcopie.

Săvârșește Vecernia și Litia în biserica Sfântului Ierarh Nicolae din Alexandria și rostește un cuvânt de învățătură.

Sâmbătă, 06 decembrie 2008 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Ierarh Nicolae din Alexandria și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Duminică, 07 decembrie 2008 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfinților Apostoli din Alexandria și rostește un cuvânt de învățătură.

Joi, 11 decembrie 2008 – participă la Concertul extraordinar de colinde organizat de Sfânta Episcopie în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Alexandria și rostește un cuvânt de învățătură.

Vineri, 12 decembrie 2008 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Adormirii Maicii Domnului din Alexandria și hirotonește diacon pe tânărul Voicu Dumitru. Oficiază Sfântul Maslu în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Roșiorii de Vede.

Sâmbătă, 13 decembrie 2008 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Adormirii Maicii Domnului din Alexandria, hirotonește diacon pe tânărul Paraschiv Florin-Sandu, hirotonește preot și hirotesește duhovnic pe tânărul Voicu Dumitru.

Duminică, 14 decembrie 2008 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfintei Parascheva din parohia Buduiasca, hirotonește preot și hirotesește duhovnic pe tânărul Paraschiv Florin-Sandu și rostește un cuvânt de învățătură.

Luni, 15 decembrie 2008 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Adormirii Maicii Domnului din Alexandria, hirotonește diacon pe tânărul Sfetcu Sorin-Dorel și hirotesește iconom-stavrofor pe preotul Chirindel Ion-Marian.

Marti, 16 decembrie 2008 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Adormirii Maicii Domnului din Alexandria și hirotonește diacon pe tânărul Cristea Ștefan-Alexandru.

Miercuri, 17 decembrie 2008 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Adormirii Maicii Domnului din Alexandria, hirotonește diacon pe tânărul Cumpănașu Cătălin, hirotonește preot și hirotesește duhovnic pe tânărul Cristea Ștefan-Alexandru.

Joi, 18 decembrie 2008 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Adormirii Maicii Domnului din Alexandria, hirotonește preot și hirotesește duhovnic pe tânărul Cumpănașu Cătălin. Participă la Concertul de colinde la Seminarul Teologic Sfântul Calinic Cernicanul – Turnu Măgurele și rostește un cuvânt de învățătură.

Sâmbătă, 20 decembrie 2008 – săvârșește Sfânta Liturghie și parastas (de

nouă luni pentru mama Preasfinției Sale) în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din parohia Constantin Brâncoveanu – Călărași.

Duminică, 21 decembrie 2008 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Adormirii Maicii Domnului din Alexandria și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Miercuri, 24 decembrie 2008 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Adormirii Maicii Domnului din Alexandria. La Inspectoratul Județean de Poliție Teleorman are o întâlnire cu cadrele acestei instituții adresând un cuvânt de învățătură.

Joi, 25 decembrie 2008 – slujește Sfânta Liturghie în Catedrala Sfântului Alexandru din Alexandria și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Vineri, 26 decembrie 2008 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Roșiorii de Vede și rostește un cuvânt de învățătură.

Sâmbătă, 27 decembrie 2008 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Întâiului Mucenic și Arhidiacon Ștefan din parohia Văcenii și rostește un cuvânt de învățătură, prezentând obștii credincioșilor pe noul preot paroh al acestei parohii.

Duminică, 28 decembrie 2008 – săvârșește Sfânta Liturghie în paraclisul Sfinților Mucenici Ciprian și Iustina din Mănăstirea Sfintei Treimi – Drăgănești Vlașca și rostește un cuvânt de învățătură.

Miercuri, 31 decembrie 2008 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Adormirii Maicii Domnului din Alexandria, înălțând rugăciuni de mulțumire Bunului Dumnezeu pentru ajutorul primit în anul 2008 și de cerere pentru binecuvântare în noul an, 2009.

BISERICA ȘI SOCIETATEA

BISERICA ȘI SOCIETATEA POLITICĂ*

Drd. Pr. Nicolae Coșofreț

Biserica este un organism viu, al cărui cap este însuși Hristos, în care fiecare membru are o lucrare, o slujire sau o harismă proprie (I Cor. 12, 4-7), prin care participă la misiunea Bisericii, la zidirea Trupului, a întregului social sacramental.

Biserica și societatea sânt două realități de necontestat, care în nenumărate privințe se întrepătrund. Orice societate presupune ideea de comunitate, iar întreaga societate umană este suma tuturor comunităților de oameni. Biserica în societatea românească contemporană trebuie să promoveze principiul divin „*Lex orandi, lex credendi*”, adică a crede după cum se roagă și a trăii după cuvântul divin. Societatea românească contemporană are nevoie de implicarea bisericii, pentru ca deciziile în special cele morale să aibă valoare și sens. „Cugetarea modernă, iar la noi cea ca a sistemul politic totalitar care a dominat viața și mintea românului până nu de mult, au voit să ne lipsească de Dumnezeu. Acesta a dus la o morală antropocentrică unde criteriul normal devine omul redus la nivelul de simplă ființă socială sau societatea ca temă a unor asemenea indivizi (omul individual sau colectiv). Într-o asemenea situație, săvârșirea răului nu mai este considerată și comitere de păcat (care poate avea consecințe nefaste și veșnice) ci, simplă greșeală fața de o vagă idee de adevăr, de dreptate, de ideal, tot atâtea laicizări și profanări

* Lucrare de seminar susținută în cadrul cursurilor de doctorat, la secția Sistematică, specialitate Teologie Morală, sub îndrumarea P.C. Sale Pr. Prof. Dr. Dumitru Radu, care a dat și avizul spre a fi publicată.

ale ideii de Dumnezeu”.¹ De aceea implicarea Bisericii în viața cetății și implicit a preoților în politică reprezintă o premisă a bunei desfășurări a vieții sociale, o rezolvare a problemelor de ordin moral cu care se confruntă lumea contemporană.

1. Biserica, lumea și societatea

În Ortodoxie relația dintre Biserică și popor este o relație vie, bazată pe chiar caracterul comunitar al ființei umane. În Ortodoxie Biserica este extensia trupului Înviat al lui Iisus Hristos în lume și fiecare credincios este mădular al acestui trup prin realitatea recapitulării în Hristos a întregii firi umane, de aceea este firească această solicitare în ceea ce privește Biserica Ortodoxă Română, pentru că s-a identificat de-a lungul veacurilor cu poporul ei, a luptat pentru idealurile lui, pentru cultura și civilizația lui, tot așa cum și astăzi luptă pentru sănătatea lui morală, pentru revenirea lui la adevăratele criterii ale valorilor.

Omul ca ființă sociabilă și socială se realizează deplin pe sine prin încorporarea în biserică, prin nașterea din apă și din Duh (Ioan 3,5), naștere nouă dată în „baia botezului”, prin „împreunarea cu Hristos”, care aduce Duhul în trupul uman, împărtășind bunătatea treimică ce iradiază și strălucește, făcând-o asemenea lui Dumnezeu. Omul are prin Hristos posibilitatea de a deveni Dumnezeu după har. Prin „baia botezului ne curățim de orice păcat (strămoșesc sau personal), iar prin taina Mirului ne facem părtași la darurile dumnezeiești, prin sfânta împărtășanie dobândim părtășie la viața lui Hristos”².

Așadar, realizarea comuniunii nu se poate face, ca și în cazul cunoașterii, decât prin iubire. Aceasta este unicul și viabilul mod de realizare a comuniunii, căci în afară de iubire nu este nimic.” Cu cât sunt mai unite persoanele prin iubire, cu atât își sunt mai scumpe una alteia, iar în cazul persoanelor umane, cu cât sunt mai unite, cu atât sunt totodată una alteia mai pline de taină. De aceea o tot mai mare delicatețe oprește persoana care iubește să trateze în mod grosolan persoana iubită. Cu cât se unesc mai mult, cu atât se minunează mai mult una de alta și se comportă cu mai multă gingășie una față de alta”³.

1. Pr. Asist. Univ. Dr. Vasile Răducă, *Taina pocăinței – poartă a împărăției lui Dumnezeu*, în Î.B., nr. 12/1993, p. 62

2. Nicolae Cabasila, *Despre viața în Hristos*, traducere Pr. Prof. Dr. Ene Braniște, și Pr. Prof. Dr. T. Bodogae, Edit. Arhiepiscopiei București, 1989pg. 149

3. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Studii de teologie dogmatică*, Editura Mitropoliei Olteniei, 1991, p. 205

Biserica Ortodoxă nu este privită ca o organizație în sensul unei organizații politice sau de altă natură; ea nu înseamnă numai viața organizată a credincioșilor pe plan religios, ci ea este mai presus de toate organismul teandric, viața lui Dumnezeu în oameni, o comunitate teandrică, o comunitate sacramentală. În această viață de comuniune în Biserica, cel care intră este iluminat, este învățat de către Hristos care lucrează, în el. Biserica, în acest sens de comuniune, depășește prin adâncime orice formă de organizare socială sau de altă natură. Biserica este taina comuniunii cu și prin Sfânta Treime, este organismul în care se realizează iconomia Sfintei Treimi.⁴

Caracterul de comuniune al Bisericii constă nu numai din forma istorică și de organizare a comunității bisericești, ci și în caracterul ei de Trup tainic al Domnului⁵. De acest caracter trebuie să se țină seama în răspunsul la întrebarea: care sunt elementele ontologice și spirituale care fac posibilă o identitate dintre Biserică și comuniune? La baza ideii de comuniune a Bisericii, în Ortodoxie stă însușirea ei de Trup tainic al Domnului, de Biserică sobornicească sau de Biserică euharistică. Acestea pot fi considerate premisele sau sursele ideii de comuniune a Bisericii.

Aspectul de comuniune al Bisericii se sprijină și pe faptul ca omul creat după chipul lui Dumnezeu este un subiect care manifestă fințial o intenție spre comuniune. Intrarea noastră în viața de comuniune treimică este opera lui Iisus Hristos⁶, care este un centru în care intenționalitatea după comuniune are intensitatea supremă, și a Duhului Sfânt care este Duhul comuniunii. În comuniunea din Biserică se reflectă și se validează modul de a fi și lucrarea realității ultime a Sfintei Treimi. Iubirea treimică este modelul iubirii dintre creștini. Dumnezeu are caracter personal și este în relație interpersonală. Omul numai în comuniune și în relație cu celălalt se realizează și se cunoaște pe sine deplin și cunoaște pe celălalt iubindu-l în același timp.

Duhul Sfânt face ca fiecare mădular să-și îndeplinească lucrarea proprie, dar în așa fel ca ea să fie în același timp o lucrare comună, o lucrare a Bisericii pentru Biserică⁷. Este evident ca fiecare membru al Bisericii, lucrând după chemarea lui,

4. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Sinteză ecclesiologică*, în „Studii Teologice”, an VII (1955), nr. 5-6, pp. 272-273.

5. Pr. Dr. Dumitru Radu, *Îndrumări misionare*, ediție colectivă, edit. I.B.M. al B.O.R., București 1987, p. 380

6. Idem, *Autoritate și conciliaritate în practica actuală a Bisericii, convergențe și tensiuni*, în „Ortodoxia” an. XLI, Nr. 2, (1989), p. 91

7. Idem, *Caracterul ecclesiologic al Sfintelor Taine*, „Ortodoxia” an. XXX (1978) nr. 1-2 p. 82

își aduce lucrarea pentru toată Biserica, precum la rândul lui el se împărtășește de ceea ce realizează toți membrii Bisericii la un loc. El dă ca ins comunității, dar în același timp ia din această comunitate. Acest raport întărește viața de comuniune, viața care este în Biserică și prin Biserică. Fiecare dintre măduarele Bisericii îndeplinește în organism funcțiunea sa specială care contribuie la binele tuturor. Suferința sau binele unuia are repercusiuni în întreg corpul, căci părțile sunt între ele strâns unite.

Atunci când se vorbește despre comunitatea umană în creștinism, trebuie să se țină seama în primul rând de specificul credinței creștine care rezultă din întruparea lui Iisus Hristos. Căci actul întrupării lui Iisus Hristos a adus cu sine învățătura dogmatică care să structuralizeze conținutul comunității umane, dar mai ales principiul fundamental ontologic al unității vizibile și spirituale ființiale a acestei comunități.

a. Persoana și societatea

Sfânta Scriptură afirmă adeseori că Dumnezeu ne vorbește prin măreția și frumusețea naturii : „Cerurile spun slava lui Dumnezeu și facerea mâinilor Lui povestește tăria. Ziua spune zilei cuvânt și noaptea vestește nopții știință. Nu sunt graiuri, nici cuvinte ale căror glasuri să nu se audă. În tot pământul a ieșit vestirea lor și până la marginea lumii cuvintele lor” (Ps. XVIII, 1-4).

Alcătuind din trup și suflet, omul stă la punctul de mijloc al creației, unind întru sine materia și spiritul, formând o legătură între cele două creații, spirituală și materială, vizibilă și invizibilă. Potrivit Sfântului Ioan Gură de Aur, omul este compus din două substanțe – una vizibilă și tangibilă și alta rațională, care-l înrudesce atât cu cerul cât și cu pământul; prin esența sa inteligentă el comunică cu puterile care-i sunt deasupra, iar prin natura sa tangibilă este legat de lucrurile pământești. „Omul, compus dintr-un suflet spiritual și un trup material, constituie ființa spiritual-materială unică, psihosomatică în lume, așa cum el a fost creat de voința liberă și creatoare a lui Dumnezeu, o unire completă și nouă a spiritului și materiei”.⁸ Aceasta este combinația pe care se bazează splendoarea și supremația omului peste toate ființele vizibile de care omul se deosebește prin virtutea naturii și a esenței sale, fiind, potrivit cu psalmistul cu puțin mai mic față de îngeri, cu slavă și cu cinste încununat (PS. 8, 5).

Definiția dată de majoritatea dicționarelor „persoanei” („individ al unei

8. Protos. Drd. Irineu Pop, *Chipul și asemănarea lui Dumnezeu – dat ontologic și misiune de realizat*, în G.B., anul XLVIII (1989), nr.2-3, p. 79

specii umane, om considerat prin totalitatea însușirilor sale fizice și psihice, ființă omenească, ins⁹⁾, dar și „individului” („persoană privită ca unitate distinctă față de alte persoane”¹⁰⁾) nu acoperă din perspectivă ortodoxă nici una din aspectele fundamentale ale realității în sine.

Pentru a înțelege de la bun început distincția dintre cei doi termeni trebuie spus că spre deosebire de persoană, termen care se referă strict la sensul de om și Dumnezeu, individul este un nume generic, prin el putându-se înțelege o unitate distinctă a unei specii (animale sau vegetale).

Etimologic, cuvântul „individ” derivă din echivalentul latin la care se adaugă *dividum* al cuvântului grec „atom” și înseamnă „neîmpărțibil”, ceea ce nu se poate împărți. În domeniul fizic, atomul este socotit o particulă de materie care nu poate fi divizată. În domeniul biologic, individul este o unitate de sine stătătoare, separată de alte unități ce nu poate fi împărțită fără a nu înceta să fie ceea ce este. Are viață în sine și se manifestă în chip unitar. Individul este o noțiune cantitativă, un număr între alte numere, neavând altă caracteristică decât unitatea. Individualitatea presupune unitate interioară și unitate calitativă, fiind astfel o unitate calitativă. Ea ne arată ce distinge un individ de altul, specificul fiecăruia, care aparține numai lui și nimănui altuia. Fiecare individ ce vine în lume este unic, are un fel de a fi propriu, care nu se mai găsește la nimeni altul. El este el.

Dialogul dintre persoană și persoană stă sub puterea lui Dumnezeu, ca Cel care are grijă de persoanele noastre și ne-a făcut atât de importante una pentru alta și capabile să ne ajutăm și să ne îmbogățim existența una prin alta. Cuvântul omenesc ca mijloc de deschidere și comunicare conștientă și liberă e cale de întărire și dezvoltare a firii noastre realizând apropierea ei de firea dumnezeiască infinită. Cuvântul unește și deschide persoanele prin comuniune. El lărgeste universul unei persoane, deschizându-i orizontul, în parte deosebit de al altei persoane. Cuvântul deschide persoanele unele altora spre lumina iubirii infinite a Celui în care este existența și iubirea supremă.

Acest principiu indică faptul că o societate de ordin superior nu trebuie să intervină în viața internă a unei societăți de ordin inferior, privând-o de competențele ei, ci trebuie mai degrabă să o susțină în caz de necesitate.

Cu multe secole înaintea lui, patriarhul Calist al Constantinopolului (sec. al

9. DEX, *Dicționarul explicativ al limbii române*, Institutul de lingvistică „Iorgu Iordan”, 1998, p.782

10. *Ibidem*, p. 327

XIV-lea) exclama: „Iubesc, deci exist”, arătând prin aceasta că în comuniunea prin iubire, și nu prin individualismul egoist al lui Descartes, fiecare persoană trebuie să trăiască existența sa. Ritmul și pulsul de existență vine dintr-o comunicare reciprocă a existenței prin iubire.

Persoana umană, datorită caracterului ei inepuizabil¹¹, se dovedește ca o existență fără sfârșit. Aceasta nu se poate opri niciodată din creșterea ei (duhovnicească) și nu poate înceta niciodată în comuniunea ei (pentru alții) în primirea și comunicarea de noi înțelesuri, sensuri și stări sufletești. Trăiește mereu infinitul, dar în potență ca țință care trebuie atinsă.

Ordinea și ierarhia comunitară, rolurile pe care trebuie să le joace fiecare muritor, funcțiile de rang social, regulile morale, juridice pe care trebuie să le respecte oricine sunt stabilite prin criteriul competenței și al muncii. Toți cetățenii tind către un Bine – economic, social, moral – general. Ideea unui stat al Binelui general implică imperativul ca statul să nu se limiteze la a stabili regulile „jocului social”, lăsând fiecare participant să ajungă singur la performanța de care este capabil, ci ca el să intervină direct pentru a promova interesele tuturor „jucătorilor” (bunăstare, fericire, egalitate), conform dorințelor, intereselor sau nevoilor acestora.

b. Misiunea socială a Bisericii

Ceea ce deosebește fundamental creștinismul de celelalte religii, constă în faptul ca noțiunea de „aproapele”, de „semen” are un caracter universal, neținându-se cont de naționalitate, stare socială, sex sau credința religioasă. În acest sens, Sfântul Apostol Pavel ne spune: „Nu mai este Iudeu, nici Elen; nu mai este nici rob, nici liber, nu mai este parte bărbătească și parte femeiască, pentru că voi toți una sunteți în Iisus Hristos” (Galateni 3, 28). „Învățătura prin fapte e cu mult mai exactă și vrednică de crezare decât învățătura prin cuvinte. Căci unul ca acela chiar și tăcând și nesuflând un cuvânt poate să educe pe unii prin vedere, pe alții prin auz”.¹²

Orice comunitate umană are nevoie de o autoritate legitimă, care să asigure ordinea și să contribuie la realizarea binelui comun. Această autoritate își găsește fundamentul în natura umană, deoarece corespunde ordinii stabilite de Dumnezeu.

11. Pr. Prof. Acad. Dr. Dumitru Stăniloae, *Studii de teologie dogmatică*, Editura Mitropoliei Olteniei, 1991, p. 174

12. Gh. D. Metallinos, *Parohia – Hristos în mijlocul nostru*, Ed. Deisis, Sibiu, 2004, p.75

Autoritatea este exercitată în mod legitim atunci când acționează pentru binele comun și pentru a-l obține folosește mijloace permise din punct de vedere moral. De aceea, regimurile politice trebuie să fie determinate de decizia liberă a cetățenilor și trebuie să respecte principiul „statului de drept”, în care legea este suverană, și nu voința arbitrară a oamenilor. Legile nedrepte și măsurile contrare ordinii morale nu obligă în conștiință.

Biserica s-a preocupat întotdeauna de nevoile materiale, dar și spirituale ale credincioșilor, privite prin prisma obiectivului religios pe care îl urmărește. Prin binele comun se înțelege ansamblul condițiilor de viață socială care permit grupurilor și indivizilor să-și atingă perfecțiunea.

Binele comun presupune: respectarea și promovarea drepturilor fundamentale ale persoanei; dezvoltarea bunurilor spirituale și vremelnice ale persoanelor și ale societății; pacea și securitatea tuturor.

Comunitățile umane au avut întotdeauna în componența lor indivizi care, din cauze genetice, materiale sau sociale, s-au aflat în imposibilitatea de a-și satisface trebuințele prin mijloace proprii. Alături de multiplele mijloace pe care le are Biserica de chemare a oamenilor la o viață demnă și cinstită se înscriu, din timpurile cele mai vechi, felurite sisteme de sprijin moral și material al celor găsiți în impas, al copiilor orfani, al celor bolnavi, al săracilor etc., care la un moment dat necesită ocrotire socială pentru ca în scurt timp să fie redați societății. Cele mai vechi societăți religioase au fost ale văduvelor, fecioarelor și diaconișelor care constituiau viața pentru ajutorarea semenilor. Principalele instituții de asistență socială organizate de Biserica Veche a sprijinit din cele mai vechi timpuri familiile sărace, copiii orfani sau abandonați și bătrânii bolnavi asigurându-le îngrijire, școlarizare și însușirea cultului bisericesc în vederea reîntregirii lor sociale.

Prin grija socială se exprima: „nu numai comuniunea și unitatea membrilor fiecărei comunități locale, ci și intercomunitară, încât se poate spune că termenul societate constituie pentru Biserică expresia organizării spirituale și esențiale a vieții membrilor ei și a structurii divine a misiunii ei în lume.”¹³

În concluzie, prin grija socială ca parte a misiunii Bisericii primare, se exprima conștiința comunială, adică eclezială a membrilor Bisericii, având la bază egalitatea și unitatea tuturor credincioșilor în Hristos.¹⁴

13. Christos Volugaris, *Teologia istorică a Bisericii*, Ed. Sf. Gheorghe Vechi, București, 2001, p.334

14. Pr. Dr. Constantin Preda, *Credința și viața Bisericii primare. O analiză a Faptelor Apostolilor*, ST nr.1-2, 2002, p.78

2. Implicarea Bisericii în comunitatea politică

Biserica este alcătuită din oameni, adică din membri ai cetății pământești, care sunt chemați să formeze, încă din cursul istoriei umane, familia fiilor lui Dumnezeu, ce trebuie să crească neconținut până la venirea Domnului, ea având: „o misiune teocratică spirituală și nu poate renunța la acesta fără să-și trădeze propria-i natură.”¹⁵

Biserica este viața cea adevărată în comuniune cu izvorul vieții, Dumnezeu, pe care omul a pierdut-o prin păcat și pe care Hristos ne-o dăruiește în Duhul Sfânt, este prezența în această lume a Împărăției lui Dumnezeu. Cultul divin, ansamblul slujbelor Bisericii, reprezintă intrarea noastră în această Împărăție, împărtășirea concretă în Duhul Sfânt de viața cea nouă în Hristos. Prin Sfintele Taine¹⁶, Hristos împărtășește neconținut Bisericii Trupul Sau, și deci fiecărui membru, dar nu în mod separat, ci în iubire sau într-o comuniune ce se adâncește tot mai mult. În Biserică, Duhul Sfânt lucrează prin energiile necreate, personalizate și creatoare de comuniune, la unirea tuturor cu Capul Hristos - Mântuitorul.

În creștinismul răsăritean, relațiile dintre biserică și stat sunt statornicite pe baza principiului simfoniei¹⁷. Exponentul puterii reunite a Bisericii și a statului era însuși Justinian. N. Iorga spune că „se ajunge sub Justinian la formula precisă că Imperiul și sacerdoțiul, adică „cele sacre” și „cele publice și comune” constituie un același întreg”¹⁸. Novella¹⁹ 154 îl înfățișează pe Justinian deasupra oricărei legi: „Dumnezeu a subordonat împăratului legile însele, trimițându-l pe el oamenilor ca o lege însuflețită”²⁰. Biserica a pătruns în toate sectoarele vieții. Și puterea politică s-a amestecat în toate chestiunile vieții Bisericii. S-a realizat de asemenea, o armonizare a unor compartimente ale vieții de stat și bisericești. Drept mărturie stă împărțirea administrativ-teritorială a Bisericii, de la Sinodul I ecumenic (Niceea, 325) ²¹.

15. Paul Evdochimov, *Ortodoxia*, Edit. IBM al BOR, București, 1996, p.329

16. Pr. Dr. Dumitru Radu, *op.cit.*, p. 156

17. Nicolae Iorga, *Istoria vieții bizantine*, Editura enciclopedică română, București, 1974, p. 21.

18. Idem, p. 68.

19. Novellae-le sunt decrete imperiale.

20. S.B. Dașkov, *Împărați bizantini*, Editura Enciclopedică, București, 1999, p. 73.

21. Jean Meyendorff, *Biserica creștină ieri și azi*, Edit. Anastasia, București, 1996, p.35

Autoritatea Bisericii în viața cetății nu trebuie percepută în sens absolut, ci nuanțat, în direcția autorității inițiale asupra membrilor ei care constituiau în același timp și societatea. În contemporaneitate însă, consecutiv modificărilor apărute în conștiința maselor odată cu revoluția franceză, cu dezvoltarea filosofiei pozitivistice, cu dezvoltarea științei, se constată un hiatus între Biserică și societate. Relația Bisericii cu statul a fost statornicită de însuși Mântuitorul, încă din timpul activității Sale pământești, prin îndreptățirea dajdiei datorată Cezarului (Mt. 22,17). Răspunsul dat de Hristos fariseilor la întrebarea: „Se cuvine să dăm dajdie Cezarului?” subliniază două lucruri: recunoașterea autorității de stat, în cazul dat statul imperial și realitatea ne-opoziției dintre îndatoririle religioase și cele civice. Autonomia Bisericii față de stat, dacă înseamnă ne-imixtiunea Bisericii în problemele pur politice și ne-intervenția statului în problemele interne ale Bisericii, nu trebuie, în același timp, să însemne și totala indiferență a Bisericii față de problemele societății contemporane.

Deși păstrător al tezaurului învățăturii Mântuitorului Hristos în relația strânsă cu puterea politică bizantină, creștinismul (religia Bisericii) nu a fost nici „etatizat” (și deci secularizat) așa cum încearcă să demonstreze știința liberală, mai ales cea protestantă, a secolului al XIX-lea și nici „păgânizat până la punctul de a trăda mesajul Evanghelic”²².

Cultul divin este însăși viața Bisericii iar centrul cultului ortodox este Sfânta Liturghie, numită de Sfântul Dionisie Areopagitul Taina Tainelor deoarece ea încununează tot ceea ce s-a dat prin celelalte slujbe și unește cel mai deplin pe fiecare credincios și pe toți în Dumnezeu cel Unul și infinit în iubire desăvârșind comuniunea cu Dumnezeu.

Cuvântul liturghie vine de la cuvântul grecesc (leion ergon), prin care grecii înțelegeau orice lucrare publică sau orice lucru făcut în folosul statului sau al obștei. Biserica intervine dând o apreciere morală în materie economică și socială atunci când acest lucru este cerut de drepturile fundamentale ale persoanei, de binele comun sau de mântuirea sufletelor.

De aceea la data de 6 martie 2008, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a reexaminat Hotărârea sa nr. 410, luată în ședința de lucru din 12-13 februarie 2004, privind problema implicării preoților în politică, care preciza următoarele:

„1. În calitatea sa de cetățean al Patriei și de părinte duhovnicesc al tuturor enoriașilor săi, indiferent de orientarea lor politică, preotul are libertatea,

22. *Ibidem*, p. 23.

binecuvântarea și îndatorirea ca, de pe poziția și prin mijloacele care-i sunt specifice, să participe la viața cetății, sprijinind activitățile menite să promoveze binele obștesc și împotrivindu-se oricăror măsuri sau activități care se dovedesc a fi în contradicție cu învățătura și morala creștină ortodoxă. Opțiunea sa politică se exprimă prin vot.

2. În conformitate cu Sfintele Canoane ale Bisericii Universale (6 Apostolic, 7 Sinodul IV Ecumenic, 10 Sinodul VII Ecumenic, 11 Sinodul local Cartagina), care stipulează că printre îndeletnicirile incompatibile cu slujirea și demnitatea clericului se numără și aceea de „a primi asupra sa dregătorii sau îndeletniciri lumești”, arhiereului, preotului, diaconului și monahului îi este interzis să facă politică partinică, să fie membru al unui partid politic, să participe la campanii electorale, să candideze și să devină membru al parlamentului sau consiliilor locale²³, primar, viceprimar sau să ocupe funcții în administrația publică centrală și locală.

3. În același timp, Sfântul Sinod face un calduros apel către liderii partidelor politice din România să nu permită recrutarea de membri din rândurile clerului și nici folosirea în scopuri politice a persoanelor, spațiilor, slujbelor și însemnelor bisericești...

Cu toate acestea, ținând cont de evoluția societății românești actuale, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a hotărât: Menținerea Hotărârii Sfântului Sinod nr. 410/2004 privind interzicerea implicării clerului în politică. Totodată, aplicând principiul economiei (= pogorământ, dispensă), Sfântul Sinod hotărăște ca, de la caz la caz, preoții care își exprimă, în scris, dorința de a candida numai ca independenți și numai pentru consiliile locale și consiliile județene, să primească aprobarea chiriilor lor. Aprobarea va fi acordată în urma analizei solicitărilor preoților respectivi, într-o ședință a Permanenței Consiliului Eparhial și numai

23. Ideea de bază este că prezența preoților în aceste foruri laice are un caracter consultativ. Consider că preotul nu trebuie să se lanseze în luptele politice, inevitabile de altfel în orice adunare guvernată de un partid sau de o coaliție de guvernământ, ci trebuie să adopte o poziție înțeleaptă de mediere a conflictelor și neînțelegerilor dintre frați (și politicienii sunt fiii Bisericii Ortodoxe, deci frați unii cu alții) și de sprijinire a celor care nu pot să se ajute singuri. Să nu uităm că în toate timpurile, chiar și în perioada comunistă, în consiliul de conducere al satului românesc, alături de intelectualii locali s-a aflat și preotul. De asemenea, în conducerea orașelor sau municipiilor, chiar și în perioada comunistă – repet, preoții erau consultați în diferitele probleme socio-economico-culturale, chiar dacă, teoretic, aceștia nu făceau parte din consiliile locale sau județene.

acelora considerați capabili să promoveze interesele comunității în consiliile locale și județene. Dacă, însă, se dovedește că preotul nu corespunde cerințelor mandatului încredințat, de a lucra și apăra interesele comunității locale, atunci i se va retrage aprobarea. Această hotărâre adoptată de Sfântul Sinod este aplicabilă numai până când se vor găsi membri ai laicatulului ortodox, bine pregătiți, pentru a reprezenta interesele comunităților locale în care se află și ortodocșii”²⁴.

a. Atitudinea Bisericii față de societatea politică secularizată

În secolul nostru, în ultimii 50 de ani, sub dictatul unei ideologii de clasă, oameni de știință – mai mult sau mai puțin competenți – au încercat să compromită Biserica și adevărurile Revelației dumnezeiești, propunând diferite teorii potrivnice credinței în Dumnezeu și formulând critici la adresa unora dintre adevărurile biblice.

Marxismul și materialismul științific și istoric au contribuit în cea mai mare măsură la descreștinarea și ateizarea societății și culturii moderne, atrăgând adepți din rândul scriitorilor și filosofilor, incitându-i și încurajându-i să creeze falsa dogmă a unei științe atotputernice, capabile să explice totul și să înlocuiască religia. Dar încercarea aceasta diabolică a dat greș, imboldul eliberării popoarelor de sub tirania comunistă fiind tocmai credința în Dumnezeu.

Globalizarea reprezintă pentru Ortodoxie o nouă și extrem de violentă provocare, iar ritmul alert al evoluției acestui fenomen pune pe agenda de lucru a Bisericii Ortodoxe câteva teme concrete ce necesită realizări la modul imperativ, ca:

- trecerea de la o figură eclesială închisă, ierarhică, autoritară și refractară la una concentrică și participativă, deschisă atât pe verticală cât și pe orizontala societății.
- redimensionarea pastorală și teritorială a episcopatului și eliminarea structurilor birocratice intermediare între episcopi și mireni²⁵.
- revitalizarea euharistică și activarea comunitară a parohiilor.
- intrarea monahismului în ordine spirituală și culturală prin introducerea unui program formativ complex pentru novici (ascetic, teologic, ritual dar și umanist)
- activarea laicilor în viața Bisericii prin structuri parteneriale, cu o atenție

24. <http://www.constiintaortodoxa.ro/anul-iii-nr-32-aprilie-2008/preotii-si-politica.html>

25. G. Marani, *Gândirea socială a Bisericii*, trad. Conf. Dr. Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, Sibiu 2002, p.564

specială acordată intelectualilor și problemelor lor.

- formularea unei concepții sociale și demararea unor programe formative și sociale viabile

- și nu în ultimul rând, modernizarea și restructurarea fundamentală a învățământului superior teologic pe baza unei concepții clare și dinamice despre relația dintre tradiție și modernitate, mistică și politică, despre ortodoxie și creștinismul integral, cu aplicare imediată la Biserică și locul ei în societatea informațională și globală, care nu mai este demult un concept, ci o realitate în devenire.

Prin sistemele globale oamenilor li se inoculează anumite ideologii. Și deja e clar că ideologia dominantă nu va fi credința creștină. Ce ideologie stăpânește astăzi în lume? Noi o numim ideologia secularizării. Această ideologie (unii filosofi o numesc liberalism) a apărut în Europa Occidentală. La început a fost reformația – lupta cu steagurile creștine în câmpul valorilor creștine, iar următorul val, așa-zisa epoca a Iluminismului, și-a formulat fără nici un echivoc alte valori – anticreștine. La baza acestei filosofii stă ideea personalității, a dreptului și libertății omului. Acesta a devenit măsura tuturor lucrurilor și crede că e în putere să spună: eu hotărâsc de ce am nevoie și nicidecum Dumnezeu. Aceste rătăcirii sunt strâns legate de ideile Renașterii – a renașterii păgânismului, a viziunii ateiste asupra lumii. Doar toți zeii olimpici erau oameni-zei. Este vorba de zeificarea omului păcătos, decăzut, plin de păcate. Iar acesta a lansat și a dezvoltat ideea drepturilor și libertății, ocolind ideea responsabilității morale înaintea lui Dumnezeu.

3. Teologie și ecologie – grija Bisericii față de creație

Sfânta Scriptură afirmă adeseori că Dumnezeu ne vorbește prin măreția și frumusețea naturii : „Cerurile spun slava lui Dumnezeu și facerea mâinilor Lui povestește tăria. Ziua spune zilei și noaptea vestește nopții știință. Nu sunt graiuri, nici cuvinte ale căror glasuri să nu se audă. În tot pământul a ieșit vestirea lor și până la marginea lumii cuvintele lor” (Ps. XVIII, 1-4).

Raționalitatea cosmosului este o mărturie a faptului că el este produsul unei ființe raționale și că are o finalitate specifică, dependentă sau în legătură cu finalitatea omului. Aceasta arată că lumea este creată pentru om, făcută pentru a fi umanizată.

Alcătuind din trup și suflet, omul stă la punctul de mijloc al creației, unind într-o sine materia și spiritul formând o legătură între cele două creații, spirituală

și materială vizibilă și invizibilă. Omul compus dintr-un suflet spiritual și un trup material, constituie ființa spiritual-materială unică, psihosomatică în lume, așa cum el a fost creat de voința liberă și creatoare a lui Dumnezeu, o unire completă și nouă a spiritului și materiei. Pe această combinație se bazează splendoarea și supremația omului peste toate ființele vizibile de care omul se deosebește prin virtutea naturii și esenței sale, fiind, potrivit cu psalmistul cu puțin mai mic fața de îngeri, cu slavă și cinste încununat (Psalmul VIII, 5).

Prin sufletul care transcende materialitatea omului, omul are o valoare inestimabilă manifestându-se ca cineva conștient și unic. Substratul său spiritual susține în ființa umană dorința de a fi și a se desăvârși veșnic; îl face pe om subiect conștient și voluntar unic de neînlocuit. Relativ vorbind, omul este cea mai desăvârșită, cea mai excelentă dintre toate creaturile de pe pământ „este mai de preț decât toate ființele văzute”,²⁶ cununa, coroana întregii creații un microcosmos al macrocosmosului. În cuvintele lui Ioan ... Omul este o zugrăvire cât și un antitip al chipului lui Dumnezeu. El este un „mic Dumnezeu” – un fel de rege al lumii, lume care este sub autoritatea lui.

Sfinții Părinți consideră omul un real guvernator și domn al universului. Și ei înțeleg această domnie a fi una din căile în care omul exprimă caracterul sau regal. Omul, organizând lumea și descoperind tainele ei, nu face altceva decât să împlinească una din mărcile destinului său numai dacă desigur ornizarea lumii de către el purcede în direcția de a deveni deplin umană.

Adevărata măreție a omului nu este găsită în faptul că el este cea mai înaltă existență biologică, un animal „rațional” sau „politic” ci în faptul că el este un „animal dumnezeu”²⁷ în faptul că el constituie o existență creată „care a primit porunca să devină dumnezeu”²⁸. Măreția sa nu stă pur și simplu în faptul că el este un microcosmos, ci în faptul că el a fost chemat să devină „o Biserică tainică”²⁹ o imensă lume nouă în mica lume veche. „Pentru că fiecare dintre noi a fost adus de Dumnezeu ca o „a doua lume”, o lume vastă în această lume vizibilă mică”³⁰. „În ce constă măreția umană?” – întreabă Sfântul Grigore de la Nyssa. Și

26. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia VIII*, P.S.B. vol. 21, E.I.B.M. al B.O.R., București, 1987, p. 100

27. Sfântul Grigore de Nazianz, *Cuvântarea 45*, 7, P.G. 36, 632 AB.

28. Expresia este cea a Sfântului Vasile cel Mare; vezi Grigore de Nazianz, *Cuvântarea funebră la Sfântul Vasile cel Mare*, P.G. 36, 560 A.

29. Sfântul Maxim Mărturisorul, *Mistagogia 4*, P.G. 91, 560 A.

30. Sfântul Simeon Noul Teolog, *Cuvântarea morală, 4*, în *Traité théologiques*, ed. J. Darrouzès (Sources chrétiennes 129, Paris 1967), p.64.

tot el răspunde „Nu în asemănarea sa cu lumea creată, ci în faptul că el este făcut după chipul naturii Creatorului”³¹.

Responsabilitatea omului nu se referă numai la el sau la ceilalți, ci cuprinde cosmosul întreg, pentru că este nedespărțit de acesta, prin trupul său.

Ordinea și finalitatea naturii îndeamnă mintea omului la o transcendere spre un Făcător și Proniator înțelept și atotputernic. Dar în același timp, omul constată și insuficiența lumii în a satisface în toate privințele și aspirațiile omului. Și această insuficiență îl îndeamnă pe om spre o astfel de transcendere.

Concluzii

Omul a fost creat de Dumnezeu pentru a trăi în fericire veșnică, datorită neascultării, a pierdut aceasta posibilitate devenind muritor. Toate încercările pe care le-a făcut omul în decursul istoriei, de a ajunge la starea de sfințenie originară au eșuat.

Biserica, în calitatea sa de prelungire în lume a Trupului lui Hristos, nu constituie o realitate socială, făcându-și simțită prezența în lume, față de care are o seamă de îndatoriri, îndatoriri provenind din faptul că ambele, și Biserica, și lumea, sunt creații ale lui Dumnezeu. Lumea este pentru Biserică mediul în care își desfășoară activitatea, mediul în care aduce la îndeplinire comandamentele primite de la Întemeietorul și Capul său Hristos. Autoritatea Bisericii în viața cetății nu trebuie percepută în sens absolut, ci nuanțat, în direcția autorității inițiale asupra membrilor ei care constituiau în același timp și societatea.

Bibliografie

1. BABEUF, GRACCHUS, Fragmente selectate în antologia „*Mari gânditori și filozofi francezi ai veacului al XIX-lea*”, vol. I, Ed. Minerva, 1989
2. BASTIAT, Frédéric, „*Statul*”, în „Viața românească”, anul LXXXIX, nr. 11-12/1994
3. BELU, I. DUMITRU, Pof., *Despre iubire*, Timișoara , 1945
4. BRIA, Pr. Prof. Dr. IOAN, *Iisus Hristos*, Ed. Enciclopedică, București, 1992
5. IDEM, *Ortodoxia și Europa*, Ed. Trinitas, Iași, 1995

31. Sfântul Grigore de la Nyssa, *Despre crearea omului*, 16, P:G. 44, 180 A.

6. IDEM, *Aspecte dogmatice ale unirii bisericilor creștine*, în „Studii Teologice”, XX (1968), nr. 1-2
7. CULDA, LUCIAN, *Geneza și devenirea cunoașterii*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1989
8. DAHRENDORF, RALF, „*Conflictul social modern. Eseu despre politica libertății*”, Humanitas, Universitatea „Al. I. Cuza”, CEU Press, 1996
9. DAȘKOV, S.B., *Împărați bizantini*, Editura Enciclopedică, București, 1999
10. DEX, *Dicționarul explicativ al limbii române*, Institutul de lingvistică „Iorgu Iordan”, București, 1998,
11. DUNGACIU, DAN, *Națiunea și Provocările (Post) Modernității*, Ed. Tritonic, București, 2004,
12. DURKHEIM, EMILE, *Formele elementare ale vieții religioase*, trad. S. Lupescu, edit. Polirom, Iași 1995
13. EVDOCHIMOV, PAUL, *Femeia și mântuirea lumii*, trad. de Gabriela Moldoveanu, Editura Christiana, București, 1995
14. IDEM, *Ortodoxia*, Edit. IBM al BOR, București, 1996
15. GALERIU, PĂRINTELE *Jertfă și Răscumpărare*, Editura Harisma București 1991
16. SFÂNTUL GRIGORE DE NYSSA, *Despre crearea omului*, 16, P.G. 44, 180 A
17. SFÂNTUL GRIGORE DE NAZIANZ, *Cuvântarea* 45, 7, P.G. 36, 632 AB.
18. IORGA NICOLAE, *Istoria vieții bizantine*, Editura enciclopedică română, București, 1974
19. SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Despre preoție*, trad. Pr. D. Feciorul, în B.O.R., nr. 10, an 1957
20. IDEM, *Omilii*, P.S.B. vol. 21, E.I.B.M. al B.O.R., București, 1987
21. LOSSKY, VLADIMIR *Teologia mistică a Bisericii de Răsărit* traducere Pr. V. Răduță Editura Anastasia, 1994
22. MARANI, G., *Gândirea socială a Bisericii*, Editura Deisis, trad. Dr. Ioan I. Ică jr., Sibiu 2002,
23. MARCU ASCETUL, *Despre legea duhovnicească*, în „Filocalia sfințelor nevoițe ale desăvârșirii”, vol. 1, ediția a II-a, trad., indici și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Editura Harisma, București, 1992
24. SFÂNTUL MAXIM MĂRTURISITORUL, *Ambigua*, P.G. 91, 1318.
25. IDEM, *Mistagogia* 4, P.G. 91, 560 A.
26. MASTROGHIANOPOULO, Arhim. ILIA, *Părinții Bisericii și omul*

(în limba greacă), Athena, 1966

27. MEYENDORF, JOHN, *Biserica creștină ieri și azi*, Editura Anastasia, București, 1996

28. METALLINOS, Gh. D., *Parohia – Hristos în mijlocul nostru*, Ed. Deisis, Sibiu, 2004,

29. NICHITA STITAHUL, *Despre suflet*, ed. J. Darouzes, A. A., în : Opuscul set Lettres, Sources Chrétiennes, nr. 81, 1961

30. SFÂNTUL NICOLAE CABASILA *Tălcuirea dumnezeieștii liturghii; și Despre viața în Hristos*, traducere Pr. Prof. Dr., Ene Braniște, și Pr. Prof. Dr. T. Bodegae, Edit. Arhiepiscopiei București, 1989, și traducerea Sibiu 1946.

31. ORIGEN, *Scrieri alese. Partea I, Din lucrările exegetice la Vechiul Testament* traducere Pr. Prof T. Bodegae, Nicolae Neaga, Zorica Lațcu, în col. P.S.B., nr. VI, I.B.M., București 1981

32. PETRARU, Pr. Prof. Dr. GHEORGHE, *Dialogul interreligios în perspectiva teologiei Bisericii Ortodoxe* în Dialog Teologic, Ed. Presa Buna, Iași, 1999

33. POP, Protos. Drd. IRINEU, *Chipul și asemănarea lui Dumnezeu – dat ontologic și misiune de realizat*, în G.B., anul XLVIII (1989), nr.2-3

34. POPESCU Pr. Prof., DUMITRU, *Ortodoxie și contemporaneitate*, edit. Diogen, București

35. POPPER Karl R., *Societatea deschisă și dușmanii ei*, Editura Humanitas, București, 1993

36. PREDA, Pr. Dr. CONSTANTIN, *Credința și viața Bisericii primare. O analiză a Faptelor Apostolilor*, ST nr.1-2, 2002

37. RĂDUCĂ Pr. Asist. Dr. VASILE, *Taina pocăinței – poartă a împărăției lui Dumnezeu*, în Î. B., nr. 12/1993

38. RADU, Pr. Prof. Dr. DUMITRU, *Caracterul ecleziologic al Sfintelor Taine și problema intercomuniunii*, teza de doctorat în „Ortodoxia”, an. XXX, 1979, nr. 1-2, pp. 13-388

39. IDEM, *Îndrumări misionare*, (Ediție colectivă) Editura Institutului Biblic și de Misiune a Bisericii Ortodoxe Române, București, 1986

40. IDEM, *Autoritate și conciliaritate în practica actuală a Bisericii, convergențe și tensiuni*, în „Ortodoxia” an. XLI, Nr. 2, (1989),

41. IDEM, *Păstrarea dreptei credințe condiție a dobândirii mântuirii*, în BOR. Nr. 1-2, (1983)

42. SGRTECCIA, ELIO, *, *Manual de bioetică*, edit. Arh. Romano-Catolice, București 2001

43. SFÂNTUL SIMEON NOUL TEOLOG, *Cuvântarea morală, 4*, în

Traité théologiques, ed. J. Darrouzès (Sources chrétiennes 129, Paris 1967)

44. STĂNILOAE, Pr. Prof. DR. DUMITRU, *Teologia dogmatică*, vol. I-III, E.I.B., București 1996, 1997

45. IDEM, *Studii de teologie dogmatică*, Editura Mitropoliei Olteniei, 1991

46. IDEM, *Sinteză ecclesiolologică*, în „Studii Teologice”, an VII (1955), nr. 5-6

47. IDEM, *Ascetica și mistica Bisericii Ortodoxe*, Edit. I.B.M al B.O.R., București, 2002

48. IDEM, „Să nu ucizi”, în „Biserica Ortodoxă Română”, LXXXII, 1964, nr. 3-4,

49. IDEM, *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu*, Editura Cristal, București, 1995

50. IDEM, *Chipul evanghelic al lui Hristos*, Sibiu 1991

51. IDEM, *Ortodoxie și românism*, edit. Asociația românilor din Bucovina de nord, 1992

52. STEINHARDT, Nicolae, *Dăruind vei dobândi*, edit. Episcopiei Ortodoxe a Maramureșului și Sătmarelui, Baia Mare 1992

53. STEREA, Pr. Prof. TACHE, *Omul și Creația în teologia ortodoxă și în preocupările ecumenismului contemporan*, în „Ortodoxia”, anul XLIX (1998), nr. 1-2

54. THUNBERG, LARS, „*Omul și cosmosul*”, Ed. I.B.M. al B.O.R., București, 1983

55. TURCAN, ROBERT, *Arta și convertirea*, în *Originile Creștinismului*, Ed. Polirom, Iași, 2002

56. www.constiintaortodoxa.ro/anul-iii-nr-32-aprilie-2008/preotii-si-politica.html

57. VLAD Pr. Lect. drd. VASILE, *Teologia Morală Ortodoxă*, curs manuscris, an III, partea I, Arad 2001

58. VLACHOS, Mitropolit Hierotheos – *Psihoterapia ortodoxă, continuare și dezbattere*, trad. de Prof. Ion Diaconescu și Prof. Nicolae Ionescu; Editura Sophia, București, 2001

59. VOULGARIS, CHRISTOS, *Teologia istorică a Bisericii*, Ed. Sf. Gheorghe Vechi, București, 2001

60. YANNARAS, CHRISTOS, *Abecedar al credinței*, traducere Pr. Dr. Constantin Coman, Editura Bizantină, București 1996

CARTEA, UN CĂLĂTOR MILENAR

Geanina Ciuntuc

Purtător de cuvânt al

Bibliotecii Județene „Marin Preda”

Biblioteca aparține comunității, intrând de-a lungul timpului în tradiția culturală a popoarelor, drumul cărții fiind strâns legat de cel al bibliotecii, de la inventarea tiparului, până astăzi, la apariția „bibliotecii electronice”.

Cel ce pășește în Bibliotecă este întâmpinat de un mic univers unde se păstrează spre nemurire, numeroase roade ale spiritului omenesc, din care se poate înfrupta oricine dorește să se ridice la zorile nestinse ale cunoașterii superioare.

Sub semnul prețuirii valorilor din cultura scrisă, Biblioteca Județeană „Marin Preda” a organizat pe data de 10 noiembrie un simpozion cu tema „320 de ani de la tipărirea ***Bibliei de la București***”, la care au participat reprezentanți ai Episcopiei Alexandriei și Teleormanului, cadre didactice de la Liceul „Al. Ghica”, bibliotecari și reprezentanți mass-media.

În cadrul dezbaterilor, s-a prezentat importanța *Bibliei de la București*, terminată de tipărit la data de 10 noiembrie 1688, cunoscută și sub numele *Biblia lui Șerban Cantacuzino*, ca document esențial al istoriei naționale, limbii române și Bisericii Ortodoxe, fiind prima traducere integrală a textului sacru care a introdus limba națională în cultul religios, a facilitat dezvoltarea limbii române, a contribuit la eliminarea exprimărilor dialectice și la elaborarea primei gramatici românești, în 1757.

Discuțiile deosebit de interesante au dezvăluit detalii despre această carte de

căpătâi a neamului precum: motivațiile ce au dus la traducerea Bibliei (dorința ca toți credincioșii să se conformeze unui stil, dorința de a evita diversificarea credinței propovăduite precum și de a oferi credincioșilor posibilitatea de a medita la mesajul divin prin citirea lui, de către știutorii de carte), despre traducătorii ei (cărturari printre care Ghermano Nisis, frații Radu și Șerban Greuceanu), despre tipograf (Mitrofan) despre locurile unde a fost identificată (persoane fizice din Transilvania, mănăstiri, fonduri documentare din biblioteci în București și Cluj Napoca) etc.

Participanții la dezbateri au făcut o trecere în revistă a primelor cărți tipărite, moment în care s-au făcut referiri la prima carte tipărită în Țara Românească, Liturghierul comandat de Radu cel Mare, terminat tot la data de 10 noiembrie, dar în anul 1508, sub domnia lui Mihnea cel Rău, acesta fiind însă scris în limba slavonă și tipărit de meșterul tipograf Macarie.

Biblioteca Județeană „Marin Preda” în parteneriat cu Episcopia Alexandriei și Teleormanului, va organiza și pe viitor astfel de acțiuni, având în vedere că biblioteca este acolo unde prin diverse acțiuni cartea prinde viață, biblioteca ajută la recuperarea umanității din obscurele ei rătăcirii, sprijinind – o să se întoarcă spre sine, iar acest locaș al culturii, unde dăinuie eroi ai intelectului, este un bun al comunității, este un spațiu al dialogului, este în câmpul civilizației și al culturii, o făclie călăuzitoare, este un sprijin de excepție pentru conștiința de sine a omului în eforturile sale de clarificare a sensurilor.

RECENZII

**SCYTHIA MINOR (Dobrogea)
ȘI BISERICA EI APOSTOLICĂ.
SCAUNUL ARHIEPISCOPAL ȘI MITROPOLITAN
AL TOMISULUI (SEC. IV-XIV)
Editura Didactică și Pedagogică, București, 2006, 267 p.
Autor: Prof. Univ. Dr. Nicolae V. Dură**

Recenzie de Pr. Drd. Alexandru Mortici

Cu prilejul aniversării a 60 de ani de viață și a peste 30 de ani de activitate didactică și cercetare științifică, Pr. Prof. Dr. Nicolae V. Dură, Prorector al „Universității Ovidius” din Constanța, emerit canonist al zilelor noastre, este nu numai un universitar de prestigiu, istoric, jurist, umanist și teolog, ci și un cercetător prin excelență, ale cărui lucrări s-au bucurat de o apreciere unanimă atât în țară cât și în străinătate. În luna decembrie a anului 2005, într-un cadru festiv, în sala senatului Universității „Ovidius”, s-a făcut omagierea P.C. Sale, la propunerea Rectoratului și a Senatului Universității din Tomis, eveniment susținut și de Înalt Prea Sfințitului Teodosie, Arhiepiscopul Tomisului și Decan al Facultății de Teologie, și a Doamnei Profesor. Dr. Rodica Stăiculescu, Decan al Facultății de Drept din Universitatea „Ovidius”.

Cu ocazia acestui eveniment, părintele profesor a surprins în mod plăcut încă odată pe colegii de catedră și ucenicii, printr-o dublă lansare de carte respectiv: a *Volumului omagial* dedicat sărbătoritului din partea Universității

„Ovidius”, și a cărții *Scythia Minor (Dobrogea) și Biserica ei Apostolică. Scaunul Arhiepiscopal și Mitropolitan al TOMISULUI (Sec. IV-XIV)*, lucrare de referință, care aduce pentru prima dată în literatura de specialitate, argumente, temeiuri, mărturii istorice și canonice privind „necesitatea imperioasă a reactivării Mitropoliei Tomisului, cât și a conștientizării neamului românesc asupra contribuției pe care Biserica mitropolitană, tomitană, a adus-o la afirmarea identității noastre etnice și culturale în concernul națiunilor Europei din primul mileniu”, iar pe baza cercetării științifice riguroase autorul „pune la dispoziția cititorului câteva date, mărturii și precizări privind istoria Dobrogei pentru a se înțelege mai bine atât istoria creștinismului dobrogean, cât și forma de organizare și conducere a Bisericii apostolice tomitane, din epoca sinoadelor Ecumenice și până la înființarea mitropoliei Ungro-Vlahiei” (p.6).

Lucrarea este structurată în trei părți, care sunt precedate de o introducere și o încheiere cu un scurt epilog. Astfel, în prima parte, intitulată *Biserica din Scythia Minor și Întâistătătorii Tomitani*, Pr. Prof. Nicolae Dură, este preocupat de elucidarea originii apostolice a creștinismului și a organizării acestuia, încă din primul secol în Dobrogea, și dovedește existența unei vieți înfloritoare la Tomis, metropolă a Provinciei romane Scythia Minor. Astfel pe baza mărturiilor istorice, lingvistice și canonice, autorul analizează și prezintă viața bisericească din această zonă și remarcă existența unor Scaune episcopale aici bine organizate încă de la începutul primului mileniu, ai căror ierarhi de seamă au participat la marile Sinoade ecumenice ale Bisericii. Printre cei care semnează actele acestor „soboare”, găsim nume de ierarhi tomitani ca Evangelicus, Titus, Vetranion sau Teotim, Întâistătători ai Bisericii Tomitane – autocefale din sec III-IV, care se bucurau de autoritate printre Părinții întruniți la aceste Sinoade. O altă mărturie în acest sens este faptul că numele lor sunt menționate și în mărturiile aghiografice, istorice și actele sinodale, dar și în *Notitiae Episcopatum*, de unde putem obține informații despre contribuția acestora în combaterea ereziilor (p.27), în apărarea învățăturii de credință, în stabilirea dogmelor formulate, și la formularea Simbolului Niceo-Constantinopolitan.

Participarea activă a ierarhilor tomitani la viața Bisericii ecumenice, precum și dovedirea existenței unor cetăți atât pe țărmul Mării Negre, cât și în interiorul provinciei romane-locuită de populația geto-daco-romană, îndreptățesc astfel pe autor să afirme că forma de organizare ecleziastică de tip mitropolitan a fost adoptată încă din epoca Sinodului I ecumenic în Scythia Minor sau Dacia Pontică, formă implementată mai întâi de (Can. 34 apostolic), generalizată și consfințită mai apoi de legislația Sinodului I ecumenic prin canoanele (4,5,6 și

7) pentru întreaga Biserică ecumenică, implicit și pentru eparhia Tomisului, care a avut această organizare încă din secolul al IV-lea, dovadă a autocefaliei sale.

Scaunul mitropolitan de Tomis a avut episcopi sufragani atât în cetăți cât și în așezările rurale importante (în persoana horepiscopilor), și avea sub jurisdicția sa canonică 14 episcopii, dintre care opt se aflau pe malul drept al Dunării. Întâistătorul acestui scaun episcopal este amintit în acte cu rangul de Arhiepiscop al Tomisului și Mitropolit al Provinciei fapt dovedit și de inscripția de pe un disc cu numele lui Paternus, când „titlul de arhiepiscop îl aflăm asociat cu noțiunea de autocefal încă din secolele IV-V” (p.28).

În loc de concluzie la această primă parte, judicios argumentată și analizată de părintele profesor, vom conchide cu cuvintele domniei sale, prin care se arată că „Mitropolia Tomisului certifică într-adevăr atât apostolicitatea credinței noastre, de sorginte apostolică, și existența unei Biserici locale autocefale, de tip arhiepiscopal și mitropolitan în Scythia Minor (Dobrogea), în secolele IV-XIV, cât și continuitatea neîntreruptă a populației autohtone, geto-daco-romane, în străvechiul spațiu dobrogean.

Scaunul mitropolitan tomitan, certifică totodată și apartenența noastră ca români la aceea «*universitas christiana*», la acel «*oikouménē*» creștin european încă din primul mileniu, atât în privința organizării administrativ-teritoriale și ecleziastice a provinciei Scythia Minor, cât și sub raport cultural, care prin fiii săi de excepție, Casian și Dionisie, au pus bazele culturii și spiritualității medievale românești” (p.21).

Prima parte, succint prezentată, nu este altceva decât un preambul pentru celelalte două, în care distinsul profesor, continuă argumentarea aserțiunilor Sale, prezentând necesitatea reactivării Mitropoliei Dobrogei. Intitulată în mod sugestiv *Reactivarea Mitropoliei Scythia Minor cu titulatura de Mitropolia Dobrogei-Arhipiscop al Tomisului și Mitropolit al Dobrogei*, și plecând de la analiza „principiilor canonice fundamentale sau de bază, care au caracterizat și trebuie să definească forma de organizare administrativ-teritorială a oricărei Biserici Ortodoxe autocefale” (cf. Can. 1, 34, 37 apos; 4,5,6 I Ec; 2,3 II Ec; 8 III Ec; 6, 17, 19, 28 IV Ec; 8 VI Ec, etc), autorul consideră că „fără reactivarea acesteia nu se poate vorbi de afirmarea principului administrativ-teritorial, adică despre organizarea unei Biserici de tip mitropolitan în cadrul ei firesc” (p. 80). Este vrednic de amintit aici faptul că Pr. Nicolae. Dură nu s-a mulțumit doar cu cercetarea surselor istorice, aghiografice și liturgice din epoca respectivă, ci și cu o analiză minuțioasă și o pertinentă acrivie a canoanelor primelor Sinoade Ecumenice care privesc organizarea Biserici, făcând referire în mod special la

aplicarea acestora în epocă, dar și la interpretarea dată de unii teologi în zilele noastre (p.35-38).

În sprijinul ideii centrale, de reactivare a Mitropoliei Tomisului, mai departe este invocat faptul că, actele Sinoadelor Ecumenice au fost semnate și de ierarhi tomitani, Mitropoliți ai Scythiei Minor, care prin participarea și contribuția lor au fost garanți ai drepte credințe creștine universale (p. 67), care s-au bucurat de autoritate și credibilitate din partea celorlalți părinți prezenți la aceste Sinoade, fapt care face ca autocefalia Bisericii din Scythia Minor prin mitropoliții săi din acea vreme, să fie temei istoric și canonic pentru afirmarea stării de autocefalie a Bisericii Ortodoxe Române de mai târziu.

În ultima parte a lucrării sale, Pr. Prof. Nicolae Dură, face referință expresă la temeiul de sinod 4280/05.02.2003, înaintat de Arhiepiscopia Tomisului Sfântului Sinod, în care se solicită ridicarea Arhiepiscopiei la rang de Mitropolie. Pentru argumentarea acestui act de „stringentă necesitate” așa cum afirmă în paginile lucrării sale autorul, părintele, face un excurs istoric în care sunt invocate temeiuri ecleziologico-canonic, istorice, culturale și pastoral-administrative, care aduc în față „Tomisul cea mai veche din toate eparhiile care au existat în vatra neamului nostru – prima sedis episcopalis”, de unde reiese și importanța reactivării – Mitropoliei Tomisului solicitată de Biserica Dobrogeană, reactivare care nu ar însemna decât „a reda istoriei, neamului românesc și Bisericii Române ceea ce i se cuvine”.

Un alt punct de amintit în această parte, este părerea autorului referitoare la decizia Sfântului Sinod din 29 decembrie 1922, prin care se hotăra înființarea Episcopiei Tomisului și aria sa jurisdicțională. Apoi în februarie 1950, Adunarea Național Bisericească, hotăra contopirea Eparhiei Galați cu cea a Constanței, cu titulatura de Episcopia Dunării de Jos, cu sediul la Galați, care, în 1975 a fost ridicată la rangul de Arhiepiscopie. Pentru importanța deosebită a Dobrogei șapte ani mai târziu, adică în 1982 s-a luat hotărârea înființării unei noi Eparhii cu sediul la Constanța, cu titulatura de Arhiepiscopia Tomisului (p. 200). Odată cu reactivarea Mitropoliei Tomisului autorul pune și problema dipticelui (p. 212), în care mitropolitul tomitan ar trebui să fie trecut după întâistătătorul Bisericii Ortodoxe Române; dar dacă din anumite rațiuni acest lucru nu este posibil amintește părintele profesor atunci este „absolut indispensabil ca Mitropolitul Dobrogei să fie înscris în Dipticele Bisericii Ortodoxe române, măcar pe penultimul loc după celelalte Mitropolii deja existente, înaintea celei din Basarabia” (p. 219). În acest fel continuă Domnia Sa, „ar fi o revenire la aria canonicității organizării eparhiilor în cadru Bisericii noastre” (p. 212) și

Biserica Dobrogeană și-ar redobândi locul său în Biserica mamă prin reactivarea Mitropoliei Tomisului.

Autorul încheie lucrarea cu o bogată și vastă bibliografie pusă la îndemâna cititorului, iar abordarea sa inter și pluridisciplinară, fac ca lucrarea să intereseze nu numai pe canoniști, istorici sau teologi ci și pe liturgiști, arheologi, etc., aceasta aducând mărturii și argumente de primă referință în susținerea subiectului.

**CANONUL ORTODOXIEI – CANONUL APOSTOLIC
AL PRIMELOR SECOLE**
Editura Deisis/Stavropoleos, Sibiu, 2008, 1039 p.
Autor: Diacon Ioan Ică Jr.

Recenzie de Preot Păunescu Eugen-Cătălin

Cartea Părintelui Ioan I. Ică Jr., reputat profesor de teologie la facultatea de teologie ortodoxă „Andrei Șaguna” din Sibiu și un neobosit traducător, se înscrie în cadrul cărților de valoare doctrinară și teologică pe care ni le prezintă Editura Deisis.

În noua lui variantă, regândit și intitulat *Canonul Ortodoxiei* este conceput în următoarele volume: I. Canonul apostolic al primelor trei secole; II. Canonul dogmatico-disciplinar al Sinoadelor Ecumenice; III. Canonul dogmatico-polemic al bisericii bizantine; IV. Canonul hagiographic (Sinaxarul) al Bisericii bizantine; V. Canonul dogmatico-polemic al Bisericii răsăritene postbizantine.

Lucrarea, bogată ca informație și paginație, este rodul unei așteptări, mărturisit din Cuvântul-înainte chiar de autor: „gândul inițial de la care a plecat prima lui formă în anii 1984-1988 a fost necesitatea completării unui gol din literatura și cultura teologică ortodoxă română: la capătul dramatic al celui de-al doilea mileniu creștin, Ortodoxia românească nu dispunea încă de corpul textelor normative pentru identitatea ei dogmatică și eclezială.”

Actualul volum este structurat astfel opt capitole în care se prezintă istoria formării conținutului doctrinar, liturgic și scripturistic al creștinismului pentru ca în următoarele cinci capitole să se prezinte textele originale care au stat la baza alcătuirii canonului scripturistic, liturgic și doctrinar.

Importanța cunoașterii textelor originale rezidă în faptul că „înainte de 325 avem un creștinism apostolic, integral, neseșgmentat în compartimente artificiale, viu, dar în același timp riguros, care își exprima și motiva rigoarea în termenii noțiunii fundamentale de *kanon*”.

Primul capitolul – *Itinerare teologice* – este dedicat impactului teologiei românești asupra canonului doctrinar și scripturistic ca înțelegere și interpretare. Din partea autorului avem următoarea mărturie: „...ortodoxia românească a început să se manifeste istoric în veșmânt slavon și bizantin în statele medievale, organizate începând cu secolul al XIV-lea la sud și la est de Carpați, la răscrucea unor imperii în conflict. Specificitatea, forța de sinteză și rolul ei panortodox s-au manifestat inițial în forme artistice la care s-au adăugat remarcabile manuscrise împodobite cu miniaturi și primele tipărituri slavonești.”

Este prezentată importanța teologilor români și străini asupra desfășurării firești a istoriei manualelor de dogmatică și doctrină bisericească ale ortodoxiei.

Cel de-al doilea capitol – *Teologia și natura ei reflecții și cotituri decisive* – trece în revistă principalele proiecte ecleziologice din teologia neopatristică a secolului XX evidențindu-se nu doar centralitatea reflecției asupra Bisericii în preocupările teologice contemporane ci și faptul aceasta pune în discuție chestiuni de principiu decisive la statutul adevărului.

Capitolul al III-lea – *Creștinismul apostolic ortodox după 2000* – contestă, mutații, revizuirii – rememorează aspectele decisive ale „formării teologiei creștine” în pragul celui de-al treilea mileniu creștin.

Capitolul al IV-lea – *Canonul inevitabil, dar ambiguu. Clarificări teoretice și istorice* – prezintă istoria ca cea care face selecția excelenței în materie de canon științific, etic, religios, chiar și doctrinar.

Capitolul V – *Canonul biblic* – prezintă manuscrisele cele mai vechi care au stat la baza alcătuirii canonului scripturistic codex Sinaiticus, Codex Alexandrinus, Codex Vaticanus s.a.

Capitolul VI – *Canonul credinței – Simbolul credinței* – demonstrează că în creștinism cunoașterea teologică începe cu mărturisirea lui Iisus Hristos și că credința Bisericii precedă și generează Biserica, pe care o însoțește apoi constant drept ghid și regulă de interpretare.

Capitolul VII – *Canonul instituțional al Bisericii vechi: tradiție-constituții-canoane apostolice* – prezintă modul de formare al „celor mai interesante, dar și enigmatice, documente ale creștinătății antice: o colecție în diverse variante de prescripție etice, liturgice și disciplinare atribuite apostolilor în ce privește conținutul lor, iar în ce privește redactarea lor atribuite lui Clement sau Ipolit

din Roma.”

În Capitolul VIII – *Canonul liturgic* – se argumentează importanța așanumitelor constituții apostolice care au determinat dezvoltarea ulterioară a rânduielilor liturgice.

Capitolele următoare: *Evanghelie-martiriu-apologie, Roma și Antiohia, Canonul Scripturii și canonul Adevărului, Canonul apostolic al Bisericii, Canonul liturgic al Bisericii* – urmăresc textele în forma lor originală care au stat la baza dezvoltării ulterioare a cultului și doctrinei Bisericii.

Aceste scrieri aduc mărturie în ceea ce privește conținutul tradițional și dinamic-înoitor al vieții bisericești în general precum și identitatea dintre o credință apostolică cu formele sale liturgice și doctrinare și o credință a Bisericii din prezent care deloc surprinzător are același fond liturgic și doctrinar, formele structurându-se după specificitatea fiecărui neam chemat la mântuire.

Pentru întărirea credinței față de ce propovăduiește Biserica, acest volum rămâne un punct de referință.

DIN VIAȚA EPARHIEI

UN AN DE LA ISTORICUL MOMENT AL ÎNȚONIZĂRII PREAFERICITULUI PĂRINTE DANIEL ÎN SCAUNUL PATRIARHAL

30 septembrie 2008

Preafericirea Voastră,

Ne împărtășim, prin voia lui Dumnezeu, de bucuria și emoția duhovnicească de sărbătoare și început al Arhipăstoririi Preafericirii Voastre, ca o descoperire adevărată a lucrării lui Dumnezeu pentru bunul mers al rânduielilor Bisericii noastre strămoșești apostolice, din rădăcinile căreia priceperea și buna chivernisire a unei rânduiei mai înainte cunoscute de noi, a prins viață și contur lucrător însutit într-o altă dimensiune a realităților contemporane pe care le cărmuiți cu fericită osteneală în începutul acestui timp care adună trecerea – care nu trece – a unui an de la istoricul moment al Întronizării Preafericirii Voastre în scaunul Patriarhal.

Acest timp al rânduielilor lui Dumnezeu, deschiderea înțelegătoare și conștiința întreprinderilor de înaltă preocupare a Preafericirii Voastre, pentru Biserică izvorâte din darul de bunătate și înțelepciune pilduitoare, alcătuiesc în pragul împlinirii acestui an de patriarhat, certitudinea lăuntrică și sinceră de a-i mulțumi lui Dumnezeu pentru purtarea de grijă din darul căreia ne însoțiți pe drumul cel bun, la care așternem smerita noastră rugăciune alături „darului peste dar”, cu dorința și convingerea că toată „darea cea bună și tot darul desăvârșit” însoțesc cuvântul nostru de sărbătorească urare.

Fără să avem îndrăzneala că purtăm în acest cuvânt de felicitare întreaga

puterea și ințelepciunii noastre, însă, după dragostea noastră, vă urăm ani îndelungați de bucurie duhovnicească prosperă și împliniri redimensionate odată cu trecerea timpului, cu sănătate din izvorul proniei lui Dumnezeu, ca să ne putem bucura de talentul înțelepciunii și bunătății mereu treze al Preafericirii Voastre, înmulțit pilduitor pentru noi toți.

Al Preafericirii Voastre devotat,

† Galaction

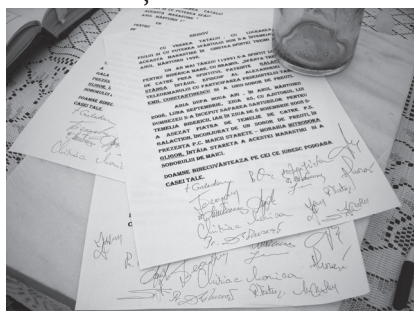
Episcopul Alexandriei și Teleormanului

PIATRA DIN CAPUL UNGHIULUI

Maica Mitrodora Gligor

Ziua de 8 noiembrie a anului 2008, a fost pentru noi, soborul Mănăstirii „SFÂNTA TREIME” din Drăgănești – Vlașca, nu doar bucuria de a-i serba pe sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil, ci mai ales, bucuria de a fi părtașe la cel mai important eveniment din viața unei biserici – **punerea pietrei de temelie**. Bucuria este cu atât mai mare cu cât este vorba de biserica mănăstirii, biserică ce va avea hramul „SFÂNTA TREIME” și pe care de multă vreme ne dorim să o vedem înălțându-se.

Piatra din temelie a fost pusă de către Preasfințitul Părinte **GALACTION STÂNGĂ** Întâiul Episcop al Alexandriei și Teleormanului însoțit de un sobor de preoți, stareți, starețe și călugări din întreaga eparhie, precum și persoane care au contribuit într-un fel sau altul la începerea acestei construcții.

Împreună ne-am rugat pentru ca

Dumnezeu să binecuvânteze: locul, ctitorii și pe lucrători pentru a putea duce la bun sfârșit zidirea bisericii.

„Doamne Iisuse Hristoase, ..., Care, fiind piatra din capul unghiului, Te-ai tăiat din muntele cel curat și fecioresc fără de sămânță bărbătească și ești temelie neclintită a Bisericii Tale,... Ție acum cu umilință ne rugăm... binecuvintează punerea pietrei acesteia și toată temelia zidirii ce se începe... fii începutul, înmulțirea și săvârșirea lucrării acesteia; binecuvântează pe ctitori și pe lucrători, și lucrul mâinilor lor sporește-l și cu pronia Ta cea dumnezeiască înmulțește cu îndestulare toate cele de trebuință spre ridicarea și terminarea bisericii acesteia ca să fie biserică desăvârșită și plină de slava Ta și întru ea să se preaslăvească numele Tău cel preasfânt și mare.” (Molitfelnic – Rânduiala care se face la punerea temeliei bisericii).

Apoi Preasfințitul Părinte Galaction a luat piatra din mâinile maicii starețe Mitrodora și a pus-o în groapă zicând: „Se pune temelia bisericii acesteia întru slava Sfintei Treime, în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh. Amin.” De asemenea lângă piatră a pus și sticla în care a fost introdus hrisovul semnat de cei prezenți.

S-a făcut apoi rugăciune pentru ca pe jertfelnicul ce se va construi aici *până la sfârșitul veacului* să se aducă jertfa cea nesângeroasă și curățitoare.

Așa ne dorim și noi ca această lucrare să fie săvârșită și până la sfârșitul veacului, toate rugăciunile ce se vor face aici să fie ascultate de Dumnezeu, fie ele de slavă, de mulțumire ori de cerere.

În cele din urmă Preasfințitul GALACTION a ținut un cuvânt de învățătură punând accent pe însemnătatea evenimentului.

„Biserica este un punct de legătură între cer și pământ – spune Preasfinția Sa – de aici rugăciunile noastre se înalță la Dumnezeu”. Apoi adaugă „dacă în mod simbolic

Dumnezeu este pretutindenea, aici, în biserică, Hristos se află în chip real fiind prezent prin Trupul și Sângele Său (adică prin Sfânta Împărtășanie) pe Sfintele Altare, de unde este dat credincioșilor spre hrană.” În încheiere aduce mulțumiri tuturor care au contribuit cu: bani, materiale, muncă sau rugăciune la începerea acestei lucrări, menționându-l în mod deosebit pe domnul deputat Mocanu Alexandru, la ale cărui insistențe ni s-a alocat o suma considerabilă de la Bugetul de Stat și pe Anghel Filip, care a donat tot betonul care se va turna în zona Sfântului Altar.

DOAMNE BINECUVINTEAZĂ PE CEI CE IUBESC PODOABA CASEI TALE. AMIN.

LANSARE DE CARTE

Biblioteca Județeană Marin Preda

4 noiembrie 2008

Pr. Adrian Drăghici

Sub egida Bibliotecii Județene Marin Preda și a Societății Numismatice Române, Filiala Alexandria, a avut loc lansare de carte a Domnului Ioan V. Nicolae pentru volumele; Acolo departe... Amintiri din captivitate, Editura Cartea Ortodoxă, București, 2007, apărută în luna mai 2008 și Trandafirii Roșii, Editura Tehnoprint, 2008, de același autor.

Acest eveniment cultural prilejuit de lansarea volumelor Domnului Ion V. Nicolae a reunit personalități de seamă; scriitori, iubitori de literatură și oameni de presă.

Autorul, membru al Societății Numismatice Teleorman, a petrecut o viață tumultuoasă, impresionantă, revelată acum în oglinda amintirilor din prizonierat și captivitate scoase la lumină în această formă grăitoare însă, în același timp, care surprinde și impresionează.

Parte din aceste realități cuprinse ca tot în volumele prezentate, au fost publicate sporadic, ca fragmente, în diferite ziare, iar acest an, în totalitate, în cuprinsul celor două volume care însumează realitățile unei vieți și frământările unei conștiințe.

Iată cum prezintă Preasfinția Sa, Preasfințitului Părinte Episcop Galaction aceste apariții:

„Volumele, bogate în informații, descoperă nu numai realitatea editorială, ci cu precădere, consistență documentară, cu un impact constructiv pentru cei din ziua de azi. Autorul, la o vârstă a senectuții, deslușește repere vii, atât de necesare pentru cei cărora viața rămâne învățătoare a trebuințelor constructive în care prizonieratul, ... la vremea aceea, nu poate aduce decât rememorarea ca atitudine a unui timp al vicisitudinilor suportate. Acest lucru și acest incontestabil timp îl înscriu pe Domnul Ioan V. Nicolae în istoria publicistică teleormăneană cât și în surprinderea noastră, pentru câte poate să ne ofere viața!

Citind aceste pagini, rămâi impresionat, surprins de profunzime și adevăr, stil, frumusețe, în care sunt îmbrăcate aceste pagini care te cuprind.

Organizăm acest moment prin prezența și mass-media cu recomandarea de a citi pentru dobândirea informațiilor reale.

Felicitând pe Domnul Ioan V. Nicolae, ne bucurăm pentru contribuția adusă de Domnia Sa la îmbogățirea literaturii publicistice teleormănene și-L rugăm pe Bunul Dumnezeu să-i dăruiască ani cu sănătate.

Mulțumim Bibliotecii Județene pentru găzduire și ospitalitate și în aceeași măsură tuturor participanților la acest moment cultural”.

Acolo departe... și Trandafirii Roșii prezintă anii petrecuți în lagăre cu o demnitate și morală din care putem învăța. Autorul a săpat în mină, a cărat bușteni trecând prin mai multe lagăre. Trandafirii Roșii prezintă parte a copilăriei și adolescenței orfanului autodidact în relație cu oamenii și viața de militar prizonier în Cehoslovacia, a voluntarului ce dorește să meargă la război. Viața personală îl aduce la Viena unde va fi prizonier. De aici evadează și revine în țară.

Martor și participant la evenimentele inedite chiar în timp de război, autorul supraviețuiește prin muncă și din dragostea lui Dumnezeu. Timpul l-a convins că din multitudinea trăirilor și experiența vieții trebuie „să simți, să faci, să exiști... să trăiești ca să lupți, ... iar ca prizonier dacă nu munceam nu puteam trăi.” De aceea prezența preasfinției Sale la acest moment de suflet al lansării a întărit bucuria autorului mai cu seamă că tipărirea lui a luat naștere din bunăvoința Preasfințitului Părinte Episcop Galaction care s-a îngrijit în mod personal de tot

ceea ce presupune editare și tipar. Fiecare lansare de carte descoperă conștiințe și capacități – în care tot ceea ce înseamnă particular, devine inedit rostit din dragoste, pentru ceilalți în această formulă a legăturii dintre carte, viață și autor – dorința de a citi descoperită dimensiunile unei vieți pentru care înțelegerea este nașterea științei de a explica dragostea lui Dumnezeu, sens al oricăruia dintre noi.

Repetarea acestor adevăruri, în oglinda unei vieți ce le-a trăit, poate contribui miraculos în răsăritul fiecărei conștiințe, ca un răspuns necesar, ... cât de departe pot fi trandafirii roșii ... într-o realitate în care nu numai dragostea ne poate învăța.

**PRĂZNUIREA SFINȚILOR,
TIMP AL SĂRBĂTORII PERMANENTE,
SFINȚII GALACTION ȘI EPISTIMI
ÎNNOITORI AI DRAGOSTEI DINTRE NOI;
VECERNIA ȘI SFÂNTA LITURGHIE BUCURIE
A CEASURILOR DE SĂRBĂTOARE**

5 noiembrie 2008

Pr. Adrian Drăghici

Avem încredințarea că nu numai datoria de a prăznui sfinții ne ridică deasupra zilelor obișnuite, ci obișnuința de a descoperi sufletul plin de bucuria roadelor Duhului Sfânt ce aduc explicația plinătății unei bucurii ce ne ridică deasupra aceea ce înseamnă urcuș al fiecărei zile.

Sfinții, sfințenia, este tovărășia dorinței de a rămâne părtași acelei părți care nu se va lua de la noi.

Perceperea noastră este doar darul lui Dumnezeu de a nu uita că izvorul tuturor bunătăților este bunătatea Sa din care suntem poftiți să gustăm cu frică și respectul măsurii necesare folosului de a înțelege. Dintr-o realitate generală,

acest fel de alt fel de hrană, ne poate face părtași bucurie – ca un dar al binelui dorit. Repetarea exercițiului sfințeniei, prin exemplul Sfinților înviați de viața lor, redescoperă sensul și consistența certitudinii rostului credinței noastre în aceeași măsură în care îmbunătățirea noastră este răspuns al ochiului dragostei lui Dumnezeu deschis tuturor, însă mai înainte de toate, celor ce ... „bat” Dar, nici o dată rămânând numai aici, pentru că din fiecare viață a sfinților prăznuiți ni se împărtășește înțeleptirea de a învăța, de a culege, de a câștiga folos vieții sufletului, ca bucurie și plată, în parte, pentru osteneala din credință și dragoste.

Despre viața Sfinților Galaction și Epistimi a rostit cuvânt de învățătură Preasfințitul Părinte Episcop Galaction. După ceasurile Vecerniei, în prezența preoților și credincioșilor, accentuând rolul și rostul sacrificiului și al credinței.

Calendarul jertfei sfinților, ne descoperă modul cum fiecare dintre ei au lăsat lumea ca să câștige cerul, iar între multele exemple pilduitoare, Sfinții Galaction și Epistimi, pe care îi cinștim prin prăznuire, au făcut din viața lor sfințenie, cuvioșiei și mucenicie, ca attribute ale unei stări normale, ei fiind căsătoriți însă rămânând împreună fiecare în altă parte, ca parte a mucenicie de care s-au învrednicit și în acest fel. Deși cele două sfinte mănăstiri, la care s-au dus, se pot zări, drumul de la una la cealaltă, este foarte lung și greu.

Mucenicia sângelui, moartea lor ca urmare a nelepădării de Hristos, le-a adus cununa deplină a sfințeniei. Ei au renunțat la lume și au fost judecați pentru Hristos, ca să poată câștiga lumea cea de sus și netrecerea.

Exemplul credinței lor neclintite, iubirea celor înalte și iubirea lui Dumnezeu, le-a așezat sufletul în ceata sfinților și au murit lor și lumii pentru a învia lui Hristos.

Cinstirea lor an de an, după cuviință, este meritul lor, din care toți trebuie să exersăm exemplul de sfințenie, de hotărâre și să-i rugăm ca prin mijlocirea lor, Dumnezeu, să ne întărească în credință pentru a duce osteneala duhovnicească la dimensiunea necesarului, în prinos de rugăciune pentru mântuirea noastră”.

Preasfinția Sa a adus rugăciune de pomenire, aducere aminte și iertare de păcate pentru Părintele Ilie Coman, ca o „datorie de suflet”, pentru că părintele slujește împreună cu noi din ceata dreptilor”...

Timpul Sfintei Liturghii la Mănăstirea Crângu; în ziua Sfinților Galaction și Epistimi, a deslușit legătură dragostei dintre om și Dumnezeu, comuniune în prăznuire și sărbătoare a bucuriei, ce a umplut pentru prima dată Sfânta Biserică a Sfintei Mănăstiri, unde s-a săvârșit întâia oară Sfânta Liturghie – în cinstea și cinstirea Sfinților Galaction și Epistimi.

Ceasurile de rugăciune au ridicat înțelegerii și dragostei sufletele și mințile credincioșilor prezenți la Sfânta Liturghie, din toate marginile Sfintei Episcopii

– ca și la timpul Vecerniei, unde împreună cu părinții slujitori și cucernicii frați, s-a adus laudă de sărbătoare a cinstirii sfinților și a Sfântului Galaction, patronul Sfintei Mănăstiri Crângu – bucurându-ne de ospitalitate și găzduirea obști conduse de Părintele Arhimandrit Clement Popescu.

La sfârșitul Sfintei Liturghii, cuvântul rostit de Pr. Dr. Ciulei Marian, Directorul Seminarului Teologic din Turnu Măgurele, a întărit gândul și bucuria prezenței noastre la această sărbătoare a Sfintei Episcopii, ziua Preasfințitului Episcop Galaction, arătând cât de multe realizări și ce mult înseamnă Sfinții Galaction și Epistimi, luna noiembrie – în viața și realizările Preasfințitului Părinte Episcop Galaction și a Sfintei Episcopii.

„...Pilda de conduită, jertfă pentru Hristos, clepsidră de aur ca un timp al vieții în pace pentru om și Sfânta Biserică..., din iubirea Preasfinției Sale.... Pentru ascultare, pentru dragoste, se cuvine respect și ascultare pentru cei ce ne oferă Trupul lui Hristos...” Preacucernicia Sa a relevat în cuvântul de o deosebită frumusețe, profunzime și sensibilitate adevărul că Preasfinția Sa, este pentru noi îndreptător credinței, chip al blândei, oferind tuturor dragoste părintească; preoților, credincioșilor, ca pe niște flori ale neostenelilor dragostei Preasfinției Sale... toate acestea pentru noi, ... aducându-ne fericirea că suntem lângă Preasfinția Sa...”.

Într-o asemenea dimensiune a realității că Preasfințitul Părinte Episcop Galaction este pilda vie a vremurilor noastre, o binecuvântare a lui Dumnezeu dăruită Bisericii și Teleormanului.

Preasfinția Sa, în cuvântul rostit către cei prezenți, a vorbit despre vremea roadelor duhovnicești, ce nu au anotimp ci numai timp al împlinirilor permanente, însă semănatul este permanent important în ceea ce privește calitatea, când este vorba de suflet și de responsabilitatea pe care Preasfinția Sa o are pentru cârmuirea tuturor aspectelor duhovnicești și administrative ale Sfintei Episcopii a Alexandriei și Teleormanului. ... „Luna noiembrie, este într-adevăr un timp cu semnificații majore pentru Episcopia Alexandriei și Teleormanului ce are ca roade, realizări și bucurii duhovnicești și este vreme de întărire, asemenea pildei și exemplului Sfinților Galaction și Epistimi, prăznuiți azi, de noi, ca și ceilalți Sfinți Apostoli, Mucenici, Ierarhi, Cuvioși. Pătimirea Sfinților Galaction și Epistimi însă ne vorbește de realizări deosebite punând accent pe sacrificiu. Sacrificiul lor, pătimire îndoită, este lepădare de lume dar este mai înainte mucenicie sfântă și sfințitoare. Rămânerea noastră în Hristos presupune belșug de bucurie și câștig duhovnicesc, izvor de binefaceri și bucurie deplină a întâlnirii cu Hristos, așa cum se întâmplă cu noi astăzi, aici, în această Sfântă Biserică, ce ne înnobilează spre lucruri și

lucrări plăcute lui Dumnezeu și folositoare urcușului duhovnicesc. Așa cum s-a întâmplat, numai din voia lui Dumnezeu și cu numirea acestei Sfinte mănăstiri, hram ales din voia lui Dumnezeu. Sfinții Galaction și Epistimi sunt ajutători ai nevredniciei noastre, însă este nevoie de mai multă râvnă pentru că uitându-ne în alte sfinte episcopii sunt ridicate catedrale și biserici mari; acolo oamenii reușind mai mult să-și arate dragostea și credința față de Casa lui Dumnezeu; exemplul lor ar trebui să-l luăm și noi ca să ne putem simți și noi în Biserica lui Dumnezeu ca și în cer. Ne rugăm ca Dumnezeu să reverse peste noi, peste toți bucuria sfințirii acestui sfânt locaș ce ne-a găzduit astăzi la prăznuirea acestor sfinți. Iar noi să ne învrednicim de mulțumire pentru tot și pentru toate ca Celui ce rânduiește permanent viața noastră. Mulțumim celor ce sunt aici, aproape bucuriilor și dorințelor noastre de mai bine, slujitorilor, corului Seminarului din Turnu Măgurele ce ne-a încântat cu alese cântări, pentru că o Sfântă Biserică dacă e poleită cu aur și nu găzduiește în ea suflete, căldura sufletelor noastre, nu poate purta în totalitate cununa dragostei și a comuniunii credincioșilor, cununa sufletelor noastre. Prezența noastră este podoaba Bisericii, bineplăcută lui Dumnezeu și necesară folosului nostru, ea este izvorul sporirii duhovnicești din al cărei rod ne împărtășim nădejdea, credința, dragostea atât de necesare...”

Preasfinția Sa, a urât credincioșilor prezenți La mulți ani, și bucurii sporite apropiatilor acestora, reamintind că izvorul tuturor darurilor este purtarea de grijă a lui Dumnezeu din care fiecare dintre noi primește, din mila Sa, urmare a ostenețelor talantului neîngropat al fiecărui om.

N-am fi știut niciodată să ne bucurăm deplin dacă nu am primi pecetea sporirilor darului Duhului Sfânt, de nu am avea mângâierea Sfinților rugători și nu am putea aduce această bucurie folosului vieții noastre, după cuvântul Sf. Apostol Pavel, dacă nu am avea exemplul cel viu al Preasfinției Sale Preasfințitului Părinte Episcop Galaction, pildă și izvor, oblăduire și model care ne adună sensului constructiv.

Până când în sfârșit, ... vom ști să nu mai uităm că nici o întoarcere din noi, către noi, sau din noi către Dumnezeu poartă cuvintele dumnezeiești ale îndemnului de a lăsa bucuria, hrana sufletului împărtășit din iubirea Lui, înviați nestrăcaciunii și a efortului din obișnuința atitudinii de a nu cântări efortul; de a nu ne uita rămași sub obrocul cotidianului, de a lumina cu faptele dragostei, de a gândi binele ca timp al dorinței de a-L lăuda pe Dumnezeu, căutând mai înainte de toate ... „împărăția ... și dreptatea ...”, ferite de circumstanțele rațiunilor omenești, ale întâmplării neconstructive și ale necântării semnificației gândurilor și atitudinilor noastre.

Din acestea suntem datori, fără a avea povara datoriei, să culegem esențialitatea lumii acesteia, brumată de neajunsul dragostei și nemăsura valorii, neaprecierea sincerității și atinsă de suferința înstrăinării de noi sau aceea a înstrăinării de cel căzut „între tâlhari”. Este încă timp să fim sărbătoare, așa cum am simțit, ca dar, și azi. Purtând pecetea sărbătorii și ajutorul Sfinților Galaction și Epistimi și binecuvântarea Preasfințitului Părinte Episcop Galaction de ziua Preasfinției Sale.

CONCERT DE COLINDE

Stângă Alin

An de an, în perioada Crăciunului, la poarta sufletului creștin bat colindătorii, purtătorii evangheliei (bunei-vestiri) luminii Nașterii Domnului nostru Iisus Hristos.

Anul acesta bucuria nașterii Soarelui Dreptății și Darul împărtășirii din ea au fost trăite de credincioșii eparhiei noastre și prin Concertul extraordinar de colinde organizat de Episcopia Alexandriei și Teleormanului în data de 11 decembrie.

Desfășurat cu binecuvântarea Preasfințitului Părinte Episcop Galaction, al Alexandriei și Teleormanului (trebuie menționat faptul că și inițiativa organizării lui a aparținut tot Preasfinției Sale), concertul s-a desfășurat în biserica mare a Parohiei Sfinții Împărați Constantin și Elena din orașul Alexandria. Ce loc mai potrivit pentru colindat dacă nu Biserica, casa Domnului? Astfel colindatul devine parte integrantă a actului liturgic extins și în actuala formulă pentru pătrunderea înțelesurilor descoperite nouă.

Alături de îngeri, într-o firească simfonie a firii, și-au alăturat glasurile și corul Sfintei Mănăstiri Diaconești, din județul Bacău, însoțite de preacuviosul Părinte Amfilohie Brânzea, duhovnicul Sfintei Mănăstiri, și corul Sfintei Mănăstiri Brâncoveni, județul Olt, însoțite de Preacuvioasa maica stareță Eufrosina Stanciu, aducând ceasuri de trăire deosebită.

Evenimentul s-a bucurat de prezența Preasfințitului Părinte Galaction înconjurat de Părinți consilieri, numeroși preoți și un număr impresionant de credincioși. Au putut fi ascultate atât colinde tradiționale românești cât și unele

inedite pe versuri ale unor martiri din închisorile comuniste.

Despre însemnătate, frumusețe și sensul colindelor, Preasfinția Sa, în cuvântul rostit, a accentuat înțelegerii noastre, vechimea și originea apostolică ca dimensiuni ale sfințeniei trecută prin timp care cheamă nu numai comuniunii bucuriei ci și părtășiei păstrării și promovării lor. Ele, amintea Preasfințitul Părinte Episcop Galaction, „...ne schimbă în bine împreună cu Sfintele Taine și rugăciuni, ele trebuie să fie ajutoare schimbării noastre în bine, pe care o așteaptă și omul și Dumnezeu, iar din vestirea bucuriei Nașterii Mântuitorului Iisus Hristos, să putem câștiga, ca adaos duhovnicesc, darul bucuriei celei Sfinte în timp, însă deasupra timpurilor.

Colindele prin frumusețe, și adevărurile dogmatice și istorice, nu sunt numai armonie și alcătuirii, profunzimea lor, stabilește și determină, mobilizează și ajută, ca să putem pătrunde înțelesul bucuriei, înțelesul sărbătorilor în rosturile strădaniilor noastre sufletești. Sunt izvoare de echilibru care se fac părți ale comunicării binelui dar, mai cu seamă necesarului conviețuirii în duhul de sărbătoare...”

Preasfinția Sa a urat tuturor sărbători cu bucurii, împliniri duhovnicești și sărbători cu pace și bunăvoință.

Frumusețea chipului de colindător împletită cu frumusețea îngerească a vocilor, subliniată de Preasfinția Sa, au făcut ca bucuria duhovnicească a Întropării, anunțată de colinde, să umple sufletele credincioșilor de lumina cea neînserată a Răsăritului celui de Sus. Din prea plinul acestei bucurii, cei prezenți, au putut rosti dimpreună dintr-un preaplin ales, că: „în Biserica Slavei Tale stând, în cer ni se pare a fi.”

